UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
INSTITUTUL DE CERCETĂRI JURIDICE, POLITICE ȘI SOCIOLOGICE

CRÎŞMARU MARIANA

TRANZIŢIA TINERILOR LA VIAŢA DE ADULT: ABORDARE INTERSECTORIALĂ

541.02 - STRUCTURA SOCIALĂ, INSTITUȚII ȘI PROCESE SOCIALE

Teză de doctor

Conducător ştiinţific: **Gagauz Olga**
dr. hab, conf. cercet.

Autor: **Crîşmaru Mariana**

Chişinău, 2024

© CRÎŞMARU Mariana, 2024

Cuprins

ADNOTARE **5**

АННОТАЦИЯ **6**

ANNOTATION **7**

INTRODUCERE **9**

1. BAZA TEORETICO-METODOLOGICĂ DE STUDIERE A PROCESULUI DE TRANZIȚIE A TINERILOR LA VIAȚA DE ADULT 22

1.1. Cadrul teoretico-explicativ privind abordarea intersectorială a tranziţiei tinerilor la viaţa de adult 22

1.2. Gradul de abordare a tranziției tinerilor la viața de adult în literatura științifică 34

1.3. Delimitarea domeniului tematic, cadrul metodologic şi baza informaţională 44

1.4. Concluzii la Capitolul I 54

2. CONTEXTUL SOCIOECONOMIC ŞI DETERMINANŢII TRASEELOR EDUCAŢIONALE, PROFESIONALE ŞI DE FAMILIE ALE TINERILOR 57

2.1. Contextul socioeconomic şi cultural-valoric al tranziţiei la maturitate 57

2.2. Determinanţii traseului educaţional al tinerilor 69

2.3. Determinanţii integrării profesionale a tinerilor 78

2.4. Determinanţii tranziţiei tinerilor de la familia de proveniență la familia de destinaţie 90

2.5. Concluzii la Capitolul II 99

3. TIPOLOGIA TRANZIŢIEI TINERILOR LA VIAŢA DE ADULT ŞI POLITICI INTERSECTORIALE ÎN DOMENIUL TINERETULUI 102

3.1. Determinarea şi cuantificarea tipurilor tranziţiei la viaţa de adult 102

3.2. Cadrul naţional legal şi politici sectoriale în domeniul tineretului 118

3.3. Cadrul instituţional în domeniul tineretului 132

3.4. Concluzii la Capitolul III 145

CONCLUZII ŞI RECOMANDĂRI 148

BIBLIOGRAFIA 155

Anexa 1. Indicatori de analiză a traseului educațional al tinerilor 168

Anexa 2. Indicatori de analiză a integrării socioprofesionale a tinerilor 169

Anexa 3. Indicatori analiză tranziția tinerilor la viața de familie 170

Anexa 4. Indicatori contextuali de analiză a tranziţiei tinerilor la viaţa de adult 171

Anexa 5. Chestionar sociologic „Tranziţia tinerilor în condiţiile crizelor prelungite” 172

Anexa 6. Chestionar ”Tranziţii ale copilăriei şi tinereţei într-o societate în transformare: cazul Republicii Moldova” 177

Anexa 7. Date socio-demografice despre tinerii NEET intervievați 183

Anexa 8. Ghid de interviu tineri NEET 185

Anexa 9. Chestionar sociodemografic tineri NEET 189

Anexa 10. Ghid de interviu experți studiul NEET 190
Anexa 11. Lista actorilor-cheie intervievați (studiul de experți NEET).....193
Anexa 12. Ghid interviu, Studiul calitativ "Analiza comprehensivă a sectorului de tineret".....194
Anexa 13. Lista experți, Studiul calitativ "Analiza comprehensivă a sectorului de tineret" 197
Anexa 14. Indicatori macroeconomici principali, 2014-2022.....198
Anexa 15. Indicatorii saraciei absolute pe medii, indicatori şi ani, 2014-2022.....199
Anexa 16. Migraţia netă pe grupe de vârstă, anii 2014-2021, mii persoane 200
Anexa 17. Numărul de absolventi la 10000 locuitori.....201
Anexa 18. Rata de părăsire timpurie a sistemului educaţional, 2009 – 2021.....202
Anexa 19. Rata de activitate, ocupare şi şomaj, total şi pe grupe de vârstă*.....203

ADNOTARE

Crîşmaru Mariana

TRANZIŢIA TINERILOR LA VIAŢA DE ADULT: ABORDARE INTERSECTORIALĂ

Teza de doctor în sociologie Specialitatea 541.02 Structura socială, instituții și procese sociale

Chișinău, 2024

Structura tezei: introducere, trei capitole cu 22 tabele și 28 figuri, concluzii generale și recomandări, 209 surse bibliografice, text de bază - 154 pagini și anexe - 36 pagini.

Numărul de publicații la tema tezei: 11 articole științifice, cu volum de 10,3 c.a.

Cuvinte-cheie: tranziția tinerilor la viaţa de adult, nivel de educaţie, piaţa muncii, familie, modele de tranziţie, politici de tineret.

Domeniu de studiu: sociologie.

Scopul cercetării: evidențierea modelelor de tranziție al tinerilor la viață de adult, problemelor cu care se confruntă în procesul de integrare și elaborarea recomandărilor de politici în vederea facilității integrării sociale și valorificării potențialului uman al tinerilor.

Obiectivele cercetării: determinarea cadrului teoretico-metodologic de cercetare stiințifică privind tranziţia tinerilor la viaţa adultă; evidențierea impactului contextului și factorilor economici și sociali asupra procesului de tranziție a tinerilor la viața de adult; evidenţierea particularităţilor tranziţiei la viaţa de adult în Republica Moldova în baza evenimentelor cheie - finalizarea studiilor, accederea pe piaţa muncii, părăsirea casei părintești, întemeierea unui nou cuplu / familie, apariția unui copil; elaborarea tipologiei de tranziție a tinerilor la viața de adult; evidenţierea cadrului aspiraţional şi motivaţional al tinerilor în procesul de integrare socială; analiza documentelor de politici şi cadrului instituţional din perspectiva regimului de tranziție al tinerilor; elaborarea recomandărilor de politici privind atenuarea dezavantajelor în procesul de tranziție a tinerilor la viața de adult și integrare socială.

Noutate şi originalitatea ştiinţifică rezidă în 1) explorarea tranziției tinerilor la viața de adult prin prisma stabilirii timpului (vârstei) de producere a evenimentelor ce caracterizează procesul dat: finalizarea studiilor, angajarea în câmpul muncii, separarea de părinți, formarea familiei și nașterea copiilor, determinarea interrelației dintre acestea; 2) elaborarea tipologiei tinerilor prin evidențierea a patru modele de tranziție la viața de adult: tranziţie complexă; tranziţie incertă; tranziţie precară și tranziţie timpurie; 3) determinarea impactului factorilor obiectivi şi subiectivi, cadrului instituțional și de politici în facilitarea procesului de tranziție a tinerilor la viața de adult.

Principalele rezultate ştiinţifice obţinute: au fost evidenţiate aspectele sociodemografice ale tranziției tinerilor la maturitate pe dimensiunile educaţie, ocupaţie şi familie; Au fost identificate patru modele principale de tranziție a tinerilor la viaţa de adult; Au fost elaborate recomandări de politici menite să faciliteze integrarea socială a tinerilor.

Semnificația teoretică rezidă în aprofundarea cunoștinţelor privind tranziția tinerilor la viața de adult într-o societate în continuă schimbare și care se confruntă cu crize prelungite prin evidențierea modelelor existente de tranziție și a factorilor determinanţi ai traseelor individuale. Rezultatele obținute contribuie la completarea cadrului teoretic al Sociologiei tineretului, Sociologiei muncii, Sociologiei educației, Sociologiei urbane și rurale, pot servi în calitate de suport metodologic pentru alte cercetări ce țin de tineret și integrarea socioeconomică, culturală și civică a acestora.

Valoarea aplicativă a lucrării constă în determinarea particularităților tranziției tinerilor la viaţa de adult în Republica Moldova, determinarea şi cuantificarea tipurilor de tranziţie. Rezultatele cercetării constituie o bază analitico-informațională pentru procesul de elaborare și implementare a politicilor în domeniul tineretului care să abordeze caracterul intersectorial al tranziţiei tinerilor la viaţa de adult. Datele obținute pot fi utilizate ca suport teoretico-metodologic pentru desfășurarea şi aprofundarea cercetărilor sociologice în domeniul tineretului, conectarea la proiecte naţionale şi internaţionale în acest domeniu; pot fi utilizate la elaborarea politicilor pentru facilitarea tranziţiei tinerilor la viaţa de adult de către factorii de decizie; pot fi aplicate în procesul didactic.

Rezultatele cercetării au fost aprobate în cadrul Conferinței Internaționale Științifico-Practice: Creșterea economică în condițiile globalizării; Sesiunea științifică. Dezvoltarea demografică: provocări pentru politici sociale (Chișinău, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023); International Conference "Social development of regions in figures and statistics" (Tambov, 2018); Conferinţa Ştiinţifică Internaţională "Dezvoltarea Personală şi educaţia pentru Societate: Temeiuri Epistemologice Actuale", Universitatea de Stat din Moldova (2019, 2020); EU Horizon 2020 research and innovation programme: "Extending InGRID integrated datasets and tools on vulnerable groups with employment conditions data" (Atena, 2019).

АННОТАЦИЯ

Крышмару Мариана

ПЕРЕХОД МОЛОДЕЖИ К ВЗРОСЛОЙ ЖИЗНИ: МЕЖСЕКТОРАЛЬНЫЙ ПОДХОД

Диссертационная работа на соискание учёной степени доктора социологии Специальность 541.02 Социальная структура, институты и социальные процессы, Кишинэу, 2024

Структура диссертации: введение, три главы, в том числе 22 таблицы и 28 рисунка, основные выводы и рекомендации, 209 библиографических источника, основной текст -154 страницы и 36 страниц приложений.

Количество публикаций по теме диссертации: 11 научных статей, общим объемом 10,3 п.л.

Ключевые слова: переход молодежи во взрослую жизнь, уровень образования, рынок труда, семья, модели перехода, молодежная политика.

Область исследования: социология.

Цель исследования: выявление моделей перехода молодежи во взрослую жизнь, проблемы, с которыми сталкивается молодежь в процессе интеграции, разработка рекомендаций в области политики для содействия социальной интеграции и использования человеческого потенциала молодых людей.

Задачи исследования: определение теоретико-методологических основ научных исследований перехода молодежи во взрослую жизнь; выявление влияния контекста и экономических и социальных факторов на процесс перехода молодых людей к взрослой жизни; установление особенностей перехода к взрослой жизни в Республике Молдова на основе ключевых событий – завершение учебы, выход на рынок труда, отделение от родителей, создание новой пары/семьи, рождение ребенка/родительство; разработка типологии моделей перехода молодежи во взрослую жизнь; выявление намерений и мотиваций молодых людей в процессе социальной интеграции; анализ политики и институтов с точки зрения переходного режима молодежи; разработка рекомендаций по политике смягчения неблагоприятных факторов в процессе перехода молодежи к взрослой жизни и социальной интеграции.

Научная новизна и оригинальность исследования заключаются в 1) исследовании перехода молодежи к взрослой жизни через призму установления времени (возраста) наступления событий, характеризующих данный процесс: завершение учебы, трудоустройство, отделение от родителей, создание семьи и рождение детей, и определения их взаимосвязи; 2) разработка типологии путем выделения четырех моделей перехода молодежи во взрослую жизнь: комплексный переход, неопределенный переход, неустойчивый переход и ранний переход; 3) определение влияния объективных и субъективных факторов, институциональных и политических рамок на содействие процессу перехода молодежи к взрослой жизни.

Основные научные результаты: выделены социально-демографические аспекты перехода молодежи во взрослую жизнь с точки зрения образования, профессии и семьи; Выявлены четыре основные модели перехода молодежи к взрослой жизни; Были разработаны политические рекомендации, направленные на содействие социальной интеграции молодежи.

Теоретическая значимость исследования состоит во всестороннем научном осмыслении процесса перехода молодежи к взрослой жизни в постоянно меняющемся обществе, испытывающим затяжные кризисы, путем выделения существующих моделей перехода и определяющих факторов индивидуальных траекторий. Полученные результаты способствуют дополнению теоретической базы Социологии молодежи, Социологии труда, Социологии образования, Социологии города и села, могут служить методологической базой для других исследований молодежи, ее социально-экономической, культурной и гражданской интеграции.

Практическая значимость исследования заключается в определении особенностей перехода молодежи к взрослой жизни в Республике Молдова и разработке моделей перехода. Результаты исследования могут служить аналитической и информационной поддержкой в процессе разработки и совершенствования молодежной политики, учитывающей ее межсекторальный характер. Полученные данные могут быть использованы в качестве теоретико-методологической основы для проектирования и проведения социологических исследований в сфере молодежи, подключения к национальным и международным проектам в этой области; могут использоваться лицами, принимающими решения, при разработке политики, способствующей переходу молодых людей к взрослой жизни; могут быть применены в учебном процессе.

Результаты исследования были апробированы в рамках Международной Научно-Практической Конференции: Экономический рост в условиях глобализации; Научная сессия. Демографическое развитие: вызовы социальной политики (Кишинэу, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023); Международной конференции «Социальное развитие регионов в цифрах и статистике» (Тамбов, 2018); Международной научной конференции «Развитие личности и образование для общества: современные эпистемологические основы», Государственный Университет Молдовы (2019, 2020); Программы Исследований и Инноваций ЕС «Горизонт 2020»: «Расширение интегрированных наборов данных и инструментов InGRID по уязвимым группам об условиях занятости» (Афины, 2019 г.).

ANNOTATION

Crismaru Mariana

YOUTH TRANSITION TO ADULTHOOD: CROSS-SECTORIAL APROACH

Phd thesis in sociology Specialty 541.02 Social structure, institutions and social processes

Chisinau, 2024

Thesis structure: introduction, three chapters with 22 tables and 28 figures, general conclusions, and recommendations, 209 bibliographic sources, basic text - 154 pages, and annexes - 36 pages.

The number of publications on the topic of the thesis: 11 scientific papers, with a volume of 10.3 sheets of the author.

Keywords: youth transition to adulthood, level of education, labor market, family, transition pathway, youth policies.

Field of study: sociology.

Aim of the research: highlighting the transition models of young people to adulthood, the problems they face in the integration process and the elaboration of policy recommendations in order to facilitate social integration and capitalize on the human potential of young people.

Research objectives: determination of theoretical and methodological framework of scientific research regarding the transition of young people to adulthood; highlighting the impact of the context and economic and social factors on the youth transition process to adulthood; emphasizing the particularities of the transition to adulthood in the Republic of Moldova based on key life events - completing studies, entering the labor market, leaving the parental home, founding a new couple / family, having a child / parenthood; developing the typology of the youth transition models to adulthood; highlighting the aspirations and motivations of young people in the process of social integration; policy documents analysis and institutional framework from the perspective of youth transition regime; making policy recommendations regarding the mitigation of disadvantages in the youth transition to adulthood and social integration.

The scientific novelty and originality of the research lie in: 1) examining the transition of youth to adulthood through the prism of determining the timing (age) of events marking this process: completion of education, employment, separation from parents, starting a family, and having children, as well as defining their interrelations; 2) developing a typology by identifying four models of youth transition to adulthood: complex transition, uncertain transition, unstable transition, and early transition; 3) determining the influence of objective and subjective factors, institutional and political frameworks in facilitating the youth transition to adulthood.

Main scientific results: socio-demographic aspects of the transition of youth to adulthood from the point of view of education, profession and family are highlighted; Four main models of youth transition to adulthood have been identified; Policy recommendations were developed to promote the social inclusion of young people.

The theoretical significance of the research: comprehensive scientific understanding of the process of youth transition to adulthood in a constantly changing society and experiencing prolonged crises by highlighting the existing models of transition and determining factors of individual paths. The obtained results contribute to the completion of the theoretical framework of the Sociology of Youth, Labor Sociology, Sociology of Education, Urban and rural Sociology, they can serve as methodological support for other research related to youth and their socioeconomic, cultural and civic integration.

The practical significance of the research lies in determining the characteristics of the youth transition to adulthood in the Republic of Moldova and developing transition models. The results of the study can serve as analytical and information support in the process of developing and improving youth policy, taking into account its intersectoral nature. The data obtained can be used as a theoretical and methodological basis for designing and conducting sociological research in the field of youth, joining national and international projects in this area; can be used by decision-makers when developing policies to support young people's transition to adulthood; can be used in the educational process.

The research results were approved within the International Scientific-Practical Conference: Economic growth under globalization conditions; Scientific session. Demographic development: challenges for social policies (Chisinau, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023); International Conference „Social development of regions in figures and statistics" (Tambov, 2018); International Scientific Conference „Personal Development and Education for Society: Current Epistemological Foundations", State University of Moldova (2019, 2020); EU Horizon 2020 research and innovation program: „Extending InGRID integrated datasets and tools on vulnerable groups with employment conditions data" (Athens, 2019).

LISTA ABREVIERILOR

APC	Administrația Publică Centrală
APL	Administrația Publică Locală
ANOFM	Agenția Națională de Ocupare a Forței de Muncă
BNS	Biroul Național de Statistică
CCD	Centrul de Cercetări Demografice
CT	Centrul de Tineret
GGS	Gender and Generation Survey
INCE	Institutul Național de Cercetări Economice
ISCED	International Standard Classification of Education
MEC	Ministerul Educației și Cercetării
MDED	Ministerul Dezvoltării Economice şi Digitalizării
MMPS	Ministerul Muncii și Protecției Sociale
NEET	Not in Education, Employment or Training
ODA	Organizaţia de Dezvoltare a Antreprenoriatului
ONU	Organizația Națiunilor Unite
PNUD	Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare
RPL	Recensământul Populației și al Locuințelor
ST	Sector de Tineret
UE	Uniunea Europeană
UNFPA	United Nations Population Fund

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța temei abordate. Schimbările majore privind tranziţia tinerilor la viaţa de adult, inclusiv menţinerea şi aprofundarea inegalităţilor sociale dintre tineri, impune necesitatea studierii continue a situației în acest domeniu. Determinarea specificului şi modelelor de tranziţie la viaţa de adult, a grupurilor defavorizate va oferi o mai mare eficienţă în elaborarea politicilor intersectoriale care ar valorifica potențialul deplin al tinerilor.

Rolul tinerilor în societatea contemporană este esenţial şi aduce contribuţii semnificative în dezvoltarea economiei, consolidării democraţiei şi justiţiei, dezvoltării culturii şi activismului civic. Prin natura lor dinamică și adaptabilitate ei sunt capabili să identifice și să abordeze problemele sociale într-un mod inovator, precum și să promoveze schimbările pozitive. Tinerii tind să obțină noi roluri sociale, iar această trecere în societate este ghidată de diferite norme și cerințe definite social care servesc funcțiilor de reproducere ale societății, în timp ce condițiile de integrare economică și socială stabilesc cadrul socializării lor în calitate de cetățeni.

Tranziția la viața de adult este o perioadă crucială în viaţa tinerilor când sunt conturate aspiraţii şi trasate scopuri în viaţă, dobândite noi statusuri și roluri sociale interdependente care determină caracteristicile intrării într-o nouă etapă a dezvoltării umane şi pot avea efecte de lungă durată asupra traseului individual al tinerilor. Este o perioadă densă cu referinţă la evenimentele-cheie care o marchează, precum finalizarea studiilor, intrarea pe piaţa muncii, părăsirea casei părintești, căsătorie, apariţia primului copil (Coles, 1995; Billari, 2010; Paolini, et al., 2018). Producerea acestor evenimente de referinţă este văzută ca importantă pentru dezvoltarea personală și integrarea socială a tinerilor, precum şi reprezintă un indicator ce arată apartenența acestora la majoritatea socială și categoria adulților independenți şi autonomi (Hall, et al., 2007; Pitti, 2020). În aceeaşi ordine de idei, schimbările sociale care influenţează tranziţia tinerilor la viaţa de adult au un impact major asupra structurii populaţiei pe vârste, noii dinamici macrosociale şi transferurilor intergenerației (Gagauz, et al., 2022).

La rândul său, această etapă a dezvoltării umane este influenţată de multitudinea şi complexitatea fenomenelor şi proceselor politice, sociale, economice şi culturale, acordându-se astfel semnificaţie socială (Wyn, et al., 1997). În consecinţă, tranziția la viața de adult este configurată de circumstanțele şi condiţiile specifice ale societății, de normele sociale şi culturale, precum şi de sistemul economic existent, politicile sociale în diferite domenii (Heinz, 2009). În acelaşi timp, se constată o interdependenţa dintre mai mulți factori care influenţează traseul individual, inclusiv „factori la nivel macrosocial” (cadrul instituțional şi de politici, modelele familiale care predomină la un moment socio-istoric dat etc.) și „factori la nivel microsocial” (mediul familial, nivelul de instruire, mediul de reşedinţă etc.) (Swartz, et al., 2021).

În acest context este important să se creeze și să se mențină spații și mecanisme eficiente pentru mobilizarea tinerilor și valorificarea potențialului acestora. Accesul la resursele necesare pentru a parcurge cu succes etapa de tranziție la viața de adult trebuie să fie asigurat, inclusiv prin promovarea politicilor sociale, educaționale și de sănătate, flexibilizarea și deschiderea pieței muncii, accesibilitatea achiziționării unei locuințe, alte măsuri relevante pe diferite dimensiuni ale tranziției. Cu cât tranziția la viața independentă asociată cu obţinerea rolurilor specifice vârstei adulte este mai facilă și mai adaptată la necesităţile tinerilor şi este oferit suportul necesar pentru ca tinerii să-și pună în valoare potențialul, cunoștințele și abilitățile dobândite, cu atât efectele sociale și economice vor fi mai favorabile pe termen mediu şi lung pentru individ și stat, reducând riscul de marginalizare şi excluziune socială (Boldiș, 2020).

Schimbările economice și sociale din ultimele decenii și-au pus amprenta asupra procesului de tranziție la viața de adult, provocând creșterea inegalității şi excluziunii sociale, insecuritatea pe piaţa forţei de muncă, fragilitatea familiei. Studiile arată că aceste fenomene şi procese au afectat generațiile tinere într-o măsură mai mare decât cele mai în vârstă (Taylor-Gooby, 2004; Walther, et al., 2007; Unt, et al., 2021). Într-o altă ordine de idei, la etapa actuală, tinerii au mai multe oportunități şi alegeri de a explora şi experimenta diverse traiectorii de viață (Beck, et al., 2002; Arnett, 2000). Astfel, s-a evidențiat caracterul de de-standardizare a tranziției la viața de adult, care presupune o varietate a traiectoriilor educaționale, tranziții la muncă mai prelungite, instabile și incerte, precum și trecerea de la „biografia standard", caracterizată prin traiectorii liniare la cele individualizate, atunci când tinerii trebuie să ia mai multe decizii de sine stătător și să-și asume responsabilitatea pentru acestea (Walther, 2007). În acelaşi timp, crizele economice, schimbările politice sau sociale neprevăzute generează anxietate și instabilitate în rândul tinerilor, afectează luarea deciziilor privind educația, cariera sau întemeierea familiei proprii, punându-i în situația de a se adapta și a face față unor situaţii şi necesităţi imprevizibile.

În acest context, analiza situaţiei tinerilor și experiențelor trăite în procesul de tranziţie la viaţa de adult oferă o perspectivă importantă pentru înțelegerea modului în care funcționează societatea în ansamblu și cum aceasta se schimbă. Studierea acestui proces complex contribuie la elucidarea diferitelor aspecte și tendințe la nivel naţional, regional și global (Taylor-Gooby, 2004; Shildrick, et al., 2009; Bradley, et al., 2008; Schoon, et al., 2009), înțelegerea modului în care schimbările și viaţa socială complexă au impact asupra vieţii tinerilor şi modelează traiectoriile individuale (Furlong, 2016; Kovacheva, 2006; Corijn, et al., 2001; Billari, 2010; Billari, et al., 2019), evidențierea dezavantajelor și excluziunii sociale a anumitor categorii de tineri (Unt, et al., 2021), ajustarea politicilor de tineret în funcție de noile realități (Walther, 2002; Pîslaru, 2019).

Procesul de tranziție al tinerilor la viaţa de adult în contextul Republicii Moldova este deosebit de complex. Globalizarea, mobilitatea și integrarea internațională influențează modul în care tinerii dobândesc autonomia, în special având în vedere că un număr semnificativ dintre ei sunt implicați în migrația internațională pentru muncă sau studii. În același timp, contextul socioeconomic al țării, care are un impact crucial asupra tranziției tinerilor la maturitate, este caracterizat de instabilitate, dependență înaltă de șocurile interne și externe, Republica Moldova fiind clasificată drept țară cu venituri „mic-medii" (BM, 2022). Astfel, pe lângă provocările şi schimbările globale şi regionale, tinerii se confruntă cu un șir de probleme specifice, exacerbate de situația socioeconomică precară, inconsecvența reformelor în domenii-cheie, ineficiența structurală a pieței muncii, menținerea ponderii înalte a ocupațiilor elementare cu salarizare joasă, scăderea nivelului de trai.

De asemenea, declinul demografic cu care se confruntă Republica Moldova mai bine de două decenii (Gagauz, et al., 2021) din cauza fluxului migrațional și al fertilității scăzute a influențat negativ structura populației, ponderea tinerilor în totalul populației fiind în continuă scădere. Conform datelor statistice, populaţia tânără cu vârsta de 15-34 ani constituia circa 640 mii persoane (anul 2022) sau circa o pătrime din populația ţării, în timp ce în anul 2014 ponderea acestora era de o treime. Conform prognozelor demografice, în deceniile viitoare procentul tinerilor în totalul populației poate diminua până la 21% (Gagauz, et al., 2021).

Tinerii sunt activ implicaţi în procesele migraționale, având o pondere de circa 46-40%, cu referinţă la perioada anilor 2014-2022, în totalul populației migrante (BNS, 2023). Se constată menţinerea orientărilor migraționale înalte, fiind determinate de oportunități reduse de angajare şi valorificare a potențialului uman, salarii mici, accesibilitate redusă la servicii de calitate, în special în mediul rural, costul înalt al acestora. Astfel, practic fiecare a treia persoană care intenționează să emigreze se încadrează în categoria de până la 35 de ani (GGS, 2020), fapt ce are consecințe socioeconomice, politice și culturale multiple, subminează oportunitățile de dezvoltare durabilă a Republicii Moldova.

Situaţia socioeconomică a ţării, schimbările demografice, dar şi politicile educaţionale au avut un impact considerabil asupra sistemului de învăţământ, acesta fiind delimitat drept unul definitoriu în dobândirea competenţelor şi abilităţilor sociale, care, la rândul său, influenţează procesul de tranziție al tinerilor la viaţa de adult. Deşi în structura populaţiei se atestă o creştere a ponderii persoanelor tinere care deţin un nivel superior de educaţie, totuşi, rămâne a fi destul de semnificativă categoria tinerilor care au un nivel scăzut de studii. Conform datelor statistice oficiale, rata de părăsire timpurie a școlii a înregistrat o stagnare pe parcursul ultimilor zece ani, oscilând în jurul valorii de 21%, diferenţiindu-se în funcţie de mediu de reşedinţă şi gen (BNS, 2023).

Tinerii joacă un rol crucial în dezvoltarea economică și înnoirea forței de muncă, o mare parte din ei deţin abilități și competențe noi, sunt deschiși la învățare și se adaptează rapid la noile tehnologii informaţionale și la noile cerințe ale pieței muncii. Totuși, conform datelor statistice oficiale, rata tinerilor ocupaţi nu depăşeşte 50% din totalul grupului de vârstă 15-34 ani, iar ponderea tinerilor NEET constituie 26% în grupul de vârstă 15-29 ani şi practic fiecare a treia persoană sau circa 29% în grupul de vârstă 15-34 ani, fiind semnificativ mai înaltă în rândul femeilor (BNS, 2023).

Aceste tendințe pot genera pierderi sociale și economice substanțiale pentru societate, cât şi pot avea un impact semnificativ asupra perspectivelor de integrare socială a tinerilor, sporind riscul de sărăcie şi excluziune socială. Totodată, această stare de lucruri poate determina ca tinerii, care au nevoie de suport în procesul de tranziţie la viaţa de adult, să necesite mai mult sprijin şi pentru perioade mai lungi de la familia de provenienţă, cât şi pot opta pentru strategii adaptative, de coping, precum angajări informale şi precare, emigrarea peste hotarele ţării.

În pofida faptului că problemele cu care se confruntă tinerii în procesul de tranziţie la viaţa de adult sunt în lista de priorități a programelor guvernamentale, totuși, există o necesitate continuă de monitorizare a situației, implementare și ajustare a măsurilor de politici în funcție de schimbările contextului social și economic, pentru a oferi tinerilor oportunități de valorificare a potențialului uman, a preveni migrația și facilita procesul de tranziție la viața de adult. În acest context, prezintă o actualitate deosebită aprofundarea cercetărilor privind tranziţia la maturitate şi evidenţierea factorilor obiectivi şi subiectivi care influenţează traseul individual, oportunitățile și constrângerile structurale, precum și scopurile și aspiraţiile tinerilor care determină acest proces complex.

Actualitatea studiului constă şi în analiza aspectelor cantitative și a celor calitative ale tranziției tinerilor la viața de adult prin determinarea tipologiei specifice contextului naţional, dat fiind faptul că este importantă o politică targetată și eficientă de integrare socială în funcţie de necesităţile şi vulnerabilităţile subcategoriilor de tineri. Modelele de tranziție defectuoase sau dificile au un impact negativ asupra indivizilor, familiilor acestora, societății și a statului în ansamblu. Dividendul demografic pe care îl prezintă tineretul trebuie să fie valorificat pe deplin prin asigurarea autonomiei sociale, bunăstării, productivității și cetățeniei active a tinerilor.

Interesul inițierii unei cercetări ce ar evidenția particularităţile tranziţiei tinerilor la viaţa de adult și identificarea traiectoriilor individuale în Republica Moldova este determinată şi de lipsa unui astfel de studiu amplu şi intersectorial ce vizează cinci evenimente-cheie care marchează acest proces. Sunt analizate următoarele evenimente: finalizarea studiilor şi accederea pe piaţa muncii, părăsirea casei părintești, căsătoria şi apariţia primului copil. Un interes deosebit în studierea acestei tematici implică analiza capitalului uman şi a celui social, profilului atitudinal şi

valoric al tinerilor care are influenţă asupra producerii acestor evenimente şi un impact pe termen lung asupra traiectoriilor individuale de viaţă.

Mai mult decât atât, este analizat cadrul instituţional şi de politici care direct sau tangenţial reglementează procesul de tranziţie la viaţa de adult în Republica Moldova. Politicile pentru tineret necesită a fi dezvoltate din perspectiva cursului vieții, dat fiind faptul că provocările cu care se confruntă tinerii trebuie abordate drept o consecință a unui șir de evenimente de viață interconectate care au loc într-un anumit context politic, socioeconomic și cultural.

Gradul de cercetare al problemei. În cadrul științelor sociale există numeroase studii şi lucrări cu referire la tranziția tinerilor la viaţa de adult axate pe înțelegerea modului în care schimbările sociale și noile provocări influenţează procesul de integrare socială. Se evidențiază, în prezent s-a produs trecerea de la ”biografia standard”, caracterizată prin traiectorii liniare către traiectorii flexibile, individualizate şi reversibile, dat fiind faptul că viaţa şi identitatea socioculturală a tinerilor a fost afectată de schimbări structurale, riscuri și incertitudinii ce caracterizează societatea modernă (Beck, 2014; Beck, et al., 2002; Pohl, et al., 2007). Studiile conchid că schimbările din viața tinerilor s-au produs în toate domeniile-cheie care vizează tranziția la maturitate, cum ar fi educația, piața muncii, comportamentul reproductiv și relațiile conjugale (Furlong, 2015; Woodman, et al., 2015; Unt, et al., 2021; Elzinga, et al., 2007; Billari, et al., 2010; Mitrofanova, 2023). Cercetările au evidențiat caracterul de „de-standardizare” al procesului de tranziţie la viaţa de adult (Walther, et al., 2007), care presupune o varietate din ce în ce mai mare de modele familiale şi stiluri de viaţă (Elzinga, et al., 2007; France, 2007), parcursuri educaționale diversificate, tranziții la muncă mai prelungite, variate, instabile și incerte (Walther, 2007; Furlong, et al., 2007).

Studiile comparative privind tranziția tinerilor la viața de adult în Europa relevă schimbări semnificative în modelele tradiționale de trecere la maturitate. Evenimentele demografice, cum ar fi prima căsătorie și apariţia primului copil, nu mai sunt indicatori suficienți pentru descrierea acestei tranziții, fiind amânate și devenind mai puțin relevante în raport cu vârsta și interdependența lor (Corijn, et al., 2001). În Europa de Vest predomină modelele moderne de tranziție, caracterizate prin perioade mai lungi de independență și coabitare, în timp ce în Europa de Est persistă traiectoriile tradiționale, în care tinerii finalizează studiile, încep să lucreze, se căsătoresc și devin părinți la o vârstă mai tânără. Diferențele de gen sunt evidente, femeile fiind mai susceptibile să adopte modele tradiționale, acordând o prioritate mai mare formării familiei, în timp ce bărbații sunt mai predispuși să amâne formarea unei familii și să rămână mai mult timp în educație sau în căutarea unui parteneriat stabil. Nivelul de studii are un impact semnificativ,

tinerii cu niveluri mai înalte de instruire fiind mai predispuși să urmeze traiectorii moderne, amânând momentul părăsirii casei părintești și formarea propriei familii (Schwanitz, 2017).

Cercetările din țările din Europa de Est au relevat tendințe semnificative în tranziția la maturitate, convergente cu tendințele regionale, care includ schimbări în structura familiei, comportamentul matrimonial şi reproductiv. Diferențierea de gen este proeminentă, femeile din mediul rural se căsătoresc mai devreme și nasc la o vârstă mai tânără, în timp ce a apariţia unui copil reduce șansele acestora de a se angaja și de a continua studiile. Modelele de tranziție variază în funcție de nivelul de educație și de mediul de reşedinţă, iar în localităţile rurale un nivel de instruire mai înalt atenuează inegalitățile de gen (Митрофанова, 2011; Митрофанова, 2016; Терещенко, et al., 2018; Mitrofanova, et al., 2023).

Perioadă de tranziţie la viaţa de adult mai extinsă şi incertă a condiționat complexitatea problemelor cu care se confruntă tinerii. Astfel, modelarea dezavantajelor și teoriile referitoare la excluziunea socială au fost esențiale pentru multe cercetări recente privind tranziția tinerilor la viaţa de adult, racordarea politicilor care facilitează acest proces la noile provocări și necesități (IRIS, 2003; Unt, et al., 2021). Cercetările comparative au indicat trei domenii fundamentale care explică diferențele în tranziția la viaţa adultă între diferite țări: tipul de politică socială, natura sistemului educațional și legăturile acestuia cu piața muncii, precum și reglementarea pieței muncii (Breen, et al., 2009; Walther, 2006; Taylor-Gooby, 2004).

În Republica Moldova, diferite aspecte ce vizează tinerii au fost abordate într-un șir de studii interdisciplinare și complexe, arătând că tinerii se confruntă cu numeroase probleme şi provocări interdependente în dobândirea autonomiei sociale. Studiile autohtone prezintă o contribuție importantă în reflecția științifică asupra procesului de socializare și integrare socioeconomică a tinerilor în perioada de tranziție (M. Bulgaru, T. Danii, V. Blajco); formării identității sociale (M. Bulgaru, A. Oceretnîi); coeziunii sociale şi încrederii în instituţii (L. Malcoci, T. Spătaru, V. Mocanu); schimbărilor în atitudini și valori (D. Cheianu-Andrei, A. Oceretnîi); traseului educațional al tinerilor (O. Gagauz); tranziţiei de la şcoală la muncă (V. Ganţa, M. Buciuceanu-Vrabie); impactului politicilor de ocupare a forţei de muncă (A. Bîrcă, D. Vaculovschi); schimbărilor în comportamentul reproductiv (M. Bulgaru, O. Gagauz, E. Grigoraş).

Mai multe studii autohtone ce au vizat tranziţia de la şcoală la muncă au constatat că unui tânăr îi trebuie, în medie, 8,6 luni de la absolvirea studiilor până la obţinerea primului loc de muncă care să fie stabil sau satisfăcător, iar tranziţia de succes către piaţa muncii este condiţionată de nivelurile de instruire (înalt) şi mediul de reşedinţă (urban) al tinerilor (Ganţa, et al., 2016; Buciuceanu-Vrabie, et al., 2017). La rândul său, se atestă că migraţia tinerilor peste hotare a avut

un impact considerabil asupra pieţei muncii locale, ducând la o rată scăzută de participare și aşteptări salariale mai mari în rândul tinerilor (Ganţa, et al., 2016).

Traseul educațional al tinerilor și factorii care îl influențează, precum şi inegalitatea educațională, părăsirea timpurie a sistemului educațional au constituit obiectul de studiu mai multor cercetări la nivel național (Bulgaru, et al., 2012; Gagauz O., 2017). Marea majoritate a studiilor cu referință la situația din Republica Moldova au semnalat persistența fenomenului de părăsire timpurie a sistemului educaţional de-a lungul ultimelor decenii (Gagauz O., 2021). Studiile arată că există o corelație strânsă între părăsirea timpurie a sistemelor de educaţie și nivelul scăzut de instruire al părinţilor, cât şi mediul de reşedinţă, consemnat un alt factor important ce are influenţă asupra traiectoriilor educaţionale (Crîşmaru, et al., 2022).

Unele studii au avut în vizor comportamentul matrimonial şi reproductiv al tinerilor, arătând că în Republica Moldova, la fel ca şi în alte ţări europene, se înregistrează tendințe de restructurare a fertilității și modificări ale comportamentului reproductiv la toate grupele de vârstă. Se constată o creștere a proporției femeilor care pe parcursul vieții reproductive au născut doar un copil și o scădere treptată a proporției femeilor care pe parcursul vieții au născut trei și mai mulți copii, în special la generațiile mai tinere (Grigoraș, 2018).

Studiile care au analizat problematica familiei tinere în contextul realităţilor din Republica Moldova au evidenţiat insuficienţa resurselor financiare şi condiţiile locative nepotrivite drept principalii factori cu impact negativ asupra familiei tinere, familia tânără percepând procesul de adaptare la transformările socioeconomice ca fiind unul dificil şi anevoios. Protecţia socială este slab susţinută de către instituţiile publice, care nu au reuşit să consolideze un sistem de acţiuni şi măsuri ce ar targeta problemele familiei tinere, acesta fiind incomplet şi dispersat în diferite compartimente (Bulgaru, et al., 2015).

Deşi diferite subiecte ce ţin de tranziția tinerilor la viața de adult şi problemele cu care se confruntă la diferite etape ale vieţii au fost abordate, studiile realizate în acest domeniu au vizat doar anumite dimensiuni ale tranziției, tranziția tinerilor la viața de adult din perspectiva holistică și intersectorială fiind în continuare neexplorată. La rândul său, sunt slab elucidate dezavantajele cumulate ale tinerilor în vederea determinării căilor posibile de redresare a situației și măsurile de politici necesare care ar sprijini tranziţia tinerilor la viaţa de adult, ceea ce constituie un argument în plus în vederea realizării actualului studiu.

Scopul cercetării constă în evidențierea modelelor de tranziție la viaţa de adult şi a problemelor cu care se confruntă tinerii în acest proces, elaborarea recomandărilor de politici în vederea facilitării integrării sociale și valorificării potențialului uman al tinerilor.

Pentru atingerea scopului cercetării au fost înaintate următoarele **obiective**:

1. Fundamentarea cadrului teoretico-metodologic privind tranziția tinerilor la viața de adult şi explicarea factorilor determinanţi ai disparităţilor în procesul de integrare socială;
2. Evidențierea impactului contextului socioeconomic şi cultural-valoric asupra procesului de tranziție al tinerilor la viața de adult;
3. Evidenţierea cadrului aspiraţional şi motivaţional al tinerilor în procesul de integrare socială;
4. Evidenţierea particularităţilor tranziţiei la viaţa de adult în Republica Moldova în baza evenimentelor-cheie: finalizarea studiilor şi accederea pe piaţa muncii, părăsirea casei părintești, căsătoria şi apariţia unui copil;
5. Elaborarea tipologiei tranziției tinerilor la viața de adult şi cuantificarea ponderii tipurilor în funcţie de diferiţi indicatori sociodemografici şi ai bunăstării;
6. Analiza documentelor de politici şi cadrului instituţional din perspectiva regimului de tranziție al tinerilor la viaţa de adult;
7. Elaborarea recomandărilor de politici privind atenuarea dezavantajelor în procesul de tranziție a tinerilor la viața de adult și integrare socială.

Ipoteza generală a studiului: procesul de tranziție a tinerilor la viața de adult este condiționat de contextul socioeconomic general, politicile de tineret promovate, precum și de resursele individuale, resursele economice şi psihosociale ale familiei de origine.

În vederea validării ipotezei generale a tezei au fost elaborate următoarele ipoteze de lucru:

- Cu cât este mai vulnerabil contextul socioeconomic (accesibilitatea studiilor / formare profesională, oportunități de angajare, nivelul de dezvoltare al infrastructurii sociale), cu atât mai problematic este procesul de tranziție al tinerilor la viața de adult, aprofundând inegalitățile sociale dintre mediul urban și cel rural şi din perspectiva egalităţii de gen.
- Cu cât este mai înalt nivelul de resurse individuale disponibile (nivelul de studii, bunăstare) cu atât mai facil este procesul de tranziție al tinerilor la viața de adult.
- Cu cât este mai înalt nivelul de resurse familiale disponibile (statutul socioconomic al părinților și nivelul lor de instruire), cu atât mai facil este procesul de tranziție a tinerilor la viața de adult.
- O politică de tineret incluzivă și targetată pe categorii de tineri, inclusiv defavorizați, va asigura un proces de integrare socială echitabil pentru persoanelor tinere.

Obiectul cercetării îl constituie procesul de tranziție prin care trec tinerii și factorii care facilitează / împiedică acest proces.

Subiectul cercetării îl reprezintă modelele de tranziție ale tinerilor la viața de adult.

Metodologia cercetării. Baza teoretico-metodologică a cercetării o constituie teoriile sociologice fundamentale, precum teoria structural-funcționalistă (E. Durkheim, R. Merton, T. Parsons etc.), în care tranziţia tinerilor spre maturitate este privită ca o etapă unde are loc procesul de socializare în instituţiile sociale, asimilarea unui set de roluri pentru viaţa adultă. Teoria structurării sociale (A. Giddens) este aplicată în contextul analizei la nivel macro şi microsocial în vederea stabilirii rolului acţiunii umane şi a structurii sociale în procesul de tranziție la viața de adult. Teoria capitalului uman (G. Becker, Th. Schultz) şi a capitalului social (P. Bourdieu, J. Coleman, R. Putnam) este utilizată pentru analiza mobilității intergenerațională a statutului socioeconomic de la părinți la descendenți. Teoria societății de risc (U. Beck) analizează impactul schimbărilor structurale și a riscului în societatea contemporană, furnizând o perspectivă utilă pentru înțelegerea contextului în care tinerii își construiesc identitatea și biografiile.

Pentru analiza documentelor de politici este utilizat modelul de tranziţie al tinerilor / 'youth transition regimes' (A. Walther), care cuprinde cadrul instituţional și de politici, inclusiv structura sistemului de educaţie și formare, reglementarea ocupării forţei de muncă și sistemul de asigurare şi protecţie socială. La rândul său, pentru analiza politicilor care facilitează tranziția tinerilor la viața de adult este utilizat modelul de bunăstare al tinerilor din perspectiva cetățeniei /'youth welfare citizenship' (T. Chevalier), ce analizează posibilitatea persoanelor tinere de a accesa resursele necesare pentru întreţinere și participare socială, structurată prin intermediul instituţiilor statului și politicilor sociale.

În procesul de cercetare a fost utilizat un set complex de metode de analiză sociologică. În lucrare este îmbinată analiza la nivel macro a indicatorilor sociali, economici și demografici care condiționează procesul de tranziție la viața de adult și analiza documentelor de politici care direct sau indirect au menirea să faciliteze tranziția tinerilor la viața de adult. La nivelul microsocial sunt analizate rezultatele cercetărilor sociologice.

Datele empirice au fost colectate prin aplicarea metodelor de cercetare cantitative și calitative în domeniul vizat. Autorul a realizat studiul sociologic "Tranziţia tinerilor la viaţa de adult în condiţiile crizelor prelungite" (2023) pe un eșantion reprezentativ care include 598 de tineri cu vârsta 15-35 de ani (analiza primară a datelor). Cercetarea s-a bazat şi pe analiza secundară a bazei de date a studiului național Generații și Gen (2020) pe un subeșantion de 3887 persoane cu vârsta 15-35 de ani, ceea ce a permis de a elabora o tipologie a tranziţiei tinerilor la viaţa de adult.

Studiul de doctorat se bazează inclusiv pe rezultatele cercetărilor calitative realizate cu participarea autorului, după cum urmează: "Analiza sectorului de tineret" (2019), ce a inclus 27 interviuri în profunzime cu actori relevanți în domeniul tineretului; "Incluziunea Tinerilor aflaţi

în afara sistemului de educaţie, formare şi ocupaţie profesională" (2017), fiind realizate 60 de interviuri cu tinerii NEET; "Tinerii NEET în viziunea factorilor-cheie" (2017), ce a inclus 20 interviuri individuale aprofundate cu diferiţi experţi la nivel naţional şi local.

Noutatea și originalitatea ştiinţifică rezidă în abordarea tranziției tinerilor la viața de adult prin prisma stabilirii producerii și interrelației dintre evenimentele-cheie ce determină acest proces: finalizarea studiilor şi angajarea în câmpul muncii, separarea de părinți, căsătoria și apariţia unui copil; elaborarea modelelor de tranziţie la viaţa de adult şi profilarea aspectelor cantitative şi calitative ale acestor modele; evidenţierea factorilor obiectivi şi subiectivi ce facilitează sau împiedică procesul de integrare socială al tinerilor.

Problema științifică soluționată constă în evidențierea particularităților tranziției tinerilor la viaţa de adult prin determinarea şi cuantificarea tipurilor de tranziţie, determinând ponderea și caracteristicile tinerilor dezavantajați care necesită susținere prin măsuri de politici speciale.

Semnificația teoretică rezidă în aprofundarea cunoștinţelor privind tranziția tinerilor la viața de adult într-o societate în continuă schimbare și care se confruntă cu crize prelungite prin evidențierea modelelor existente de tranziție și a factorilor determinanţi ai traseelor individuale. Rezultatele obținute contribuie la completarea cadrului teoretic al Sociologiei tineretului, Sociologiei muncii, Sociologiei educației, Sociologiei urbane și rurale, pot servi în calitate de suport metodologic pentru alte cercetări ce țin de tineret și integrarea socioeconomică, culturală și civică a acestora.

Valoarea aplicativă lucrării constă în determinarea particularităților tranziției tinerilor la viaţa de adult în Republica Moldova, determinarea şi cuantificarea tipurilor de tranziţie. Rezultatele cercetării constituie o bază analitico-informațională pentru procesul de elaborare și implementare a politicilor în domeniul tineretului care să abordeze caracterul intersectorial al tranziţiei tinerilor la viaţa de adult.

Rezultatele obținute pot fi utilizate ca suport teoretico-metodologic pentru desfășurarea şi aprofundarea cercetărilor sociologice în domeniul tineretului, conectarea la proiecte naţionale şi internaționale în acest domeniu; pot fi utilizate la elaborarea politicilor pentru facilitarea tranziţiei tinerilor la viaţa de adult de către factorii de decizie; pot fi aplicate în procesul didactic.

Rezultatele ştiinţifice principale înaintate spre susținere: 1) Contextul socioeconomic nefavorabil, oportunitățile limitate de ocupare a forței de muncă, disparitățile dintre mediul urban și cel rural constituie factori principali ce împiedică procesul de tranziție al tinerilor la viața de adult. Tinerii percep mediul social ca fiind caracterizat de un acces redus la serviciile și oportunitățile care ar facilita tranziția la maturitate; 2) Aspectele sociodemografice ale tranziției la maturitate pe dimensiunile educaţie, ocupaţie şi familie demonstrează modele specifice în funcție de gen, vârstă, mediul de reședință și nivelul de instruire al tinerilor. Mediul familial al tinerilor

influenţează traseele individuale, evidenţiindu-se o mobilitate socială redusă în cazul familiilor cu capital uman şi social insuficient. Gradul de urbanizare și dezvoltarea economică a localității de reședință a tânărului sunt factori substituenți pentru accesul la serviciile educaționale, ocupaționale și sociale; 3) În tranziția tinerilor la viaţa de adult au fost identificate patru modele principale: tranziţie complexă (29,4%), tranziţie incertă (37,7%), tranziţie precară (17,7%) şi tranziţie timpurie (15,2%). Cele mai vulnerabile categorii de tineri sunt cele care întâmpină dificultăţi de integrare socioprofesională, având impact asupra situaţiei materiale şi bunăstării lor; 4) Măsurile de politici menite să faciliteze tranziţia tinerilor spre viaţa adultă sunt insuficiente din perspectiva abordării intersectoriale a acestui proces complex.

Implementarea rezultatelor științifice au fost realizate în cadrul proiectului instituțional "15.817.06.01A Abordarea multidisciplinară a capitalului uman și dinamicii populației în vederea creșterii performanței politicilor privind populația și dezvoltarea în Republica Moldova" (2015-2018) și proiectului în programul de stat „20.80009.0807.21 Migrația, schimbări demografice și politici de stabilizare a situației" (2020-2023), precum și în cadrul proiectului COST Action CA17114 "Transdisciplinary solutions to cross sectoral disadvantage in youth" (2018-2022), EU Horizon 2020.

Rezultatele cercetării au fost aprobate în cadrul Conferinței Internaționale Științifico-Practice: Creșterea economică în condițiile globalizării; Sesiunea științifică. Dezvoltarea demografică: provocări pentru politici sociale (Chișinău, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023); International Conference "Social development of regions in figures and statistics" (Tambov, 2018); Conferinţa Științifică Internaţională "Dezvoltarea Personală şi educaţia pentru Societate: Temeiuri Epistemologice Actuale", Universitatea de Stat din Moldova (2019, 2020); EU Horizon 2020 research and innovation programme: "Extending InGRID integrated datasets and tools on vulnerable groups with employment conditions data" (Atena, 2019).

Sumarul capitolelor tezei

Teza de doctor cuprinde introducere, trei capitole (care includ 22 tabele și 28 figuri), concluzii generale și recomandări. De asemenea sunt prezentate adnotări (limbile română, rusă, engleză), cuvinte-cheie, bibliografie (209 surse), lista abrevierilor și anexe (19).

În **Introducere** este argumentată actualitatea și importanța problemei abordate; este determinat scopul și obiectivele tezei; sunt prezentate ipotezele de cercetare; sinteza de cercetare și justificarea metodelor de cercetare alese; noutatea științifică a lucrării și structura tezei.

Capitolul **1. BAZA TEORETICO-METODOLOGICĂ DE STUDIERE A PROCESULUI DE TRANZIȚIE A TINERILOR LA VIAȚA DE ADULT** include cadrul teoretico-explicativ şi metodologic care desemnează baza demersului științific realizat, delimitarea

domeniului tematic de cercetare și caracteristicile bazei empirice. În paragraful **1.1. Cadrul teoretico-explicativ privind abordarea intersectorială a tranziţiei tinerilor la viaţa de adult** sunt descrise principalele dimensiuni conceptuale asupra tinerilor şi tranziţiei la viaţa de adult, precum şi examinate principalele teorii sociologice, demografice și psihologice privind abordarea intersectorială a tranziţiei tinerilor la viaţa de adult, include cadrul teoretico-metodologic care desemnează baza demersului științific realizat. Primul paragraf conţine descrierea principalelor dimensiuni conceptuale asupra tinerilor şi tranziţiei la viaţa de adult, precum şi analiza teoriilor sociologice, demografice și psihologice privind abordarea intersectorială a tranziţiei tinerilor la viaţa de adult. În paragraful doi sunt prezentate cele mai relevante lucrări ştiinţifice și cercetări empirice elaborate de cercetători din străinătate şi din Republica Moldova pe diferite dimensiuni ale procesului de tranziţie la viaţa de adult care fundamentează problema de cercetare. Paragraful trei face referire la caracteristicile generale ale cercetării, prezintă baza informațional-statistică și studiile sociologice, formulează ipoteza generală şi ipotezele de lucru, evidenţiază domeniul tematic, datele și metodele de cercetare, metodele de analiză. Ultimul paragraf prezintă concluzii privind caracterul intersectorial al cercetării, relevanța bazei statistice și empirice, a metodelor de cercetare.

Capitolul II. Contextul socioeconomic şi determinanţii traseelor educaţionale, profesionale şi de familie ale tinerilor - include descrierea contextului socioeconomic al tranziției tinerilor la viața de adult în baza principalilor indicatori macroeconomici, demografici, educaționali și ai ocupării forței de muncă, cât şi analizează modelele specifice ale tranziţiei la maturitate în baza indicatorilor microsociali pe dimensiunea educaţională, integrare socioprofesională şi de familie. În primul paragraf, prin date statistice se arată tendințele în domeniile vizate și cum acestea influențează procesul de integrare socială a tinerilor (analiza la nivel macrosocial), este analizat contextul sociocultural şi orientările valorice ale tinerilor. În paragraful doi sunt analizaţi determinanţii traseului educaţional al tinerilor, factorii de părăsire timpurie a sistemului educaţional. Paragraful trei investighează determinanţii traseului socioprofesional al tinerilor, sunt analizaţi indicatorii ce descriu aspecte cantitative şi calitative cu referinţă la relația tinerilor cu piața forței de muncă, sunt evidenţiaţi factorii excluziunii ocupaţionale a tinerilor. Paragraful patru explorează determinanţii tranziţiei tinerilor de la familia de provenienţă la familia de destinaţie, sunt analizate comportamentele matrimoniale şi reproductive ale tinerilor. Cel de-al cincilea paragraf prezintă concluziile la capitolul doi, care se referă la contextul social şi economic al tranziţiei şi modelele specifice ale tranziţiei tinerilor la viaţa de adult.

Capitolul III. Tipologia tranziţiei tinerilor la viaţa de adult şi politici intersectoriale în domeniul tineretului - include determinarea tipologiei şi descrierea particularităților tranziției tinerilor la viaţa de adult în Republica Moldova, cât şi analizează cadrul de politici şi cel instituţional

în domeniul tineretului. În primul paragraf sunt analizate cinci evenimente-cheie care marchează tranziţia tinerilor la viaţa de adult şi sunt determinate şi cuantificate tipurile tranziţiei. Paragraful doi prezintă analiza cadrului național legal în domeniul tineretului şi politici sectoriale care direct sau tangenţial facilitează tranziţia tinerilor la viaţa de adult. Totodată, sunt arătate rezultatele studiilor calitative realizate cu actori-cheie privind cadrul de politici de tineret. În paragraful trei este analizat cadrul instituţional responsabil de elaborarea şi promovarea politicilor de tineret la nivel central şi local. Cel de-al patrulea paragraf reprezintă concluziile la capitolul trei, care se referă la tipologizarea tranziţiei tinerilor la viaţa de adult, analiza comprehensivă a politicii în domeniul de tineret şi răspunsurile în materie de politici intersectoriale.

Concluziile generale întregesc tabloul investigațiilor realizate prin totalizarea și generalizarea rezultatelor științifice obținute, iar recomandările stabilesc unele direcții prioritare în elaborarea, implementarea politicilor care ar facilita tranziţia tinerilor la viaţa de adult. Totodată, s-a accentuat faptul că scopul şi obiectivele propuse au fost realizate și ipoteza înaintată a fost confirmată.

Cuvinte-cheie: tineri, tranziția tinerilor la viaţa de adult, tineri defavorizaţi, nivel de educaţie, piaţa muncii, familie, modele de tranziţie, politici de tineret.

1. BAZA TEORETICO-METODOLOGICĂ DE STUDIERE A PROCESULUI DE TRANZIȚIE A TINERILOR LA VIAȚA DE ADULT

1.1. Cadrul teoretico-explicativ privind abordarea intersectorială a tranziţiei tinerilor la viaţa de adult

Tinerii ca grup social, locul și rolul lor în societate, precum şi tranziția acestora la viața de adult ca etapă distinctă de dezvoltare umană, sunt incluse în aparatul conceptual și terminologic al unui număr important de științe sociale, precum sociologia, demografia, psihologia, filosofia, pedagogia etc. În acelaşi timp, cercetătorii susțin că deși în esență sunt niște concepte sociologice, studierea acestora presupune o abordare interdisciplinară (Woodman, 2015). Drept urmare, explicarea şi înţelegerea acestora aduce în atenţie o diversitate de orientări şi abordări teoretice, oferind o imagine de ansamblu a ceea ce se întâmplă cu tinerii ca grup social la o anumită etapă a evoluţiei sociale. Abordarea intersectorială a tranziției tinerilor spre maturitate evidențiază că tranziția la viaţa de adult este un proces multicomponent și pe mai multe dimensiuni.

Un rol determinant în această privinţă îi revine sociologiei, aceste subiecte căpătând o relevanţă sporită odată cu dezvoltarea sociologiei tineretului (Лисовский, 1996; Чупров, и др., 2020; Furlong, 2011) şi evoluţia paradigmelor fundamentale în acest domeniu (Guerrero-Puerta, 2023; Furlong, 2015 pg. 16-27). Printre cele mai importante contribuţii fiind specificate perspectivele de analiză şi cercetare pe care le utilizează în raport cu tinereţea ca fapt social şi tineretul ca parte a structurii sociale (Mărgineanu, 1996 p. 47). Evoluţia conceptelor a fost marcată, în principal, de mai multe dihotomii sau dualisme, precum tinerii ca grup sociodemografic distinct şi categorie socioculturală sau tinereţea ca etapă de tranziţie la maturitate (Guerrero-Puerta, 2023), rolul primordial al structurii sociale sau al factorului uman (Abbott, 2001; Şimandan, 2002), un singur eveniment al tranziţiei sau interdependenţa mai multor evenimente care marchează acest proces dinamic şi complex (Coles, 1995; Pitti, 2022; Paolini, et al., 2018). Dat fiind multitudinea de concepte şi abordări, studiul actual se focusează cu precădere pe *conceptualizarea sociologică* şi *abordarea intersectorială* a tranziţiei tinerilor la viaţa de adult.

În diferite ţări noţiunea de tânăr variază, neexistând o definiție universal acceptată a acestui grup, iar tineretul, ca şi categorie de delimitare, este mai fluidă decât alte grupuri de vârstă. ONU îi definește pe *tineri* ca fiind persoanele cu vârste cuprinse între 15 și 24 de ani (ONU, 2023). La nivelul UE, delimitarea după criteriul de vârstă se diferenţiază în funcție de contextul național, fiecare stat membru având propriile definiții în legislația națională. În documentele de politici şi statisticile oficiale în domeniul de tineret, la nivel european, se face referinţă la categoria de tineri cuprinsă între vârsta de 15-29 ani. În acelaşi timp, comun pentru toate țările este recunoaşterea faptului că perioada de tranziție la maturitate este marcată de schimbări importante în viața unui

tânăr, precum trecerea de la şcoală la muncă, de la traiul în casa părintească la formarea propriei gospodării și de la dependenţa financiară la gestionarea banilor proprii (Paolini, et al., 2018).

În legislația Republicii Moldova, *tânărul/a* este definită persoana cu vârstă cuprinsă între 14 și 35 de ani, iar statul prin *Lege* reglementează principiile şi obiectivele politicii de tineret, domeniile de intervenţie ale statului în acest sector, precum şi cerinţele faţă de actorii politicilor de tineret (Lege Tineret, 2016). La rândul său, potrivit art. 36 alin 1 din *Constituţia Republicii Moldova,* o persoană este considerată adultă la împlinirea vârstei de 18 ani, având drept de vot și posibilitatea de a se casatori fără acordul părinţilor. Pe lângă demarcarea după criteriul de vârstă, care este stipulată în *Lege*, există și anumite delimitări care sunt fixate social și/sau instituţional, referindu-se la vârsta de şcolarizare obligatorie; vârsta minimă la angajarea în câmpul muncii; vârsta matrimonială minimă; alte dimensiuni relevante.

Din perspectiva conceptualizării ca o etapă distinctă a *dezvoltării individuale*, tinerețea este definită ca o fază de pregătire pentru viaţa de adult, atunci când indivizii tind să dobândească şi să aplice competenţele şi abilităţile sociale prin depăşirea stării de dependență și atingerea unei condiţii de independență, precum şi obţinerea statutului de adult, urmând a fi recunoscuți ca subiecți maturi, autonomi, responsabili și integraţi la nivel de comunitate (Pitti, 2022). Astfel, tinerețea în sine este o perioadă de tranziție delimitată ca parte timpurie a cursului vieții când individul depășește perioada adolescenței și își asumă treptat un set de roluri de adult (Gauthier, 2007 p. 218), atunci când sunt făcute alegeri și luate decizii importante care îi determină cursul vieții, se dobândesc principalele competențe și abilităţi sociale (Shanahan, 2000; Billari, 2010).

Încercând de a defini tineretul şi relaţiile sale cu ansamblul social, *tineretul* este văzut ca o categorie importantă în structura socială, punându-se accentul pe formarea şi dinamica acestui grup, pe rolul tinerilor în dezvoltarea socială (Bulgaru, et al., 2012). În această ordine de idei, V. Lisovski afirma că *tineretul* este o generație de persoane care trece prin etapa de socializare unde se asimilează, iar la o vârstă mai matură deja au depășit asimilarea funcțiilor educaționale, profesionale şi culturale, fiind pregătiţi pentru a-și asuma roluri sociale (Лисовский, 1996).

Conceptul de *generaţie* este abordat pe larg în contextul schimbărilor sociale majore, acesta fiind delimitat ca un *construct social* format sub influența circumstanțelor istorice. Conștiința generațională are un rol important în special în perioade de transformări sociale radicale sau instabilitate. Se pornește de la premisa că indivizii se dezvoltă prin experiențele trăite personal într-un context social diferit decât al altor generații. Cercetătorul K. Mannheim (1972) afirma că tinerii cresc, experimentează și procesează tot ceea ce-i înconjoară prin trăirile lor interioare mai degrabă decât prin ochii părinților. Tinerii se adaptează sistemelor de valori ale realității pe care le experimentează şi există într-un spațiu social ce influențează conștiința individului la fel de mult

ca și clasa socială sau cultura. La rândul său, *transmiterea intergenerațională a culturii* este un mecanism de transfer al experienței culturale și al orientărilor valorice de la o generație la alta, fiind şi principala modalitate de menținere a stabilității funcționale a societății. Preluarea anumitor roluri în structura societății trece printr-un proces asociat cu asimilarea normelor şi valorilor socioculturale, cognitive și comportamentale (Eisenstadt, 1956).

Cercetătorul I. Kon a definit *tineretul* drept un grup sociodemografic, care se profilează în baza unui ansamblu de caracteristici de vârstă şi statut social, condiţionate de particularităţile socio-psihologice ale acestora, iar *tinereţea* este o etapă distinctă a ciclului de viaţă, delimitarea cronologică a căreia depinde de perioada istorică, dar şi de sistemul social, cel cultural și modelele de socializare inerente unei anumite societăți (Кон, 1999). Din această perspectivă, *tineretul* este un produs al culturii generat de fiecare societate, cu caracteristici sociale specifice în structura acesteia şi cu o semnificație socioculturală considerabilă.

În acelaşi context, sociologul român I. Mărgineanu menţiona că *tinereţea* este o etapă care se află la intersecția de generații în care are loc mobilitatea între statutul moștenit și statutul pe care îl va obține la maturitate, acesta fiind un statut tranzitoriu între dependenţă şi autonomie, responsabilitate şi independenţă economică, iar tânărul, înainte de a deveni agent al acţiunii, interiorizează influenţele modelatoare ale structurii sociale. La rândul său, această etapă este esenţială în formarea personalităţii şi achiziţionarea caracteristicilor pentru viitoarea integrare socială la nivel de societate, dobândirea autonomiei şi atingerii maturităţii sociale (Mărgineanu, 1996).

În aceeaşi ordine de idei, este invocat conceptul de *dezvoltare socială a tineretului*, care semnifică un proces obiectiv, reglementat de interacțiunea schimbărilor cantitative și calitative experimentate de tânăra generație pe măsură ce devin subiectul vieții sociale şi al produsului social (Чупров, и др., 2020). Sistemul de relații sociale este reprodus ciclic, fără a repeta exact etapele anterioare, dar introduce un conținut nou pe măsură ce se schimbă locul şi rolul tineretului în structura socială. Dezvoltarea socială a tinerilor este văzută ca o direcție în cadrul *mobilității*, criteriul acestui proces fiind gradul în care tinerii ating *maturitatea socială*, integrându-se în societate. În această accepţiune, parcursul de dobândire și schimbare a propriului statut social și identificarea cu anumite grupuri sociale îl constituie *procesul de tranziție* al unui individ sau al unui grup de la o etapă a vieții la alta (Чупров, и др., 2020).

Prin urmare, într-o accepţiune sociologică mai largă, *tranziţia la viaţa de adult* semnifică *integrarea socială* şi atingerea *maturităţii sociale* de către tineri, ceea ce presupune că aceştia trebuie să dispună de resurse, capacităţi și oportunităţi de a participa în domeniile vieţii sociale, economice și politice. Această conceptualizare contribuie la înțelegerea și evaluarea în ce măsură tranziția tinerilor duce la implicarea și integrarea cât mai „completă” şi „de succes”

în societate, precum şi apartenența la majoritatea socială și categoria adulților independenți şi autonomi (Hall, et al., 2007).

La rândul său, este unanim acceptat faptul că *tranziţia tinerilor la viaţa de adult* cuprinde mai multe evenimente ce se produc în această perioadă a vieţii şi care marchează acest proces complex: finalizarea procesului educaţional (indiferent de nivelul de studii dobândit); accederea pe piaţa muncii (de regulă, cu un loc de muncă stabil); părăsirea casei părintești; întemeierea familiei proprii prin căsătorie; apariţia primului copil /a deveni părinte pentru prima dată. Aceste evenimente se produc pe mai multe dimensiuni, care se referă la domeniul public - de la școală la cariera profesională, și în sfera privată - de la viața în familia de origine la viața independentă în propria familie (Coles, 1995; Billari, 2010; Paolini, et al., 2018). Se evidenţiază, aceste tranziţii corelează şi sunt interdependente între ele, astfel încât statutul obţinut într-o dimensiune a tranziţiei poate „determina", dar și „să fie determinat" de statutul care l-a obţinut într-o altă dimensiune (Coles, 1995 p. 10).

Un aspect important şi pe larg abordat în literatura de specialitate îl constituie stabilirea când tranziţia la viaţa de adult ar putea fi considerată „finalizată" sau „completă". Deși evenimentele care marchează maturitatea sunt comune pentru majoritatea societăților, timpul producerii este reglementat diferit în fiecare societate și perioadă istorică de normele sociale care stabilesc vârstele cele mai potrivite pentru tranziție (Elder, 1975), precum şi posibilitățile de a obține condiţia de adult pentru anumite categorii sociodemografice (Hardgrove, et al., 2014). În consecinţă, tranziția la viaţa de adult este un concept relativ, influențat în mare măsură de contextul socio-istoric şi cultural, conținutul căruia este permanent redefinit (Horowitz, et al., 2007).

La rândul său, pe măsură ce normele tradiționale care reglementează producerea evenimentelor se flexibilizează, momentul potrivit pentru studii, carieră profesională, căsătorie şi naşterea unui copil se consideră a fi irelevante din punctul de vedere al vârstei cronologice (Losîi, 2018). Din această perspectivă, sociologul A. Furlong menţiona că este dificil de stabilit sub aspect cronologic limitele tinereţii ca şi perioadă anumită de vârstă, iar punctul final al atingerii maturităţii nu poate fi corelat cu evenimente sau activităţi specifice (Furlong, 2012 pg. 2-3).

Un alt aspect important din perspectiva tranziţiei la viaţa de adult şi atingerii maturităţii sociale îl prezintă identificarea categoriilor de tineri care, având la bază motive atât obiective, cât şi/sau subiective, întâmpină dificultăţi în procesul de integrare socială şi sunt incluşi în categoria „*tinerilor defavorizaţi"*, ce semnifică un anumit grad de vulnerabilitate. În sens larg, „*vulnerabilitatea*" se referă la susceptibilitatea unui individ de a experimenta adversități, adică se confruntă cu dificultăţi sub o formă sau alta (Hardgrove, et al., 2014). Într-o definiţie mai completă se stipulează că tinerii pot fi considerați dezavantajați atunci când instabilitatea generală atribuită adolescenței în legătură cu schimbările psihosociale și cele fizice sunt intensificate de caracteristicile

individuale (deficiențe, handicap, comportament) și/sau circumstanțe (situații specifice) într-un mod care le reduce sau limitează șansele de a reuşi în viață. În acest sens, şansele de viață depind de finalizarea cu succes a traseului educațional și de accesul ulterior pe piaţa muncii. Este o abordare din perspectiva cursului vieţii, specificând legătură directă dintre șansele tânărului de a-și asigura traiul prin deţinerea unui loc de muncă calificat sau stabil (Reiter, 2003 p. 257).

Generalizând, sintagma *„tineri defavorizaţi”* este folosită pentru a descrie inegalitatea socială în rândul tinerilor şi serveşte drept o categorie umbrelă ce cuprinde persoanele care au mai puţine oportunităţi decât semenii lor, fiind utilizaţi şi alţi termeni, precum tineri în situaţii de risc, tineri vulnerabili sau tineri excluși social sau marginalizaţi (Bendit, et al., 2003). În acelaşi timp, vulnerabilitatea sau marginalizarea poate fi resimţită pe diferite dimensiuni, cum ar fi marginalizarea pe piața muncii, marginalizarea din punctul de vedere al participării politice, dar și marginalizarea socială ca izolare sau pierdere a rețelelor sociale (Helve, 2015), acestea fiind în mare parte interconectate și cumulative (Webster, et al., 2004).

Procesul de tranziție al tinerilor la viața de adult, caracterizat prin schimbările și adaptările individului la noile roluri și statute sociale, a fost analizat și interpretat în mod divers în cadrul teoriilor sociologice, psihologice, demografice și integraliste. Atât teoriile clasice, cât și cele mai moderne, includ componentele cronologice, biologice, juridice, psihologice, emoționale, sociale și demografice, și se desfășoară la niveluri macro și microsocial. Această abordare complexă asigură o înțelegere comprehensivă şi intersectorială a procesului de tranziție la viața de adult și a factorilor multipli care îl modelează.

În cadrul *teoriei funcționaliste* (Em. Durkheim, R. Merton, T. Parsons, H. Spencer etc.) tineretul este analizat ca grup social şi element important care interacționează cu alte elemente interdependente ale societății și formează un sistem unitar, prin aceasta contribuind la dezvoltarea întregului sistem. Funcționaliștii privesc tranziția tinerilor spre maturitate drept o etapă în care are loc procesul de socializare în cadrul instituțiilor sociale, asimilarea unui set de roluri pentru viața adultă. Din această perspectivă, sociologul francez Em. Durkheim specifica rolul instituțiilor educaționale în cadrul cărora generațiile adulte exercită influență asupra indivizilor care încă nu sunt pregătiți pentru viața socială, numind-o socializarea sistematică a tinerei generații (Durkheim, 1956).

Sociologul american T. Parsons afirma că indivizii internalizează valorile sociale ale unei societăți învățând de la alți actori sociali, ceea ce se așteaptă de la ei, numite „așteptările de roluri sociale”, astfel devenind participanți deplini în societate. În acelaşi context, R. Merton a abordat conceptul de seturi de rol (role-sets), specificând că fiecare persoană deţine o varietate de statusuri în cadrul societăţii, pe care sociologul le-a numit status-set.

De menționat este faptul că teoria funcționalistă a fost criticată pentru faptul că nu pune suficient accent pe rolul individului în influențarea propriei traiectorii de viață, dar se focusează asupra aspectului macro structural al societății şi analizează cu precădere rolul instituţiilor sociale (Holmwood, 2008). Or, fundalul cultural şi valoric este destul de important, deoarece unele subculturi ale tineretului pot fi disfuncționale atât pentru societate, cât și pentru indivizii care le compun.

În *teoria structurării sociale* (A. Giddens) este îmbinat rolul pe care îl deține individul în calitate de agent al acţiunii umane şi structura socială (Şimandan, 2002). Prin prisma acestei teorii, tranziţia tinerilor la viaţa de adult este analizată atât din perspectiva macrosocială (a societății în ansamblul), cât şi microsocială (a vieții cotidiene a indivizilor, tratați ca subiecți de analiză). Se accentuează, traiectoriile individuale de viață ale tinerilor pot fi pe deplin înțelese și interpretate doar prin abordarea factorilor individuali, precum alegerile personale, circumstanțele individuale, motivația etc., raportându-le la factorii de nivel macrosocial.

Tranziţia la viaţa de adult este abordată prin „dualitatea structurală", ce semnifică că structura socială nu este independentă de acțiunile indivizilor și nici creată din nou de către aceştia, dar este reprodusă continuu de către indivizi prin acțiunile lor (Giddens, 1984). Raportându-se la nivel microsocial, tranziţia tinerilor la viaţa de adult este analizată în cadrul „individualizării structurate" (*structured individualisation*), ce semnifică că tinerii în procesul de integrare socială au acces diferit la resurse şi oportunităţi, iar inegalităţile sociale sunt reproduse de luarea deciziilor individuale (Schoon, et al., 2009). În acelaşi timp, se pune accent pe interpretarea tranziţiei la viaţa de adult în contextul schimbărilor sociale și rolul acestora în structurarea oportunităților și alegerilor disponibile pentru tineri (Russell, et al., 2011 p. 92).

Se concluzionează, dacă în teoria funcționalistă instituțiile sociale au prioritate în raport cu indivizii, atunci în teoria structurării actorii sunt cei care transformă şi reproduc sistemele sociale în continuitatea acţiunii sociale. Această abordare teoretică este pe larg utilizată pentru explicarea impactului schimbărilor sociale asupra tranziției tinerilor la viața de adult la general, dar și cu referință la diferite categorii de tineri vulnerabili, precum persoanele care au părăsit timpuriu sistemul de educație, tinerii NEET.

Un rol important în analiza tranziției tinerilor la viața de adult îl are teoria *capitalului uman*, care a fost fundamentată teoretic de G. Becker și Th. Schultz. Capitalul uman semnifică "ansamblul cunoștințelor, calificărilor, competențelor și caracteristicilor individuale care facilitează crearea bunăstării personale, sociale și economice" (OCDE, 2001 p. 18), acestea rămânând aceleaşi în orice mediu social, şi pot fi valorificate pe piaţa muncii în schimbul unor resurse economice de orice tip (Voicu, 2004).

Din perspectiva analizei tranziţiei tinerilor la viaţa de adult, capitalul uman are importanţă, în special, datorită focusării asupra capitalului educaţional care este văzut ca esenţa capitalului uman (Blaug, 1976). În mare parte, în cadrul studiilor cu referinţă la subiectul dat este investigată integrarea socioprofesională în funcţie de nivelul de educaţie al indivizilor (Becker,1964), punând în evidenţă costurile asociate investirii în educaţie şi formare profesională.

La rândul său, această perspectivă teoretică explorează modelul economic de transmitere intergenerațională a statutului socioeconomic de la părinți la copii. Conform cercetătorilor, procesul dinamic de acumulare a capitalului uman începe cu mult înainte de școlarizarea formală și depinde de mediul familial, iar caracteristicile personale și familiale timpurii determină situația pe piața muncii, deoarece limitează acumularea de capital uman și afectează în mod direct capacitatea de angajare pe piaţa muncii (Becker, 1964). Astfel, în cercetarea tranziţiei tinerilor la viaţa de adult, cadrul teoretic al capitalului uman accentuează necesitatea explorării profunde a relațiilor dintre investițiile în capitalul uman, traiectoriile educaționale și profesionale ale tinerilor și influența factorilor intergeneraționali și familiali. Deşi este utilizat pe larg în explicarea anumitor aspecte ale tranziţiei tinerilor la viaţa de adult, criticile teoriei capitalului uman ţin de faptul că arată o conexiune universală între capitalul uman, productivitate și venit.

Teoria capitalului social, precursorii căreia sunt P. Bourdieu, J. Coleman, R. Putnam, susține că relațiile sociale sunt resurse ce pot duce la dezvoltarea și acumularea capitalului uman. Sociologul P. Bourdieu (1980, 1986) definea capitalul social ca resurse care sunt încorporate în rețelele sociale și care pot fi mobilizate atunci când este necesar, acestea incluzând sprijin emoțional, identități comune, ajutor financiar, ajutor în găsirea unui loc de muncă. Pentru P. Bourdieu (1986), producerea, reproducerea și mobilizarea capitalului social are loc în cadrul unor structuri sociale inegale în care dimensiuni precum clasa socială și genul se întrepătrund. De exemplu, un mediu familial favorabil poate susține nivelul de studii dorit și sprijini dezvoltarea abilităților ce pot fi apreciate și recompensate. Cei cu niveluri mai ridicate de capital social au mai multe perspective socioeconomice și sunt mai puţin susceptibili de a prezenta probleme de sănătate mintală/stres psihologic, stima de sine scăzută și sănătate precară (Lin, et al., 2008).

Capitalul social contribuie la înțelegerea tranziției la viața de adult prin elucidarea modului în care rețelele sociale pun la dispoziția tinerilor resursele necesare și modalitatea în care rețelele facilitează sau împiedică utilizarea acestora, cât și modul în care alegerile și acţiunile individuale afectează disponibilitatea și mobilizarea resurselor respective. Având în vedere impactul capitalului social asupra bunăstării, rezultatelor educaționale și mobilității sociale, acesta a fost pe larg utilizat în studiile cu referință la tranziția tinerilor la viața de adult. Din această perspectivă, tranziția este considerată o etapă critică pentru dezvoltarea sau ajustarea rețelelor sociale, marcată

de mai multe schimbări, inclusiv continuarea procesului de instruire și formare profesională, intrarea pe piața muncii (Lansford, et al., 2016).

Teoria individualizării deţine un rol important în analiza schimbărilor şi tendinţelor de o mare complexitate asupra diversificării căilor de viață (Beck, 1992; Beck, 2002), punând accent pe impactul schimbărilor structurale și a riscului în societatea contemporană. În cazul dat se evidenţiază influenţa acestora asupra tinerilor, furnizând astfel o perspectivă utilă pentru înțelegerea contextului în care aceștia își construiesc identitatea și biografiile. Aceste schimbări au dus la o individualizare crescândă, în care indivizii devin mai independenți faţă de comunitățile și reţelele tradiționale, inclusiv familia, mediul de reședință, genul și clasa socială (Beck, 1992).

Tinerii pot resimți în mod special această incertitudine structurală, ceea ce poate influența deciziile lor de a renunța la educație sau de a întâmpina dificultăți în găsirea unui loc de muncă. Creșterea nesiguranței în viața cotidiană afectează deciziile individuale și procesele de planificare. Teoria subliniază pierderea avantajelor unui regim de certitudine pe care l-au avut generațiile anterioare, tinerii fiind afectați în mod direct de schimbările continue, care le influențează abordările față de educație, carieră și participarea la societate. Utilizarea acestei teorii, împreună cu alte concepții și abordări, contribuie la o înțelegere mai completă și contextualizată a experiențelor tinerilor în societatea contemporană, asociată cu riscuri multiple.

Teoria inegalităţii menţinută eficient presupune că în procesul tranziției către maturitate un rol important îl deține mediul social și impactul acestuia asupra diferitor dimensiuni ale acesteia. Această teorie susține că actorii cu avantaje socioeconomice asigură pentru ei și pentru copiii lor anumite avantaje ori de câte ori acestea sunt posibile. Dacă diferențele cantitative sunt comune, frecvente, universale, atunci avantajele socioeconomice vor fi sub formă calitativă (Lucas, 2017; Lucas, 2001). Astfel, bunurile de interes pentru studiile inegalității au atât dimensiuni cantitative, cât și calitative, permițând persoanelor cu avantaje socioeconomice să caute un avantaj calitativ. Un exemplu elocvent este „educaţia”, care are mai multe dimensiuni, unele cantitative (câţi ani de educaţie a atins) și altele calitative (ce program de studiu a urmat). Deşi multe cercetări se focusează separat pe dimensiunea cantitativă sau calitativă, această teorie se focusează pe ambele dimensiuni simultan.

Teoria inegalității surprinde modele și dinamici importante ale proceselor care produc și menţin inegalităţi subsecvente, cât şi are implicații asupra modului în care reformatorii și factorii de decizie pot răspunde la aceste inegalităţi. Folosind din nou educaţia ca un exemplu ilustrativ, opţiunile de politică și strategiile pentru reducerea inegalităţii educaţionale și îmbunătăţirea educaţiei persoanelor defavorizate diferă semnificativ între ţări. Teoria inegalităţii menţinută

eficient evidenţiază inerţia extremă a sistemelor care menţin avantajele socioeconomice, susţinând că baza acelei inerţii include inegalităţile materiale și practicile instituţionale.

Necesită a fi remarcate și teoriile care analizează stadiile de dezvoltare și comportamentul unor grupuri de populație de-a lungul mai multor perioade, explicând dezvoltarea acestora în context familial, comunitar și social. Se menţionează *teoria „anotimpurile vieții"* (Levinson, 1978), care descrie etapele vieţii şi a dezvoltării umane în ansamblu. Potrivit acestei teorii, structura vieţii este modelată de mediul social şi cel fizic, implicând familia şi locul de muncă, precum şi alte variabile, precum religia, etnia şi statutul. Teoria lui D. Levinson concepe dezvoltarea umană ca fiind organizată într-o succesiune din şase etape. Prima etapă este denumită *tranziția spre maturitatea timpurie* (17-22 ani), atunci când are loc la sfârşitul adolescenţei şi se fac primele alegeri pentru viaţa adultă. În a doua etapă, *intrarea în lumea adulților* (22-28 ani), se fac alegeri legate de dragoste, muncă, relaţii de prietenie, valori şi stil de viaţă. La etapa t*ranziția la 30 de ani* (28-33 ani) apar modificări în structura vieţii, la etapa *debarcarea* (33-40 ani) individul îşi stabileşte nişa sa în societate, realizări de familie şi carieră. *Tranziția spre maturizarea mijlocie* (40-45 ani) o reprezintă etapa când în centrul atenţiei sunt astfel de subiecte precum structura şi sensul vieţii, direcţia şi valoarea vieţii fiecărei persoane, etc.. În etapa *tranziției spre perioada adultă târzie* (50-65 ani) trebuie să fie făcute noi alegeri, o nouă structură de viaţă, iar individul să se angajeze la noi sarcini (Levinson, 1978).

În aceeaşi ordine de idei se încadrează *paradigma cursului vieții,* care este una dintre cele mai relevante orientări teoretice în studierea populaţiei şi dezvoltării umane. *Cursul vieții* este definit ca o succesiune de evenimente și roluri sociale pe care individul le adoptă în timp (Giele, et al., 1998), încorporate social şi care conectează toate etapele vieții (Mortimer, et al., 2003 p. 10). Din această perspectivă, tranziţia tinerilor la maturitate are loc în cadrul instituțiilor și structurilor sociale, integraţi în relații ce le influenţează comportamentul, traiectoria de dezvoltare a unei persoane fiind interconectată cu viața altor indivizi (Elder, 1985). La rândul său, tinereţea este caracterizată ca o perioadă cu cea mai mare deschidere pentru schimbări în comparație cu alte etape ale vieții, iar experienţele timpurii ale tinerilor din această perioadă sunt cele care au cel mai mare impact asupra dezvoltării individuale ulterioare.

Urmează să subliniem că această paradigmă oferă atât un cadru conceptual, cât şi unul metodologic pentru analiza fenomenelor la intersecţia dintre căile sociale, traiectorii de dezvoltare și schimbare socială. *Abordarea din perspectiva cursului vieții* explică tranziția la viața de adult din punctul de vedere al traversării diferitelor tranziții (o schimbare într-o anumită dimensiune a cursului vieții) și traiectorii ale tinerilor (căi pe termen lung ce reflectă dinamica cursului vieții), fiind marcată de mai multe evenimente care schimbă statutul social și structura

vieții unui adult (Billari, et al., 2007). Potrivit acestei paradigme, traiectoriile sunt corelate și sunt pe deplin modelate atât de factorii sociali, precum normele sociale și resursele instituționale, cât și de factorii individuali, precum vârsta, genul, statutul socioeconomic parental, trăsăturile de personalitate. Prin urmare, această abordare este pe larg utilizată în explorarea tranziţiei la viaţa de adult şi determinarea factorilor care modelează experiențele specifice ale individului și înțelegerea traiectoriilor de viaţă la nivel micro, ținând cont de procesele structurale mai largi de nivel macro (Irwin, et al., 2018).

Abordarea din perspectiva *cursului vieții* este relevantă şi pentru analiza vulnerabilităţii tinerilor în procesul de tranziţie la maturitate, având la bază patru principii. Primul principiu se raportează la *timpul istoric și momentul producerii evenimentelor,* care au implicații asupra dezvoltării individului din perspectiva confruntării cu anumite riscuri și vulnerabilități. Al doilea principiu se referă la *sincronizarea (timing) evenimentelor*, evidenţiind că în dezvoltarea umană sunt momente critice când riscuri specifice sau măsurile de protecție au o importanţă deosebită. Se face referinţă, în special, la copilăria timpurie, recunoscută pe larg ca fiind o etapă crucială în dezvoltarea umană. Al treilea principiu indică că *relațiile sociale interdependente* au o influență semnificativă asupra susceptibilității tinerilor și a răspunsurilor acestora la diferite adversități, fiind în mare parte mediate de relațiile sociale, în special de mediul familial și semeni. Al patrulea principiu se referă la *rolul acţiunii umane* în dezvoltarea cursului vieții, specificându-se că tinerii nu sunt actori pasivi în contextul confruntării cu anumite riscuri, ci au un rol major în modelarea destinelor şi traiectoriilor individuale.

La rândul său, având în vedere cerinţa de racordare a documentelor de politici şi programelor centrate pe necesităţile tinerilor, inclusiv focusarea pe tinerii vulnerabili, în literatura de specialitate, dar şi în mediul politic au fost dezbătute pe larg noţiuni cu referinţă la aceste subiecte: politică de tineret, activitate de tineret, părţi interesate etc. În linii generale, politica de tineret reprezintă angajamentul și acțiunile guvernării în vederea asigurării oportunităţilor și condiţiilor de viaţă decente pentru populaţia tânără a unei ţări (Finn, 2009), fiind o strategie pe care o implementează autoritățile publice şi au drept scop integrarea cu succes a tinerilor prin crearea oportunităţilor de dezvoltare a acestora.

Cadrul conceptual modern al tranziţiei tinerilor la maturitate şi de analiză a măsurilor de politici relevante este cunoscută drept *modele de tranziţie a tinerilor* / *Youth Transition Regimes*, dezvoltat de către P. Walther (2006), Chevalier (2016). Această abordare înglobează cadrul instituţional și de politici, care include structura sistemelor de educaţie și formare, reglementarea ocupării forţei de muncă și sistemele de asigurare şi protecţie socială, accentul fiind pe politici de tranziţie ale tinerilor (Pohl, et al., 2007 pp. 533-553). Totodată, „de-standardizarea” tranziţiei tinerilor

și apariţia unor noi riscuri de excluziune socială au dus la dezvoltarea unui nou sector de politici de tranziţie (de exemplu, în UE sunt numite politici de „activare”/activation policy, politici de „investiţii sociale”/social investment policy). Aceste politici diferă în mare măsură între ţări, dar toate abordările tind să reducă dependenţa de protecţia şi asigurarea socială în favoarea integrării pe piaţa muncii, iar tranziţiile de la școală la muncă se orientează către „tinerii defavorizaţi”. Sunt identificate două modalităţi principale de interpretare (diagnostic) și de abordare a dezavantajelor (răspuns de politici). Primul - *„tinerii sunt dezavantajaţi pentru că sunt șomeri”* - un diagnostic structural care necesită politici structurale pentru a crește cererea de forţă de muncă. Al doilea - *„tinerii sunt șomeri pentru că sunt dezavantajaţi”* - un diagnostic care se referă la deficienţele individuale, adică lipsa de competenţe sau indisponibilitatea de a se angaja și necesitatea unor politici care au drept scop ajutorarea tinerilor prin sporirea capacităţii de angajare (sau instruire).

Sociologul T. Chevalier a dezvoltat aceste subiecte, propunând o abordare integralistă de diagnosticare şi analiză a măsurilor de politici ce au drept scop promovarea autonomiei tinerilor „bunăstarea tinerilor/youth welfare citizenship” (Chevalier, 2019, pp. 418-430). Prin bunăstare se subînţelege posibilitatea persoanelor tinere de a accesa resurse necesare pentru întreţinere și participare socială, structurată prin intervențiile statului și politicile publice. Statul poate promova această independenţă ajutând tinerii să obţină un loc de muncă, numită „cetăţenia economică”, reglementată prin politici de educaţie și ocuparea forţei de muncă. Totodată, poate oferi tinerilor resurse sub formă de ajutor/indemnizaţii, precum suport pentru familie, pentru elevi/studenţi, pentru procurarea locuinţelor, ajutor de șomaj, care este numită „cetăţenia socială”.

Potrivit cercetătorului T. Chevalier, cetăţenia economică poate avea două forme: „incluzivă” (din perspectiva „educaţia are întâietate”) sau „selectivă” (din perspectiva „munca are întâietate”). Este incluzivă atunci când încearcă să ofere abilități tuturor tinerilor prin reducerea abandonului școlar şi părăsirii timpurii a educaţiei. Ulterior, politica de ocupare a forţei de muncă propune programe pentru a oferi o a doua șansă tinerilor adulţi cu un nivel scăzut de calificare (de ex.: în UE este programul „garanţie pentru tineret”). Şi dimpotrivă, este selectivă, atunci când sistemul de învățământ este elitist și produce inegalități educaționale semnificative (de ex. Marea Britanie cu „Oxbridge” sau Franţa cu „Grandes Ecoles”, prezentate ca simboluri ale acestui elitism). Politica de ocupare a forţei de muncă, din perspectiva „munca are întâietate”, se focusează pe reducerea costurilor forţei de muncă și crearea unor locuri de muncă atipice care le-ar facilita tinerilor accesul la locuri de muncă. Nu are prerogativa să compenseze inegalităţile în materie de educaţie și nici să ofere o a doua șansă, ci mai degrabă să dezvolte locuri de muncă ce presupune abilităţi joase.

Un rol aparte în analiza procesului de tranziție al tinerilor la viața de adult îi revine *teoriilor demografice,* care pun accentul pe descrierea și analiza evenimentelor demografice-cheie, precum

căsătorie, parteneriat, naşterea unui copil şi altele. În acest context se remarcă *teoria celei de-a doua tranziții demografice* care prevede tendințele primare ale tranziției demografice, precum amânarea naşterilor către vârste mai mature sau fertilitatea tardivă, dar şi căsătorii mai tardive, astfel sporind numărul conviețuirilor în cuplu, divorțialitatea și naşterile neconjugale (Van de Kaa, 1987). Conform teoriei, aceste schimbări demografice sunt rezultatul schimbărilor de valori și atitudini, precum şi o reglementare normativă mai slabă și o autonomie mai sporită a femeilor care contribuie la o solicitare tot mai mare de autodezvoltare, autonomie și individualizare (Lesthaeghe, 2014). Prin urmare, datorită plasării accentului pe autonomie, este posibil ca tinerii să devină mai puțin receptivi la preferințele părinților sau la aşteptările sociale şi normative, iar în alegerile de viață optează pentru alegerile ce permit mai multă autonomie, precum traiul independent / solitar sau într-o uniune consensuală / concubinaj, mai degrabă decât într-o căsătorie, să amâne alegerile din punctul de vedere al evenimentelor demografice, care necesită mai multă implicare şi măsuri (Studer et al. 2018). Aceste schimbări demografice au loc la etape diferite în diferite ţări, iar diferenţele au la bază măsura în care valorile și comportamentele legate de tranziţia demografică au fost adoptate la un moment dat în timp (Sobotka, 2008).

Teoriile psihologice explică tranziția tinerilor la viața adultă din perspectiva problemelor dezvoltării personalității - psihologia vârstelor sau psihologia dezvoltării. În cadrul acestor teorii, tinerețea este descrisă drept o perioadă de aşteptare psihosocială, când, prin experimentarea liberă a rolurilor, o persoană își caută locul într-un domeniu al societății, propria sa nișă, destinată doar pentru el (Erikson, 1968). Cercetătorul E. Erikson considera că în adolescență are loc formarea unei noi identități și personalități printr-un sistem de planuri de viață, obiective, o atitudine conștientă față de lume.

Dezvoltând conceptele și descriind caracteristicile psihologice ale acestei perioade, se adoptă definiția de „adult în curs de dezvoltare” sau „adult emergent”, care descrie tranziția la maturitate ca o perioadă de explorare a posibilităților și experiențelor vieții în dragoste, muncă și viziuni asupra lumii (Arnett, 2006). Această perioadă se caracterizează prin vârsta explorărilor identitare, vârsta instabilității, sentimentului de intermediaritate, concentrării pe sine și vârsta posibilităților. „Adultul emergent” se distinge prin independența relativă față de aşteptările normative ale societății și pune în evidență „trăsăturile individuale ale caracterului” privind acceptarea responsabilității pentru sine, luarea de decizii independente și independența financiară (Arnett, 2000). Din această perspectivă, tinerii sunt văzuți mai degrabă drept agenți activi decât subiecți ai factorilor structurali.

În aceeaşi ordine de idei, integrând perspectivele antropologice, sociologice și psihologice, cercetătorul J.J. Arnett a propus un şir de criterii privind definirea vârstei adulte sau a maturităţii,

grupându-le în mai multe categorii. Prima categorie - *independența*, care include criterii privind independența psihologică (de exemplu, acceptarea responsabilității pentru consecințele propriilor acțiuni, nu sunt atât de ataşaţi de părinți din punct de vedere emoțional), cât și din punctul de vedere al independenţei financiare (de exemplu, nu mai locuiesc cu părinții, sunt independenţi financiar faţă de părinți). A doua categorie se axează pe *interdependență*, care include criterii precum orientarea mai puţin spre sine și mai implicaţi în relațiile pe termen lung. A treia categorie include criteriile legate de *tranziția de rol* (de exemplu, finalizarea studiilor, căsătoria, are cel puțin un copil și stabilirea unei cariere pe termen lung). A patra categorie este axată pe *respectarea normelor sociale* (de exemplu, evitarea comportamentelor cu risc pentru sănătate). A cincea categorie constă în *tranziția biologică*, referindu-se la posibilitatea de concepere şi creştere a unui copil. A șasea categorie include *tranziția din punctul de vedere al vârstei cronologic*e, cum ar fi împlinirea vârstei de 18 ani. Ultima categorie se axează pe *capacitățile individului* privind formarea propriei familiei (de exemplu, a fi capabil să aibă grijă de copii sau să gestioneze propria gospodărie) (Arnett, 1997; Arnett, 2000; Arnett, 2001).

În concluzie menționăm, cadrul teoretic privind procesul tranziției tinerilor către maturitate include un șir de concepte, abordări și perspective teoretice care se completează reciproc, astfel extinzând orizontul de interpretare a datelor empirice. Totodată, o singură abordare teoretică nu este, în principiu, suficientă pentru interpretarea tuturor diferențelor legate de tranziția la viaţa de adult, fiind inerentă explicaţia prin prisma mai multor teorii şi abordări intersectoriale.

1.2. Gradul de abordare a tranziției tinerilor la viața de adult în literatura științifică

În literatura de specialitate există un număr important de studii empirice care abordează tranziţia tinerilor la viaţa de adult, explicând acest proces complex din punctul de vedere a mai multor teorii, în mare parte interdisciplinare și holistice. Un şir de cercetări care s-au axat pe impactul schimbărilor sociale asupra vieții tinerilor la general și asupra procesului de tranziție la maturitate în special au arătat că *tranziția la viața de adult se diferențiază tot mai mult de abordările şi normele tradiționale,* o realitate valabilă pentru marea majoritate a țărilor lumii. Studiile conchid că schimbările din viața tinerilor s-au produs în toate domeniile-cheie care vizează tranziția la maturitate, cum ar fi educația, piața muncii, comportamentul reproductiv și relațiile conjugale (Furlong, 2015; Woodman, et al., 2015; Unt, et al., 2021; Elzinga, et al., 2007; Billari, et al., 2010; Mitrofanova, 2023). Deși aceste schimbări nu se răsfrâng doar asupra tinerilor, acest grup este considerat a fi cel mai afectat de schimbările din ultimele decenii, inclusiv globalizare, tehnologizare şi individualizare ce duc la restructurarea vieții acestora, precum şi la creșterea inegalității şi

excluziunii sociale, insecuritatea pe piața muncii, fragilitatea familiei (Taylor Gooby, 2004; Walther, et al., 2007; Unt, et al., 2021).

Studiile în domeniu au evidențiat caracterul de „de-standardizare" al procesului de tranziţie la viaţa de adult (Walther, et al., 2007), care presupune o varietate din ce în ce mai mare de modele familiale şi stiluri de viaţă (Elzinga, et al., 2007; France, 2007), parcursuri educaționale diversificate, tranziții la muncă mai prelungite, variate, instabile și incerte (Walther, 2007; Furlong, et al., 2007). S-a produs trecerea de la "biografia standard", descrisă prin traiectorii liniare, la traiectorii caracterizate prin individualizare, atunci când tinerii trebuie să ia mai multe decizii pe cont propriu, cât și să-şi asume responsabilitatea consecinţelor acelor decizii. Această individualizare a tranzițiilor a fost consolidată de un proces de abilitare în care tinerii devin responsabili și acţionează atunci când lucrurile devin dificile (Furlong, et al., 2007; Walther, 2006).

Dezvoltând aceste subiecte, studiile au constatat o trecere de la liniaritate la *yoyogizare* (Walther, 2006), ce semnifică că tranzițiile devin tot mai *prelungite*, nu mai urmează tipare predeterminate și sunt din ce în ce mai *reversibile* din cauza șomajului, divorțului, schimbării locului de muncă şi a locului de trai etc. (Biggart, et al., 2006). În acelaşi timp, se arată că tranzițiile la viaţa de adult au devenit *mai complexe*, fapt explicat prin creșterea cererii pentru competențele necesare în contextul „economiei bazate pe cunoaștere", condiționând ca tinerii să aibă un *parcurs educațional mai extins* și să amâne intrarea pe piața muncii (Bradley, et al., 2008), dar şi alte evenimente demografice, precum căsătoria şi naşterea unui copil.

Se concluzionează, globalizarea economică și schimbările structurale afectează tranziția la viaţa de adult, generând un nivel de incertitudine la nivel de societate (Schoon, et al., 2009), iar tinerii în procesul de integrare şi dobândire a autonomiei sociale nu doar că sunt expuși anumitor riscuri şi incertitudini, dar se așteaptă ca ei să-și atribuie un rol mai important în gestionarea acestora (Beck, 1992; Beck, et al., 2002; Beck, 2014; Arnett, 2000; Arnett, 2007).

Din perspectiva înţelegerii cum schimbările sociale influenţează procesul de tranziţie la maturitate sunt importante cercetările realizate *în ţările din Europa de Est,* care au căpătat o relevanţă sporită în contextul transformărilor socioeconomice şi politice de la începutul anilor '90 ai secolului trecut. Deşi au trecut mai bine de trei decenii de la declanşarea acestora, repercusiunile sunt resimţite şi astăzi în unele ţări din acest spaţiu, inclusiv în Republica Moldova. Mai mulţi cercetători au descris ceea ce s-a întâmplat în această regiune ca fiind o *de-standardizare forțată a tranziției tinerilor la viața de adult prin colaps instituțional și economic*, caracterizat prin schimbări socioeconomice turbulente și extrem de intense. S-a produs o blocare a modelelor normative existente la acea perioadă şi s-a conturat o flexibilizare a tranzițiilor la viața de adult, tinerii fiind decuplaţi de la liniaritatea modelelor de tranziție anterioare

care erau structurate și strict controlate, fiind plasaţi în multitudinea de riscuri și incertitudini caracteristice societăților în tranziţie reglementate de noile realităţi (Kogan, et al., 2005; Kovacheva, 2001; Kovacheva, 2006; Abbott, et al., 2010; Bulgaru, 2009).

O lucrare importantă privind situaţia tinerilor în contextul schimbărilor majore o constituie *"Tineretul deceniului unu. Provocările anilor 90"* în care s-a analizat problematica legată de calitatea vieții tinerilor din România. Studiul a conchis că schimbările socioeconomice au dus la înrăutățirea nivelului de trai al tinerilor, reducerea posibilităților de găsire a unui loc de muncă, iar tranziţia la maturitate a fost puternic afectată de familia de origine, sub aspectul afinității și caracteristicilor acesteia (Mărgineanu, 1996).

Experiența țărilor din acest spaţiu este considerată de către cercetători drept una fără precedent, ţările aflate în tranziție înregistrând *schimbări structurale majore în toate sectoarele simultan* (educație, economie, bunăstare etc.), ceea ce nu este comparabil cu recensiunile economice cunoscute în țările occidentale. Studiile au arătat că provocarea majoră pentru tineri, la acea etapă, a constituit tranziția de la școală la muncă. În țările în tranziție, accederea tinerilor pe piața muncii avea loc într-o perioadă în care resursele erau limitate, iar instituțiile de învățământ ca furnizori de servicii de formare profesională treceau la fel printr-un proces de restructurare și adaptare, aceste schimbări, în multe cazuri, fiind mai lente decât cele de pe piața muncii (Kogan, et al., 2005).

La rândul său, tranziția tinerilor la viața de adult în această regiune a fost marcată de o *flexibilizare continuă*. Similar cu situația înregistrată în alte țări, procesul de flexibilizare se referă atât la granițele dintre, dar și în interiorul dimensiunilor tranziţiei la viaţa de adult. Nu mai există tranziţii „line", iar tinerii navighează între educație și formare, trecând între diverse etape și forme de învăţământ, trecerea între angajarea formală și cea informală, între locurile de muncă cu normă parțială și cele cu normă întreagă (Kogan, et al., 2005; Kovacheva, 2001).

Cercetătorul K. Roberts a trasat cele mai relevante constatări cu privire la schimbările în tranziţia tinerilor la viaţa de adult în ţările din Europa de Est, acestea fiind valabile şi pentru descrierea situaţiei tinerilor din Republica Moldova. Constatările evidenţiate sunt: schimbarea rapidă a contextului socioeconomic a determinat ca tinerii să nu-și poată face anumite planuri de viitor pe termen mediu și lung; o pondere mare a tinerilor care părăsesc timpuriu sistemul de învăţământ; o mare parte din tineri sunt șomeri sau sunt încadraţi în locuri de muncă precare; tinerii depind în mare parte de familiile lor (și uneori de prieteni) pentru a avea acces la locuri de muncă și locuinţe; un segment important de tineri devin părinţi înainte de a-și obține autonomia socială; o conexiune puternică între originea socială și destinaţie prin transmiterea avantajelor și dezavantajelor din generaţie în generaţie (Roberts, 2003).

Prin urmare, schimbările radicale au dus incontestabil la pierderea avantajelor unui regim de certitudine, de care s-au bucurat generațiile anterioare și trecerea la *o stare de incertitudine*, de creștere a gradului de nesiguranță atât la nivel structural, cât și în viața cotidiană. Din perspectiva *structurii sociale* vizavi *acţiunea umană,* studiile realizate în spaţiul est-european au demonstrat pregnant că *șansele tinerilor sunt structurate într-un mod care nu reprezintă propria lor alegere*, ci sunt, mai degrabă, condiţionate de contextul socioeconomic şi cel politic al ţărilor de referinţă.

Dat fiind complexitatea tranziţiei tinerilor la viaţa de adult şi necesitatea elucidării factorilor care facilitează sau împiedică acest proces, mai multe studii s-au axat pe analiza asemănărilor și diferențelor privind tranziția la viaţa de adult *între ţări*. Rezultatele cercetărilor comparative arată că *gradul de de-standardizare al tranziției* la viaţa de adult *variază de la o țară la alta,* deşi se înregistrează şi anumite tendinţe comune. Studiul „Tranziţia la viaţa de adult în Europa" denotă că pentru majoritatea țărilor europene, prima căsătorie și a deveni părinte pentru prima dată nu mai sunt indicatori suficienţi şi adecvaţi ce descriu tranziția de la tinerețe la maturitate. Acest lucru se datorează faptului că ambele evenimente nu doar că sunt amânate, dar au devenit tot mai irelevante din perspectiva vârstei și a interdependenţei unul de celălalt. În rândul cohortelor de femei din perioada postbelică a existat o legătură tot mai strânsă între activitatea profesională și cea familială. Totodată, finalizarea educației și intrarea pe piața muncii erau încă destul de interconectate și corelate semnificativ cu vârsta. În ceea ce priveşte părăsirea casei părintești, rezultatele studiilor demonstrează modele diferențiate în funcție de țări, mai devreme în țările din Europa de Nord și mai târziu în țările din Europa de Est. De asemenea, formarea familiei proprii nu mai este asociată cu căsătoria sau cu accederea pe piaţa muncii (Corijn, et al., 2001).

Un studiu mai recent *„Tranziţia tinerilor la viaţa de adult şi traseele de părăsire a casei părinteşti: o analiză transnaţională"* a cuprins opt ţări europene (Austria, Bulgaria, Republica Cehă, Franța, Georgia, Ungaria, Lituania și Olanda) şi a investigat, în baza datelor GGS, factorii determinanţi ai traseelor individuale de viaţă ale tinerilor. Cercetarea s-a focusat pe analiza evenimentelor ce ţin de locuinţă, relaţia de parteneriat, experienţa de a fi părinte și angajarea în câmpul muncii (cu referinţă la grupul de tineri 18 - 34 ani). Studiul a scos în evidenţă că modelele de tranziţie diferenţiază semnificativ între ţări. Modelele moderne ale cursului vieţii, precum „modern şi independent", „părăsesc casa părintească târziu" şi „tranziţie şi independenţă târzie", pentru care sunt specifice părăsirea mai târzie a casei părinteşti şi perioade mai lungi când sunt singuri și coabitează, sunt modele întâlnite mai frecvent în ţările din Europa de Vest. Totodată, modelele de tranziţie tradiționale, precum „tranziţie tradiţională", „coabitare şi educaţie" şi „tranziţie lentă şi coabitare" au fost mai des întâlnite în ţările din Europa de Est, unde tinerii au

urmat traiectorii clasice (și-au finalizat studiile, au început să lucreze, s-au căsătorit devreme și au avut primul copil relativ devreme).

La rândul său, studiul a scos în evidenţă diferențe importante de gen ce influenţează cursului vieții tinerilor. S-a atestat o pondere mai mare de femei în grupurile „tranziţie tradiţională” şi „coabitare şi angajat”, atunci când persoanele încep să lucreze devreme (înainte de 20 de ani) și acordă o prioritate mai mare formării familiei. Bărbaţii, în mai mare măsură erau plasaţi în grupul „părăsesc casa părintească târziu” şi „tranziţie şi independenţă târzie”, atunci când rămân mai mult timp în educație și amână parteneriatul și formarea familiei - „modern şi independent”. Se menţionează şi rolul nivelului de studii, unul important care influenţează traiectoriile de viaţă ale tinerilor, dar care înregistrează diferenţe între țări. Tinerii cu niveluri mai înalte de instruire au avut mai mari șanse să întârzie momentul când au părăsit casa părintească și au devenit părinţi, deşi impactul a variat între țări. Nivelul de studii a avut un efect pozitiv pentru tinerii din ţările din Europa de Est, atunci când au urmat o traiectorie modernă - „modern şi independent”, în timp ce nu a avut efecte semnificative pentru tinerii din Europa de Vest (Schwanitz, 2017 pg. 21-34).

Cercetările realizate recent în ţările din Europa de Est vin să reliefeze anumite tendinţe şi concluzii privind tranziţia la viaţa de adult prin prisma dimensiunii educaționale, integrare în câmpul muncii și tranziția familiei. În baza studiului GGS realizat în Rusia s-a concluzionat că generațiile care au început tranziția la maturitate după destrămarea URSS arată o divergență a modelelor de tranziție cu generațiile anterioare și o convergență cu modele demonstrate în țările care se află în stadii mai avansate de dezvoltare a familiei, precum şi diversificarea formelor de parteneriat și căsătorie, transformarea modelului reproductiv, cunoscut drept „a doua tranziție demografică”. În modelele de tranziție pentru toate generațiile se observă o diferențiere de gen, manifestată pregnant în declanșarea evenimentelor demografice: femeile se căsătoresc și nasc copii mai devreme în mediul rural, apariția unui copil, în cazul femeii, îi reduce șansele de angajare și continuarea educației. Totodată, modelele de tranziție la viața de adult, în cazul Rusiei, diferă în funcție de nivelul de instruire al individului și mediul de reședință. Mediul de reşedinţă urban și un nivel mai înalt de educație contribuie la atenuarea inegalității de gen în declanșarea evenimentelor (Митрофанова, 2011; Митрофанова, 2016).

Un studiu similar realizat în Belarus, în baza rezultatelor GGS, confirmă anumite tendințe înregistrate în această regiune. S-a indicat asupra diversificării traiectoriilor ce ţin de căsătorie și parteneriat, cât şi scăderea natalității odată cu intrarea în vârsta reproductivă a generațiilor mai tinere. Separarea din ce în ce mai mare a legăturii cândva inextricabile dintre comportamentul matrimonial și cel reproductiv a fost identificat drept tendință-cheie (Терещенко, et al., 2018).

Un studiu mai recent a analizat convergența sau divergența tranziției tinerilor la viaţa de adult (Millennials) în patru țări din Europa de Vest și de Est. Au fost examinate șase evenimente-cheie care marchează tranziţia la viaţa de adult: finalizarea educației profesionale, părăsirea casei părintești, prima angajare, prima coabitare, prima căsătorie și prima naștere. Compararea structurii și calendarului acestor evenimente-cheie în țările targetate a arătat că tranziția la viaţa de adult devine din ce în ce mai standardizată, dar păstrează, totuși, caracteristicile specifice țării. Evenimentele socioeconomice se produc, de regulă, pentru majoritatea "Millennials" (50-90%) între 18-20 de ani, cu o progresie mai graduală în Franța și Finlanda și o tranziție mai abruptă în Estonia și Rusia. Conviețuirea cu partenerul apare drept cel mai frecvent eveniment demografic în tranziția la maturitate. În comparație, prima căsătorie și naștere au loc pentru mai puțin de 50% dintre respondenți și la vârste semnificativ mai înaintate (Mitrofanova, et al., 2023).

În literatura de specialitate este pe larg analizat şi impactul *stratificării sociale* asupra tranziţiei tinerilor la viaţa de adult, ce a adus o contribuție semnificativă la dezvoltarea teoriilor sociologice privind structura socială și influenţa acesteia asupra comportamentului social. O lucrare relevantă sub acest aspect o constituie *„Stratificarea socială a alegerii în tranziția la viaţa de adult"*, realizată în baza datelor GGS, pentru ţările Austria, Bulgaria și Franța. Rezultatele studiului au arătat că tinerii, care provin dintr-un mediu familial cu un statut socioeconomic mai înalt experimentează, de regulă, multe dintre evenimentele tranziţiei mai târziu decât tinerii care provin dintr-un mediu familial cu un statut socioeconomic scăzut. Evenimentele demografice care marchează tranziția la viaţa adultă - părăsirea casei părintești, traiul în comun cu un partener, căsătoria, apariția primului copil - modelează esențial cursurile individuale de viață și sunt *stratificate social* (Billari, et al., 2019).

La rândul său, prelungirea tranzițiilor tinerilor la viaţa de adult, riscul de excluziune socială, specificarea grupului de tineri drept unul dintre cele mai vulnerabile, în special că nu dețin încă o poziție socială stabilă, a necesitat racordarea politicii de tineret la noile provocări. Un studiu sub aspect comparativ la nivel european *"Traiectorii înşelătoare" / "Misleading Trajectories"* a identificat posibilele „erori" în cadrul politicilor ce abordează tranziția tinerilor la muncă (școală, formare profesională, consiliere în carieră, asigurare socială, programe de inserție pe piața muncii), care eventual ar putea spori riscul de excluziune socială. S-a constatat că unele documente de politici care au scopul să „asigure" o angajare asistată, astfel contribuind la integrare socială şi dobândirea statutului de adult, în realitate sunt „eronate". Aceste măsuri sunt reduse la integrarea pe piața muncii, neglijând astfel perspectivele sau dimensiunea subiectivă ce ţine de viaţa tinerilor. Instituțiile, prin politicile implementate, nu reușesc să înțeleagă, să abordeze și să soluționeze complexitatea și contradicțiile integrării sociale în general și a tranzițiilor individuale din perspectiva

cursului vieții în special (IRIS, 2003; Unt, et al., 2021). La rândul său, cercetările comparative au sugerat trei domenii de variație instituțională între țările europene care explică diferențele naționale în tranziția la vârsta adultă: regimul de bunăstare, natura sistemului educațional și legăturile acestuia cu piața muncii și reglementarea pieței muncii (Breen, et al., 2009).

În Republica Moldova, sociologia tineretului s-a dezvoltat pe parcursul mai multor decenii, având o contribuție importantă în dezvoltarea științei sociologice aplicative și dezvoltarea politicilor de tineret. Astfel, mai mulţi sociologi autohtoni, cum ar fi A. Timuș, M. Bulgaru, T. Danii, V. Blajco, L. Malcoci, V. Mândru, M. Buciuceanu-Vrabie, A. Oceretnîi, D. Cheianu-Andrei și alți cercetători au adus un aport important în dezvoltarea sociologiei tineretului, explorând diferite aspecte ce țin de viața socială a tinerilor, socializarea și integrarea lor socioeconomică, orientările valorice etc. în raport cu transformările care au avut loc în Republica Moldova pe parcursul ultimelor decenii.

Sociologul V. Blajco a realizat un șir de cercetări sociologice privind situația tinerilor, orientările valorice ale acestora, activismul social, aspecte ce țin de socializarea tinerilor în contextul schimbărilor în primul deceniu de la independența Republicii Moldova. În lucrarea sa *„Tineretul Moldovei: Particularităţile socializării în societatea contemporană”* a fost prezentată o analiză sistemică a formării modului de viaţă al tineretului, a fost determinat rolul acestuia în procesul de socializare. S-a constatat că în această perioadă predomina dezintegrarea societăţii, care a diminuat considerabil potenţialul instituţiilor sociale în ce priveşte influenţa asupra persoanei (şi a generaţiei în ansamblu), socializarea tineretului devenind spontană, individualizată şi autodirijabilă, ce decurge concomitent cu înnoirea şi crearea noilor relaţii sociale. Autorul a ajuns la concluzia că o societate dezintegrată, în care lipsesc modelele şi idealurile necesare construcţiei personalităţii, unele strategii de viaţă clare, îngreunează procesul autoidentificării tinerilor (Blajco, 2004).

Studiul *„Tranziţii ale copilăriei şi tineretului într-o societate în transformare: cazul Republicii Moldova”(2006-2008)* a explorat prin prisma unui demers metodologic complex impactul transformărilor din societate asupra tinerilor. Schimbările socioeconomice şi politice contradictorii au avut un impact considerabil asupra situaţiei tinerilor, ducând la înrăutăţirea nivelului de trai, sporirea gradului de incertitudine pentru viitorul propriu şi formarea unei viziuni pesimiste despre viitorul ţării. Au fost semnalate disparităţi la capitolul condiţii de trai, educaţie, angajare în câmpul muncii etc., tinerii din mediul rural fiind vădit defavorizaţi cu privire la aceste aspecte. Această stare de fapt a favorizat migrarea internă a tinerilor de la sate la oraşe cu potenţial economic mai ridicat, dar şi migrarea unui segment important de populaţie tânără peste hotarele ţării (Bulgaru, 2009).

Potrivit rezultatelor aceluiaşi studiu, drept urmare a crizei economice și politice prelungite, tinerii au fost plasaţi într-un context de alienare socială, fiind semnalat un nivel redus de integrare a tinerilor din punct de vedere politic, economic şi social. Dezintegrarea la nivel politic se explica prin faptul că autorităţile nu promovau politici adecvate şi, drept urmare, se atestă un nivel de încredere scăzut al tinerilor în instituțiile statului. La nivel de integrare economică, tinerii întâmpinau dificultăţi majore în găsirea unui loc de muncă sau în accederea pe piața muncii. Dezintegrarea din punctul de vedere al cetățeniei sociale se explica prin faptul că statul nu acorda susţinere tinerilor în tranziția la viaţa de adult, suport de care au beneficiat părinţii lor în trecut. S-a concluzionat că tranziţia tinerilor la viaţa de adult prin prisma cursului vieții s-a transpus într-o traiectorie fragmentată, individualizată, riscantă și extrem de incertă (Abbott, et al., 2010).

Studiul *"Analiza politicii de bunăstare a tinerilor din Moldova"* (2017) (Youth Well-being Policy Review of Moldova) a investigat situaţia tinerilor şi problemele cu care se confruntă dintr-o perspectivă multidimensională, cât și a analizat politicile ce ar minimaliza provocările și ar valorifica potențialul tinerilor. Potrivit Indicelui de Deprivare Multidimensională a Tinerilor, peste o treime din tineri se confruntau cu dezavantaje multiple și interdependente în dimensiunile bunăstării, precum educație, ocuparea forței de muncă, sănătate, participare civică și incluziune socială. Provocările ce ţin de angajarea în câmpul muncii şi participarea civică fiind cele mai stringente în acest plan. Analiza politicilor în sectorul de tineret a arătat că, deşi sunt anumite progrese în ajustarea politicii de tineret la nivel de ţară, lipseşte un mecanism eficient de coordonare a legislației, politicilor și intervențiilor în diferite sectoare care direct sau tangenţial vizează tinerii (OECD, 2018).

Un studiu recent *„ Tinerii din Republica Moldova: o generaţie polarizată şi alienată"* arată că există două trăsături definitorii ale tinerilor la etapa actuală, fiind specificate polarizarea și alienarea acestora. Dimensiunea cea mai relevantă se referă la *alienarea economică*, dat fiind faptul că o pondere importantă a tinerilor nu au un loc de muncă şi nu sunt încadraţi în educație sau formare (NEET), în special în zonele rurale. S-a reliefat că tinerii nu văd ca preocupările și interesele lor să constituie priorităţi pentru factorii de decizie (Prohnițchi, 2023).

Mai multe studii realizate în Republica Moldova au vizat *tranziţia de la şcoală la muncă*, în baza cercetării „Tranziția tinerilor de la școală la muncă", realizată de către BNS în 2013 și 2015. Principalele constatări ale studiului *"Tranziţia tinerelor şi tinerilor spre piaţa muncii în Republica Moldova"* arată diferenţe pe medii de rezidenţă (tinerii din mediul rural fiind mai dezavantajaţi) şi gen (tinerele femei având şanse mai reduse) privind accesul pe piaţa muncii, cât şi calitatea ocupării. Rezultatele au arătat că unui tânăr îi trebuie, în medie, 8,6 luni de la absolvirea studiilor până la obţinerea primului loc de muncă, care să fie stabil sau satisfăcător, iar tranziţia de succes către piaţa muncii este condiţionată de nivelurile de instruire (înalt) şi mediul de reşedinţă

(urban) al tinerilor. La rândul său, studiul a arătat că migraţia tinerilor peste hotare a avut un impact considerabil asupra pieţei muncii locale, ducând la o rată scăzută de participare și aşteptări salariale mai mari în rândul tinerilor (Ganta, et al., 2016).

În acelaşi context se înscrie proiectul *„Observatorul de Competenţe axat pe Tineri”* implementat în perioada anilor 2016-2018. *Studiul analitic ”Tinerii pe piața muncii din Republica Moldova: competențe și aspirații”* a reiterat mai multe probleme complexe și sistemice care afectează tranziția tinerilor de la școală la muncă: locuri de muncă (calificate) limitate şi de slabă calitate, salarii mici, informalitate; fluxuri de migraţie, dependență de remitențe; discrepanțe regionale și rural/urban; decalaj de gen în privinţa accesului și calităţii ocupării; discrepanţe dintre nivelul de competenţe şi cerinţele de pe piaţa muncii. S-a concluzionat că, deşi se înregistrează un deficit de forţă de muncă calificată, persoane cu un nivel înalt de calificare se angajează la locuri de muncă inferioare pregătirii lor profesionale (Buciuceanu-Vrabie, et al., 2017).

În aceeaşi ordine de idei, unele studii s-au axat pe analiza tinerilor NEET, inclusiv evidenţierea factorilor structurali şi individuali ce condiţionează plasarea tinerilor în acest grup. Studiile au arătat că formarea, dimensiunea și structura categoriei de tineri NEET este generată de o serie de factori sociali, economici, personali și familiali care se află într-o interacțiune complexă. Totodată, a fost evidenţiată eterogenitatea acestei categorii de tineri, divizarea lor în nevulnerabili și vulnerabili, ultimii având capacități reduse de depășire a situației cu forțele proprii. Capitalul social al familiei determina poziția de start a tinerilor, cei din familiile social vulnerabile fiind supuși unui risc mai înalt de a intra în categoria tinerilor NEET. La rândul său, persistența fenomenului de părăsire timpurie a sistemului educaţional de-a lungul ultimelor decenii alimentează menținerea unei rate înalte a tinerilor NEET (Gagauz, et al., 2017; Gagauz, et al., 2021), persoanele cu un nivel de educaţie scăzut confruntându-se cu un risc sporit la angajare în câmpul muncii, fiind plasați în sectorul informal sau la muncă zilieră (Crîşmaru, et al., 2018).

În general, factorii de risc pentru plasarea tinerilor în categoria NEET sunt similari cu cei înregistraţi în țările din regiune. Studiile arată că tinerii devin NEET din cauza unui nivel de educație insuficient (NEET-inactivi), precum și din cauza calității scăzute a studiilor în cazul NEET-șomeri (Zudina, 2022). Poziția de start a tinerilor este influențată de capitalul social al familiei, cei provenind din familii social vulnerabile fiind expuși unui risc mai înalt de a deveni NEET (Shestakova, et al., 2019; Țoc, 2020). Problema angajării tinerilor pe piața forței de muncă este actuală în majoritatea țărilor din această regiune, iar răspândirea formelor instabile de angajare contribuie la precarizarea ocupării forței de muncă, cu tinerii adesea fiind nevoiți să se angajeze fără un contract de muncă (Goliusova, 2017). Deși corelația dintre nivelul

de educație și rata tinerilor NEET este ambiguă, tinerii cu studii superioare au mai multe șanse de angajare (Bojadjieva, et al., 2020).

Traseul educațional al tinerilor și factorii care îl influențează, precum şi inegalitatea educațională, părăsirea timpurie a sistemului educațional au constituit obiectul de studiu mai multor cercetări la nivel național (Gagauz O., 2017). Aceste subiecte sunt analizate prin prisma unor concepte ce ţin de mobilitatea intergenerațională, transmiterea intergenerațională a avantajelor și dezavantajelor și egalitatea de șanse. Marea majoritate a studiilor cu referință la situația din Republica Moldova au semnalat persistența fenomenului de părăsire timpurie a sistemului educaţional de-a lungul ultimelor decenii (Gagauz O., 2021). Studiile arată că există o corelație strânsă între părăsirea timpurie a sistemelor de educaţie și nivelul scăzut de educaţie al părinţilor, cât şi mediul de reşedinţă, consemnat un alt factor important care are influenţă asupra traiectoriilor educaţionale (Crîşmaru, et al., 2018).

O lucrare importantă la dimensiunea educaţie o constituie „*Tineretul studios: dimensiuni ale identităţii sociale”*. Autorii lucrării au evidenţiat că învăţământul superior are un impact pozitiv în formarea personalităţii tânărului, în identificarea lui socială, determinarea opţiunilor sociale şi promovarea valorilor şi normelor intelectualităţii. Totodată, studiul a remarcat şi slaba identificare a tinerilor studenţi cu societatea, determinată în mare măsură de problemele caracteristice unei societăţi în tranziţie, care afectează procesul de formare a personalităţii tinerilor şi nu le oferă posibilităţi depline pentru autorealizare (Bulgaru, et al., 2012).

Unele studii realizate în Republica Moldova au avut în vizor comportamentul matrimonial şi reproductiv al tinerilor. Cercetările au demonstrat că în Republica Moldova, la fel ca şi în alte ţări europene, se înregistrează tendințe de restructurare a fertilității și modificări ale comportamentului reproductiv la toate grupele de vârstă, constatându-se o creștere a proporției femeilor care pe parcursul vieții reproductive au născut doar un copil și o scădere treptată a proporției femeilor care pe parcursul vieții au născut trei și mai mulți copii, în special la generațiile mai tinere (Grigoraș, 2018).

La rândul său, a fost pe larg analizată problematica familiei tinere în contextul realităţilor din Republica Moldova. Autorii lucrării *„Adaptarea familiei tinere la societatea în transformare (cazul Republicii Moldova)”* au evidenţiat insuficienţa resurselor financiare şi condiţiile locative nepotrivite drept principalii factori care au un impact negativ asupra familiei tinere, iar familia tânără percepe procesul de adaptare la transformările socioeconomice ca fiind unul dificil şi anevoios. S-a menţionat că protecţia socială a familiei tinere este slab susţinută de către instituţiile publice, care nu au reuşit să consolideze un sistem de acţiuni şi măsuri ce ar targeta problemele familiei tinere, acesta fiind incomplet şi dispersat în diferite compartimente (Bulgaru, et al., 2015).

Cu toate că există o vastă literatură și un număr important de cercetări, rapoarte și evaluări ce abordează direct sau tangențial problematica tinerilor în Republica Moldova, se menționează că acestea se concentrează în mare parte doar pe descrierea situației și a problemelor cu care se confruntă tinerii, elucidarea factorilor ce împiedică accederea acestui grup de populație pe piața muncii, participarea civică, incluziunea socială și construirea identității. Tranziția tinerilor la viața de adult necesită a fi abordată prin prisma unui proces dinamic şi complex ce include mai multe evenimente din viața tânărului, ceea ce nu a fost realizat, şi serveşte în calitate de argument pentru inițierea studiului dat. Prezenta lucrare vine cu o completare a cunoștințelor privind tranziția tinerilor la viața de adult, care este un concept mai larg, constituind o perioadă a vieții care implică schimbări semnificative, precum finalizarea studiilor, accederea pe piaţa muncii, părăsirea casei părintești și întemeierea unei noi familii, naşterea unui copil.

1.3. Delimitarea domeniului tematic, cadrul metodologic şi baza informaţională

Cercetarea tranziţiei tinerilor la viaţa de adult implică utilizarea metodelor ştiinţifice, precum și a metodelor cantitative și calitative de cercetare sociologică, ceea ce a asigurat originalitatea actualului studiu, atribuindu-i o semnificație atât teoretică, cât și una practică. Reieșind din complexitatea procesului de tranziţie la maturitate au fost delimitate principalele noțiuni care au format cadrul conceptual al cercetării: tineri, tranziţie la viaţa de adult, evenimente-cheie ce marchează procesul de tranziţie, tineri defavorizaţi, cadrul de politici de tineret, variabile dependente, variabile independente, modele şi metode de analiză descriptivă şi regresională.

În studiul dat se face referinţă la *tineri din perspectivă sociologică*, delimitându-l ca grup sociodemografic, ale cărui caracteristici fiziologice, biologice și psihologice depind de structurile sociale care devin specific umane datorită existenței concrete într-un cadru social, de modul în care societatea se raportează la acest grup și îl evaluează, atribuindu-i statusuri și roluri în conformitate cu scopul și idealurile sale și pe care le promovează ca factor de schimbare socială.

Tranziţia la viaţa de adult, la nivel individual, este delimitată ca etapă de pregătire şi trecere la maturitate, atunci când sunt dobândite roluri şi aplicate competenţele şi abilităţile sociale, depășind starea de dependență și obținând o condiție de independență. Acest proces implică, de asemenea, recunoașterea tinerilor ca subiecți maturi, autonomi, responsabili și integrați social (Pitti, 2022).

Tranziţia la viaţa de adult, la nivel societal, este delimitată ca o etapă de viaţă organizată social (cadru legal şi instituţional) pentru grupul de tineri (construct social), prin promovarea politicilor care reglementează această etapă distinctă a vieţii (educaţie, angajare, bunăstare etc.). Din această perspectivă, tranziția tinerilor reprezintă un proces de *integrare socială* și de sistem

(system integration) care încorporează ansamblul interacțiunilor dintre un individ/un grup și un mediu specific (mediu educațional, profesional, comunitate) unde are loc un set de relații, schimburi, interacțiuni între sistemul care integrează și cel care se integrează (Hall T., 2007).

Tranziţia la viaţa de adult este abordată ca un *proces dinamic al cursului vieţii*, iar evenimentele specifice sunt analizate în raport cu alte evenimente, având la bază următoarele raţionamente: fiecare etapă a vieții influenţează întregul curs al vieții; indivizii își modelează propria biografie exercitând libera alegere; cursul vieții este încorporat în evenimente cu implicaţii socio-temporale; contextul, circumstanțele și evenimentele sociale influențează procesul de tranziție; capitalul social modelează biografiile individuale (Heinz, 2002 pg. 41-64; Heinz, 2009).

Studiul actual investighează principalele cinci evenimente care marchează tranziţia tinerilor la viaţa de adult: finalizarea studiilor, accederea pe piaţa muncii, părăsirea casei părintești, întemeierea familiei proprii şi apariţia primului copil / a devenit părinte pentru prima data, ce corelează între ele și sunt interdependente (Coles, 1995; Pitti, 2020). Aceste evenimente sunt încorporate şi analizate prin prisma a *trei direcţii principale*: *dimensiunea / traseul educaţional; dimensiunea / traseul profesional şi dimensiunea familială / formarea familiei proprii*. Pentru fiecare eveniment (când astfel de date sunt disponibile) se calculează vârsta medie a producerii acestora, timpul producerii fiind utilizat pentru a examina potențiale variații a vârstelor la care au loc diferiți paşi spre maturitate. La fel, sunt evidenţiaţi factorii determinanţi care facilitează sau împiedică declanşarea acestora, în acelaşi timp fiind examinată interrelația dintre aceste evenimente. Este analizat şi profilul atitudinal şi valoric al tinerilor care are influenţă asupra producerii evenimentelor tranzitorii.

În cadrul fiecărei dimensiuni sunt evidențiate *grupuri de tineri defavorizați*, care sunt delimitate drept categorii de tineri cărora le lipsesc condiţiile esenţiale pentru un proces de tranziţie standard sau „reuşit” din perspectiva structurii sociale și a acţiunii umane.

Pentru a oferi o imagine de ansamblu a studiului, tranziția tinerilor la viața de adult este interpretată ca un proces complex, acesta fiind abordat din perspectivă holistică care îmbină dimensiunile macro și micro ale societății. Această abordare recunoaște dualitatea dintre structura socială și acțiunea umană, evidențiind interacțiunile și influențele reciproce dintre aceste niveluri (figura 1.1.).

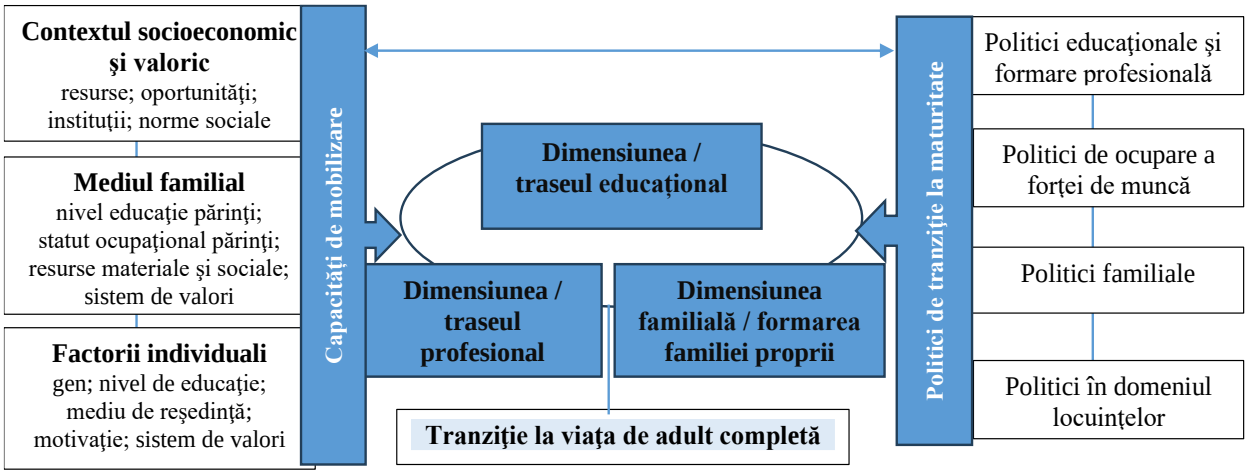

Figura 1.1. Conceptualizarea tranziției tinerilor la viața de adult
Sursa: elaborat de autor în baza analizei literaturii.

Dimensiunile tranziţiei tinerilor la viaţa de adult

Traseul educaţional / finalizarea procesului de studii este evenimentul care semnifică finalizarea procesului de instruire și pregătire profesională și trecerea în următoarea etapă de accedere pe piața muncii sau inactivitate. În cazul dat este determinat drept *evenimentul de start* în tranziția la viața de adult. În cadrul acestei lucrări, operaționalizarea este văzută prin prisma triunghiului ODE, modul în care originea (O) este legată de destinație (D) prin educație (E), respectiv mediul social afectează nivelul de instruire, care determină poziția socială ulterioară a individului (Breen, et al., 2009; Billari, et al., 2019).

În dimensiunea educaţională, drept grup defavorizat este delimitată categoria de *persoane care au părăsit timpuriu sistemul educațional*. În termeni statistici se referă la rata de părăsire timpurie a sistemului de educație a tinerilor între 18-24 de ani, cei care au finalizat cel mult învăţământul gimnazial și care nu se află în prezent în nicio formă de educație sau formare profesională, dar care sunt la granița dintre responsabilitățile a două sisteme - cel de formare inițială și cel de formare continuă (ISE, 2009). Pentru analiza complexă a traseului educațional al tinerilor și a factorilor ce îl determină au fost utilizați un șir de indicatori, precum nivel de instruire al tinerilor şi al părinţilor acestora, vârsta medie când a atins cel mai înalt nivel de studii, înrolarea în procesul educațional şi alţi indicatori (Anexa 1).

Traseul profesional / angajarea în câmpul muncii este evenimentul care marchează tranziţia de la școală la muncă şi se referă la perioada cuprinsă între sfârșitul școlarizării obligatorii și obţinerea unui loc de muncă. Unele definiţii fac referinţă la angajarea la orice loc de muncă după părăsirea sistemului de învăţământ/educaţie, atât după absolvirea, cât şi fără absolvirea acestuia, altele se referă inclusiv la anumite aspecte calitative ale angajării, precum prima intrare într-o ocupare stabilă pe piaţa muncii (OIM, 2019), angajarea cu normă întreagă (Schoon, et al., 2009).

Studiul dat elucidează atât aspecte cantitative privind relaţia tinerilor cu piaţa muncii, cât şi unele aspecte calitative, precum contractul de muncă, sursele de venit etc.. Pentru acest eveniment nu sunt informaţii disponibile când tinerii s-au angajat pentru prima dată, de aceea se analizează statutul tinerilor pe piaţa muncii la momentul desfăşurării studiului.

În cadrul acestei dimensiuni este demarcat grupul *tinerilor NEET* - în termeni statistici, reprezintă procentul populației dintr-o anumită grupă de vârstă (de regulă 15-29, 15-34 ani), neîncadrați profesional și care nu urmează vreun program de educație sau formare profesională (Costache et al., 2014). Categoria NEET este o măsură a nivelului de marginalizare și neangajament, precum și un indicator al dificultăților în asigurarea tinerilor cu locuri de muncă sigure. Neîncadrarea în câmpul muncii este evidențiată ca o variabilă explicativă-cheie din perspectiva impactului excluziunii de pe piața muncii asupra altor dimensiuni ale bunăstării care sunt abordate ca variabile rezultat: starea materială şi bunăstarea socială. În această lucrare, excluziunea socială este înțeleasă ca un concept multidimensional ce implică consecințe economice, sociale și psihologice.

În vederea stabilirii statutului ocupațional al tinerilor au fost utilizați indicatorii ce descriu caracteristicile angajării în câmpul muncii, profilul sociodemografic potrivit statutului pe piața muncii, sursele de venit, alţi indicatori importanţi (Anexa 2).

Tranziţia de familie, ce cuprinde *trecerea de la familia de origine la familia de destinaţie* (căsătorie); *apariţia primului copil* (a deveni părinte); *separarea de părinți* (tranziția de locuință) este analizată prin prisma producerii acestor evenimente şi stabilirea interdependenței dintre acestea. Părăsirea casei părintești și formarea familiei proprii sunt considerate evenimente importante ce stabilesc atingerea statutului de adult și o mai mare autonomie socială pentru tineri (Billari, 2004).

Tranziția tinerilor la viața de familie a fost investigată în baza indicatorilor privind traiul separat sau cu părinții, statutul matrimonial, vârsta medie la prima căsătorie, comportamentul reproductiv, vârsta medie când au devenit părinţi pentru prima dată etc. (Anexa 3).

În calitate de **variabile principale** pentru evidențierea factorilor care influenţează dimensiunile tranziţiei la viaţa de adult au fost selectate: subgrupuri de vârstă, gen, mediul de reședință, nivelul de studii și capitalul social al familiei de proveniență.

Vârsta - în studiu se face referinţă la categoria de vârstă 15 - 35 ani. Luând în consideraţie că acest grup nu este unul omogen, dar se diferenţiază în funcţie de statutul ocupaţional, comportamente reproductive şi matrimoniale, atitudini şi valori, opţiuni şi interacţiuni sociale, sunt delimitate patru subgrupuri de vârstă: 15-19 ani; 20-24 ani; 25-29 ani şi 30-35 ani. Această delimitare semnifică că tranziţia tinerilor la viaţa de adult este un proces gradat, cu o densitate

diferită de producere a evenimentelor, probleme diferite cu care se confruntă. Evidenţierea pe subgrupuri de vârstă permite nu doar o analiză nuanţată a asemănărilor privind traiectoriile individuale, dar şi deosebirile, în special „distanţa socială" între tineri şi înţelegerea factorilor care o condiţionează. Această abordare prezintă un interes sporit şi pentru factorii de decizie în vederea elaborării politicilor publice targetate pentru diferite categorii de tineri, inclusiv intersectoriale.

Genul este variabila cu impact asupra producerii evenimentelor şi traiectoriilor sociale ale tinerilor, modelând alegerile şi deciziile prin manifestările de gen în norme și valori care stau la baza traseului educațional și ocupațional, cât şi a comportamentelor reproductive și matrimoniale.

Mediul de reşedinţă, cu referinţă la rural /urban (în anumite cazuri se face referinţă separat la mun. Chişinău), este variabila cu impact care influenţează traiectoriile individuale din punctul de vedere al accesului la infrastructura educaţională şi de ocupare, instituţii care sunt disponibile la nivel local pentru tineri în procesul de tranziţie la viaţa de adult.

Nivelul de instruire este variabila care modelează sistemul de valori şi aspiraţiile tinerilor, care, la rândul lor, stau la baza alegerilor şi deciziilor privind traseul individual şi dobândirea autonomiei sociale. În lucrare sunt stabilite cinci niveluri de instruire: gimnaziale și mai puțin, medii de cultură generală/liceale, secundar profesionale (şcoală profesională, de meserii), medii de specialitate (colegiu), superior (ciclul I/II).

Capitalul social are impact asupra producerii evenimentelor tranziţiei la maturitate din punctul de vedere a resurselor de care dispun tinerii în raport cu diferite domenii şi examinează modul în care mai multe forme de capital pot fi utilizate pentru reproducerea inegalităţilor sociale, precum și ca modalități de depășire a dezavantajelor şi transformarea acestora în mobilitate ascendentă. În lucrare se face referinţă la capitalul care cuprinde atât resursele materiale, cât și nemateriale de care dispun tinerii (Hilgers, et al., 2015). În acest context, menţionăm *socializarea stratificată*, când statutul socioeconomic al părinţilor modelează intențiile tinerilor cu privire la evenimentele-cheie ale tranziţiei tinerilor la viaţa de adult; *alegerea stratificată,* când tinerii care provin din medii familiale diferite au acces diferenţiat la resurse pentru a-și realiza intențiile; *oportunități stratificate,* sugerând că avantajele și oportunitățile structurale generale influențează comportamentul tinerilor (Billari, et al., 2019).

Având la bază domeniul tematic delimitat, au fost determinate subiectul și obiectul de cercetare al actualului studiu. **Obiectul de cercetare** îl constituie procesul de tranziție prin care trec tinerii și factorii care facilitează / împiedică acest proces. **Subiectul cercetării** îl reprezintă modelele de tranziție ale tinerilor la viața de adult.

Ipoteza generală a studiului: procesul de tranziție a tinerilor la viața de adult este condiționat de contextul socioeconomic general, politicile de tineret promovate, precum și de resursele individuale, resursele economice şi psihosociale ale familiei de origine.

În vederea validării ipotezei generale a tezei au fost elaborate următoarele **ipoteze de lucru**:

1. Cu cât este mai vulnerabil contextul socioeconomic (accesibilitatea studiilor / formare profesională, oportunități de angajare, nivelul de dezvoltare al infrastructurii sociale), cu atât mai problematic este procesul de tranziție al tinerilor la viața de adult, aprofundând inegalitățile sociale dintre mediul urban și cel rural şi din perspectiva de gen.
2. Cu cât este mai înalt nivelul de resurse individuale disponibile (nivelul de educație, bunăstare) cu atât mai facil este procesul de tranziție al tinerilor la viața de adult.
3. Cu cât este mai înalt nivelul de resurse familiale disponibile (statutul socioconomic al părinților și nivelul lor de educație), cu atât mai facil este procesul de tranziție al tinerilor la viața de adult.
4. O politică de tineret incluzivă și targetată pe categorii de tineri, inclusiv defavorizați, va asigura un proces de integrare socială echitabil pentru persoanele tinere.

Dimensiuni de analiză a tranziţiei tinerilor la viaţa de adult

Contextul socioeconomic este analizat având la bază principalii indicatori sociali, economici și demografici care au un impact asupra tranziției tinerilor la viaţa de adult și care arată atât tendințe, cât și finalitatea tranziției prin prisma anumitor indicatori educaționali, ocupaționali, de statut matrimonial (Anexa 4). A fost realizată *analiza documentară* asupra studiilor și rapoartelor relevante de cercetare / evaluare naţionale şi internaţionale cu privire la situaţia tinerilor şi problemele cu care se confruntă în procesul de tranziţie la viaţa de adult. Au fost *analizate datele statistice* ale BNS, în cea mai mare parte perioada de referință este anii 2014-2022, pentru care datele au fost revizuite potrivit noii metodologii de calcul a anumitor indicatori.

La nivel *micro social* au fost analizate datele studiilor sociologice, ce a inclus un demers complex cu un mixt de cercetări cantitative şi calitative în domeniul vizat. Studiul de doctorat se bazează pe următoarele *cercetări cantitative* realizate cu participarea autorului (analiza primară a datelor) sau studii sociologice de referinţă (analiza secundară a datelor) (tabelul 1.1.).

Tabelul 1.1. Baza empirică a cercetării (cercetări cantitative)

Nr	Denumirea studiului sociologic	Tip studiu	Numărul de respondenți/experți	Metoda de cercetare	Anul
1.	„Tranziţia tinerilor la viaţa de adult în condiţiile crizelor prelungite”	Cantitativ (național)	598 persoane, vârsta 15-35 ani	Ancheta pe bază de chestionar	2023
	Studiu sociologic realizat de către autor. Analiza primară a datelor				
2.	Studiul Generații și Gen	Cantitativ (național)	3887 persoane, vârsta 15-35 ani	Ancheta pe bază de chestionar	2020
	Analiza secundară a datelor				
3.	„Tranziţii ale copilăriei şi tineretului într-o societate în transformare”	Cantitativ (național)	1961 persoane, vârsta 16-30 ani	Ancheta pe bază de chestionar	2007
	Autorul a participat în calitate de asistent de proiect (SISI ”Opinia”), coordonator culegerea datelor, studiul cantitativ în cadrul Proiectului INTAS „Tranziţii ale copilăriei şi tineretului într-o societate în transformare: cazul Republicii Moldova” (2006-2008). Analiza secundară a datelor				

Studiul sociologic “Tranziţia tinerilor la viaţa de adult în condiţiile crizelor prelungite” a fost realizat în perioada ianuarie - februarie 2023 prin aplicarea chestionarului sociologic (Anexa 5) pe un eşantion de 598 persoane cu vârsta de 15-35 ani. Respondenţii au fost selectaţi din 21 de localităţi, inclusiv 9 oraşe şi 12 sate. Studiul a avut la bază un eşantion stratificat, drept criterii de stratificare servind zonele geografice (nord, centru, sud) şi mediul de reşedinţă (urban / rural). La ultima etapă de selectare a respondenţilor au fost utilizare cotele calculate, în baza datelor statistice BNS, pe grupe de vârstă (15-19 ani, 20-24 ani, 25-29 ani, 30-35 ani); gen (bărbat, femeie) şi nivel de instruire (gimnaziale/medii generale; profesionale / medii de specialitate; superioare). Culegerea informaţiei s-a realizat prin metoda interviului direct, cât şi prin intermediul platformei specializate Question Pro - https://www.questionpro.com/. Eşantionul este reprezentativ potrivit indicatorilor stabiliţi. Caracteristicile respondenţilor sunt prezentate în tabelul 1.2..

Tabelul 1.2. Caracteristicile respondenţilor, studiul sociologic “Tranziţia tinerilor la viaţa de adult în condiţiile crizelor prelungite”, 2023

		15-19 ani	20-24 ani	25-29 ani	30-35 ani	*Eşantion*
		n=116	n=117	n=148	n=217	N=**598**
Număr respondenţi	**Bărbaţi**	64	55	70	69	**278**
	Femei	52	62	78	148	**320**
Număr respondenţi	**Urban**	53	75	49	85	**262**
	Rural	63	42	99	132	**336**

Sursa: datele studiului sociologic „Tranziţia tinerilor la viaţa de adult în condiţiile crizelor prelungite”, 2023.

Studiul este relevant prin actualitatea sa şi acoperă o gamă largă de variabile care sunt utilizate pentru evaluarea contextului socioeconomic al tranziției la viaţa de adult; evidenţierea valorilor şi aspiraţiilor tinerilor; problemele cu care se confruntă; estimarea diferitor dimensiuni ale tranziţiei la viaţa de adult, precum şansa tinerilor de a obţine studiile dorite, de a avea un loc de muncă decent, de a avea propria locuinţă, de a avea acces la servicii medicale, de a beneficia de facilităţi pentru familiile tinere; alte subiecte relevante. Aceste date sunt esenţiale pentru

cunoaşterea doleanţelor şi necesităţilor tinerilor în procesul de dobândire a autonomiei sociale, precum și pot contribui la adaptarea politicilor și programelor existente pentru a răspunde la necesităţile reale ale tinerilor și a-i sprijini în acest proces crucial al dezvoltării umane.

Analiza secundară a *Studiului „Generații și Gen”*, realizat în anul 2020 pe un eșantion probabilistic, fiind selectate 202 Unități Primare de Eșantionare și 19948 de gospodării casnice. Eșantionul cercetării GGS este reprezentativ la nivelul domeniilor de estimare: național (cu excepția regiunii Transnistria), pe medii de reședință (urban, rural) și regiuni de dezvoltare (nord, centru, sud și mun. Chișinău). Din volumul total al eșantionului a fost delimitat un sub-eșantion care a cuprins persoanele cu vârsta între 15-35 ani, în total **3887 persoane** (tabelul 1.3.). Este un sub-eșantion suficient pentru a realiza analize statistice aprofundate pentru diferite categorii de tineri. Sunt utilizate datele ponderate ale studiului după criteriile vârstă și sex, asigurând astfel reprezentativitatea adecvată a eșantionului.

Tabelul 1.3. Sub-eșantion GGS, grup de vârstă 15-35 ani

		15-19 ani	20-24 ani	25-29 ani	30-35 ani	Total
Gen	Femeie	297	359	492	747	**1895**
	Bărbat	318	374	510	791	**1993**
Mediu de reședință	Urban	232	330	419	705	**1686**
	Rural	383	402	583	832	**2200**
Regiune	Mun. Chișinău	130	180	219	357	**886**
	Nord	122	133	184	307	**746**
	Centru	206	237	385	504	**1332**
	Sud	157	182	214	370	**923**
	Total	**615**	**732**	**1002**	**1538**	**3887**

Sursa: elaborat de autor în baza datelor GGS, 2020.

Studiul GGS este relevant prin actualitatea și complexitatea sa, acoperind o gamă largă de variabile care sunt utilizate pentru analiza tranziției tinerilor la vârsta de adult, precum evenimentele ce țin de traseul educaţional, angajarea în câmpul muncii și forme de angajare, comportament reproductiv, istoricul relațiilor de căsătorie și parteneriat (inclusiv din perspectivă intergenerațională). Evenimentele-cheie sunt stabilite prin calcularea *ponderii / prevalenței* producerii evenimentului şi atribuirea statutului social (la momentul realizării studiului); vârsta medie la care s-a produs acest eveniment, în cazul când aceste date sunt disponibile; factorii care îl influențează; impactul acestuia asupra producerii unui alt eveniment. În mare parte, evenimentele sunt analizate prin prisma grupurilor de vârstă, care de regulă experimentează tranziția în aceeași perioadă, au multe caracteristici în comun și resurse socioculturale specifice, experimentează constrângeri și oportunități similare. La fel, aceste date au servit pentru elaborarea tipologiei ce caracterizează tranziția tinerilor la viața de adult în Republica Moldova (GGS, 2020).

Analiza secundară a s*tudiului sociologic "Tranziţii ale copilăriei şi tineretului într-o societate în transformare",* realizat în februarie-martie 2007 prin aplicarea chestionarului sociologic pe un eşantion național-reprezentativ de 2000 tineri cu vârsta cuprinsă între 16-30 ani, selectaţi din 92 de localităţi (cu excepţia raioanelor din stânga Nistrului şi mun. Bender), dintre care - 29 oraşe şi 63 sate. Eșantionul cercetării este reprezentativ la nivelul domeniilor de estimare: național (cu excepția regiunii Transnistria), pe medii de reședință (urban, rural) și unități teritorial-administrative. Chestionarul a cuprins mai multe blocuri de întrebări cu referire la situația tinerilor (Anexa 6). Datele acestui studiu sunt utilizate pentru compararea situației ce ține de anumite dimensiuni ale tranziției tinerilor la viaţa de adult (anul 2007) cu cea din prezent: evaluarea contextului socioeconomic al tranziției la viaţa de adult; evidenţierea aspiraţiilor în viaţă ale tinerilor; problemele cu care se confruntă. Dat fiind faptul că au fost utilizate diferite instrumente de cercetare, rezultatele acestui studiu sunt prezentate doar sub formă descriptivă a situaţiei şi trasării anumitor tendinţe.

Cercetări calitative. Studiul de doctorat a inclus trei cercetări calitative realizate cu participarea autorului (tabelul 1.4.).

Tabelul 1.4. Baza empirică a cercetării (cercetări calitative)

Nr	Denumirea studiului sociologic	Tip studiu	Numărul de respondenți/experți	Metoda de cercetare	Anul
1.	Studiul "Analiza sectorului de tineret"	Calitativ	27 experți	Interviuri individuale semistructurate	2019
	Autorul a participat la realizarea și analiza interviurilor în cadrul Proiectelor INCE				
2.	"Incluziunea Tinerilor aflaţi în afara sistemului de educaţie, formare şi ocupaţie profesională (tineri NEET)"	Calitativ	60 tineri aflați în situația NEET	interviuri individuale semistructurate	2017
3.	Studiul "Tinerii NEET în viziunea factorilor-cheie"	Calitativ	20 experți	Interviuri individuale semistructurate	2017

Studiul "Analiza sectorului de tineret" a fost realizat în perioada octombrie-noiembrie 2019 şi a inclus interviuri în profunzime cu actori relevanți de nivel național și regional: reprezentanți ai ministerelor și departamentelor, agențiilor de dezvoltare regională, altor agenții publice, reprezentanți ai ONG-urilor, parteneri de dezvoltare, alți actori-cheie. Interviurile au fost realizate în baza ghidului de interviu cu întrebări deschise prestabilite (Anexa 12). În total au fost realizate 27 interviuri (Anexa 13). Informația obținută în cadrul acestui studiu este utilizată pentru analiza cadrului de politici şi instituţional ce vizează tinerii, stabilirea punctelor slabe şi forte ale documentelor de politici și programelor guvernamentale existente, recomandări de politici.

Studiul sociologic "Incluziunea Tinerilor aflaţi în afara sistemului de educaţie, formare şi ocupaţie profesională" a fost realizat în perioada iulie-august 2017. Subiecți ai studiului au constituit

tinerii NEET de 15-29 ani, în total au fost selectați 60 de tineri din 12 localități (Anexa 7). Localitățile unde s-au desfășurat interviurile au fost selectate în baza criteriilor de divizare regională, mediu de reședință (urban/rural), dimensiunea localității. Ghidul de interviu aplicat a inclus blocuri tematice de întrebări deschise prestabilite (Anexa 8). Adițional, pentru fiecare persoană intervievată a fost completat un chestionar cu date sociodemografice despre respondent și familia acestuia (Anexa 9). Informația obținută în cadrul acestui studiu este utilizată pentru stabilirea caracteristicilor individuale ale tinerilor NEET, inclusiv experiențe, probleme, adaptabilitate în procesul de tranziţie la maturitate, sfera motivaţional-atitudinală și alte subiecte importante.

Studiul sociologic "Tinerii NEET în viziunea factorilor-cheie" a fost realizat în perioada iulie-august 2017 şi a inclus interviuri individuale aprofundate cu reprezentanți ai autorităților publice de nivel național și local, asistenți sociali, lucrători ANOFM și alte categorii de experți (Anexa 10). Experții au fost selectați reieșind din gradul lor de informare, competență în problemele de studiu în localitățile unde s-au desfășurat interviurile cu tinerii NEET. Interviurile au fost realizate în baza ghidului de interviu cu întrebări deschise prestabilite (anexa 10). În total au fost intervievați 20 actori-cheie (Anexa 11). Informația obținută în cadrul acestui studiu este utilizată pentru elucidarea problemelor în accesul tinerilor la educație, formare profesională și ocupare și determinarea măsurilor necesare pentru facilitarea integrării sau reintegrării tinerilor în educație și pe piața forței de muncă.

Metode de analiză. Datele studiilor sociologice au fost procesate riguros folosind o metodologie complexă, iar cuantificarea statistică a rezultatelor a permis o analiză aprofundată, fapt ce conferă un plus de valoare ştiinţifică întregului demers. Au fost utilizate un spectru larg de metode de analiză statistică, inclusiv multivariată.

Analiza descriptivă și corelaţională bivariată a indicatorilor. Testul Chi-square și analiza de varianță (ANOVA) au fost utilizate pentru a evalua diferențele dintre grupuri sau pentru a testa ipoteze despre distribuțiile de frecvență ale datelor, fiind utilă în identificarea relațiilor statistice între variabilele calitative și, respectiv, variabilele continue sau ordinale.

Regresia logistică binominală, a fost utilizată ca procedură de predicție în care variabila criteriu ia valori categoriale, care modelează relaţia dintre mai multe variabile independente şi o variabilă dependentă dihotomică. În modelul regresiei logistice binomiale au fost incluse variabilele predictorii sociodemografice, economice și relaționate cu mediul familial al tinerilor. Modelul a fost aplicat separat pentru categoriile delimitate, utilizând metoda Backward Wald, a excluderii treptate, fiind eliminate variabilele predictori cu cea mai scăzută semnificație statistică.

Analiza de cluster. Pentru determinarea tipologiei ce ar evidenţia specificul tranziţiei la viaţa de adult a fost utilizată analiza de cluster, o tehnică statistică eficientă pentru identificarea

subgrupurilor individuale pe baza caracteristicilor selectate, având drept scop evidenţierea asemănărilor și diferențelor dintre tranziţia tinerilor la viaţa de adult prin formarea de clustere. În cazul dat a fost utilizată analiza de tip Two - Step Cluster din SPSS, concepută pentru a face faţă seturilor mari de date, care utilizează o măsură a distanței (log-likelihood) și calculează clusterele folosind atât variabile continue, cât și variabile categoriale. Dat fiind faptul că marea majoritate a evenimentelor ce marchează tranziţia la viaţa de adult se produc după vârsta de 24 de ani, categoria de vârstă **25-35 ani** a fost delimitată **drept grup de referinţă** pentru elaborarea tipologiei tranziţiei tinerilor la maturitate. În analiza de cluster au fost incluse următoarele evenimente (variabile categoriale): nu locuieşte cu părinţii, este căsătorit, are copil, statutul ocupaţional (în raport cu piaţa muncii) şi variabile continue (vârsta medie la obţinerea celui mai înalt nivel de studii, vârsta medie la prima căsătorie şi vârsta medie când a devenit părinte pentru prima dată).

Cadrul instituţional şi de politici

În cadrul studiului de doctorat au fost *analizate documentele de politici* care vizează direct sau indirect tranziția tinerilor la viața de adult. Este analizat cadrul legal și instituțional național în domeniul tineretului și a documentelor de politici pe segmentul de tineret în principalele domenii ce investesc în dezvoltarea și valorificarea capitalului uman și facilitează tranziția tinerilor la viața de adult. Acestea includ sistemul de educație și formare, reglementarea ocupării forței de muncă, politici familiale şi politici în domeniul locuinţelor, accentul fiind pus pe politicile incluzive şi intersectoriale privind tranziția tinerilor. La bază a stat cadrul conceptual privind Mecanismele de Tranziţie a Tinerilor (Youth Transition Regimes) (Walther, 2006; Pohl, et al., 2007).

1.4. Concluzii la Capitolul I

1. Tinereţea se delimitează drept una dintre etapele cele mai importante ale evoluţiei individuale, iar tineretul - ca un grup cu o mare forţă de schimbare în cadrul structurii sociale. Direcţiile principale ghidează abordarea „tinereţii” la nivelul micro ca o etapă a cursului vieţii individului când sunt asimilate rolurile sociale, iar la nivel macrosocial - drept un stadiu al dezvoltării umane organizat din punct de vedere socioeconomic şi cultural, reglementat de un cadru legal și instituţional.
2. Complexitatea studierii tranziției la viața de adult prin prisma evenimentelor-cheie care îl marchează și multitudinea factorilor care condiționează producerea și interdependența acestora au determinat caracterul interdisciplinar şi intersectorial al cercetării, conectarea la cadrul teoretico-metodologic holistic din domeniul sociologiei, utilizarea datelor statistice, datelor din studii cantitative și calitative, precum și a metodelor aprofundate de analiză statistică.

3. Se distinge un număr semnificativ de teorii care vizează direct sau indirect tinerii, care au fost dezvoltate și reînnoite în funcție de evoluția fenomenelor ce caracterizează starea și tendințele de dezvoltare ale tineretului și schimbările paradigmatice în științele sociale, inclusiv interdisciplinare. În cadrul teoriilor sociologice, care stau la baza studiului actual, grupul de tineri şi tranziţia la viaţa de adult sunt conceptualizate în termenii unui construct social. Tranziţia la viaţa de adult este delimitată ca un proces complex de integrare socială, marcată de o serie de evenimente precum finalizarea studiilor, accederea pe piaţa muncii, părăsirea casei părintești, întemeierea unei familii, apariţia unui copil.
4. Dat fiind complexitatea problematicii abordate, baza teoretico-metodologică a cercetării o constituie un şir de teorii sociologice: teoria structural-funcționalistă (E. Durkheim, R. Merton, T. Parsons etc.), unde tranziţia tinerilor spre maturitate este privită ca o etapă în care are loc procesul de socializare în instituţiile sociale, asimilarea unui set de roluri pentru viaţa adultă. Teoria structurării sociale (A. Giddens), în care se îmbină analiza macrosocială cu cea microsocială pentru a analiza rolul pe care îl are individul în calitate de agent al acţiunii şi puterea structurii sociale în procesul de tranziție la viața de adult. Teoria capitalului uman (G. Becker, Th. Schultz) este utilizată pentru analiza mobilității intergenerațională a statutului socioeconomic de la părinți la descendenți. Teoria capitalului social (P. Bourdieu, J. Coleman, R. Putnam) contribuie la înțelegerea modului în care rețelele sociale pun la dispoziția tinerilor resursele necesare pentru tranziția la viața de adult.
5. Necesitatea raportării la noile realități și provocări cu care se confruntă tinerii în procesul de tranziție la viața de adult au determinat implementarea în studiu a analizei mecanismului de tranziţie a tinerilor care înglobează cadrul instituţional și de politici, inclusiv structura sistemului de educaţie și formare, reglementarea ocupării forţei de muncă și sistemul de asigurare şi protecţie socială, accentul fiind pus pe politicile de tranziţie a tinerilor. Teoria cetățeniei tinerilor conceptualizează mișcarea tinerilor către majoritatea socială și independența adulților prin integrare, contribuind la înțelegerea diferitor tipuri de cetățenie (economică și socială) și internalizarea acestora.
6. Analiza literaturii arată două tendințe coexistente, relevante în înțelegerea tranziției tinerilor la viața de adult, fiind scoase în evidență provocările cu care se confruntă, procesul continuu de individualizare și difuzare a riscului social și capacitatea politicii sociale de a răspunde nevoilor sociale emergente ale acestui grup de populație. Modul în care structurile sociale continuă să fie dominante în distribuția riscurilor sociale și nevoia de a analiza în continuare tranziția tinerilor la viața de adult prin explicarea proceselor de mobilitate și inegalitate socială determină actualitatea studiului.

7. Studiile privind tranziţia de la adolescență la maturitate accentuează substituirea căilor tradiționale şi liniare prin căi incerte și fragmentate sau „biografii de alegere”, cu focusare asupra „individualizării”. Procesul de individualizare prezintă tinerilor un rol mai mare în alegerile lor de viață, chiar dacă tranzițiile tinerilor continuă să fie modelate de constrângeri structurale, precum genul și mediul de reședință, cât și prin constrângeri instituționale, precum sistemul educațional și structura pieței muncii.
8. Studiile autohtone şi numeroase evaluări care au abordat subiecte pe segmentul de tineret semnalează persistența unor probleme sistemice, complexe și interconectate. Cercetările au evidențiat atât un șir de factori individuali, cât și sistemici care influențează integrarea socială a tinerilor din Republica Moldova, precum locuri de muncă limitate și de slabă calitate, salarii mici, informalitate; fluxuri de emigrare continuă, dependență de remitențe; discrepanțe regionale și rural/urban; oportunități inegale, mobilitate scăzută; decalaj de gen în privinţa accesului și calităţii ocupării; neconcordanța dintre nivelul de competenţe și cerințele pe piaţa muncii.
9. Studiul actual are menirea de a extinde cunoștințele empirice asupra tranziției tinerilor și de a spori gradul de conștientizare a importanței resurselor pentru politici eficiente de incluziune socială și necesitatea de a avea o viziune holistică asupra dezavantajelor cu care se confruntă tinerii. Domeniul de politici necesită a fi ajustat la noile realități prin abordarea inegalităților structurale asociate cu vulnerabilitatea, furnizarea de oportunități de sprijin pentru educație și formare, politici familiale.
10. Deși problematica tranziției tinerilor la viața de adult a fost pe larg studiată și există multe surse științifice în acest domeniu, totuși, având în vedere dinamica socială și schimbarea rapidă a contextului social, economic și politic, impactul factorilor externi, cum ar fi globalizarea, tehnologizarea, creșterea mobilității teritoriale, impactul unor situații de criză emergentă (Covid-19) etc. este necesară o monitorizare continuă a factorilor de impact, care fie favorizează sau împiedică tranziția completă a tinerilor la viața de adult. Anume aceste aspecte au determinat desfăşurarea studiului în cauză.

2. CONTEXTUL SOCIOECONOMIC ŞI DETERMINANŢII TRASEELOR EDUCAŢIONALE, PROFESIONALE ŞI DE FAMILIE ALE TINERILOR

2.1. Contextul socioeconomic şi cultural-valoric al tranziţiei la maturitate

Tranziţia tinerilor la viaţa de adult este marcată de contextul social, economic și cultural general, ce prezintă mai multe domenii cu impact direct sau tangenţial asupra acestui proces complex. Acest lucru este legat de tendinţele economice şi dezvoltarea socială, dinamica demografică, nivelul de bunăstare al familiei, funcționalitatea instituțiilor de stat și stabilitatea sistemului politic. Mai mult decât atât, aceasta implică normele şi valorile sociale existente, nivelul egalităţii de gen, interacțiunea dintre diferite grupuri sociale în societate. Prin urmare, schimbările în evoluţia indivizilor nu pot fi explicate în afara intercaţiunii dinamice a acesteia cu contextul social care este în permanentă schimbare (Mărgineanu, 1996; Strachan, 2015).

În întreaga lume tinerii se confruntă cu provocări multiple în procesul de tranziţie, precum șomajul, sub-ocuparea, acces redus de a avea propria locuință, alte probleme stringente. Totodată, schimbările majore şi crizele socioeconomice amplifică şi mai mult aceste probleme, agravând vulnerabilitatea în rândul persoanelor tinere. Tinerii sunt, de cele mai multe ori, primii care sunt disponibilizați și cel mai puțin probabil să-şi găsească un loc de muncă decent, pot deveni inactivi în raport cu piaţa muncii, recurg la ocuparea informală, etc. În aceeaşi ordine de idei, crizele prelungite pot avea un impact semnificativ asupra evenimentelor interdependente, atât prin amânarea, cât și prin accelerarea acestora (Strachan, 2015).

Contextul socioeconomic. Deşi sunt mai mulţi factori care influenţează tranziţia tinerilor la maturitate, totuşi, principalii indicatorii cu referinţă la contextul macroeconomic au un impact crucial asupra procesului de integrare socială a tinerilor, contribuind în cea mai mare măsură la explicarea traiectoriilor şi schimbărilor în diferite dimensiuni ale acesteia (Shanahan, 2000; O'Higgins, 2017).

În Republica Moldova, indicatorii macroeconomici au arătat evoluţii fluctuante de-a lungul anilor, estimându-se că ţara a suferit una dintre cele mai lungi recesiuni de transformare din grupul ţărilor în tranziţie (Danii, 2004; Lupuşor, et al., 2017), nereuşind să facă un salt calitativ în evoluția sa de trei decenii (Lupuşor, et al., 2021). În pofida anumitor performanţe economice şi tendinţe pozitive din perioada anilor 2014-2019, când principalii indicatorii au demonstrat o dinamică ascendentă, crizele globale şi regionale au afectat profund evoluţia ulterioară a economiei ţării (Anexa 14). Se estimează că anul 2022 a fost unul din cei mai dificili pentru economia Republicii Moldova de la independenţă până în prezent, înregistrându-se un declin economic de 5,9% și o inflație record de 28,7% (INCE, 2023). Această stare de fapt a fost influenţată atât de problemele sistemice specifice ţării, cât şi de şocurile generate de factorii externi, precum pandemia COVID-19, criza energetică, criza

refugiaților, fenomene climatice extreme. Prin urmare, situaţia socioeconomică se caracterizează prin instabilitate, dependența înaltă de șocuri interne și externe, iar veniturile ţării, conform evaluării Băncii Mondiale, sunt clasificate drept „mici-mijlocii” (BM, 2022).

Urmează să subliniem discrepanțele semnificative în dezvoltarea socioeconomică teritorială a Republicii Moldova, decalaje urban-rural, concentrarea în cea mai mare parte a activităţilor economice în orașele mari și medii, circa 63% din totalul întreprinderilor îşi au reşedinţa în mun. Chişinău (BNS, 2023). Acest fapt duce la o constrângere majoră pentru dezvoltarea socioeconomică în alte regiuni ale ţării, în special în mediul rural, din cauza bazei impozabile foarte înguste şi imposibilitatea APL să investească în extinderea și modernizarea infrastructurii, să îmbunătățească condiţiile de viaţă ale populației.

În prezent, Republica Moldova rămâne a fi una din cele mai sărace țări din Europa (BM, 2022). În anii 2014-2022, rata sărăciei absolute per total a constituit 29,5-31,1% variind semnificativ pe medii de reşedinţă şi grupuri de vârstă. Rata sărăciei este de două ori mai mare în mediul rural comparativ cu rata în mediul urban, această tendinţă menţinându-se pentru perioada analizată. Deși de-a lungul anilor o vulnerabilitate cronică la sărăcie și un nivel scăzut de trai se constată în rândul persoanelor în etate, totuși, un segment important al populaţiei tinere este afectat de flagelul sărăciei și a excluziunii sociale. Astfel, puţin peste o pătrime din tinerii cu vârsta de până la 18 ani şi practic fiecare al patrulea tânăr de 18-29 de ani cad sub incidenţa sărăciei absolute (BNS, 2023) (Anexa 15). În general, inegalitățile dintre diferite grupuri, inclusiv de tineri, în ceea ce privește cheltuielile şi veniturile, pot constitui o constrângere importantă asupra tranziției tinerilor la viaţa de adult, limitând resursele și oportunitățile pentru cei mai marginalizați şi defavorizați, precum şi pot avea un impact asupra sănătăţii mintale, stimei de sine şi încrederii în forţele proprii (Hardgrove, et al., 2014).

Situaţia socioeconomică precară a ţării, exacerbată de crizele şi provocările globale şi regionale s-au transpus într-o înrăutăţire a stării materiale a tinerilor, afectându-le şi starea lor de spirit. Datele *studiului sociologic „Tranziţia tinerilor la viaţa de adult în condiţiile crizelor prelungite”* arată că cele mai grave problemele cu care se confruntă tinerii la etapa actuală sunt de ordin material - *„insuficienţa banilor pentru necesităţile de bază”* (63%), jumătate dintre participanţii studiului au mărturisit că sunt „*neîncrezători în ziua de mâine / în viitor”* (50%), în acelaşi context înscriindu-se şi *„stresul şi oboseala”* (45%), pe larg resimțite de către tineri. Totodată, aproape o treime din tinerii intervievaţi au semnalat *„lipsa locuinţei / spaţiului locativ propriu”* (30%), ca fiind una din problemele cu care se confruntă în prezent, iar fiecare a cincea persoana tânără chestionată a indicat *”imposibilitatea de a-şi găsi un loc de muncă potrivit”* (figura 2.1.).

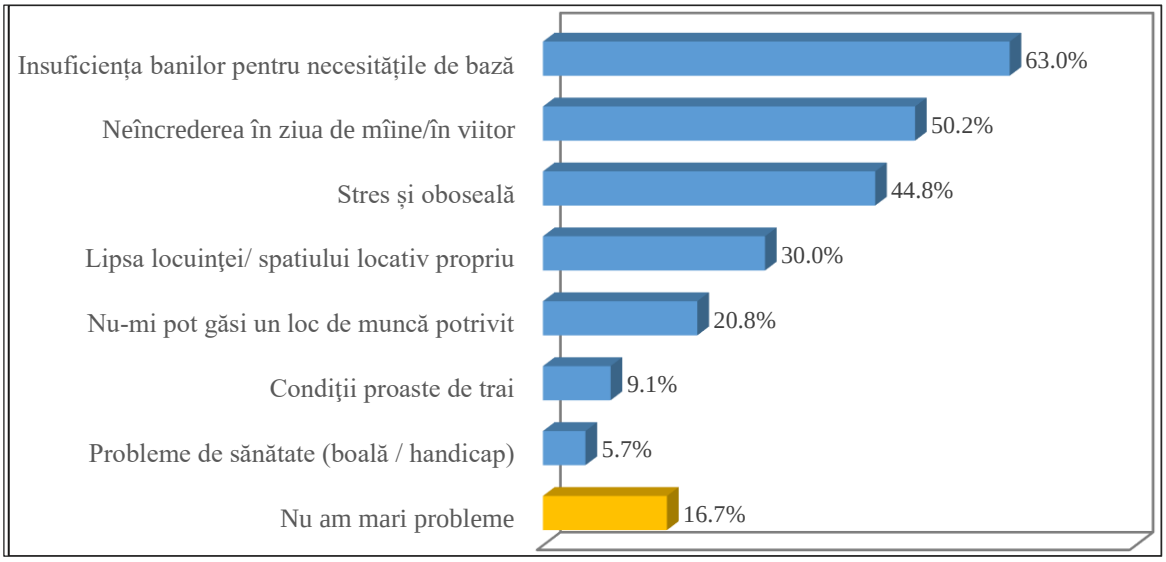

Figura 2.1. Probleme cu care se confruntă tinerii în prezent (răspuns multiplu)

Sursa: elaborat de autor, în baza studiului sociologic „Tranziţia tinerilor la viaţa de adult în condiţiile crizelor prelungite", 2023.

Contextul demografic. Pe parcursul ultimelor decenii, stocul de capital uman al Republicii Moldova a fost într-o scădere permanentă, ce a condiţionat o schimbare fără precedent a contextului demografic şi a generat un şir de probleme structurale şi provocări de dezvoltare a ţării. Studiile scot în evidenţă factorii determinanţi ai acestor transformări, precum scăderea natalității, emigrarea în masă și menținerea unui nivel înalt al mortalității, ceea ce în ultimă instanţă a dus la o tendință de aprofundare a procesului de îmbătrânire demografică, caracterizată prin creșterea procentului de vârstnici în totalul populației din cauza reducerii semnificative a ponderii grupului de copii/tineri (Gagauz, et al., 2021).

Populaţia tânără a Republicii Moldova cu vârsta 15-34 ani a constituit circa 640,0 mii persoane în anul 2022, ceea ce reprezintă aproximativ o pătrime din populația stabilă a ţării, dintre care circa 42% locuiau în oraşe, iar 58% din tineri la sate. Analizând datele statistice pentru perioada anilor 2014-2022, constatăm o tendință constantă de scădere a numărului și ponderii efectivului de tineri, deşi, aceasta este neuniformă pe grupe de vârstă. Per total, în perioada analizată, numărul populaţiei tinere s-a redus cu circa 252,3 mii persoane, iar ponderea grupului de vârstă 15-34 ani în totalul populației țării a scăzut de la 31% în anul 2014 la circa 25% în anul 2022 (figura 2.2.). Cea mai semnificativă scădere se atestă pentru grupurile de vârstă 20-24 ani şi 25-29 ani, ceea ce se explică atât prin intrarea generaţiilor mai puţin numeroase care s-au născut la mijlocul anilor 90 ai sec. XX, cât şi prin emigrarea peste hotare a unui număr important de tineri din aceste categorii de populaţie.

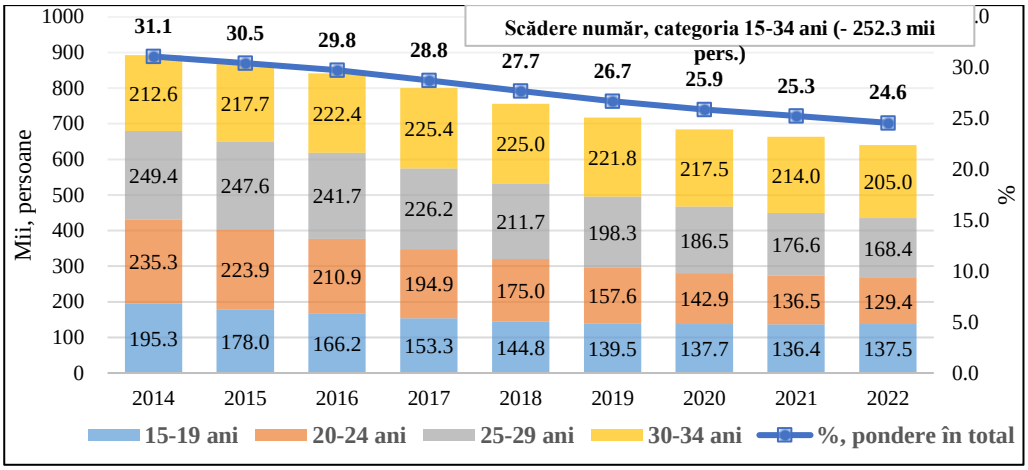

Figura 2.2. Structura populaţiei tinere pe grupe de vârste, ponderea categoriei 15-34 ani în totalul populaţiei

Sursa: calculat de autor, BNS.

La rândul său, se constată modificări semnificative în comportamentul demografic al tinerilor. Astfel de evenimente importante în procesul de tranziție la viața de adult, precum căsătoria și naşterea unui copil, se amână pentru vârste mai înaintate (Grigoraș, 2018; Gagauz, et al., 2021). Deși comparativ cu alte țări se menține un model relativ timpuriu de formare a familiei, vârsta medie la prima căsătorie pentru femei a crescut până în prezent la 26,4 ani, iar pentru bărbați - la 29,5 ani, cu referinţă la anul 2022. Totodată, vârsta medie a femeilor la prima naștere s-a majorat până la 25,3 ani, în mediul rural fiind de 23,9 ani și 27,3 ani în mediul urban (BNS, 2023).

Migraţia. În societatea contemporană tinerii se bucură de oportunități crescute de mobilitate teritorială, având posibilități de a alege locul unde vor să-și facă studiile, să lucreze sau să se stabilească cu traiul. Totuşi, în condiţiile Republicii Moldova, dimensiunile migrației în rândul tinerilor au luat proporţii dramatice şi constituie una din cele mai stringente probleme (Tabac, 2021). Astfel, un număr semnificativ de tineri a plecat peste hotarele ţării, tendinţa fiind mai accentuată pentru categoriile de vârstă 20-24 ani şi 25-29 ani, menţinându-se o pondere înaltă a tinerilor în fluxul anual de emigranţi, care a variat între 47% - 41% în perioada anilor 2014-2021 (figura 2.3.).

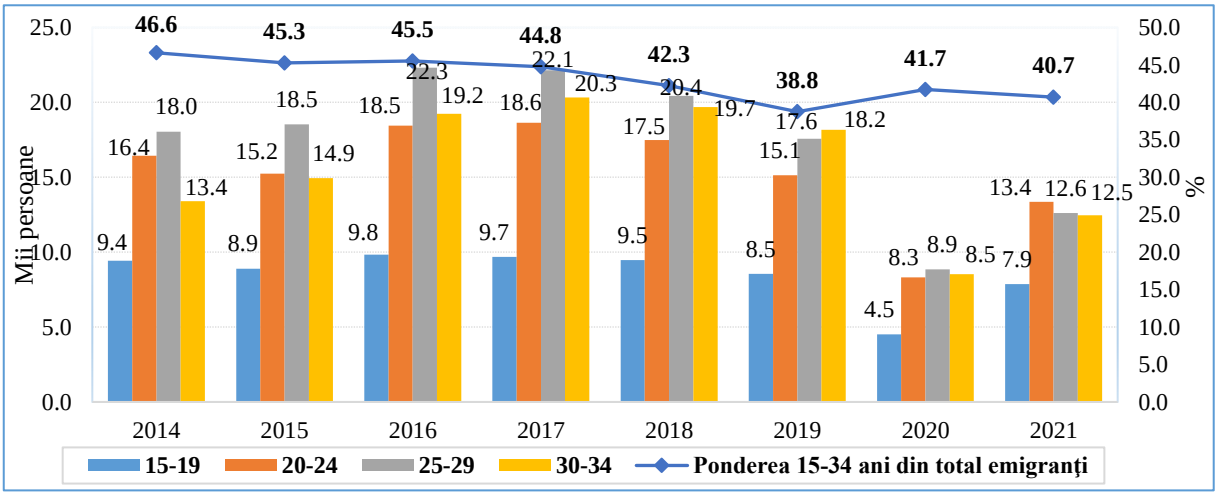

Figura 2.3. Numărul de emigranţi pe categorii de vârstă, ponderea 15-34 ani în numărul total de emigranţi

Sursa: calculat de autor în baza datelor BNS.

Mai mult, calculele efectuate au arătat că şi migraţia netă în rândul tinerilor a fost negativă în perioada analizată. Puţin peste 60% din migraţia netă totală (-275 mii persoane) o constituie tinerii în grupurile de vârstă 15-34 de ani (Anexa 16). Acest fapt a dus la diminuarea semnificativă a contingentului unor generaţii, afectând în mare măsură structura populaţiei pe medii de reşedinţă, localităţile rurale şi oraşele mici fiind cele mai afectate din acest aspect (Tabac, 2021).

Se remarcă, migrația tinerilor a continuat în pofida faptului că cererea forței de muncă a ajuns la un nivel în care să nu mai fie echilibrată de ofertă pe anumite domenii, fiind semnalat chiar un deficit de lucrători de calificare înaltă şi nu doar. Această constatare atestă că predispoziţiile migratorii ale populaţiei tinere se explică nu doar prin problemele de ordin economic, dar şi prin aspectele sociale şi culturale sau de altă natură. Totodată, procesele migraţioniste sunt favorizate, în ultimii ani, inclusiv de politica anumitor ţări de „deschidere” a pieţei serviciilor educaţionale şi a pieţelor muncii pentru anumite categorii de populaţie, în special tineri, care, la rândul lor, sunt motivaţi de şansele de a obţine un loc de muncă cu o remunerare decentă.

Implicarea largă a populației, în special a tinerilor, în migrația internațională continuă să contribuie la schimbul intercultural, difuzarea valorilor democratice, modificarea orientărilor politice (Barsbai, et al., 2017). În acelaşi timp, acest fenomen a dus la deteriorarea procesului de socializare a tinerilor în familie din cauza implicării părinților în migrația de lungă durată, provocând fragmentarea transmiterii experienței sociale de la o generație la alta (Cheianu-Andrei, 2022). Mai mult, în societate s-a format o cultură migrațională care determină comportamentul și aspirațiile populației în diferite domenii.

În contextul celor menţionate, în deceniile viitoare declinul demografic este inevitabil și va continua cu ritmuri rapide, determinând inclusiv scăderea numărului celor mai activi pe piața forței de muncă - contingentul în vârstă de 20-64 de ani (Gagauz, et al., 2021). Decalajul important dintre nivelul

de trai în țările UE și Republica Moldova, lipsa cronică a locurilor de muncă bine plătite, rețelele sociale existente, precum și oportunități crescute de a pleca la studii și la muncă peste hotare vor prezenta în continuare un factori importanţi ce stimulează emigrația tinerilor (Tabac, et al., 2021).

Reducerea proporției tinerilor în totalul populației poate provoca diminuarea rolului acestora în societate, inclusiv în procesele decizionale, ignorarea intereselor și necesităților acestui grup de populaţie. Îmbătrânirea demografică va duce la sporirea rolului vârstnicilor în societate, reprezentativitatea acestora în diferite structuri, orientarea partidelor politice spre protecția drepturilor și intereselor acestora ca un segment important de alegători.

Sistemul educaţional. Sistemul educaţional este unul definitoriu în procesul de socializare şi dobândire a abilităților și cunoștințelor, care sunt extrem de importante pentru viitoarea integrare socială a tinerilor. La rândul său, de calitatea profesională a capitalului uman depinde nu doar bunăstarea oricărei naţiuni, dar și influenţa şi chiar existenta acesteia ca entitate distinctă și competitivă pe plan regional şi internațional (Baciu, 2014). Prin urmare, funcția primordială a instituţiilor de învăţământ este socializarea tinerilor și pregătirea acestora pentru rolurile de adulți, cetățeni, angajați şi pentru a prelua anumite sarcini sociale (Bulgaru, et al., 2012). Mai mult, educaţia reprezintă drept unul din pilonii principali care are menirea de a reduce impactul mediului social prin promovarea egalității de șanse în educaţie (Lauder, et al., 2006), fiind şi esenţial în acumularea capitalului uman (Voicu, 2004).

Indicatorii statistici ai sistemului de învăţământ din Republica Moldova pun în evidenţă anumite tendinţe şi evoluţii contradictorii, fiind marcate atât de schimbările demografice, cât şi de evoluţia indicatorilor socioeconomici. Ca urmare a declinului demografic înregistrat pe parcursul ultimelor decenii a scăzut considerabil numărul de elevi și studenți, cu excepția celor încadrați în sistemul de educație timpurie, reducându-se în acelaşi timp şi numărul de instituţii de învăţământ de toate nivelurile (BNS, 2023). Numărul de absolvenți la 10000 populație atestă tendințe de scădere a numărului de persoane absolvente ale instituțiilor de învățământ superior și profesional tehnic secundar și menținerea unui număr constant de absolvenți ai învățământului postsecundar. Reducerea numărului de studenți înscriși la studii poate fi explicat atât prin scăderea efectivului de populație tânără, cât și de deschidere a oportunităților pentru studii peste hotarele ţării (Anexa 17).

Un indicator important al stocului de educaţie cumulat îl reprezintă ponderea populaţiei cu studii superioare, care constituie, totodată, segmentul care propulsează anumite schimbări sociale la nivel de societate (Bulgaru, et al., 2012). În general, Republica Moldova a trecut printr-un proces similar înregistrat în majoritatea ţărilor europene - de „masificare" a învăţământului superior, de creştere a gradului de accesibilitate al studiilor superioare pentru un segment mai mare de populaţie, subminându-i, totodată, aspectul elitar al acestuia. Accesibilitatea studiilor, alimentată de oferta

vastă, s-a transpus într-o creştere a numărului absolut şi a ponderii persoanelor cu studii superioare în totalul populației. Cea mai importantă creștere se atestă în rândul populației tinere și a populației din mediul urban, influențând astfel structura după nivelul de studii al întregii populații.

Analizând datele PLR din 2014 pe grupe de vârstă, se atestă o pondere importantă de tineri care dețin un nivel superior de instruire, circa 30% în rândul tinerilor de 25-29 ani și 26% în rândul tinerilor de 30-34 ani (figura 2.4.). Disparități importante se atestă în distribuția acestui indicator pe gen și medii de reședință: femeile tinere au un nivel de instruire mai înalt decât bărbații, iar tinerii din mediul urban au un grad de instruire cu mult mai ridicat decât cei din mediul rural.

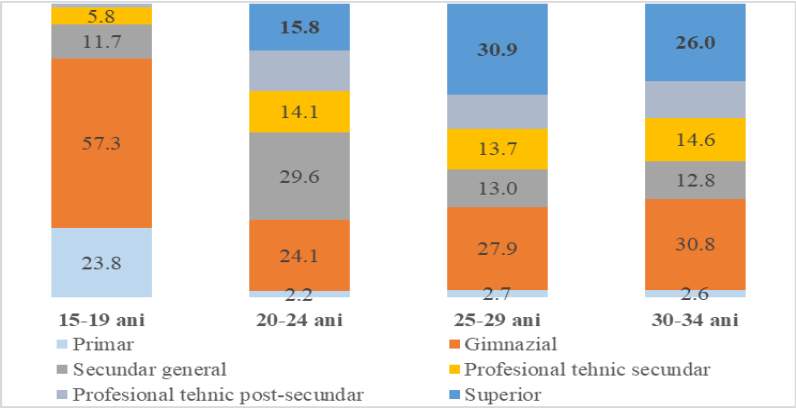

Figura 2.4. Nivelul de instruire al tinerilor pe grupe de vârstă

Sursa: calculat de autor în baza RPL (2014), BNS.

Chiar dacă se observă o creștere a nivelului de instruire în rândul populației tinere, *părăsirea timpurie a sistemului educaţional* rămâne a fi un fenomen persistent pentru Republica Moldova, văzut drept unul din indicatorii-cheie care arată progres sau stagnare în ajustarea sau perfecționarea sistemului de învățământ la nivel de țară. Acest indicator a înregistrat valori înalte pe parcursul ultimilor zece ani, variind în jurul valorii de 21%, doar în 2021 se atestă o coborâre ușoară spre 19%. Ratele de părăsire timpurie a școlii variază puternic în funcţie de mediul de reşedinţă şi gen. Astfel, în 2009 această rată era de aproape trei ori mai mare în rândul tinerilor din zonele rurale comparativ cu tinerii din mediul urban, iar în 2018 era de două mai mare (BNS, 2023) (Anexa 18). Părăsirea timpurie reprezintă o provocare complexă la nivel individual și naţional, iar tinerii care părăsesc timpuriu sistemul de educaţie şi formare profesională sunt de cele mai multe ori dezavantajaţi comparativ cu cei care au o pregătire profesională.

Tinerii pe piaţa muncii. O consistentă şi universală constatare privind relaţia tinerilor cu piaţa muncii este că cererea agregată reprezintă principalul factor care determină integrarea socioprofesională a tinerilor şi, anume, ceea ce se întâmplă cu tinerii odată cu accederea pe piaţa muncii, depinde în mare măsură de contextul macroeconomic general (O'Higgins, 2017 p. 13). La rândul său, indicatorii ocupaţionali privind relaţia tinerilor cu piaţa muncii prezintă rezultatele tranziţiei de la şcoală la muncă pentru diferite sub-categorii de tineri.

Dacă oportunitățile de angajare în majoritatea țărilor occidentale s-au schimbat semnificativ drept urmare a introducerii noilor tehnologii, diminuarea ocupaţiilor manuale și a participării tot mai mari a femeilor pe piața muncii (Schoon, et al., 2009), atunci în Republica Moldova situația este mult mai complexă, fiind exacerbată de mai mulți factori structurali și motivaționali, inegalităţi de gen, fluxuri migraţionale (Ganta, et al., 2016; Buciuceanu-Vrabie, et al., 2017). Pe parcursul ultimelor decenii, piaţa muncii din Republica Moldova a dezvoltat şi menţinut o serie de deficite structurale în ce privește relaţia tinerilor cu piaţa muncii, amplificate de crize regionale şi disensiuni economice interne, tendinţe demografice negative. Astfel, procesele demografice înregistrate pe parcursul ultimelor decenii au influențat dimensiunea și structura forței de muncă din ţară, care dispune în prezent de doar 2/3 din potențialul economic pe care îl avea la începutul transformărilor socioeconomice (Gagauz, et al., 2021).

Pe fundalul reducerii ponderii tinerilor în structura populaţiei, indicatorii ce caracterizează situaţia tinerilor pe piaţa muncii este una nefavorabilă. Potrivit datelor statistice oficiale, se atestă o scădere a ratei de activitate a tinerilor, în special, pentru grupul de vârstă 15-24 ani, care s-a diminuat de la 21% în 2019 la 17% în 2022. Pentru categoria 25-34 ani, rata de activitate a oscilat în jurul valorii de 55%. Rata de ocupare a populaţiei tinere înregistrează valori joase, fiind de doar circa 16% în rândul tinerilor de 15-24 ani şi ceva mai mult de 50% în rândul grupului de tineri 25-34 ani (2022). Totodată, rata de şomaj în rândul persoanelor de 15-24 ani este una destul de înaltă, variind în jurul valorii de 10% în perioada anilor 2019-2022 şi fiind de circa trei ori mai mare comparativ cu rata de şomaj totală (Anexa 19).

În aceeaşi ordine de idei, în ultimele decenii au căpătat răspândire asemenea forme de angajare precum angajarea temporară, munca pe cont propriu, liber profesionist etc. care duc, în mare parte, la precarizarea locurilor de muncă. În anul 2022, circa o pătrime din tineri (22,4%) aveau locuri de muncă informale, iar în rândul tinerilor salariați 7,7% lucrau fără a avea un contract individual de muncă (*munca nedeclarată*) (BNS, 2023).

Indicatorul NEET măsoară mai adecvat potențialul candidaților tineri pentru piața muncii şi răspunde la necesitatea de a lua în considerare și tineri care au renunțat la căutarea de muncă sau care nu doresc să se alăture pe piața forței de muncă. Cu referinţă la anul 2022, 17,2% din tinerii în vârstă de 15-24 ani se încadrau în categoria NEET, 26,2% din tinerii de 15-29 ani şi practic fiecare a treia persoană în vârstă de 15-34 ani (29,7%) era plasată în această categorie. Datele statistice oficiale demonstrează rate NEET mai ridicate în rândul tinerilor cu un nivel scăzut de educaţie – gimnazial / primar şi în rândul femeilor (BNS, 2023).

Pentru Republica Moldova se evidenţiază categorii specifice de tineri NEET potrivit relaţiei acestora cu piaţa forţei de muncă, diferenţiindu-se semnificativ în funcţie de gen. În cazul femeilor

tinere, cea mai mare pondere o constituie persoanele care în perioada respectivă se dedică responsabilităților familiale, în special creșterii și îngrijirii copiilor, dar și în rezultatul inegalității de gen pe piața muncii interne (în jurul valorii de 75% pentru categoria de vârstă 15-34 ani). Bărbaţii tineri, în cea mai mare parte, intenţionează să plece sau au deja un loc de muncă peste hotare (40% în cazul tinerilor 15-24 ani şi 61% în cazul tinerilor 25-34 ani). Tinerii NEET- şomeri, care îşi caută un loc de muncă pe piaţa muncii locale, sunt preponderent în rândul bărbaţilor de 15-24 ani (figura 2.5.).

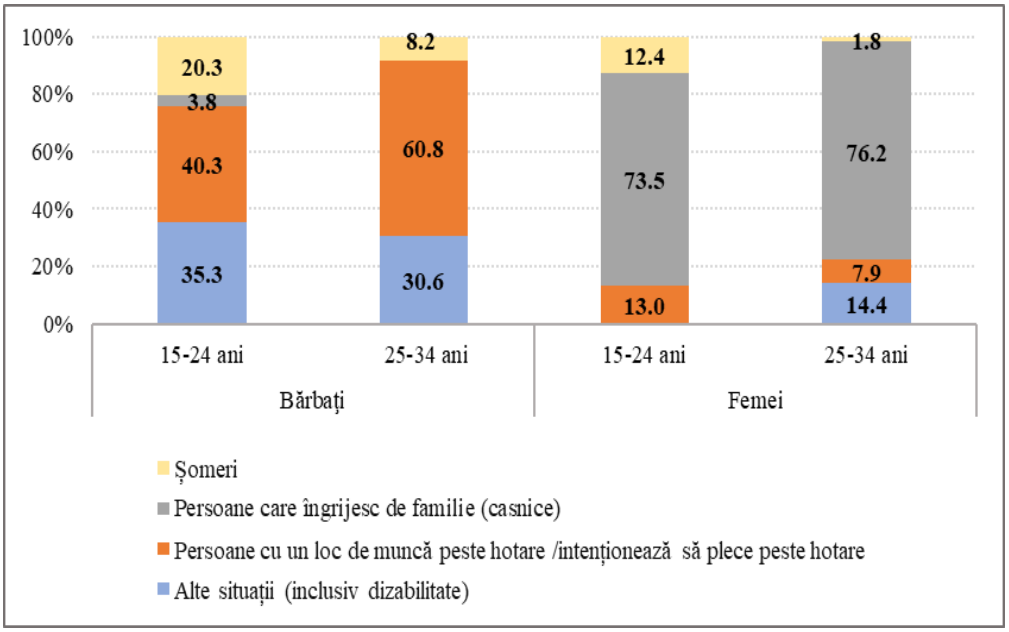

Figura 2.5. Structura tinerilor NEET după grupe de vârste, categorii și sexe, 2022
Sursa: calculat de autor, BNS.

Cu o forță de muncă în scădere este dificil de a obține o creștere economică sustenabilă, care ar putea fi compensată de o creștere a productivității muncii, dar acest lucru este încă dificil de realizat în condiţiile economice actuale. Criza demografică va provoca deficitul forței de muncă, iar prezența grupului NEET subminează într-o anumită măsură potențialul economic al ţării.

Contextul sociocultural şi orientările valorice ale tinerilor. Contextul sociocultural din Republica Moldova se caracterizează printr-un nivel ridicat de conexiune la evenimentele pe scară globală multiculturală, ajustarea la normele şi valorile sociale care îşi pun amprenta asupra procesului de tranziție la viața de adult. Tinerii din spațiul est-european, inclusiv din Republica Moldova, sunt mai dependenți financiar de părinți, dar au devenit mai independenți în ceea ce privește valorile și formele lor de comportament. Există o disparitate tot mai mare în sistemul de valori între generații pe fundalul menținerii solidarității în cadrul familiei (Kovacheva, 2006). Relațiile intergenerațională și solidaritatea dintre generații este consolidată de relațiile de rudenie, care este bazată pe sistemul de valori tradiționale, în special ce ține de viziunea cu privire la ajutor reciproc, grija față de membrii familiei este privită ca una firească și se încadrează în contextul așteptărilor sociale (GGS, 2020).

În ceea ce privește percepția tinerilor asupra diferitor evenimente ale tranziției la viața adultă, se evidenţiază o preocupare asiduă a acestora pentru realizarea scopurilor profesionale şi pentru deţinerea propriei locuințe, precum și aspiraţii educaţionale şi cele referitoare la viața de familie, aceste patru categorii majore fiind raportate de către tinerii care au participat în cadrul studiului sociologic *„Tranziţia tinerilor la viaţa de adult în condiţiile crizelor prelungite”.* Astfel, rezultatele studiului (în baza răspunsului „foarte important”) arată că marea majoritate a tinerilor (81%) consideră că pentru ei este *foarte important „*să-şi facă o carieră profesională/să aibă un loc de muncă bun”. La fel, un aspect important îl constituie obţinerea autonomiei sociale din perspectiva „deţinerii propriei locuinţe/case”, specificat de către 76% din tinerii intervievaţi. Analiza corelaţională a datelor pentru aceste două dimensiuni importante ale tranziţiei la maturitate nu atestă careva diferenţieri semnificative în funcţie de gen, vârstă, nivel de studii şi mediu de reşedinţă, aceste aspecte fiind importante în egală măsură pentru toate categoriile de tineri (tabelul 2.1.).

Tabelul 2.1. În ce măsură pentru Dvs. sunt importante următoarele ...?*

	Sa am o carieră profesională / loc de muncă bun	**Să am propria locuinţă**	**Să obțin studii / pregătire profesională bună**	**Să am un copil**	**Sa-mi întemeiez propria familie**	**Să fiu util/ă societăţii**	**Să am mulți bani**
Total	**81.1**	**75.9**	**67.7**	**64.9**	**64.0**	**54.5**	**45.8**
Masculin	74.7	71.1	57.8	56.3	61.0	45.8	42.2
Feminin	86.6	80.1	76.3	72.3	66.7	62.0	48.9
15-19 ani	72.2	74.8	56.9	36.2	44.3	41.7	63.8
20-24 ani	82.9	74.4	63.2	51.3	54.7	47.0	53.8
25-29 ani	79.2	75.7	63.1	69.8	72.5	60.4	37.8
30-35 ani	85.7	77.9	79.3	83.9	73.7	61.3	37.3
Urban	79.0	72.1	72.3	54.2	53.1	49.6	41.6
Rural	82.7	78.9	62.1	73.2	72.6	58.3	49.0
Studii gimnaziale /liceale	77.9	76.0	58.4	50.7	52.6	49.8	55.5
Studii vocaționale	81.7	75.8	65.4	64.1	69.3	51.6	51.0
Studii superioare	82.7	76.1	77.9	78.7	71.6	60.6	34.2

Sursa: elaborat de autor, în baza studiului sociologic „Tranziţia tinerilor la viaţa de adult în condiţiile crizelor prelungite”, 2023.
Nota * calculat în baza răspunsurilor „foarte important”.

Aspiraţii educaţionale, adică „obţinerea studiilor / unei pregătiri profesionale bune” sunt *foarte importante* pentru 68% dintre tinerii intervievaţi, fiind evidente anumite deosebiri în funcţie de indicatorii sociodemografici. Astfel, femeile, tinerii din grupurile de vârstă mai mari, persoanele care deja deţin un nivel superior de studii, cât şi rezidenţii din mediul urban într-o măsură mai mare pun accent pe obţinerea unui nivel de studii mai înalt şi o pregătire profesională bună.

Studiul sociologic a reliefat că aspiraţiile pentru viaţa de familie, adică „a avea un copil” şi „a avea propria familie” sunt *foarte importante* pentru circa două treimi din tinerii intervievaţi. Se evidenţiază, femeile într-o măsură mai mare decât bărbaţii sunt înclinate spre formarea familiei şi naşterea unui copil. La rândul său, un factor dinamic important ține de efectul vârstei, aceste valori căpătând relevanţă sporită odată cu avansarea în vârstă. Datele studiului arată că tinerii după 25 de ani sunt cei mai orientaţi spre familie şi copii, în timp ce persoanele mai tinere acordă o prioritate mai mare valorilor materiale, precum „a avea mulţi bani”.

Măsura în care tinerii evaluează şansele de realizare a scopurilor şi aspiraţiilor în viaţă sunt esenţiale în luarea deciziilor în procesul de tranziţie al tinerilor la viaţa de adult. Studiul sociologic „*Tranziţia tinerilor la viaţa de adult în condiţiile crizelor prelungite”* a scos în evidenţă că, deşi pentru marea majoritate a tinerilor este foarte important „să-şi găsească un loc de muncă bun” şi „să deţină propria locuinţă”, aceste lucruri sunt dificil de obţinut de către tineri în contextul realităţii Republicii Moldova. Prin urmare, este semnalată o situaţie alarmantă privind accesul tinerilor la serviciile şi oportunităţile care ar facilita tranziţia la viaţa de adult. Astfel, marea majoritate a persoanelor tinere intervievate consideră că „şansa/ posibilitățile tinerilor de a avea o locuință proprie” (88%), „şansa / posibilitățile tinerilor de a avea un loc de muncă bine plătit” (88%) şi „suportul / facilități susținerea familiilor tinere” (82%) reprezintă la etapa actuală probleme stringente pentru tineri (tabelul 2.2.).

Tabelul 2.2. În general, cum apreciați situația actuală din țara noastră în ceea ce privește...? (%)

	Este o problemă foarte serioasă	Este o problemă serioasă	**Este o problemă (total)**	Nu este așa de grav	Nu este o problemă
Șansa/ posibilitățile tinerilor de a avea o locuință proprie	49.9	37.8	**87.7**	9.7	2.6
Șansa / posibilitățile tinerilor de a avea un loc de muncă bine plătit	42.4	45.1	**87.5**	9.7	2.8
Facilități / susținerea familiilor tinere	36.4	45.4	**81.9**	15	3.2
Accesul tinerilor la servicii medicale de calitate	30.7	34.7	**65.3**	26.1	8.5
Accesul la servicii pentru tineret (dezvoltare personală, ghidare)	19.4	38.4	**57.8**	32.8	9.4
Accesul tinerilor la formele de învățământ dorite	11.2	32.7	**43.9**	41.8	14.3

Sursa: elaborat de autor, în baza studiului sociologic „Tranziţia tinerilor la viaţa de adult în condiţiile crizelor prelungite”, 2023.

Deşi nu este evaluată atât de grav, ca şi în cazul itemilor menţionaţi, „accesul tinerilor la servicii medicale de calitate” a fost apreciată ca fiind o problemă de către 65% din participanţii studiului, inclusiv aproape o treime consideră că este o problemă foarte serioasă. O situaţie ceva

mai bună se atestă în cazul evaluării „accesului la servicii pentru tineret" – circa 58% o evaluează drept o problemă, inclusiv doar 19% o consideră ca fiind o problemă „foarte serioasă". Cea mai favorabilă situaţie se observă în cazul „accesului tinerilor la formele de învăţământ dorite" – mai puţin de jumătate sau circa 44% o percep drept problemă serioasă pentru tineri, în timp ce mai mult de jumătate consideră că actualmente nu sunt impedimente pentru ca o persoană tânără să urmeze nivelul educaţional la care aspiră.

În contextul integrării sociale este inerentă şi relevantă percepţia tinerilor privind viitorul personal şi cel al ţării, care ar putea eventual influenţa alegerile tinerilor în materie de activităţi. Rezultatele studiului sociologic „*Tranziţia tinerilor la viaţa de adult în condiţiile crizelor prelungite"* atestă diferenţieri semnificative la acest capitol, tinerii sunt mai optimişti atunci când îşi prognozează viitorul propriu, dar sunt mai pesimişti când este vorba despre viitorul țării. Media calculată, unde 1 înseamnă foarte pesimist, iar 5 - foarte optimist, constituie **3.76 pentru viitorul personal** şi **2.65 pentru viitorul ţării**, cu referinţă la următorii 5 ani. Această diferenţă ar putea fi explicată, în mare parte, prin extrapolarea percepţiei privind situaţia socioeconomică din ţară asupra pronosticurilor de dezvoltare ulterioară. La rândul său, indicatorul viitorul țării, care are un punctaj mai jos de mediu, marchează o vulnerabilitate potențială față de intenţiile migraţioniste ale tinerilor.

Analizând în plan comparativ datele actualului sondaj sociologic cu rezultatele studiului *„Tranziţii ale copilăriei şi tineretului într-o societate în transformare"*, realizat în 2007, se atestă că situaţia tinerilor privind integrarea lor socială şi profesională a rămas la fel de incertă şi dificilă pentru această categorie sociodemografică. Contextul schimbărilor sociale contradictorii determină, în mare parte, înrăutăţirea situaţiei materiale şi a stării de spirit al tinerilor, cât şi formarea unei viziuni pesimiste despre viitorul ţării, ceea ce duce la faptul ca ei să nu-şi poată planifica viitorul pe termen lung (Bulgaru, 2009), stare de fapt semnalată în ambele studii.

Totodată, ipoteza precum *cu cât este mai vulnerabil contextul socioeconomic (accesibilitatea studiilor / formare profesională, oportunități de angajare, nivelul de dezvoltare al infrastructurii sociale), cu atât mai problematic este procesul de tranziție a tinerilor la viața de adult, aprofundând inegalități sociale dintre mediul urban și cel rural şi din perspectiva de gen* s-a adeverit. Se atestă o persistenţă a problemelor privind integrarea socială a unui important segment al tinerilor şi menţinerea disparităţilor pe medii de reşedinţă şi de gen, în special, inserţia pe piaţa muncii.

În acest context, este important să se elucideze şi factorii de nivel micro social care determină dimensiunile principale ale tranziţiei la maturitate, precum traseul educaţional, integrarea socioprofesională şi formarea propriei familii. Aceasta va contribui la întregirea tabloului privind specificul şi modelele de tranziţie al tinerilor dintr-o perspectivă intersectorială.

2.2. Determinanţii traseului educaţional al tinerilor

Educația reprezintă un pilon fundamental în formarea reperelor valorice și socio-culturale ale copiilor și tinerilor, contribuind semnificativ la formarea identității individuale, cât şi joacă un rol esenţial în reproducerea capitalului cultural și economic (Holloway, et al., 2010). Acest domeniu este văzut ca un instrument al coeziunii sociale, o modalitate de afirmare socială a tânărului și o resursă esențială pentru realizarea aspirațiilor individuale (Mitulescu, 2002). La rândul său, educația are ca scop stimularea și dezvoltarea în copil/tânăr a unui spectru complex de abilități fizice, intelectuale și morale, necesare atât pentru societate în ansamblu, cât și pentru mediul specific în care individul își va desfășura activitatea (Durkheim, 1956 p. 71).

Rolul educației în modelarea tranziţiei la viața de adult este unul crucial, având un impact asupra oportunităţilor ocupaționale, stabilirii relațiilor interpersonale, sănătății și bunăstării generale. Educația formală și formarea profesională pot oferi tinerilor abilitățile și cunoștințele necesare pentru a face față provocărilor vieții adulte, precum și pentru a-și atinge obiectivele personale și profesionale. Este important să luăm în considerare diversitatea tinerilor și contextele lor individuale atunci când analizăm raportarea lor la sistemul de educație și formare. Factori, precum mediul familial, genul, locul de rezidență și alți factori pot influența modul în care tinerii se implică în educație și cum aceasta le influențează parcursul de viață.

Structura sistemului de învăţământ din Republica Moldova permite identificarea câtorva momente de tranziţie, atunci când tinerii trebuie să facă alegeri cu privire la propriul traseu educaţional şi/sau inserţia profesională. Cele mai importante repere vizează trecerea de la învăţământul gimnazial către învăţământul liceal sau cel profesional după finalizarea nivelului de învăţământ obligatoriu şi, al doilea, după finalizarea învăţământului liceal. În cadrul studiului dat finalizarea ciclului de învațământ obligatoriu este delimitat drept **punctul de referinţă**, atunci când tinerii se află în situaţia de a alege între mai multe traiectorii posibile: continuarea studiilor în nivelurile de educaţie subsecvente sau a pregătirii profesionale, intrarea pe piața forţei de muncă sau combinarea între cele două, fie rămân în afara sistemului de educaţie şi formare şi/sau devin inactivi în raport cu piaţa muncii. În acelaşi timp, din perspectiva traseului ales, acest indicator poate avea influenţă şi asupra altor evenimente ce marchează tranziţia tinerilor la viaţa de adult.

Analiza traseului educaţional, în baza datelor GGS, arată că absoluta majoritate a tinerilor îşi finalizează studiile până la vârsta de 24 de ani (figura 2.6.). Astfel, dacă la vârsta de 15 ani circa 92% din persoanele tinere erau înrolate în sistemul de educaţie, cu înaintarea în vârstă, procentul tinerilor care studiază se reduce treptat, ajungând la doar 2% către vârsta de 24 ani. Pentru grupul de vârstă 25-35 ani acest indicator variază în intervalul 1-3%. Participarea în procesul educaţional arată diferenţe în funcţie de categoria de vârstă şi mediul de reşedinţă. Astfel, 81% din tinerii din

mediul urban cu vârsta 15-19 ani erau antrenaţi în procesul educaţional, în timp ce în mediul rural - 73%. Pentru categoria de vârstă 20-24 ani diferenţele sunt mai evidente, ponderea tinerilor care participă în educaţie / formare profesională în mediul urban este dublă faţă de mediu rural – 32% vs. 16%, ceea ce se explică în mare parte printr-o infrastructura educaţională mai extinsă în mediul urban. Rezultatele obţinute sunt fiabile şi comparabile cu datele statistice, care arată că tinerii din mediul rural într-o pondere mai mare părăsesc timpuriu sistemul de învăţământ comparativ cu semenii lor din mediul urban (BNS, 2023).

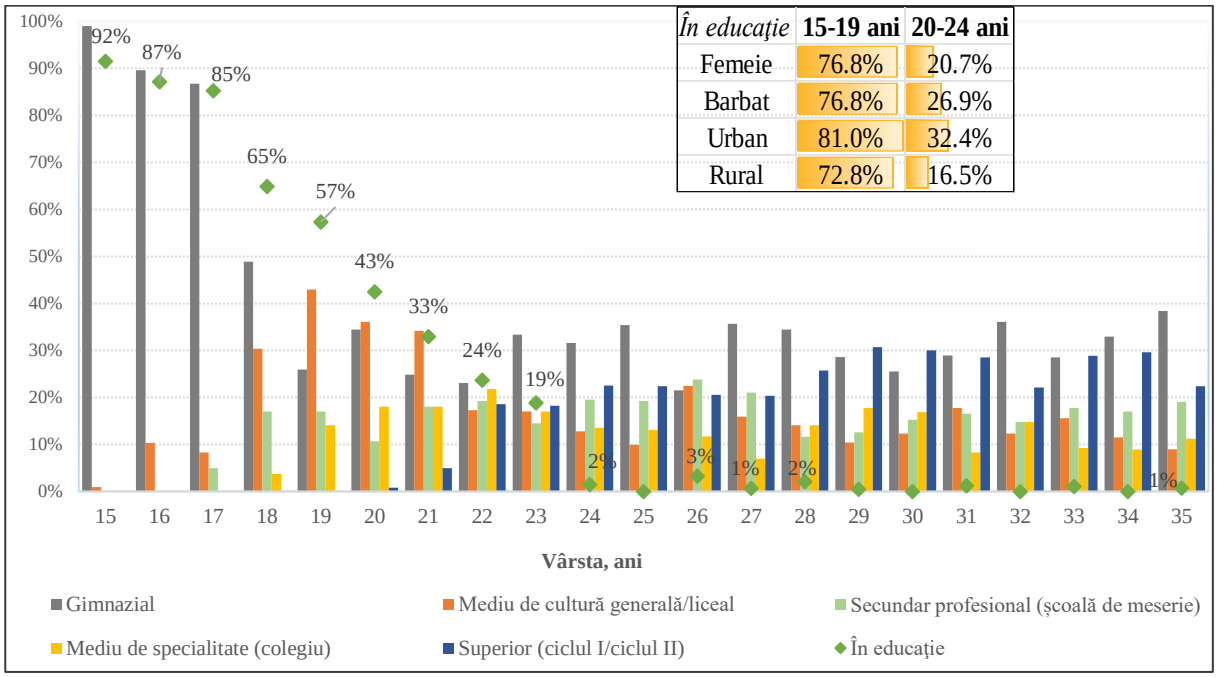

Figura 2.6. Nivelul de instruire şi participarea tinerilor în procesul de educaţie
Sursa: calculat de autor în baza datelor GGS, vârsta 15-35 ani.

Dat fiind faptul că finalizarea studiilor se produce până la vârsta de 24 ani, grupul de vârsta **25-35 ani** este utilizat drept unul de reper în analiza nivelului de studii al tinerilor şi stabilirii factorilor determinanţi ai traseelor educaţionale individuale. Referindu-ne la acest grup, studiul a scos în evidenţă o pondere înaltă a tinerilor (45%) care deţin un nivel scăzut de educaţie (gimnaziale şi medii de cultură generale), 29% au studii vocaţionale (şcoală de meserii şi colegiu) şi o pătrime din tineri sunt cu studii superioare. Analiza nivelului de instruire al tinerilor în funcție de gen și mediul de reședință atestă disparități semnificative, ceva mai mult de 40% din tinerii cu studii superioare locuiesc în mediul urban, în timp ce mai mult de jumătate din tinerii din mediu rural deţin un nivel scăzut de instruire (42% - studii gimnaziale şi mai puţin, iar 14% - studii medii generale). În plus, specific pentru Republica Moldova este procentul mai mare de femei care raportează finalizarea studiilor superioare comparativ cu bărbații, tendinţă arătată şi de statisticile oficiale (tabelul 2.3.).

Tabelul 2.3. Nivelul de studii al tinerilor, în funcţie de gen și mediul de reședință (%)

	Bărbați n=1287	Femei n=1232	Rural n=1406	Urban n=1112	Total n=2519	Grupare	
Primar și mai puțin	3,5	1,9	**4,0**	1,1	**2,7**	**31,3-ciclul obligator**	**45 - fără pregătire profesională**
Gimnazial	29,4	27,8	**38,2**	16,6	**28,6**		
Mediu de cultură generale / liceale	15,2	12,0	**13,6**	13,8	**13,7**	**30,6-ciclul secundar**	
Secundar profesional	16,8	17,0	20,6	12,2	**16,9**		**29 - vocațional**
Mediu de specialitate	12,1	12,2	11,5	12,9	**12,1**	**38,1-ciclul terțiar**	
Superior (ciclul I)	18,4	**23,5**	9,7	**35,0**	**20,9**		**26 -superior**
Superior (ciclul II)	4,6	**5,6**	2,4	**8,4**	**5,1**		

Sursa: calculat de autor în baza datelor GGS, vârsta 25-35 ani, non-studenți.

Disparităţile privind structura populaţiei după nivelul de instruire şi mediul de reşedinţă se explică, în mare parte, printr-o rată mai înaltă a tinerilor din mediul rural care nu-şi continuă studiile după finalizarea învăţământului general obligatoriu, cât şi plecarea din localităţile rurale la studii sau muncă a unui segment important de tineri, în cea mai mare parte cu un nivel mediu şi înalt de educaţie. Astfel, lipsa unei infrastructuri care să genereze oportunităţi educaţionale şi de ocupare cu o remunerare decentă prezintă probleme majore pentru sate, dar şi oraşele mici, iar lanţul cauzal al neajunsurilor generate influențează în mare măsură calitatea vieţii populaţiei și favorizează o emigrare considerabilă a populației economic active în oraşe cu potenţial economic mai înalt sau peste hotarele țării (Crîşmaru, et al., 2018).

În baza informaţiei privind data absolvirii celui mai înalt nivel de studii a fost calculată **vârsta medie** la finalizarea procesului educaţional şi/sau formarea profesională. Având în vedere ponderea înaltă a tinerilor cu un nivel scăzut de studii, media pentru eşantionul de tineri 25-35 ani a constituit *18,9 ani*. Corespunzător, se atestă diferenţieri semnificative în funcţie de mediul de reşedinţă - traseul educaţional în localităţile rurale fiind în medie de *17,6 ani*, în timp ce în localităţile urbane – *20,6 ani*. La fel, se confirmă decalaje în funcţie de gen, un parcurs educaţional ceva mai extins se înregistrează pentru femei – *19,1 ani* comparativ cu *18,7 ani* pentru bărbaţi. În funcţie de treapta de învăţământ absolvită, datele arată că vârsta medie este de *15,3 ani* în cazul studiilor gimnaziale, crescând potrivit etapei absolvite şi ajungând la *23,6 ani* în cazul studiilor superioare - ciclul I/II (figura 2.7.).

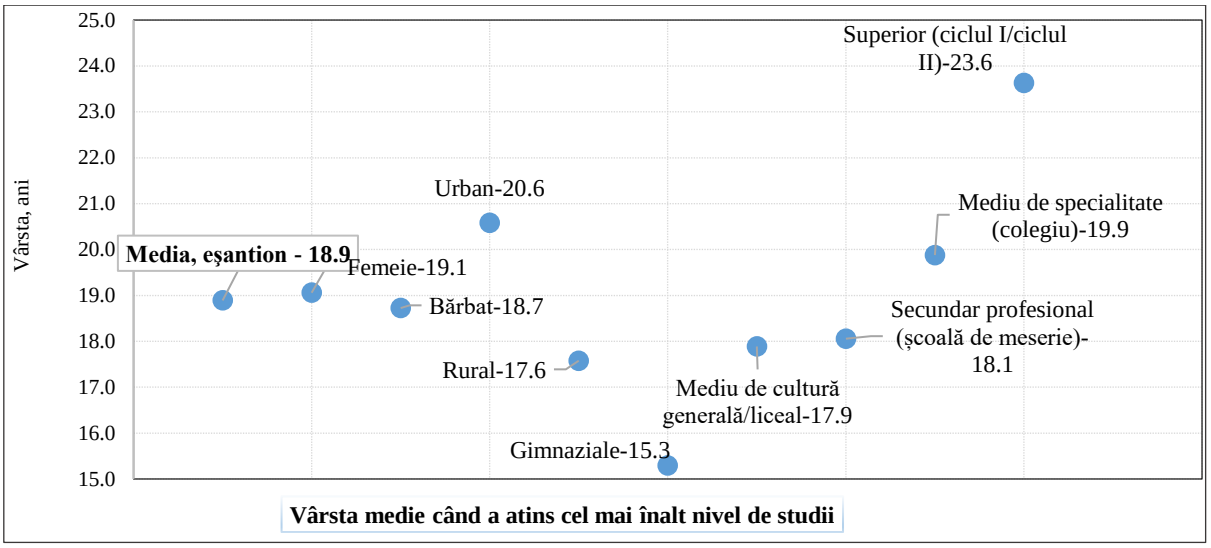

Figura 2.7. Vârsta medie când tinerii au atins cel mai înalt nivel de studii

Sursa: calculat de autor în baza datelor GGS, vârsta 25-35 ani, non-studenţi.

Luând în considerare rata înaltă și persistentă de părăsire timpurie a sistemului educațional în rândul tinerilor, se constată că această categorie devine vulnerabilă pe piața muncii încă din perioada adolescenței, ceea ce constituie un factor major de marginalizare socială și economică (Crismaru, et al., 2018). La rândul său, separarea lor de sistemul educațional poate persista din tinerețe până la vârstele mijlocii și chiar mai târzii, perpetuându-se ca un subgrup marginalizat în totalul populației apte de muncă.

Este unanim acceptat faptul că familia deține unul din cele mai importante roluri în parcursul educațional individual pentru fiecare copil, iar nivelul de studii al părinților marchează în cea mai mare măsură nivelul maxim de instruire pe care l-a atins individul. Familia, în acest sens, direcționează resursele educaționale, economice și de capital social către generația următoare (Blossfeld, 2018; Billari, et al., 2019). În cadrul acestei lucrări, operaționalizarea este văzută prin prisma triunghiului ODE, modul în care originea (O) este legată de destinație (D) prin educație (E) respectiv mediul social afectează nivelul de instruire, care determină poziția socială ulterioară a individului (Breen, et al., 2009).

Din această perspectivă este relevant de analizat nivelul de studii al părinţilor şi cum acesta influenţează parcursul educaţional al copiilor. Rezultatele studiului GGS au scos în evidenţă că puţin peste 40% din părinţi deţin studii gimnaziale şi medii de cultură generală, studii vocaţionale au 47% (tata) şi 35% (mama), iar cu studii superioare sunt circa 10% (tată) şi 14% (mama) (tabelul 2.4). Necesită a fi remarcat faptul că ponderea tinerilor care deţin studii superioare (26%) este mai înaltă comparativ cu cea a părinţilor, o tendinţă pe care o arată şi statistica oficială, în timp ce în cazul părinţilor este mai înaltă ponderea persoanelor cu studii vocaţionale.

Tabelul 2.4. Nivel de instruire al părinților (%)

		15-19 ani	20-24 ani	25-29 ani	30-35 ani	Total
Nivelul de instruire, tata	Gimnaziale și mai puțin	28,7	28,3	34,0	33,0	**31,7**
	Medii de cultură generală/liceale	9,7	13,2	11,3	9,8	**10,8**
	Secundar profesionale	31,6	32,5	30,5	32,1	**31,7**
	Medii de specialitate	15,3	15,0	17,0	15,4	**15,7**
	Superior (Ciclul I/II)	14,7	11,0	7,2	9,7	**10,1**
Nivelul de instruire, mama	Gimnaziale și mai puțin	29,0	31,7	29,7	32,3	**31,0**
	Medii de cultură generală/liceale	13,4	14,1	14,3	13,1	**13,7**
	Secundar profesionale	19,0	21,3	21,6	22,8	**21,6**
	Medii de specialitate	18,1	16,5	21,4	20,4	**19,6**
	Superior (Ciclul I/II)	20,5	16,4	13,0	11,3	**14,1**

Sursa: calculat de autor în baza datelor GGS, 2020.

În scopul elucidării impactului nivelului de studii al părinţilor asupra parcursului educaţional al tinerilor a fost realizată analiza corelaţională dintre cel mai înalt nivel de instruire al părinţilor şi cel al descendenţilor. Studiul, în baza datelor GGS, atestă o corelaţie semnificativă, un nivel de instruire mai înalt al părintelui corelează cu un parcurs educaţional mai extins al copiilor. Astfel, în cazul când ambii părinți dețin studii gimnaziale/medii generale, și descendenţii acestora, în cea mai mare parte, se vor limita la același nivel scăzut de educație - 65% din tinerii cu vârsta de 18-24 ani și 71% din cei cu vârsta de 25-35 ani (Cramer's=0.265). Situația este diametral opusă atunci când cel puțin un părinte are studii superioare - 63% din copiii lor (vârsta de 25-35 ani), de asemenea, vor absolvi studii superioare (Cramer's=0.358). În cazul tinerilor de 18-24 ani, ponderea este mai mică, existând probabilitatea că o parte din tineri își vor continua formarea profesională, chiar dacă la momentul studiului nu erau antrenați în procesul educațional (figura 2.8.).

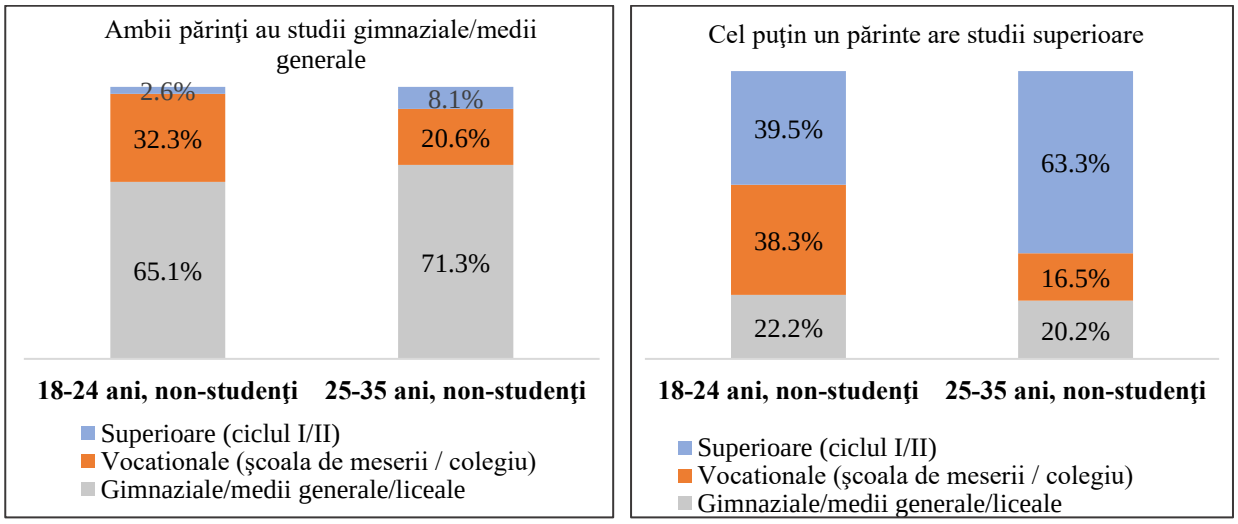

Figura 2.8. Nivelul de instruire al tinerilor în funcție de nivelul de instruire al părinților (%)
Sursa: calculat de autor în baza datelor GGS, 2020.

Traseul educațional al tinerilor în ceea ce urmează este analizat din perspectiva mobilității educaționale între generații, o temă pe larg abordată în cadrul teoriei capitalului uman. Această

teorie examinează modul în care educația și formarea profesională a unei persoane influențează șansele de viață, inclusiv pe piața muncii. Pattern-ul stratificării sociale şi rata mobilităţii intergeneraţionale arată gradul de închidere sau de deschidere al unei societăţi, cu efecte specifice pentru tineri, măsurate prin şansele lor de acces social (Mărgineanu, 1996 p. 36). Un grad ridicat de persistență intergenerațională sugerează că mediul familial joacă un rol important în succesul de mai târziu al copiilor în viață, în timp ce un grad scăzut de persistență presupune contrariul, că statul prin politicile promovate oferă șanse egale copiilor din medii familiale diferite. Rezultatele studiului indică o situaţie nefavorabilă în acest plan, iar corelațiile semnificative cuantifică rata de transmitere a inegalității interpersonale de la o generație la alta, fapt ce condiţionează un cerc vicios în cazul familiilor vulnerabile.

Tinerii care nu-și continuă studiile, limitându-se la un nivel inferior de educație, fără a avea o pregătire profesională, prezintă un interes deosebit, datorită faptului că aceste persoane se confruntă cu probleme la angajarea în câmpul muncii, predomină munca informală, cât şi constituie un factor de risc sporit de a fi plasat în categoria tinerilor NEET (Crîşmaru, et al., 2018). În aceeaşi ordine de idei, studiile arată că odată cu vârsta este probabil ca tinerii să nu-și mai continue studiile și se vor limita la acest nivel scăzut de educaţie, ceea ce îi plasează într-o poziţie social vulnerabilă de-a lungul vieţii (Gagauz, et al., 2017). Mai mult, părăsirea timpurie a sistemului educaţional reprezintă un obstacol major în calea creșterii economice și a ocupării forţei de muncă, afectează productivitatea și competitivitatea, generează sărăcie și excluziunea socială, probleme de sănătate (Comisia Europeană/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014).

În vederea elucidării factorilor determinanţi ai părăsirii timpurii a sistemului educaţional a fost aplicat **modelul logistic de regresie**. Analiza regresională vine să confirme importanţa nivelului de studii al părinţilor, care reprezintă determinantul cu cel mai mare impact asupra traseului educaţional al tinerilor (tabelul 2.5.). Astfel, în cazul când *părinţii au studii gimnaziale şi mai puţin*, raportul de şanse este de 2.8 ca și descendenţii acestora vor părăsi timpuriu sistemul de educaţie, limitându-se la un nivel scăzut de instruire. Totodată, se confirmă discrepanţele de gen, probabilitatea de părăsire timpurie a școlii în cazul *băieților* este mai mare (raportul de şanse este de 1.8), fapt ce originează în socializarea diferită și dezvoltarea anumitor trăsături specifice.

Un predictor important rămâne a fi *mediul de reşedinţă* al tinerilor, raportul de şanse fiind de 1.9 ori mai mare în mediul rural comparativ cu mediul urban, care poate fi explicat atât prin infrastructura educaţională şi de transport insuficientă în *localităţile rurale,* cât şi de structura populaţiei după nivelul de instruire - o pondere importantă în sate constituind-o persoanele cu un nivel scăzut de studii. Un alt indicator semnificativ ce influenţează părăsirea timpurie a sistemului educaţional este *naşterea primului copil până la 19 ani* (cu referinţă la femei), care este asociată

cu o probabilitate mai mare de a nu-şi continua parcursul educaţional (raportul de şanse fiind de 1,8 ori). La rândul său, tinerii care provin din *familii cu mai mulţi copii* (3 copii şi mai mult) au şanse sporite de a se limita la un nivel scăzut de educaţie (raportul de şanse fiind de 1,8 ori).

Tabelul 2.5. Profilul sociodemografic al tinerilor care părăsesc timpuriu sistemul educaţional, 25-35 ani

Variabilele incluse în model			
	B	Sig.	Exp(B)
Sex (variabila de referință - femeie)	0.658	0.000***	1.931
Mediu de reședință (variabila de referință -urban)	0.653	0.000***	1.921
Nivel instruire, **tata** (variabila de referință - studii superioare)			
Medii de cultură generală/liceale	0.427	0.156	1.533
Gimnaziale și mai puțin	1.032	0.000***	2.807
Nivel instruire, **mama** (variabila de referință - studii superioare)			
Medii de cultură generală/liceale	0.948	0.000***	2.581
Gimnaziale și mai puțin	0.999	0.000***	2.714
Vârsta la prima căsătorie (variabila de referință ≥19 ani)	-0.086	0.612	0.918
Vârsta la nașterea primului copil (variabila de referință femei ≥19 ani)	0.596	0.001**	1.816
Numărul de copii în familia de origine (variabila de referință 1-2 copii)	0.473	0.000***	1.604
Planificarea viitorului (variabila de referință "își planifică activitățile")	0.286	0.020*	1.332
Constant	-2.793	0.000	0.061
Număr de observații	**1129**		
Nagelker R Square	**0.272**		
*** p < 0,001; ** p < 0,01; * p < 0,05			

Sursa: calculat de autor în baza datelor GGS, 2020.

La rândul său, mediul familial poate influența diferențiat socializarea, acțiunile și oportunitățile individului în funcție de caracteristicile sale socioeconomice. În acest context, se discută despre socializarea stratificată *(stratified socialization)*, care se referă la modul în care familia transmite anumite valori, norme și comportamente în funcție de poziția sa socială și de resursele de care dispune, iar tinerii din medii sociale diferite pot fi expuși la modele de comportament și așteptări sociale diferite. Acțiunea stratificată *(stratified agency)* se referă la capacitatea individului de a-și exercita voința și de a lua decizii în funcție de resursele și oportunitățile disponibile în mediul său. Oportunitățile stratificate *(stratified opportunities)* se referă la accesul diferit la resurse și oportunități pe care indivizii le au în funcție de mediul lor familial. Astfel, familia poate oferi sau limita accesul la educație, sănătate și alte resurse care pot influența parcursul de viață al individului (Billari, et al., 2019).

Dezvoltând aceste subiecte, în contextul analizei mediului familial, este relevantă și *situația financiară a familiilor de proveniență,* care are influenţă considerabilă asupra traiectoriei

educaționale a tinerilor, acești indicatori fiind în mare parte interconectați. *Studiul calitativ "Incluziunea tinerilor aflaţi în afara sistemului de educaţie, formare şi ocupaţie profesională"* vine să confirme acest fapt. Luând în discuție problematica părăsirii timpurii a sistemului de educație, majoritatea tinerilor din această categorie (cu studii gimnaziale şi mai puţin) au relatat despre situația materială precară a familiilor de proveniență, adică imposibilitatea familiilor de a-i ajuta financiar în continuarea studiilor. În pofida faptului că sistemul educațional tinde să ofere șanse egale la educație pentru copii din familii cu un statut material diferit, resursele financiare ale familiei și capacitatea acesteia de a investi în educația copiilor continuă să determine în mare măsură traiectoria educațională a acestora. Astfel, în cadrul interviurilor tinerii au menţionat: *„...tatăl a decedat, aveam o stare materială grea şi n-am avut posibilitate financiară să învăț..."* (IP 18);*„...n-am continuat studiile, erau timpuri grele şi sărăcie mare... Părinții nu au avut bani, nu aveau bani nici chiar să ne îmbrace, de atâta nu am finalizat şcoala..."* (IP 31); *"... n-am învăţat mai departe pentru că era greu, n-am avut posibilitate şi eram mulți la părinți. Pe urmă m-am căsătorit..."* (IP 34).

La rândul său, lipsurile materiale în familie presează tinerii către angajarea timpurie în munci necalificate, deseori în sectorul informal, ceea ce prezintă un factor de vulnerabilitate a persoanei pe parcursul vieții și contribuie la reproducerea sărăciei. La aceasta se adaugă şi fenomenul migraţiei, care reprezintă un factor alarmant, în special în localităţile rurale, unde nivelul de trai este scăzut, iar oportunităţi de angajare practic lipsesc. În aceste condiţii, unii tineri au abandonat şcoala în favoarea plecării la muncă în oraşe cu potenţial economic sau peste hotarele ţării:*"...după ce am finalizat 9 clase n-am încercat să învăț mai departe, pentru că m-am dus cu fratele meu peste hotare..." (IP18); "... am doar nouă clase, dar certificat de 9 clase n-am, pentru că am lăsat totul baltă și m-am dus la lucru peste hotare..." (IP20).*

Prin urmare, ipoteza ce se bazează pe presupunerea *cu cât este mai înalt nivelul de resurse familiale disponibile (statutul socioeconomic al părinților și nivelul lor de educație), cu atât mai facil este procesul de tranziție a tinerilor la viața de adult* se adevereşte. Este evidentă corelația semnificativă dintre nivelul de educație al tinerilor și părinților acestora, ce se explică prin capitalul uman al părinților care sunt transferate copiilor sub formă de resurse materiale, dar şi non-materiale ca oportunități ce ar facilita integrarea socială a acestora.

În aceeaşi ordine de idei, pe lângă factorii de ordin familial și de reședință, sunt relevante și *condițiile pieței muncii*, care au un impact considerabil asupra opțiunilor tinerilor de a continua studiile și formarea profesională. În funcție de contextul economic, piața muncii poate fi un factor de stimulare sau de descurajare al tinerilor având în vedere acest aspect. Astfel, *studiul calitativ "Incluziunea tinerilor aflaţi în afara sistemului de educaţie, formare şi ocupaţie profesională"*

confirmă că o parte din tineri analizează perspectivele angajabilității atunci când își planifică traseul educaţional individual. Marea majoritate a tinerilor intervievați au relatat despre discrepanţa dintre cerere şi oferta pe piaţa muncii, un anumit surplus de specialişti, în special cu studii superioare și în anumite domenii (drept, economie etc.), iar instituțiile de învăţământ nu produc absolvenţi competitivi pe piaţa muncii. La acest subiect tinerii au relatat: *„ ...mulţi care au o specialitate nu lucrează potrivit specialităţii absolvite. Lucrează unde îşi găsesc de lucru. Uneori te gândeşti că nici nu mai are rost să te duci să înveţi de ceva…" (IP15); „ ...mulți tineri nu învață pentru cunoștințe, dar pentru diplomă, căci la angajare chiar și un vânzător simplu trebuie să aibă studii superioare și experiență în domeniu. De aceea mulți tineri fac studii superioare ca să le aibă, și nu ca să activeze în domeniul dat…"(IP5).*

Prin urmare, deciziile de părăsire timpurie a sistemului educațional sau de a continua studiile şi formarea profesională sunt influențate de un şir de factori interdependenţi ce ţin de nivelurile de abilități individuale, de mediul familial, resursele economice disponibile, cât și de orientările valorice şi sfera motivațională în funcție de caracteristicile pieţei muncii, angajabilitate, determinate de condițiile macroeconomice ale ţării.

La rândul său, educația este recunoscută ca un factor crucial în prevenirea dezintegrării sociale și în asigurarea accesului egal la educație pentru toți tinerii, inclusiv cei din grupurile vulnerabile, în condițiile în care familiile lor nu dispun de capitalul uman și social necesar. Fenomenul părăsirii timpurii a școlii, adică limitarea la un nivel inferior de studii, este recunoscut ca având potențialul de a submina coeziunea socială și de a contribui la excluderea socială. În Republica Moldova, persistența acestui fenomen de-a lungul ultimelor decenii indică existența unor deficiențe sistemice în sistemul de învățământ, care au ca rezultat perpetuarea inegalităților sociale și accentuarea "distanței sociale" între diferitele grupuri de populație.

Teoria menținerii efective a inegalității aduce o contribuție importantă în înțelegerea modului în care inegalitățile economice și sociale sunt perpetuate în procesele de continuare a educației și traseului de mobilitate socială (Lucas, 2001). Prin urmare, datele studiului actual confirmă că dacă accesul la educație devine universal, inegalitățile sociale nu dispar odată cu creșterea accesului la educație, iar mediul social rămâne determinant în menținerea diferențelor între grupurile sociale. Astfel, se evidențiază importanța luării în considerare a mediului social și a contextului familial în dezvoltarea politicilor și a intervențiilor destinate să sprijine tinerii în dificultate în accesarea și menținerea unor traiectorii educaționale și profesionale favorabile.

Numeroase studii realizate la nivel regional, care au analizat factorii determinanţi ai excluziunii educaţionale, vin să confirme complexitatea acestui fenomen şi evidenţiază multitudinea, diversitatea şi interconectarea factorilor care determină părăsirea timpurie a şcolii,

aceştia fiind în mare parte similari cu cei analizaţi în cadrul studiului actual. Cercetările arată că acest fenomen predomină în rândul anumitor grupuri aflate în situație de risc, în special tinerii din comunitățile rurale și tinerii care provin din familii cu venituri joase (Comisia Europeană/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014; Donlevy, et al., 2019).

Studiile comparative asupra situației din mai multe state europene, precum Suedia, Finlanda și Olanda, arată că succesul educațional al elevilor, care include frecventarea școlii până la un nivel înalt și obținerea unor performanțe educaționale pozitive, este mai mult rezultatul reducerii inegalităților sociale și a furnizării de securitate socială celor mai săraci din aceste țări, decât rezultatul reformării sistemului de învățământ. Aceste țări au reușit să îmbunătățească accesul la educație și rezultatele educaționale prin politici sociale care sprijină familiile și comunitățile defavorizate, reducând astfel discrepanțele socioeconomice și contribuind la un mediu mai echitabil pentru toți elevii (Shavit, et al., 1993; Hutmacher, et al., 2005).

Se concluzionează, în pofida programului de educație pe bază universală și accesibilității educației pentru diferite categorii de tineri, capitalul uman, social și cultural din cadrul mediului familial și al proximității, cu referire la mediul de reședință, rămân a fi factorii care influenţează în cea mai mare măsură parcursul educațional al tinerilor. Aceasta se explică prin capitalul uman al părinților, în cazul dat „nivelul educațional și experiența", care sunt transferate copiilor sub formă de cunoștințe și capital social ca oportunități pe care părinții le dețin prin poziția sau interacțiunea lor socială. Drept consecință, cei care dețin aceste tipuri de capital sunt capabili să creeze oportunități copiilor în continuarea parcursului educațional dorit spre deosebire de cei care nu dispun de astfel de capital (Crîșmaru, 2022).

2.3. Determinanţii integrării profesionale a tinerilor

Tranziţia de la şcoală la muncă reprezintă o etapă crucială în viața tinerilor, accesul acestora la locuri de muncă decente fiind unul din factorii-cheie în obţinerea autonomiei sociale şi independenţei financiare. Este o etapă când se iau decizii importante privind traseul educațional sau cel profesional, care, la rândul lor, pot avea consecințe pe termen lung atât asupra vieţii profesionale, cât şi asupra altor dimensiuni ale tranziției la viaţa de adult, precum părăsirea casei părintești, formarea familiei (Schoon, et al., 2009). La rândul său, integrarea profesională a tinerilor constituie baza implementării aspiraţiilor indivizilor, reglementând participarea acestora la nivelul comunităţii, atât în calitate de consumatori, cât și de cetăţeni (Heinz, 2009).

Există o serie de argumente care atestă că incluziunea şi excluziunea ocupaţională a tinerilor este esenţială pentru orice societate, iar succesul sau eşecul unei ţări în a utiliza potenţialul economic generat de tineri poate face diferenţa în dezvoltarea durabilă pe termen mediu şi lung.

Astfel, acumularea de experienţă prin activitatea economică se reflectă atât la nivel individual, cât şi în gradul de dezvoltare al pieţei muncii la nivel naţional, în timp ce şomajul şi inactivitatea în rândul tinerilor poate avea un impact nefavorabil asupra bunăstării acestora. La rândul său, pe măsură ce tinerii înaintează în vârstă şi îşi întemeiază propriile familii, eşecul acestora în a acumula capital economic şi capital social poate fi proiectat asupra copiilor, fapt demonstrat şi de actualul studiu, în cazul traseului educaţional (Crîșmaru, 2022). Mai mult, dificultățile întâmpinate de tineri în integrarea pe piața muncii pot conduce la dependența lor financiară prelungită de familie și la incapacitatea acestora de a obține o anumită independență financiară. Aceste aspecte pot avea repercusiuni semnificative nu doar pentru tineri și familiile lor, ci și pentru stat, care risca să nu-și recupereze investițiile făcute în sistemul educațional.

La etapa actuală, tinerii care au ajuns la vârsta accederii pe piaţa muncii se confruntă cu o situaţie radical diferită de cea a generaţiilor anterioare, contextul socioeconomic şi implicit piaţa muncii fiind marcate de numeroase crize şi tendinţe globale şi regionale (Furlong, et al., 2011; Pohl, et al., 2007; Unt, et al., 2021; INCE, 2023). În acelaşi timp, schimbările şi tendinţele recente îi afectează în mod disproporționat pe tineri, deoarece aceștia sunt noii intrați pe piața muncii și primii care experimentează noile tendințe, atât cele pozitive, cât şi cele negative. Într-o altă ordine de idei, tinerii devin în mai mare măsură responsabili de cariera lor profesională, dar şi de poziţia la care acced în structurile ocupaţionale şi sociale.

Situaţia tinerilor în Republica Moldova, după cum a fost menţionat anterior, arată că un număr semnificativ de tineri se află într-o poziție precară în raport cu piața muncii, mai puţin de jumătate din tinerii de 15-34 ani sunt ocupaţi, iar circa o treime din ei nici nu învaţă, nici nu lucrează (BNS, 2023). În acest context, studiul actual s-a focusat pe elucidarea factorilor la **nivel microsocial** care condiţionează o tranziţiei “lină” sau “reuşită” de la şcoală la muncă şi, totodată, care sunt barierele în ocuparea în câmpul muncii a tinerilor.

Rezultatele analizate în baza datelor GGS vin să confirme că integrarea socioprofesională rămâne a fi o problemă pentru un segment important de tineri din Republica Moldova. Ponderea tinerilor angajaţi pentru plată / salariu creşte treptat până la vârsta de 24 ani, când atinge valoarea de circa 51%, aceasta fiind şi vârsta când marea majoritate a tinerilor îşi finalizează studiile. Ulterior, procentul tinerilor angajaţi nu înregistrează schimbări semnificative, acesta oscilând în jurul valorii de 50%. În acelaşi timp, procentul şomerilor se menţine la un nivel relativ înalt în rândul tinerilor, aproximativ 25% sau fiecare al patrulea tânăr nu lucrează, dar este în căutarea unui loc de muncă (figura 2.9.). Problema șomajului și a persistenței acestui fenomen este un fenomen recurent care se acutizează, în special, în urma crizelor emergente. Acest procent este mai mare decât şomajul înregistrat oficial, dat fiind faptul că marea majoritate a persoanelor tinere nu

se înregistrează la oficiile forţei de muncă, căutându-şi un loc de muncă cu forţele proprii. Un procent semnificativ, aproximativ o treime din tinerii analizați, nu sunt angajați și nu sunt activi în căutarea unui loc de muncă, ceea ce indică o inactivitate considerabilă pe piața muncii. Necesită a fi remarcat faptul că, dacă cea mai mare parte din tinerii inactivi din grupul de vârstă 15-24 ani o constituie persoanele antrenate în procesul educaţional, atunci în categoria inactivi din grupul de vârstă 25-35 ani un număr important îl constituie femeile, care în această perioadă se dedică responsabilităților familiale, în special creșterii și îngrijirii copiilor.

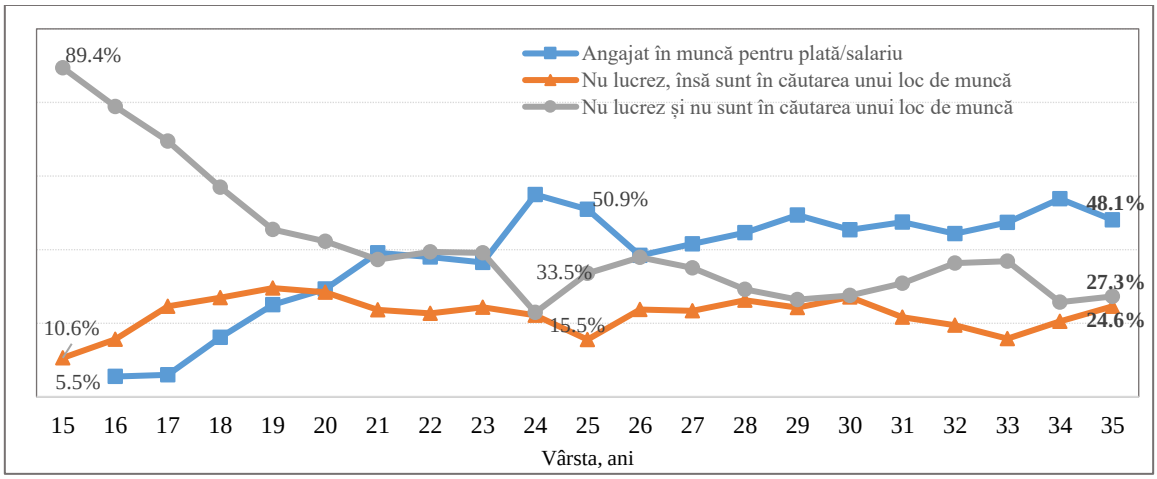

Figura 2.9. Relaţia tinerilor cu piaţa muncii

Sursa: calculat de autor în baza datelor GGS, 2020.

Pentru analiza ulterioară sunt utilizați indicatorii ce descriu unele aspecte calitative privind relația tinerilor cu piața forței de muncă, care constituie repere importante în tranziţia spre statutul de adult, deoarece contribuie la independența financiară, oferă un sentiment de competență și de maturitate, încredere în sine. În baza datelor GGS au fost stabilite următoarele tipuri de angajări specifice - *„stabilă”* (28,5%), *„temporară”* (8,8%), *„informală”* (10,9%), precum şi categorii care sunt în afara pieţei muncii - *„neangajaţi, şomeri”* (22,1%) şi *„neangajaţi, inactivi”* (13,8%), *„pe pauză”* (15,9%) (tabelul 2.6.). În categoria *„pe pauză”* sunt incluse persoanele care se află în concediu de maternitate şi de îngrijire a copilului, având un statut special raportat la piaţa muncii şi indemnizaţii în modul prevăzut de lege. Dat fiind faptul că *„elevii / studenţii”* încă nu au intrat în procesul de tranziţie de la educaţie la muncă, aceştia nu au fost incluşi în analiza pe această dimensiune.

Analizând datele studiului GGS se atestă că aproape jumătate din tineri sunt angajați în câmpul muncii (48%), dintre care mai puţin de o treime sunt angajați cu normă întreagă (29%), fiecare al zecelea tânăr are o angajare precară, iar în afara pieţei muncii sunt mai mult de o treime din persoanele tinere incluse în sub-eşantion (36%). În acest context, se remarcă că precaritatea locurilor de muncă, şomajul şi inactivitatea pot avea un impact nefavorabil asupra vieții ulterioare a tinerilor, luând în considerare că această perioadă este una crucială pentru dezvoltarea tinerilor,

când ei încep să-și realizeze aspirațiile, asumându-și independența economică prin ocupare și găsindu-și rolul și statutul în societate.

Tabelul 2.6. Statutul ocupaţional al tinerilor, caracteristici sociodemografice (%)

	Angajare „stabilă”	**Angajare „tempo-rară”**	**Angajare „infor-mală”**	**Nu sunt angajaţi**		**Nu sunt angajaţi, „pe pauză”**
	n=893 (28,5%)	n=276 (8,8%)	n=342 (10,9%)	n=693 (22,1%)	n=433 (13,8%)	n=501 (15,9%)
15-19 ani	2,9	5,1	7,6	5,6	5,1	2,6
20-24 ani	17,8	22,0	18,4	18,1	11,8	20,4
25-29 ani	29,5	31,0	27,1	30,9	28,4	35,7
30-35 ani	**49,8**	41,9	46,9	45,4	**54,7**	41,3
Femeie	43,1	36,6	14,9	41,3	**61,9**	**91,6**
Bărbat	**56,9**	**63,4**	**85,1**	58,7	38,1	8,4
Urban	**62,6**	**64,9**	36,8	29,3	23,1	36,7
Rural	37,4	35,1	**63,2**	**70,7**	**76,9**	**63,3**
Gimnaziale şi mai puţin	14,3	26,4	**41,9**	**45,5**	**47,8**	32,8
Mediu general /liceal	11,8	10,9	15,5	14,9	15,0	12,0
Secundar profesional	15,3	12,3	22,0	21,0	18,5	19,2
Mediu de specialitate	18,9	19,6	7,9	9,0	10,4	11,2
Superioare (ciclul I/II)	**39,6**	**30,8**	12,6	9,7	8,3	24,8

Sursa: elaborat de autor în baza datelor GGS, 2020.

Angajarea *„stabilă”* are la bază criteriul de delimitare *“un contract pe o perioadă nederminată”*. Analiza descriptivă arată că practic jumătate din tinerii plasaţi în această categorie sunt din grupul de vârstă 30-35 ani, iar aproape o treime fac parte din categoria 25-29 ani. În funcţie de gen, se observă că bărbaţii într-o pondere mai mare (57%) sunt angajaţi în baza unui contract pe o perioadă nedeterminată comparativ cu femeile (43%). Se menţionează, angajarea *“stabilă”* este răspândită preponderent în mediul urban (63%) comparativ cu mediul rural (37%). Unul din cei mai importanţi factori care influenţează angajabilitatea şi calitatea angajării este nivelul de instruire al persoanelor - circa 40% din tinerii care activează în baza unui contract pe perioadă nelimitată sunt cu studii superioare, iar aproximativ 19% din aceştia deţin studii medii de specialitate. Ponderea tinerilor cu o angajare stabilă care deţin un nivel de studii mai scăzut oscilează în jurul valorii de 10%.

Angajarea *„temporară”* are drept criteriu de delimitare - activează în baza *“unui contract pe o perioadă determinată/temporar”*. Similar cu tipul de tranziţie descris mai sus, cea mai mare pondere (42%) din tinerii care fac parte din această categorie sunt din grupul de vârstă 30-35 ani, iar circa o treime din grupul 25-29 ani. Totuşi, în acest grup, comparativ cu categoria angajare *„stabilă”* este ceva mai mare procentul tinerilor din vârsta 20-24 ani care activează în baza unui contract temporar (22%). În funcţie de gen şi mediul de reşedinţă se atestă o situaţie similară – angajarea în baza *unui contract pe o perioadă determinată/temporar* este valabilă în mai mare

măsură pentru bărbaţi (63%) şi tinerii din mediul urban (65%). Distribuţia în funcţie de nivelul de instruire al tinerilor arată un tablou ceva mai diferit comparativ cu angajarea *"stabilă"*. Astfel, circa o treime sau 31% din tineri deţin studii superioare, 26% - studii gimnaziale, iar 20% din această categorie au studii medii de specialitate.

Angajarea *„informală"* a fost stabilită în baza răspunsurilor tinerilor care au indicat că sunt angajaţi în câmpul muncii, dar activează *"fără un contract de muncă"*. Similar cu categoriile descrise anterior, cea mai mare parte este constituită din tinerii cu vârsta 30-35 ani (47%) şi 25-29 ani (27%). Chiar dacă şi în celelalte categorii cea mai importantă pondere o constituie bărbaţii, în categoria angajare *"informală"*, procentul bărbaţilor este unul covârşitor - 85%. În acelaşi timp, s-a inversat situaţia raportată la mediul de reşedinţă al tinerilor. Astfel, cea mai mare parte a tinerilor care activează fără a avea un contract de muncă locuiesc în localităţile rurale (63%) şi doar ceva mai mult de o treime în oraşe.

De asemenea, o situaţie diferită se observă în funcţie de nivelul de instruire al tinerilor - în această categorie cea mai mare pondere se înregistrează în rândul tinerilor cu studii gimnaziale (42%) şi cu studii medii de cultură generală/liceală (16%). Prin urmare, angajarea *„informală"* este răspândită, în cea mai mare măsură, în rândul tinerilor care nu au nici o formare profesională, ce confirmă importanţa nivelului de studii asupra calităţii locului de muncă. Totodată, necesită a fi menţionat faptul că şi fiecare a cincea persoană (22%) care activează fără a avea un contract de muncă are studii secundare profesionale.

NEET-şomeri este constituită din tinerii care au indicat că deşi nu sunt angajaţi în câmpul muncii, ei sunt în căutarea unui loc de muncă. Potrivit distribuţiei pe vârste, cea mai mare parte a tinerilor NEET-şomeri sunt din grupurile de vârstă 30-35 ani (45%) şi 25-29 ani (31%). Sunt în căutarea unui loc de muncă într-o pondere mai mare bărbaţii (59%) comparativ cu femeile (41%). Analizând datele în funcţie de mediul de reşedinţă, se observă că cea mai mare pondere de şomeri sunt din mediul rural (71%) în comparaţie cu mediul urban (29%). Practic jumătate din tinerii NEET-şomeri (46%) sunt cu studii gimnaziale sau mai puţin, iar 15% deţin studii medii de cultură generală/liceal. Totodată, fiecare a patra persoană din tinerii NEET-şomeri are studii secundare profesionale. Se remarcă, că este practic o situaţie similară cu cea atestată în cazul angajării precare.

NEET inactivi sunt persoanele care nu erau încadraţi în procesul educaţional, nu erau angajaţi în câmpul muncii, dar nici nu-şi căutau un loc de muncă la momentul studiului. Se reiterează, persoanele care au indicat că se află în concediu de maternitate sau de îngrijire a copilului nu au fost incluse în această categorie. Analiza descriptivă a acestei categorii de tineri arată că mai mult de jumătate din tinerii NEET-inactivi (55%) sunt cu vârsta de 30-35 ani, iar 28% sunt din grupul 25-29 ani. Comparativ cu celelalte categorii de tineri raportate la relaţia lor cu piaţa

muncii, în acest grup majoritatea sunt femei (62%), respectiv bărbaţii constituie ceva mai mult de o treime (38%). Cea mai mare parte a persoanelor din categoria NEET-inactivi sunt din mediul rural (77%). Analizând datele în funcţie de nivelul de instruire al tinerilor se atestă că practic jumătate din participanţii studiului din această categorie sunt cu studii gimnaziale şi mai puţin (48%), iar 15% au studii medii de cultură generală/liceal. Prin urmare, cea mai mare parte a tinerilor din NEET-inactivi (63%) nu au nici o formare profesională.

După cum a fost menţionat anterior, accesul tinerilor la un loc de muncă stabil şi cu o remunerare decentă este identificată drept „cheia" care trasează calea spre independența economică și, prin urmare, servește ca o precondiție de integrare şi autonomie socială, de realizare a aspiraţiilor şi scopurilor în viaţa. Din această perspectivă au fost analizaţi indicatorii cu referire la sursele de venit, în funcţie de statutul lor ocupaţional. Astfel, pentru marea majoritate a tinerilor angajaţi în câmpul muncii, atât în baza unui contract, cât şi fără un contract de muncă, sursa principală de venit a gospodăriei o constituie *propriul salariu,* în timp ce pentru tinerii NEET şi persoanele aflate în concediu de maternitate - *salariul partenerului.* În cazul tinerilor NEET este mai mare procentul tinerilor care primesc *transferuri de peste hotare*, inclusiv mulţi au indicat şi alte surse de venit fără a fi specificate. Pentru persoanele aflate în concediu de maternitate/îngrijire a copilului o sursă importantă de venit, pe lângă *salariul partenerului*, o constituie *indemnizația de maternitate /îngrijire a copilului şi alocaţiile sociale* (tabelul 2.7.).

Tabelul 2.7. Surse de venit în funcţie de statutul ocupaţional în raport cu piaţa muncii, *răspuns multiplu* **(%)**

	Angajare „stabilă"	**Angajare „tempo-rară"**	**Angajare „infor-mală"**	**Nu sunt angajaţi**		**Nu sunt angajaţi „pe pauză"**
				NEET şomeri	**NEET inactivi**	
Salariu meu	**96,8**	**95,8**	**86,6**	12,6	11,7	7,6
Salariul partenerului(ei)	40,6	38,3	24,6	**33,5**	**43,5**	**60,5**
Transferuri din afara țării	3,3	3,3	2,9	**13,9**	**15,0**	7,0
Indemnizație de maternitate /îngrijire a copilului	7,3	0,6	7,6	9,9	10,1	**49,1**
Pensie, inclusiv de dizabilitate	5,8	7,2	7,6	12	9,6	16,4
Alocații sociale, indemnizații, ajutor social	1,4	3,4	1,7	5,1	5,8	12,8
Activitate individual agricolă și non-agricolă	1,1	1,2	5,9	3,7	4,5	3,2
Ajutor de șomaj	0,4	0,4	0,0	4,3	1,6	1,3
Venituri de proprietate	0,9	0,7	1,5	2,0	5,7	0,3
Altă sursă de venit	4,1	3,7	3,1	32,9	18,9	5,5

Sursa: elaborat de autor în baza datelor GGS, 2020.

Un aspect important din perspectiva cererii şi ofertei de muncă şi pronosticurilor pe piaţa muncii îl reprezintă orientările migraţioniste ale tinerilor. După cum arată datele statistice oficiale, o parte din

tinerii inactivi pe piaţa muncii locale sunt orientaţi spre a pleca la muncă peste hotarele ţării. Pentru mulţi tineri migrația reprezintă una din strategiile de a face faţă provocărilor, atunci când lipsesc oportunitățile la nivel local, prefigurându-se astfel ca o consecință a dualității dintre oportunitățile structurale și preferințele culturale, individuale sau colective (Ciuplan-Dragomirescu, 2019).

Datele studiului GGS confirmă faptul că un segment important din populaţia tânără ar intenţiona să migreze peste hotarele ţării, procentul potenţialilor migranţi oscilând în intervalul 23% - 39% în funcţie de categoriile stabilite. Necesită a fi remarcat, că cel mai înalt procent al potenţialilor migranţi (39%) se înregistrează în rândul tinerilor care activează fără a avea un contract de muncă. Prin urmare, orientările migraţioniste înalte sunt alimentate, în special, de lipsa de oportunități în ţară, munca precară, cât şi un nivel de trai scăzut (figura 2.10.).

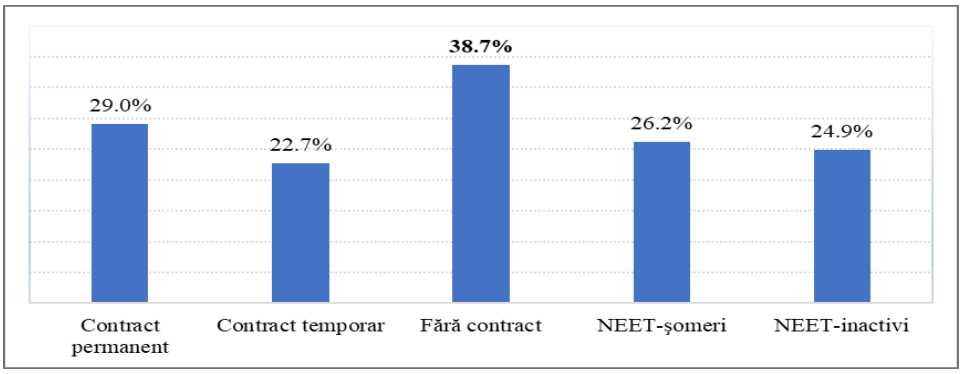

Figura 2.10. Intenţionează să plece peste hotare în altă țară în următorii 3 ani
Sursa: elaborat de autor în baza datelor GGS, 2020.

În continuare categoriile de **tineri NEET-şomeri** și **tineri NEET-inactivi** au fost selectate pentru o analiză mai aprofundată în evidențierea factorilor determinanți care sporesc probabilitatea de a aparține la aceste grupuri. Acești tineri sunt expuși unui risc mai mare de excluziune socială, deoarece nici nu-și dezvoltă competențele prin studii și nici nu acumulează experiență prin angajarea în câmpul muncii. A fost utilizată regresia logistică binomială, care modelează relaţia dintre mai multe variabile independente şi o variabilă dependentă dihotomică. În modelul regresiei logistice binomiale au fost incluse variabilele predictorii sociodemografice, economice și relaționate cu mediul familial al tinerilor. Modelul a fost aplicat separat pentru categoriile delimitate, utilizând metoda Backward Wald, a excluderii treptate, fiind eliminate variabilele predictorii cu cea mai scăzută semnificație statistică.

Analiza regresională vine să confirme în mare parte datele descrise mai sus (tabelul 2.8.). Determinantul cu cel mai mare impact asupra probabilităţii de a fi plasat în categoria NEET este vârsta tinerilor, acest indicator fiind semnificativ statistic atât pentru NEET-șomeri, cât şi pentru NEET-inactivi, raportul de şanse crescând odată cu înaintarea în vârstă. Un tablou specific pentru Republica Moldova este vulnerabilitatea femeilor de a avea statutul de inactiv în raport cu piaţa muncii, în special în mediul rural. Astfel, dacă în cazul bărbaţilor sunt mai mari şansele de a fi

plasat în categoria activă pe piaţa muncii - NEET-şomeri (raportul de şanse este de 1.3), atunci pentru femei este semnificativ statistic de a fi plasate în categoria NEET-inactivi. Un predictor important rămâne a fi mediul de reşedinţă al tinerilor, care are semnificaţie statistică şi determină şansele tinerilor de angajare în câmpul muncii, cât şi de a face parte din categoria NEET, atât şomeri (raportul de şanse este de 1.5), cât şi inactivi (raportul de şanse este de 1.9).

Tabelul 2.8. Factorii determinanți ai statutului NEET-şomeri şi NEET-inactivi, model de regresie logistică, 15-35 ani

	NEET-şomeri			**NEET-inactivi**		
	B	Sig.	Exp(B)	B	Sig.	Exp(B)
Sex (variabila de referință - femeie)	0.322	0.001**	1.380	-0.663	0.000***	0.515
Vârsta (variabila de referință 15-19 ani)						
20-24 ani	1.230	0.000***	3.420	1.100	0.000***	3.004
25-29 ani	1.751	0.000***	5.759	1.836	0.000***	6.268
30-35 ani	1.674	0.000***	5.336	2.314	0.000***	10.114
Mediu de reşedință (variabila de referință - urban)	0.444	0.000***	1.559	0.667	0.000***	1.948
Regiunea în care locuieşte (variabila de referință –mun. Chișinău)	-0.625	0.000***	0.535	-0.880	0.000***	0.415
Nivelul de educație respondent (variabila de referință – studii superioare)						
Studii vocaționale	0.666	0.000***	1.947	0.829	0.000***	2.290
Studii gimnaziale/medii generale	0.662	0.000***	1.938	1.136	0.000***	3.113
Nivelul de educație al mamei (variabila de referință – studii superioare)						
Studii vocaționale	0.123	0.521	1.131	-0.067	0.771	0.936
Studii gimnaziale/medii generale	0.486	0.011*	1.625	-0.233	0.307	0.792
Locuieşte cu unul sau ambii părinți (variabila de referință – nu locuieşte cu părinţii)	0.316	0.008**	1.372	-0.053	0.742	0.949
Respondentul este căsătorit (variabila de referință – nu este căsătorit/ă)	-0.383	0.000***	0.682	0.103	0.483	1.108
Întâmpină probleme financiare (variabila de referință – nu)	0.532	0.000***	1.703	-0.252	0.050*	0.777
A primit transferuri din afara țării (variabila de referință – nu)	0.640	0.000***	1.897	0.870	0.000***	2.388
A primit ajutor financiar (variabila de referință – nu)	0.298	0.016**	1.347	-0.220	0.180	0.803
Constanta	-4.312	0.000	0.013	-4.582	0.000	0.010
Numărul de observații	**630**			**399**		
Nagelker R Square	**0.246**			**0.159**		
*** p < 0,001; ** p < 0,01; * p < 0,05						

Sursa: calculat de autor în baza datelor GGS.

Nivelul de educație al tinerilor este un alt predictor important ce determină statutul ocupațional al tinerilor, confirmat şi de analiza regresională, având o semnificaţie statistică atât în cazul NEET-şomeri, cât şi NEET-inactivi. Deși din acest grup fac parte tineri care dețin diferite niveluri educaționale, totuși, riscul de a fi în categoria tinerilor care nu studiază şi nici nu lucrează

este mai mare pentru tinerii cu studii gimnaziale/medii generale, raportul de şanse este de 1.9 în cazul NEET-şomeri şi NEET-inactivi (raportul de şanse este de 3.1). În acelaşi context, a fost analizată şi relaţia dintre statutul ocupaţional al tinerilor şi nivelul de instruire al părinţilor. Acest indicator s-a dovedit a fi semnificativ statistic în cazul tinerilor NEET-şomeri. Astfel, în cazul când unul din părinţi (mama) deţine un nivel scăzut de instruire, şansa tinerilor de a fi plasat în acest grup este de 1.6 ori mai mare comparativ cu tinerii a căror părinţi deţin un nivel mai înalt de studii. Acest fapt confirmă că nivelul educațional al tinerilor este influențat în mare măsură de nivelul educațional al părinților, care, pe termen lung, are un impact asupra statutului lor profesional. Au fost testaţi şi un şir de indicatori ce ţin de interdependenţa cu alte evenimente demografice şi de nivelul de trai al tinerilor. Probabilitatea de a fi NEET-şomeri este de 1.3 ori mai mare în cazul tinerilor care locuiesc cu părinții și nu sunt căsătoriți. Totodată, se atestă o semnificaţie statistică privind *primirea transferurilor băneşti din afara ţării* pentru ambele categorii de tineri NEET.

Unele aspecte privind tranziţia tinerilor de la şcoală la muncă, care nu pot fi captate în cadrul cercetărilor cantitative, au fost elucidate în cadrul studiului calitativ *"Incluziunea Tinerilor aflaţi în afara sistemului de educaţie, formare şi ocupaţie profesională"*. Fiind întrebaţi despre tranziţia de la şcoală la muncă, cei mai mulţi tineri au apreciat ca fiind o perioadă foarte dificilă, ei confruntându-se cu multiple obstacole, dar şi cu trăiri interioare stresante. Marea majoritate a tinerilor au remarcat că după absolvirea studiilor nu au beneficiat de servicii de consiliere și ghidare în carieră sau orientare și plasare pe piața muncii:*"…așa… un gol. Ne-am deprins la școală, învățam, dar când la lucru, e mai greu…" (IP22); "…a fost greu. Eu, fiind încă un copil, mi-a fost greu să mă adaptez. Și nici meseria nu o știam, am învățat-o pe parcurs…" (IP7);"…după ce am absolvit studiile superioare a fost foarte dificil, stresant…nu ştii încotro s-o apuci…" (IP3)*

Se remarcă faptul că cei care au lucrat pe durata studiilor apreciază tranziţia de la şcoală la muncă ca fiind mai uşoară, comparativ cu cei care nu au avut nici o experienţă de muncă. Tinerii au menţionat:*"…nu a fost nimic complicat, deoarece de mic am lucrat și pe parcursul studiilor am lucrat…"(IP2);"…n-a fost greu, pentru că nu aveam răbdare să mă angajez mai repede și să lucrez…"(IP10).*

Lipsa locurilor de muncă cu o remunerare adecvată constituie una din cele mai mari probleme cu care se confruntă tinerii, iar datele colectate în cadrul studiului calitativ vin să întregească aceste concluzii. Astfel, marea majoritate a tinerilor care au avut un loc de muncă, fie în sfera formală, fie în sfera informală, au fost nevoiţi să renunţe la aceste job-uri anume din cauza remunerării inadecvate, a salariilor mici. Mai mult ca atât, tinerii au semnalat asupra neconcordanţei dintre munca depusă şi remunerarea oferită. Se remarcă faptul că salarizarea inechitabilă constituie unul din principalele motive de a renunţa la angajare, dar şi emigrarea

populaţiei tinere peste hotarele ţării. Tinerii au relatat:*"...pentru că nu-mi achitau munca pe care o făceam, chiar dacă era oficial..." (IP1); "...pentru că era prea greu, obositor și salariul mic...te îmbolnăvești și pe urmă mai mulți bani cheltui pentru sănătate..." (IP3); "...salariu mic şi lucru greu. Anterior am avut salariu mai mare, dar s-a finisat obiectul. Nici nu-mi ajungea pentru cheltuieli..." (IP7); "...pentru că nu-mi plăcea salariul! Lucram peste o zi, era obositor și salariul mic..." (IP18).*

Constatările referitoare la impactul de gen asupra statutul ocupaţional al tinerilor a condus la analiza sistemului valoric şi atitudinal al acestora, care ar avea contribuţii şi la explicarea ratei înalte a inactivităţii femeilor tinere în raport cu piaţa muncii. Sub acest aspect, studiile în domeniu arătă că percepția tinerilor privind repartizarea rolurilor este încă sub presiunea stereotipurilor, care este în concordanţă cu modelul de echilibru intermediar, aceasta reprezentând etapa de tranziție de la rolurile tradiționale la cele egalitare moderne, atunci când are loc o împărțire egalitariană între femei și bărbați a responsabilităților și rolurilor ce ţin de viaţa de familie (Gagauz, et al., 2021).

Rezultatele studiului GGS arată că tinerii, în mare parte, împărtăşesc atitudinea faţă de muncă ca fiind importantă atât pentru bărbaţi, cât şi pentru femei, pentru care s-au pronunţat 75% din tinerii intervievaţi. Totuşi, analiza nuanţată arată că femeile într-o măsură mai mare decât bărbaţii consideră că munca este importantă pentru ambele categorii, iar bărbaţii sunt mai înclinaţi să creadă că munca este mai importantă pentru bărbaţi. La fel, se atestă diferenţieri în funcţie de nivelul de studii al tinerilor, persoanele cu studii superioare sunt mai predispuse pentru opţiunea că munca este în egală măsură importantă atât pentru bărbaţi, cât şi pentru femei. Potrivit mediului de reşedinţă al tinerilor, nu sunt evidente anumite diferenţe (figura 2.11.).

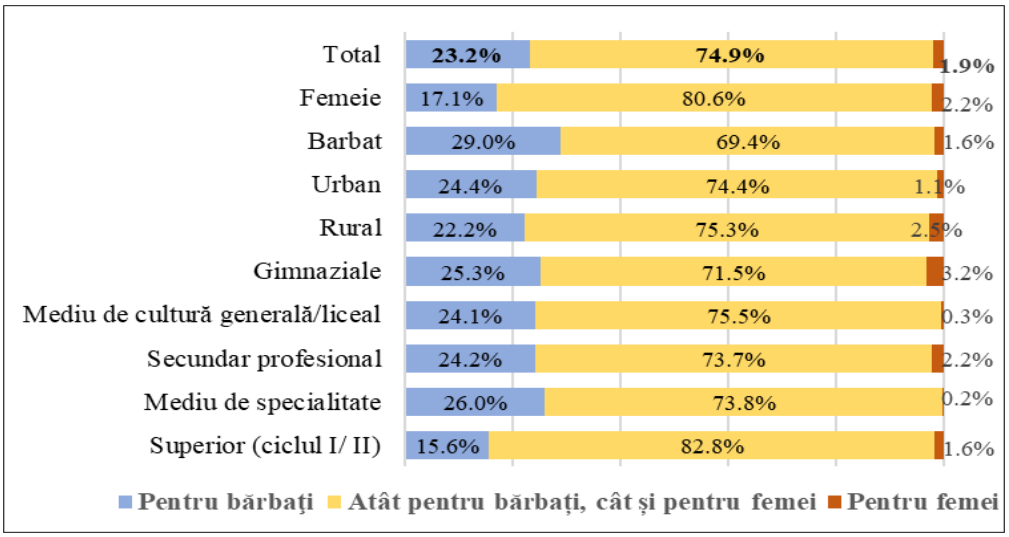

Figura 2.11. Pentru cine este mai important un loc de muncă, pentru bărbaţi sau pentru femei? (%)
Sursa: calculat de autor în baza datelor GGS, 2020.

Chiar dacă marea majoritate a tinerilor consideră munca ca fiind la fel de importantă pentru femei şi bărbaţi, totuşi, ei aderă la viziuni tradiţionale privind repartizarea rolurilor familiale şi

raportarea la piaţa forţei de muncă. Astfel, privind programul de lucru pe care ar trebui să-l aibă părinţii în cazul unei familii compuse din mamă, tată și doi copii, absoluta majoritate a tinerilor (94%) consideră că *tatăl trebuie să aibă un program complet*, în timp ce doar 17% consideră că în această situaţie *mama ar trebui să fie angajată cu un program complet*. Necesită a fi remarcat că jumătate din tineri (51%) consideră că mama în acest caz trebuie să aibă un program parţial, iar circa o treime (32%) consideră că mamele cu cel puţin doi copii nu ar trebuie să lucreze deloc (figura 2.12.). Prin urmare, factorii atitudinal-valorici, stereotipurile privind repartizarea rolurilor de gen în gospodărie sunt încă importanţi în urmarea traiectoriilor socioprofesionale ale bărbaţilor şi femeilor.

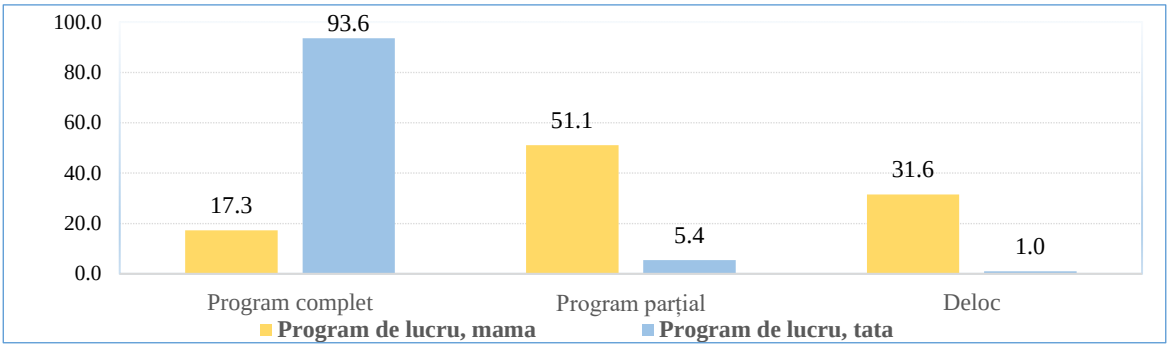

Figura 2.12. Program de lucru al părinţilor în cazul unei familii compuse din mamă, tată și doi copii (%)

Sursa: calculat de autor în baza datelor GGS, 2020.

Generalizând, rezultatele studiului pe dimensiunea ocupaţională au arătat că tinerii cu studii superioare au o probabilitate mai mare de a obține un contract de muncă stabil, pe termen nelimitat, comparativ cu tinerii cu niveluri mai scăzute de instruire. Aceasta, în mare parte, se datorează calificărilor și abilităților superioare dobândite în timpul studiilor, ce îi fac pe tineri mai competitivi pe piața muncii. Totodată, s-a evidenţiat corelația dintre nivelul de educație scăzut și probabilitatea mai înaltă de a nimeri în categoria NEET şi angajarea la locuri de muncă precare. Acesta stare de fapt atestă două probleme ce persistă pe parcursul a câtorva decenii, prima fiind cea de părăsire timpurie a sistemului educațional, respectiv lipsa unor competențe profesionale. După cum a fost menţionat anterior, chiar dacă se evidenţiază o creștere a nivelului de instruire în rândul populației tinere, părăsirea timpurie a sistemului educațional rămâne a fi un fenomen persistent în Republica Moldova. Cea de-a doua problemă ține de neconcordanţa dintre pregătirea cadrelor şi cererea pe piața muncii, confirmată şi de cercetările realizate recent în cadrul întreprinderilor, care au scos în evidență că ”pregătirea neadecvată a lucrătorilor” prezintă un obstacol major în dezvoltarea activității antreprenoriale, acest fapt fiind constatat de circa 20% din managerii întreprinderilor mici și mijlocii și 28% din managerii întreprinderilor mari (BM, 2019).

La rândul său, tranziţia tinerilor de la şcoală la muncă în Republica Moldova este strâns legată de lipsa locurilor de muncă și nivelul scăzut de dezvoltare economică. Mulți tineri, în special cei din

mediul rural, se confruntă cu dificultăți în obținerea unei educații profesionale și în găsirea unui loc de muncă. Șomajul structural și inactivitatea tinerilor în regiunile rurale depășesc cadrul ciclurilor economice, deoarece sunt determinate de un proces pe termen lung, legat de traiectoria de dezvoltare (Avagianou, et al., 2022), spațiile de integrare ale tinerilor fiind fragile, ceea ce face, în multe cazuri, imposibilă depășirea situației cu forțele proprii și motivează tinerii să plece peste hotare.

Diferențele regionale semnificative pe medii de reședință în ceea ce privește nivelul de dezvoltare socioeconomică, concentrarea populației și activităților economice în mun. Chișinău, determină probabilități crescute pentru tinerii din alte medii de reședință de a ajunge în categoria NEET. Trecerea de la școală la muncă este foarte dificilă sau imposibilă în sate și orașe mici, în care locuiește peste jumătate din populația tânără. Prețurile ridicate pentru închirierea locuințelor și salariile mici în orașe împiedică mobilitatea teritorială a forței de muncă, iar subdezvoltarea infrastructurii de transport reduce oportunitățile de integrare a forței de muncă din localități periferice. Aceste bariere au fost evidențiate și în studiile anterioare (Gagauz, et al., 2017).

Inactivitatea (NEET-inactivi) se asociază cu sexul feminin și statutul de "mamă cu copii", ceea ce este caracteristic și pentru alte țări din regiune, cum ar fi România și Bulgaria (Caroleo, et al., 2020). Această situație reflectă prevalența reprezentărilor tradiționale privind rolurile bărbaților și femeilor în societate, precum și oportunități reduse de angajare pentru femeile tinere cu copii mici și de îmbinare a rolurilor familiale și profesionale (Chistruga-Sinchevici, 2021). Menționăm că din analiză au fost excluse femeile aflate în concediu de îngrijire a copiilor.

Rezultatele cercetării au relevat că tinerii NEET primesc frecvent transferuri financiare de peste hotare, situație care poate contribui la absența presiunii de a căuta un loc de muncă sau de a-și continua educația. Astfel, cei care beneficiază de susținere financiară adecvată din partea părinților lor emigranți pot dezvolta o dependență financiară, pierzând motivația de a depune eforturi pentru a-și asigura un loc de muncă. Această dinamică poate fi observată și în rândul femeilor tinere cu copii, a căror parteneri sunt implicați în migrația de muncă; aceste femei preferă să nu se angajeze, concentrându-se pe responsabilitățile familiale. Studii recente au subliniat că remitențele îi pot determina pe cei rămași acasă să renunțe la eforturile de integrare pe piața muncii (OIM, 2020).

La rândul său, rezultatele cercetării au constatat că tinerii NEET mai des primesc ajutorul material sau financiar din partea părinților/rudelor, acest fapt confirmând specificul tradițiilor Republicii Moldova, când părinții susțin copiii lor maturi pe parcursul vieții, inclusiv în situații dificile. Implicarea părinților în migrația de muncă uneori duce la formarea unui comportament dependent la tineri, din cauza că primesc regulat bani de la părinți, care le asigură un mod de viață confortabil. Cercetările regionale au arătat că pentru tinerii aflați în situația de șomaj din familii cu un nivel ridicat de capital economic și social, perioadele de inactivitate sunt mult mai lungi, în timp

ce tinerii din familiile mai puțin asigurate material sunt nevoiți să-și caute o sursă de venit și se încadrează mai repede în câmpul muncii sau practică munci temporare (Demidenko, 2019). Tinerii a căror părinți au un nivel de studii scăzut, cel mult gimnazial, se confruntă cu un risc mai înalt de a nimeri în categoria NEET, astfel se confirmă impactul capitalului social al familiei de origine asupra reușitei de trecere de la școală la muncă. Această relație este valabilă pentru multe țări din regiunea europeană, inclusiv cu un nivel de dezvoltare economică înalt (Filandri, et al., 2019).

Persistența problemelor de integrare profesională a tinerilor în câmpul muncii denotă insuficiența măsurilor de reajustare structurală a economiei, care ar genera oportunități de ocupare cu o remunerare decentă. Angajarea în câmpul muncii este mai dificilă în localitățile rurale, dar și în oraşele mici, unde lipsa locurilor de muncă influențează considerabil viaţa tinerilor şi favorizează o emigrare considerabilă a populației economic active în orașele cu potenţial economic sau peste hotarele țării.

2.4. Determinanţii tranziţiei tinerilor de la familia de proveniență la familia de destinaţie

Dimensiunea ce ţine de tranziţia de familie este una extrem de complexă care înglobează mai multe evenimente-cheie ce se produc în sfera privată a vieţii tinerilor. Facem referinţă la separarea de părinți (tranziția de locuință), trecerea de la familia de origine la familia de destinaţie (căsătorie), apariţia primului copil (a deveni părinte), acestea fiind în mare măsură interconectate şi interdependente. În ansamblu, părăsirea casei părintești și formarea familiei proprii sunt considerate evenimente de o importanţă majoră care arată atingerea de către tineri a unui nivel de autonomie socială (Billari, et al., 2004; Billari, et al., 2007). În ceea ce urmează aceste evenimente sunt analizate în baza datelor GGS din perspectiva producerii, factorilor determinanţi şi interdependenţa lor.

Separarea de părinţi sau tranziția de locuință reprezintă evenimentul care în mare parte arată nivelul de autonomie atins de către tineri prin asumarea mai multor roluri de adulţi, precum independenţa financiară, gestionarea banilor etc. La rândul său, acest eveniment este influenţat şi de anumite tendințe privind piața locuințelor, prețurile la chirie, care, în multe cazuri, pot face dificilă părăsirea casei părinteşti.

Datele studiului GGS arată că ponderea tinerilor care locuiesc împreună cu părinții este direct proporțională cu vârsta acestora (figura 2.13.). Astfel, dacă în cazul tinerilor de 15-19 ani mai mult de jumătate din aceștia locuiau cu părinții, atunci în rândul tinerilor de 30-35 ani, procentul acestora scade până la aproximativ 10%. Datele arată diferențe specifice în funcție de mediul de reședință și gen. Femeile, în comparaţie cu bărbaţii, părăsesc casa părintească la o vârstă

mai tânără, ceea ce poate fi explicat prin căsătoria mai devreme în rândul acestora, o tendinţă atestată şi de statistica oficială. În funcţie de mediul de reşedinţă, se evidenţiază o anumită fluctuaţie, deşi, către vârstele mai mari, ponderea tinerilor care locuiesc împreună cu părinţii este ceva mai mare în rândul tinerilor din localităţile rurale.

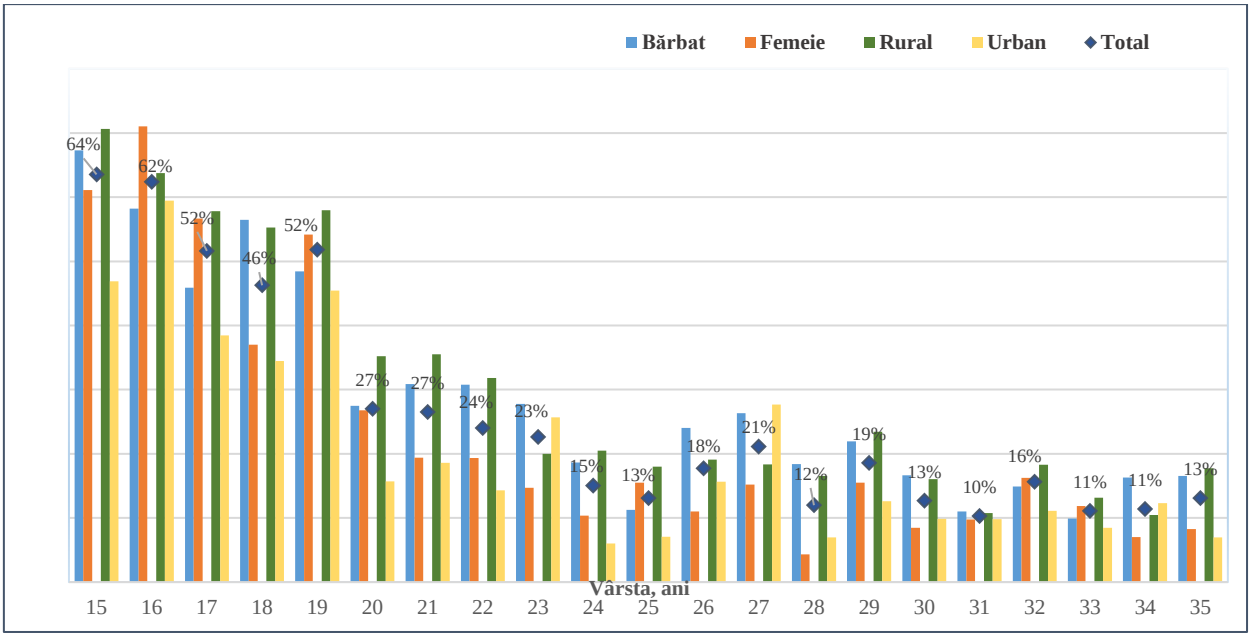

Figura 2.13. Locuiesc cu unul sau ambii părinţi, %

Sursa: calculat de autor în baza datelor GGS, 2020.

În vederea elucidării anumitor aspecte ce ţin de părăsirea casei părinteşti a fost analizat indicatorul *statutul locuinţei,* cu referinţă la tinerii care la momentul studiului nu locuiau cu părinţii. Urmează de menţionat că părăsirea casei părintești nu arată neapărat că tinerii sunt independenți din punctul de vedere a deţinerii unei locuinţe, ci trebuie analizată din perspectiva când persoana are un loc de trai stabil și durabil. Deținerea unei locuințe proprii sau posibilitatea de închiriere a unui spaţiu locativ reprezintă forme securizante de locuire, corelând cu un control mai mare asupra spațiului fizic și social, cu un nivel mai înalt de bunăstare și un respect de sine mai înalt (Clapham, 2011).

Accesul la o locuință este un subiect de importanță majoră atât pentru tineri, cât şi pentru autorităţile statului prin prisma politicilor în domeniul locativ, inclusiv locuinţe sociale, locuinţe pentru tinerii specialişti, pentru diferite categorii defavorizate, etc. Mai mult ca atât, provocările cu care se confruntă persoanele tinere din punctul de vedere a accesibilităţii locuinţelor variază în funcţie de mediul de reşedinţă (urban/rural), oraşe mari şi oraşe mici, alte aspecte importante. La nivel individual, accesul la creditul ipotecar pentru achiziţionarea unei locuinţe depinde de locul de muncă şi veniturile tinerilor, dar și de posibilitatea de a apela la resursele părinţilor, generând astfel inegalități în funcţie de mediul familial şi caracteristicile socioeconomice ale acestuia.

Analiza nuanţată a datelor GGS privind statutul locuinţei pe grupuri de vârstă şi mediul de reşedinţă, în rândul persoanele care locuiesc separat de părinţi, atestă o situaţie specifică pentru Republica Moldova. În localităţile rurale marea majoritate a persoanelor tinere trăiesc în locuinţe care sunt în proprietate privată, în timp ce în mediul urban situaţia se diferenţiază în funcţie de subcategoriile de vârstă. Astfel, 45% din tinerii din mediul urban cu vârsta cuprinsă între 15-19 ani şi mai mult de jumătate (54%) din persoanele 20-24 ani la momentul studiului trăiau într-o locuinţă închiriată. Cu înaintarea în vârstă, procentul tinerilor care locuiesc cu chirie sau în gazdă se reduce treptat, ajungând la circa o treime în rândul tinerilor de 25-29 ani şi doar 17% în categoria de vârstă 30-35 ani. În acelaşi timp, ponderea tinerilor care locuiesc în case proprii creşte proporţional vârstei, astfel către 35 de ani - 75% din tinerii din mediul urban şi marea majoritate (86%) din tinerii cu reşedinţa la sate au relatat că la moment locuiesc în casa lor proprie (tabelul 2.9.)

Tabel 2.9. Statutul locuinţei pe categorii de vârstă şi mediu de reşedinţă, persoane care locuiesc separat de părinţi %

		Proprietate privată	**Locuinţă închiriată**	**Cazare / locuinţă oferită gratuit**
15-19 ani	Urban	50.4	45.0	4.6
	Rural	81.2	6.7	9.4
	Total	**66.8**	**24.6**	**7.1**
20-24 ani	Urban	36.4	54.4	9.2
	Rural	81.2	3.8	13.9
	Total	**59.4**	**28.4**	**11.6**
25-29 ani	Urban	61.9	31.6	5.2
	Rural	82.8	4.9	10.4
	Total	**73.7**	**16.6**	**8.1**
30-35 ani	Urban	75.1	17.2	6.6
	Rural	85.8	4.1	9.3
	Total	**80.8**	**10.3**	**8.0**

Sursa: calculat de autor în baza datelor GGS, 2020.

Următoarele evenimente analizate în cadrul acestei dimensiuni sunt **formarea proprii familii** (căsătorie) şi **parentalitatea** (au devenit părinţi). Se reiterează, în analiză sunt utilizate datele privind statutul matrimonial al tinerilor la momentul realizării studiului, iar în cazul vârstei la prima căsătorie şi vârstei la apariţia primului copil sunt aplicate date retrospective.

Întemeierea familiei proprii reprezintă o valoare scop atât la nivel individual, cât şi la nivel de societate, asigurându-i dezvoltarea sa durabilă. Este pe larg acceptat faptul că familia, ca instituţie socială, are funcţia de a asigura reproducerea populaţiei, de socializare şi educare a noilor generaţii, de transmitere a modelelor de comportament, etc. Mai mult ca atât, structura, organizarea şi stabilitatea socială sunt dependente de modul de constituire şi dezvoltare a familiei şi relaţiilor de rudenie (Bulgaru, et al., 2015).

Întemeierea familiei proprii şi a deveni părinte pentru prima dată sunt evenimente semnificative în viața unei persoane, care, de obicei, se asociază cu tinerețea și coincid cu alte evenimente importante, cum ar fi intrarea pe piața muncii și dobândirea independenței financiare față de părinți. Dacă în trecut momentele de producere a acestor evenimente demografice erau destul de clar definite și urmau o succesiune potrivit anumitor norme şi aşteptări sociale, atunci în prezent, traiectoriile ce ţin de aceste dimensiuni ale tranziţiei la maturitate s-au individualizat (Corijn, et al., 2001; Billari, et al., 2004; France, 2007; Mitrofanova, 2023).

La rândul său, şi studiile realizate în Republica Moldova arată modificări semnificative în comportamentul demografic al tinerilor (Bulgaru, 2018; Gagauz, et al., 2021; Grigoraș, 2018). Scăderea normelor de fertilitate și nevoia de a avea mai mulți copii a determinat reducerea istorica a numărului de copii per femeie de vârstă fertilă, precum și modificarea cursului vieții, ce se manifesta prin prelungirea perioadei de educație, creșterea importanței realizării profesionale și personale, aceste valori deseori fiind în contradicție cu necesitatea formării familiei și nașterii copiilor. Totodată, dificultăți în tranziția la viața de adult, incertitudinea pe piața forței de muncă și creșterea mobilității sociale a populației, de asemenea, evoluează în calitate de factori care contribuie la modificarea comportamentului demografic al tinerilor, în special amânarea nașterilor spre vârstele mai mature și/sau reducerea intențiilor reproductive (Grigoraș, 2022).

Aceste fenomene se observă în majoritatea țărilor dezvoltate, fiind asociate cu o serie de schimbări sociale, economice și culturale explicate în cadrul teoriei celei de-a doua tranziție demografică (Van de Kaa, 1996), care accentuează că tinerii la etapa actuală sunt preocupați pentru autorealizare, adaptând calendarul evenimentelor demografice la diverse modificări ale circumstanţelor de viaţă. Dorința de autoîmplinire, libertatea de a alege, stilul de viaţă și emanciparea, toate acestea au schimbat atitudinile faţă de familie și nașterea copiilor. La rândul său, acest lucru se datorează şi faptului că tot mai multe persoane tinere au un parcurs educaţional mai extins, iar unii tineri se confruntă cu dificultăți la intrarea în viața profesională, în timp ce angajarea temporară şi precară au devenit mai predominante. Statutul instabil pe piaţa muncii poate duce la o neîncredere, lăsându-i pe tineri dependenți de sprijinul părintesc pentru perioade mai lungi de timp, în cazul când acest lucru este posibil. Astfel, studiile au demonstrat că generațiile care la etapa de maturizare au perspective nefavorabile pe piața muncii se confruntă cu riscuri și incertitudini diferite, nu se vor grăbi să-și întemeieze familia și să nască copii (Beck, 2014).

Evenimente ce ţin de comportamentul matrimonial şi reproductiv al tinerilor în funcţie de mediul de reşedinţă, precum coabitare, căsătorie, apariţia unui copil, sunt prezentate în figura 2.14 şi figura 2.15.. Datele studiului GGS arată că prevalenţa producerii acestor evenimente creşte proporţional cu vârsta tinerilor (stabilite în baza statutului declarat la momentul interviului).

Rezultatele denotă faptul că procentul tinerilor care au indicat că sunt *căsătoriţi* creşte după vârsta de 25 de ani, iar către vârsta de 34-35 ani în jur de 70% din tinerii atât de la sate, cât şi de la oraşe, aveau acest statut marital. Se menţionează, potrivit datelor GGS, 13,4% din totalul respondenţilor au indicat că sunt divorţaţi, marea majoritate fiind tineri cu o vârstă mai mare de 24 ani.

Un alt indicator important care descrie comportamentul matrimonial al persoanelor tinere este *coabitarea* cu actualul partener. Ponderea persoanelor care erau *în coabitare* la momentul studiului este mai înaltă, atât în cazul tinerilor din mediul rural, cât şi din cel urban între vârstele 21 şi 24 ani, atunci când acest indicator variază între 20-31%. Ulterior, procentul acestora se micşorează, cel mai probabil că tinerii îşi oficializează căsătoria, iar către 35 ani doar ceva mai mult de 10% au indicat că sunt într-o relaţie de concubinaj. În mare parte, coabitarea a devenit un fenomen acceptat social, chiar dacă anterior, traiul în comun cu partenerul fără a fi oficializată căsătoria putea fi un comportament ce era stigmatizat, în special, în ţările din Europa de Est (Sobotka, et al., 2008; Mitrofanova, 2023).

Evenimentul *naşterea primului copil* (a devenit părinte pentru prima dată) la fel înregistrează valori mai înalte pe măsura ce tinerii avansează în vârstă şi sunt evidenţiate diferenţieri semnificative în funcţie de mediul de reşedinţă şi gen. Astfel, ponderea tinerilor din localităţile rurale care au indicat că *au copii* este mai înaltă comparativ cu semenii lor din localităţile urbane, în categoria 25-35 ani ponderea acestora variază în jurul valorii de 80%. În acelaşi timp, procentul tinerilor din mediul urban care au indicat că au copii este mai joasă şi oscilează în jurul valorii de 70% chiar şi pentru categoria de vârstă 25-35 ani.

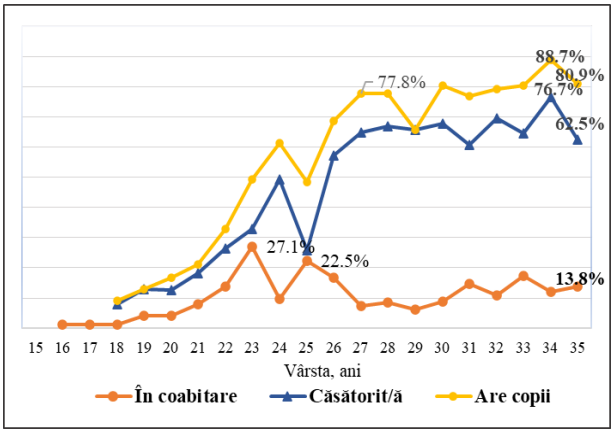

Figura 2.14. Statutul marital, rural
Sursa: calculat de autor în baza datelor GGS, 2020.

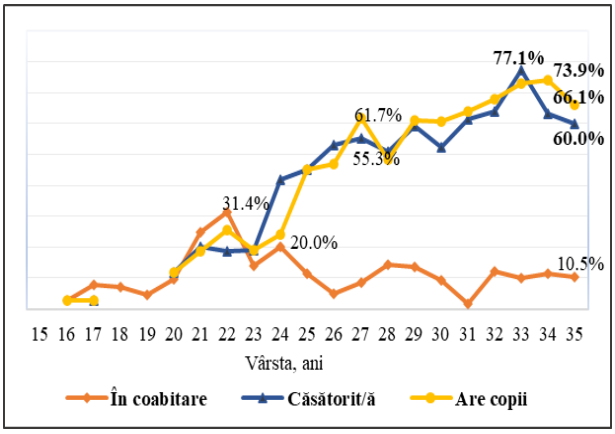

Figura 2.15. Statutul marital, urban
Sursa: calculat de autor în baza datelor GGS, 2020.

Cele mai evidente diferenţieri privind comportamentul matrimonial şi reproductiv se atestă în funcţie de gen, prezentate în figura 2.16. şi figura 2.17.. Astfel, femeile într-o pondere mai mare au statutul de căsătorită, valoarea oscilând în jurul a 70%, în timp ce în rândul bărbaţilor, ponderea celor căsătoriţi variază în jurul a 60% către vârsta 34-35 ani. Totodată, dacă în intervalul

21-24 ani procentul celora care au indicat că sunt într-o relaţie de coabitare este practic egală între bărbaţi şi femei, constituind circa 25%, atunci către vârsta de 35 ani ponderea bărbaţilor care sunt în coabitare cu partenerul este dublă comparativ cu femeile.

În aceeaşi ordine de idei, datele studiului arată, în cazul femeilor, apariţia unui copil se produce mai devreme, iar ponderea pentru toate categoriile de vârste este net superioară comparativ cu bărbaţii tineri. Astfel, analizând datele pe vârste specifice se evidenţiază că circa 85% din femei la vârsta de 26 ani au indicat că au deja copii, iar către 35 ani absoluta majoritate sau circa 91% deţineau statutul de părinte. În cazul bărbaţilor, se atestă pattern-uri diferite pe categorii de vârste – către de 27 ani ceva mai mult de jumătate (57%) din tineri au indicat că au un copil, iar în intervalul 34-35 de ani, ponderea tinerilor care aveau copii atinge oscilează în jurul valorii de 60%.

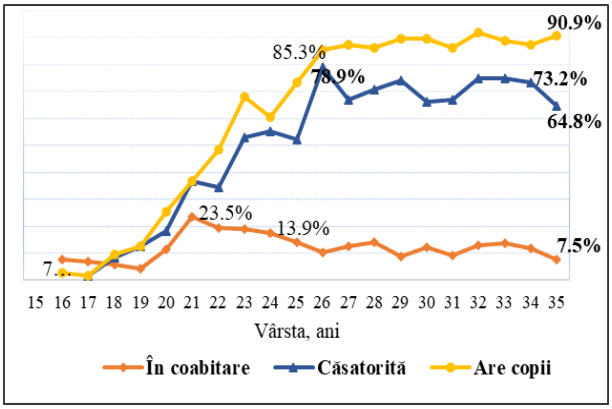

Figura 2.16. Statutul marital, femei
Sursa: calculat de autor în baza datelor GGS, 2020.

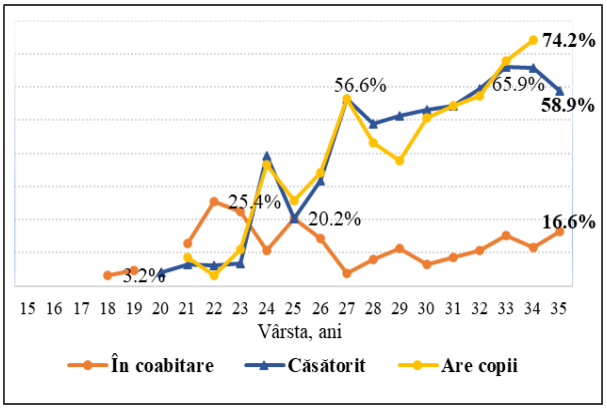

Figura 2.17. Statutul marital, bărbaţi
Sursa: calculat de autor în baza datelor GGS, 2020.

În ceea ce urmează este analizată mai detaliat *vârsta medie la prima căsătorie* în funcţie de diferiţi indicatori sociodemografici, care vine să confirme datele descrise mai sus, dar şi anumite tendinţe demografice. Datele studiului GGS arată că vârsta medie la prima căsătorie înregistrată pe întreg eşantionul de 15-35 ani este de *22,6 ani*. Potrivit analizei realizate, acest indicator variază semnificativ în funcţie de gen (bărbaţi – *24,1 ani*, femei – *21,5 ani*), mediu de reşedinţă (rural – *22,1 ani* şi urban – *23,2 ani*) şi nivelul de studii al tinerilor (gimnaziale şi mai puţin – *21,8 ani*, în timp ce în rândul tinerilor cu studii superioare – *24,0 ani*) (figura 2.18.).

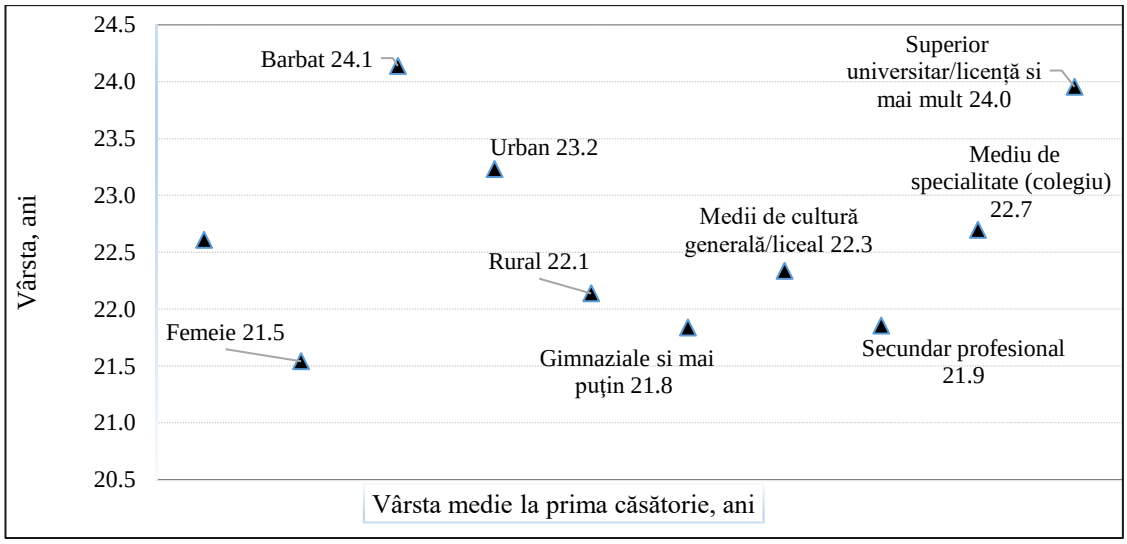

Figura 2.18. Vârsta medie la prima căsătorie, în funcţie de gen, mediu de reşedinţă, nivel de studii

Sursa: calculat de autor în baza datelor GGS, 2020.

Similar cu indicatorul vârsta medie la prima căsătorie, se atestă modele diferențiate privind *vârsta medie la apariţia primului copil* din perspectiva mediului de reședință, gen şi nivelului de instruire (figura 2.19.). Vârsta medie la apariţia primului copil este de *21,5 ani* pentru femei şi *24,3 ani* pentru bărbaţi, în mediul rural – *21,9 ani*, iar în mediul urban – *24,3 ani*. Cele mai semnificative diferenţe se evidenţiază după nivelul de studii al tinerilor. Dacă în cazul tinerilor cu studii gimnaziale şi mai puţin vârsta când devin părinţi pentru prima dată este de *21,1 ani*, atunci pentru tinerii care deţin studii superioare aceasta constituie *24,7 ani*.

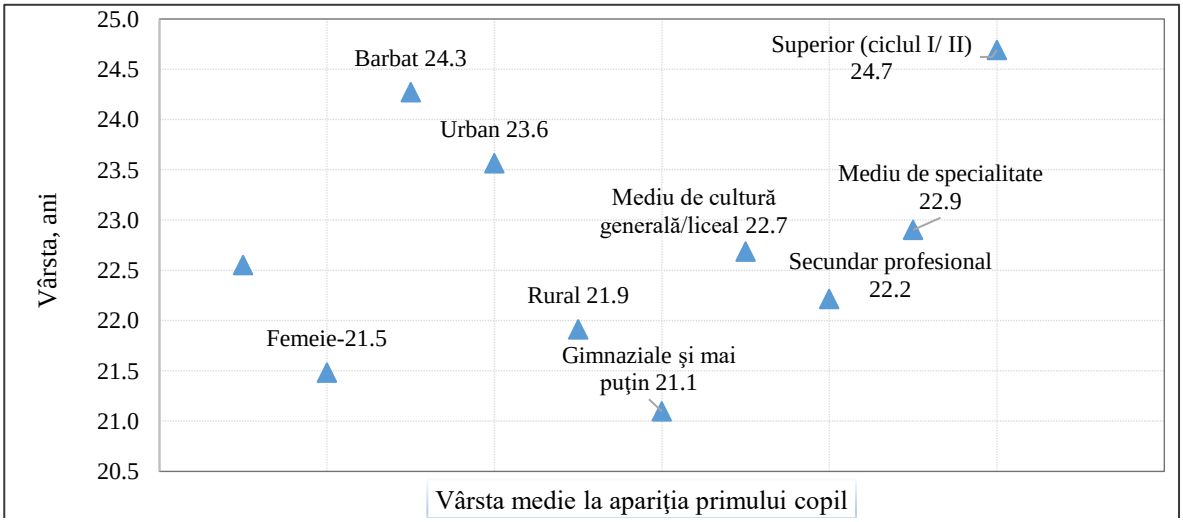

Figura 2.19. Vârsta medie la apariţia primului copil, în funcţie de gen, mediu de reşedinţă, nivel de studii

Sursa: calculat de autor în baza datelor GGS, 2020.

În cadrul acestui studiu a fost analizată, de asemenea, legătura dintre *variabila locuiesc cu părinţii* şi *locuiesc separat* şi variabilele sociodemografice şi ocupaţionale care marchează tranziţia tinerilor la viaţa de adult. Rezultatele arată o corelaţie semnificativă între vârsta tinerilor şi traiul cu / separat de părinţi (Cramer's V=0.353), datele fiind prezentate mai sus. De asemenea, se atestă o corelaţie semnificativă între traiul separat de părinţi şi statutul matrimonial (Cramer's V= 0.295) şi statutul de părinte (Cramer's V= 0.324) al tinerilor. Conform datelor GGS, marea majoritate a tinerilor care sunt căsătoriţi (91%) şi care au cel puţin un copil (91%) locuiesc separat de părinţi. Totodată, se evidenţiază o situaţie diferită în funcţie de statutul ocupaţional al tinerilor (*Cramer's V= 0.285).* Tinerii care sunt şomeri (23%) şi nu lucrează / casnică (22%) într-o pondere mai mare locuiesc cu unul sau ambii părinţi comparativ cu tinerii angajaţi în câmpul muncii (16%). Cea mai mare pondere de tineri care locuiesc cu părinţii sunt tinerii până la 19 ani şi cei antrenaţi în procesul educaţional (figura 2.20.).

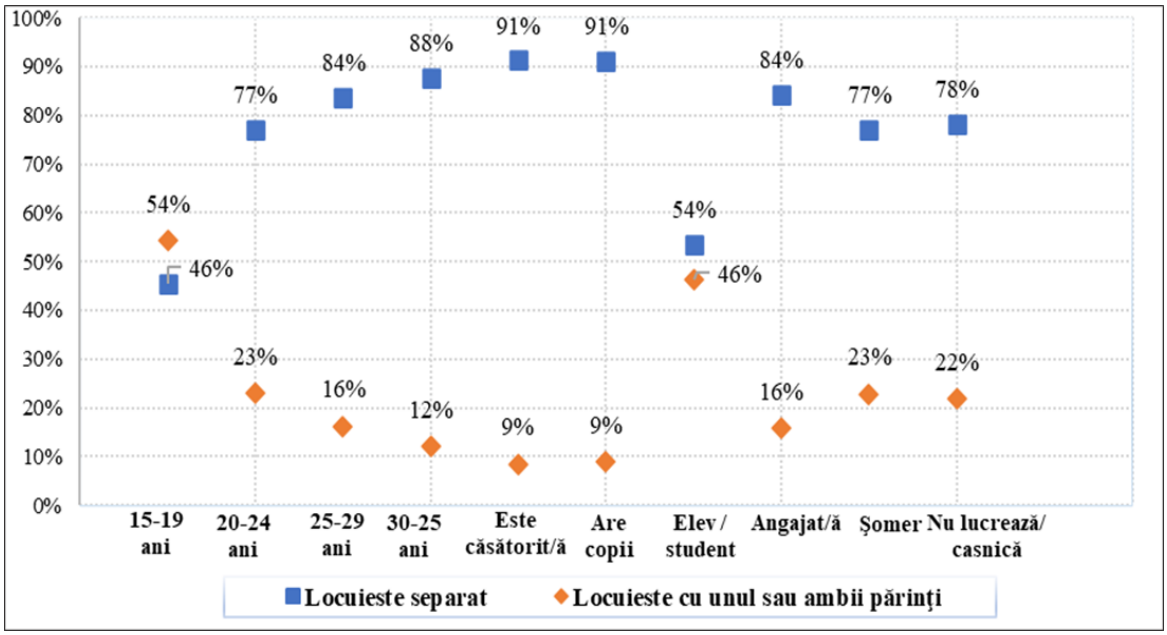

Figura 2.20. Locuiesc cu unul sau ambii părinţi, în funcţie de alte evenimente cheie
Sursa: calculat de autor în baza datelor GGS, 2020.

Explicația comportamentelor matrimoniale şi reproductive ţine şi de factorii atitudinal-valorici care determină în mare măsură comportamentul demografic al tinerilor, iar subcultura „orientată spre familie” şi „să aibă copii” formează un context normativ pentru care cuplurile se bazează atunci când iau diverse decizii. Urmează de menţionat că valorile și obiceiurile sociale pe care le dezvoltă tinerii în anii de formare vor fi valorile pe care le vor îmbrățișa și în viitor. Datele studiului GGS arată că familia rămâne a fi o valoare importantă pentru tineri, 66% din ei manifestându-şi dezacordul cu afirmaţia *„căsătoria este ceva demodat”*, deşi practic fiecare al cincilea tânăr este de acord cu această afirmaţie. În aceeaşi ordine de idei, marea majoritate a

persoanelor tinere (88%) susţin afirmaţia: pentru ca viaţa să fie împlinită, atât pentru femei, cât pentru bărbaţi este important *„să aibă un copil”*.

În pofida faptului că tinerii conştientizează importanţa familiei ca instituţie socială, o atitudine pozitivă persoanele tinere o manifestă şi faţă de anumite comportamente matrimoniale moderne - 64% fiind de acord cu afirmaţia *„că este normal ca doi oameni necăsătoriţi să locuiască în comun, chiar dacă nu au de gând să se căsătorească”*. La rândul său, se atestă existența unui conflict de dublă perspectivă în privinţa familiei ca valoare socială – marea majoritate a tinerilor (79%) sunt de acord cu faptul că *„căsătoria este o relaţie pe viaţă şi nu trebuie să se întrerupă niciodată”*, practic aceeaşi pondere (74%) susţin ideea că *„un cuplu poate să divorţeze, chiar dacă au un copil*” (figura 2.21.).

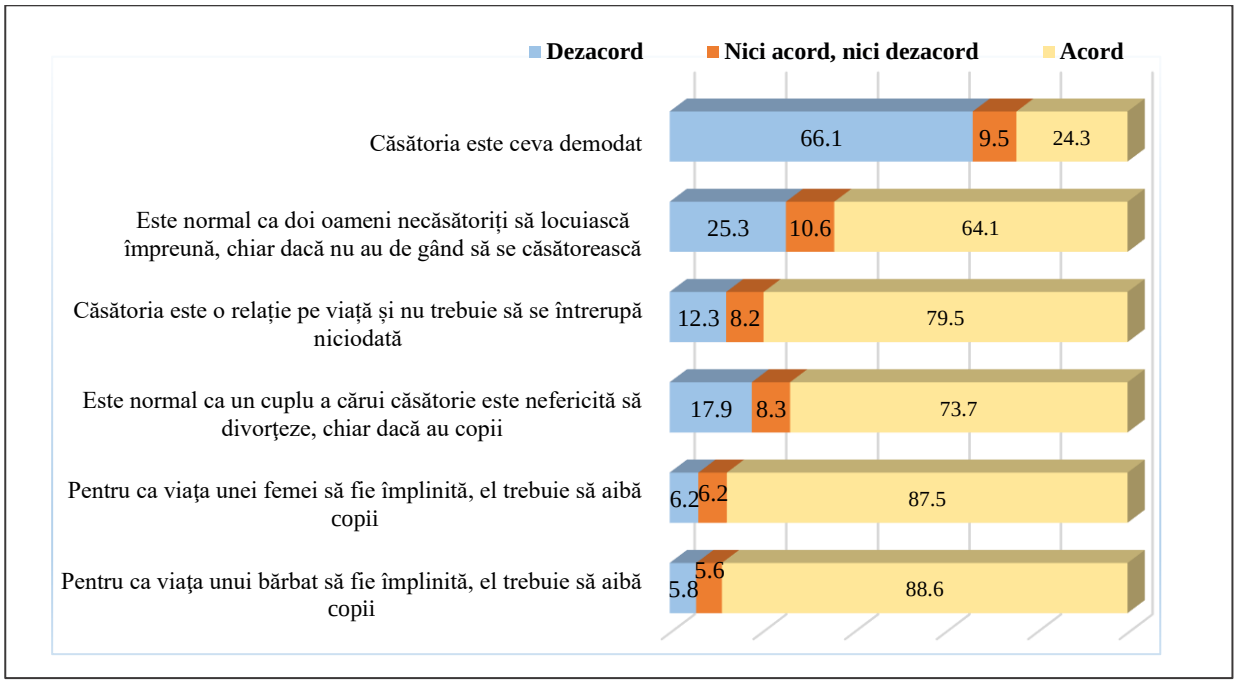

Figura 2.21. Măsura în care tinerii sunt de acord cu următoarele afirmaţii...?
Sursa: calculat de autori în baza datelor GGS, 2020.

Datele studiului privind evenimentele tranzitorii ce ţin de căsătorie şi apariţia unui copil sunt comparabile cu cele înregistrate în rândul tinerilor din alte țări din regiune. Se atestă o divergență a modelelor de tranziție cu generațiile anterioare și o convergență cu modele demonstrate de țările care se află în stadii mai avansate de dezvoltare a familiei, diversificarea relațiilor de parteneriat, transformarea modelului reproductiv, cunoscut prin conceptul de „a doua tranziție demografică” (Митрофанова, 2016). Totodată, în modelele de tranziție se observă diferențierea de gen, care se manifestă pregnant în declanșarea evenimentelor demografice: femeile se căsătoresc și devin părinți mai devreme decât bărbații, apariția unui copil, în cazul femeilor, îi reduce șansele de angajare și continuarea educației (Митрофанова, 2011; Терещенко, et al., 2018).

În procesul tranziției demografice schimbările normelor valorice reprezintă un proces continuu care direcţionează atitudinile, percepțiile şi opiniile populației tinere privind rolul copiilor și familiei, determinând particularitățile comportamentului reproductiv și marital cum ar fi inițierea în viața sexuală înainte sau după căsătorie, răspândirea parteneriatelor, vârsta medie a mamei la prima naștere etc. Republica Moldova se aliniază la orientările atitudinal-valorice moderne față de familie, căsătorie și copii, ceea ce ține de traiul în comun fără înregistrarea căsătoriei (concubinajul), nașterea copiilor în cuplurile necăsătorite, dar și desfacerea căsătoriei dacă partenerii nu sunt fericiți. Procesul tranziției fertilității în Republica Moldova se caracterizează prin amânarea nașterilor la vârstele mai tinere și creșterea acestora la vârstele mai mature, determinând scăderea fertilității cohortelor mai tinere. Or dimensiunea tranziției tinerilor la viața de familie este nemijlocit determinată de orientările atitudinal-valorice ale tinerilor ceea ce influențează în cele din urma tranziția la viața de adult.

2.5. Concluzii la Capitolul II

1. Analiza contextului socioeconomic al tranziției tinerilor la viața de adult a scos în evidență un șir de provocări și tendințe relevante, acesta fiind caracterizat prin instabilitate, dependența înaltă de șocuri interne și externe. Declinul populației prezintă tendința demografică principală, iar generația tinerilor este în descreștere continuă. Un număr important de tineri este implicat în migrația internațională, atât în scopul studiilor, cât și al încadrării în câmpul muncii. Aceste schimbări au determinat o schimbare fără precedent a contextului demografic al țării, având implicații multiple asupra perspectivelor de dezvoltare socioeconomică și a securității naționale, poate duce şi la diminuarea rolului grupului de tineri în procesele decizionale, ignorarea intereselor și necesităților acestora.
2. Situaţia socioeconomică precară a ţării, exacerbată de crizele şi provocările globale şi cele regionale s-a transpus într-o înrăutăţire a bunăstării materiale şi psiho-emoţionale a tinerilor. Cele mai grave probleme cu care se confruntă actualmente populaţia tânără sunt insuficiența banilor pentru necesitățile de bază (63%), neîncrederea în ziua de mâine (50%), stresul şi oboseala (45%), lipsa unei locuinţe proprii (30%) şi imposibilitatea de a-şi găsi un loc de muncă potrivit (21%). Problemele de ordin material au constrângeri importante asupra tranziției tinerilor la maturitate, limitând resursele și oportunitățile pentru cei mai marginalizați şi defavorizați.
3. Se evidenţiază o preocupare asiduă a persoanelor tinere pentru realizarea scopurilor profesionale (81%), pentru deţinerea propriei locuințe (76%), aspiraţii educaţionale (68%)

şi aspiraţii referitoare la viaţa de familie (64%). Totodată, tinerii din Republica Moldova apreciază drept nefavorabile condiţiile contextuale de a-şi realiza aspiraţiile de viaţă, semnalând o situaţie alarmantă privind accesul tinerilor la serviciile şi oportunităţile care ar urma să faciliteze tranziţia la viaţa de adult. Marea majoritate a persoanelor tinere consideră că şansa tinerilor de a avea o locuinţă proprie (88%), şansa tinerilor de a avea un loc de muncă bine plătit (88%) şi suportul / facilităţi la susţinerea familiilor tinere (82%) reprezintă probleme stringente. O situaţie mai favorabilă se evidenţiază în cazul accesului la servicii pentru tineret şi la formele de învăţământ dorite.

4. Se constată modele specifice de tranziţie a tinerilor la viaţa de adult. Datele arată că absoluta majoritate a tinerilor îşi finalizează studiile până la vârsta de 24 de ani. Se evidenţiază diferenţieri semnificative privind traseul educaţional individual, acesta fiind mai prelungit în mediul urban (20,6 ani) comparativ cu mediul rural (17,6 ani) şi mai extins pentru femei (19,1 ani) în comparaţie cu bărbaţii (18,7 ani). Se adevereşte o pondere înaltă a persoanelor care părăsesc timpuriu sistemul educaţional fără a avea o calificare profesională. Nivelul educaţional scăzut al părinţilor este determinantul cu cel mai mare impact asupra traseului educaţional al tinerilor, fiind urmat de discrepanţele de gen şi mediul de reşedinţă.
5. Se atestă o piață a muncii slab dezvoltată și cu oportunități reduse de integrare profesională, în special în mediul rural și orașele mici. Ponderea tinerilor angajaţi pentru plată / salariu variază în jurul valorii de 50%, atestându-se diferenţe în funcţie de indicatori sociodemografici. Datele arată că au o angajare „stabilă", pe o perioadă nedeterminată – 28,5% din tineri, „temporară", pe o perioadă determinată – 8,8%, iar „informală", o angajare fără contract de muncă – 10,9%. În afara pieţei muncii sunt tinerii NEET şomeri – 22,1% şi NEET inactivi – 13,8%. Angajarea „stabilă" este specifică în mare parte pentru tinerii cu studii superioare şi în mediul urban, iar angajarea „fără contract de muncă" şi situaţia NEET este caracteristică pentru persoanele cu un nivel scăzut de studii şi predominant în mediul rural.
6. Se evidențiază modele specifice pe dimensiunea tranziţiei tinerilor de la familia de proveniență la familia de destinaţie. Datele arată că ponderea tinerilor care locuiesc împreună cu părinții este direct proporțională cu vârsta acestora, în grupul de vârstă 15-19 ani mai mult de jumătate din tineri locuiesc cu părinții, iar în rândul tinerilor de 30-35 ani doar circa 10% stau într-o gospodărie comună cu părinţii. În localităţile rurale, marea majoritate a persoanelor tinere trăiesc în locuinţe care sunt în proprietate privată. În mediul urban, 45% din tinerii cu vârsta cuprinsă între 15-19 ani şi 54% din persoanele de 20-24 ani stau într-o locuinţă închiriată.

7. Se constată diferenţieri privind comportamentul matrimonial şi reproductiv al tinerilor în funcţie de gen, mediu de reşedinţă şi nivel educaţional. Vârsta medie la prima căsătorie variază semnificativ în funcţie de gen (bărbaţi – 24,1 ani, femei – 21,5 ani), mediu de reşedinţă (rural – 22,1 ani şi urban – 23,2 ani) şi nivelul de studii al tinerilor (gimnaziale şi mai puţin – 21,8 ani, în timp ce în rândul tinerilor cu studii superioare – 24,0 ani).
8. Se atestă modele diferențiate privind vârsta medie la apariţia primului copil din perspectiva mediului de reședință, gen şi nivelul de instruire. Vârsta medie la apariţia primului copil este de 21,5 ani pentru femei comparativ cu 24,3 ani pentru bărbaţi, în mediul rural 21,9 ani, iar în mediul urban – 24,3 ani. Cele mai semnificative diferenţe se evidenţiază după nivelul educaţional al tinerilor. Pentru tinerii cu studii gimnaziale şi mai puţin vârsta când devin părinţi pentru prima dată este de 21,1 ani, iar pentru tinerii care deţin studii superioare – 24,7 ani.

3. TIPOLOGIA TRANZIȚIEI TINERILOR LA VIAȚA DE ADULT ŞI POLITICI INTERSECTORIALE ÎN DOMENIUL TINERETULUI

3.1. Determinarea şi cuantificarea tipurilor tranziţiei la viaţa de adult

Tranziţia tinerilor la viaţa de adult este un proces dinamic atunci când se produc mai multe evenimente interdependente şi care sunt încorporate într-un context socioeconomic și istoric specific (Guerrero-Puerta, 2023). Se estimează că este una dintre cele mai complexe etape ale cursului vieţii, datorită multitudinii de evenimente care se cumulează, parțial se suprapun şi, în ultimă instanţă, implică accederea tinerilor într-o nouă poziție în ierarhia socială şi profesională.

La etapa actuală, tinerii au mai multe posibilităţi de explorare şi experimentare a unor trăiri şi trasee individuale, conturându-se o de-standardizare şi o dezinstituţionalizare a cursului vieţii, aceştia configurându-şi biografiile într-un mod mai puțin constrâns de instituțiile și structurile sociale decât cele ale generațiilor anterioare (Beck, et al., 2002; Arnett J. J., 2000; Walther, 2006). Totuşi, aceste aspecte necesită o analiză detaliată în contextul macroeconomic specific al fiecărei țări (O'Higgins, 2017) și ţinând cont de impactul mediului familial al tinerilor (Billari, et al., 2019).

În această ordine de idei, tranziția tinerilor la viața de adult este interpretată în cadrul "societăți de risc", cu referinţă la principalele procese care o marchează, precum globalizarea, individualizarea, subocuparea şi riscurile globale (Beck, et al., 2002). Teoria individualizării are un rol important în explicarea modelelor moderne de tranziție către maturitate (Beck, 1992; Beck, et al., 2002; Corijn, et al., 2001), un aspect important analizat în cadrul acestor abordări teoretice fiind extinderea perioadei de maturitate emergentă, condiționată de aceste procese complexe. Aceasta presupune, în mare parte, amânarea asumării de către tineri a anumitor roluri de adulți, precum angajarea în câmpul muncii, căsătoria, parentalitatea (Corijn, et al., 2001; Biggart, et al., 2006; Arnett, 2006; Walther, 2006; France, 2007; Mitrofanova, 2023). Un alt aspect important ţine de ordinea producerii evenimentelor specifice, ce și-a pierdut în multe cazuri semnificația şi nu mai sunt atât de relevante din punctul de vedere al vârstei cronologice (Losîi, 2018; Furlong, 2012). Necesită a fi remarcat că a suferit schimbări nu doar succesiunea evenimentelor de tranziție, dar şi aşteptările legate de normele sociale sau timpul social, ordonarea evenimentelor și a rolurilor sociale în funcție de vârstă. Tinerii, după cum a fost menţionat, sunt mai puțin constrânși din această perspectivă comparativ cu generaţiile precedente.

Subiectele date au devenit centrale în cadrul dezbaterilor în domeniul cercetării sociale, întrucât schimbările din societate au adus modificări semnificative privind momentul și modul în care tinerii își construiesc identitatea și își asumă anumite responsabilități. Prin urmare, tranziția individului de la tinerețe la maturitate se intersectează cu tranziția societăților contemporane către o formă mai integrată, interdependentă și globalizată. Acest fenomen implică faptul că tinerii se

confruntă nu doar cu provocări individuale legate de tranziția către viața de adult, ci și cu influențe din mediul mai larg care le modelează opțiunile și perspectivele într-un mod mai complex și interconectat (Arnett, 2007).

Cu siguranţă, efectele globalizării, mobilităţii şi integrării internaţionale se resimt şi în modalităţile de dobândire a autonomiei tinerilor din Republica Moldova. După cum a fost menţionat anterior, contextul sociocultural al ţării se caracterizează printr-un nivel ridicat de conexiune la evenimentele pe scară globală multiculturală, un segment important de tineri fiind implicat în migraţia internaţională în scop de muncă sau studii. Drept urmare, tinerii se regăsesc într-un sistem social complex alcătuit din multiple elemente precum norme, valori, tradiţii şi relaţii sociale, în care trebuie să-şi formuleze aspiraţiile și traseze perspectivele de viitor, şi pe care trebuie să le încorporeze într-o imagine coerentă privind traiectoria individuală de viaţă.

Opiniile tinerilor şi măsura în care acest grup evaluează posibilităţile de a alege şi influenţa propria traiectorie în viaţă au fost analizate în cadrul studiului sociologic *„Tranziţia tinerilor la viaţa de adult în condiţiile crizelor prelungite”*. Astfel, cercetarea a scos în evidenţă faptul că marea majoritate a tinerilor îşi asumă preponderent implicarea în traiectoriile proprii spre viaţa adultă, fiind de acord cu faptul că ei sunt *„responsabili pentru succesul lor în viaţă”* (86%), cât şi cu afirmaţia că *„realizările din viaţă nu depind de familie, dar de propriile capacităţi şi de educaţie”*, pentru care s-au pronunţat ceva mai mult de jumătate din participanţii studiului (59%). Într-o altă ordine de idei, marea majoritate a tinerilor sunt de acord şi cu *„necesitatea implicării mai pregnante a factorului politic în asigurarea şanselor egale în viaţă pentru tineri”*, indicat de către 81% din persoanele intervievate. Prin urmare, datele arată o situaţie în care persoanele tinere îşi asumă în cea mai mare parte responsabilitatea pentru succesul în viaţă, ceea ce fără îndoială, constituie o premisă bună a tranziţiei la statutul de adult, dar sunt conştienţi de faptul că fără o implicare a factorului politic în asigurarea egalităţii de şanse pentru toate categoriile de tineri, a instanţelor de sprijin în situaţii dificile, acest fapt este greu de realizat.

Privitor la alte afirmaţii care ar putea eventual influenţa traiectoriile individuale, atitudinea tinerilor nu este atât de clar manifestată. Ceva mai mult de jumătate din tinerii intervievaţi (58%) sunt de acord cu afirmaţia că *„dacă muncești din greu și dai tot ce ai mai bun, ai șanse mari să realizezi multe în viață”*, dar şi că *„astăzi există mai multe modalități de a câștiga mulți bani decât să ai un loc de muncă stabil”* (50%). În aceeaşi ordine de idei, mai puţin de jumătate din tineri (42%) sunt încrezători că „*o diplomă de studii superioare este cea mai bună bază pentru o carieră profesională”*(figura 3.1.).

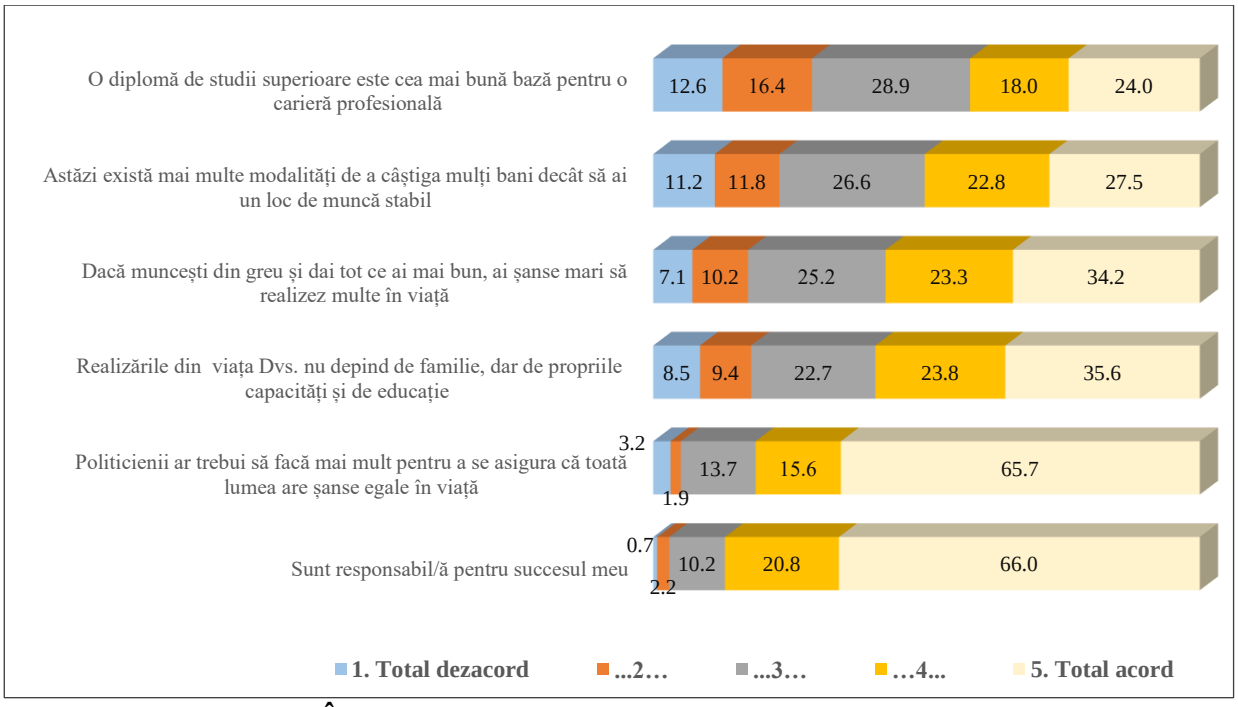

Figura 3.1. În ce măsură sunteți de acord cu următoarele afirmații...? (%)

Sursa: datele studiului sociologic „Tranziţia tinerilor la viaţa de adult în condiţiile crizelor prelungite”, 2023.

Este necesar de reiterat faptul că din perspectiva paradigmei cursului vieții, capacitățile și capabilităţile se dezvoltă în diferite moduri pe măsură ce tinerii se îndreaptă către maturitate, iar realizarea depinde de contextul socioeconomic şi de cadrul instituţional şi de politici, precum şi de sistemul motivaţional şi aspiraţional, condiţiile și oportunitățile de care dispun aceştia în procesul de tranziţie. Prin urmare, experienţa tranziţiei depinde atât de luarea propriilor decizii, de abilităţi şi motivaţie, cât şi de resursele economice, oportunităţile şi constrângerile contextului familial, socio-istoric si macroeconomic (Schoon, et al., 2009).

În acest context, este relevantă cronologizarea evenimentelor care marchează tranziţia la viaţa de adult, constituind un indicator social ce semnifică trecerea de la un statut pe care l-a deţinut individul anterior sau relaţiile sale în raport cu anumite instituții către un nou statut social sau instituţie (Corijn, et al., 2001). În această privinţă, stabilirea momentului producerii evenimentelor şi dobândirii de noi statusuri şi roluri sociale, cât şi a factorilor determinanţi oferă nu doar informaţii ştiinţifice despre traseul educaţional, comportamentul matrimonial şi reproductiv, dezvoltarea carierei, schimbarea reşedinţei, ci şi dovezi bine fundamentate în procesul de elaborare și promovare a politicilor publice în domeniile vizate, în special măsuri de politici intersectoriale.

Pentru a explora la ce vârstă tinerii tind să dobândească anumite statusuri şi roluri sociale a fost calculată prevalenţa acestora în baza a cinci evenimente-cheie stabilite ca marcatori ai tranziţiei la maturitate: finalizarea studiilor, traiul separat de părinţi, căsătoria, parentalitatea şi angajarea în câmpul muncii. În acest scop au fost utilizate datele GGS care acoperă o gamă largă de variabile

pentru analiza tranziției tinerilor la vârsta de adult. Rezultatele studiului vin să confirme faptul că traseul educaţional este finalizat până la atingerea vârstei de 24 de ani de către absoluta majoritate a tinerilor, ulterior procentul persoanelor care sunt încadraţi în procesul de studii este unul infim. La fel, până la vârsta de 24 ani marea majoritate a tinerilor deja locuiesc separat de părinţi, iar către vârsta de 35 de ani acest indicator atinge aproape 90%, respectiv doar 10% locuiesc într-o gospodărie cu părinţii lor. Privind producerea evenimentelor demografice, datele studiului GGS arată că circa trei pătrimi sau 75% din tineri aveau statutul de părinţi şi 62% erau într-o căsătorie oficială către vârsta de 35 ani. La rândul său, datele obţinute adeveresc faptul că statutul de a fi angajat în câmpul muncii este cel care înregistrează cea mai joasă pondere comparativ cu alte evenimente, deşi acest indicator este considerat a fi unul crucial, ce contribuie la obţinerea independenţei financiare şi asigurarea bunăstării tinerilor. Astfel, după 24 de ani procentul tinerilor angajaţi în câmpul muncii nu depăşeşte 50% din totalul persoanelor tinere (figura 3.2.).

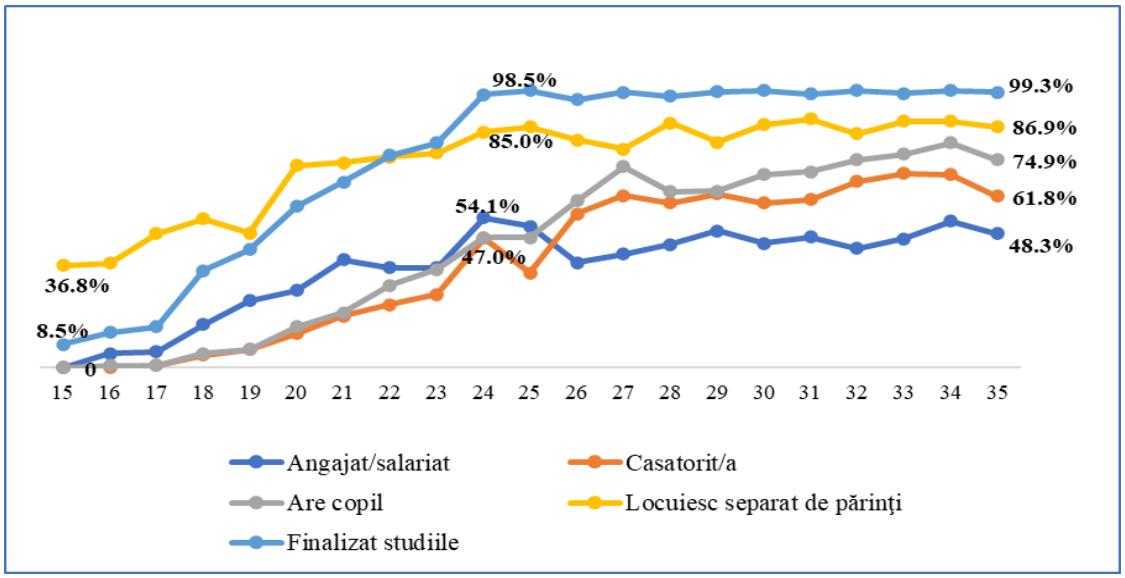

Figura 3.2. Evenimentele tranziției tinerilor la viața de adult

Sursa: Calculat de autor în baza datelor GGS, 2020.

Cronologizarea evenimentelor în contextul tranziției către viața de adult pot fi încadrate în etapele dezvoltării umane, după cum au fost descrise de cercetătorul S. Levinson (1978). Prima etapă este cea a intrării în lumea adulților, care are loc între vârstele de 22 și 28 de ani, în care individul se confruntă cu alegeri semnificative legate de dragoste, muncă, relații de prietenie, valori și stil de viață. A doua etapă este tranziția la vârsta de 30 de ani, care se desfășoară între 28 și 33 de ani, atunci când sunt observate modificări în structura vieții individului, care începe să își consolideze cariera și relațiile sociale. Etapă, numită debarcarea, are loc între 33 și 40 de ani, în timpul căreia individul își definește nișa în societate și își atinge obiectivele legate de familie și carieră dat (Levinson, 1978). Aceste etape reprezintă procese complexe și graduale de tranziție

către maturitate, în care individul se adaptează la cerințele și oportunitățile contextului său social și profesional, fapt atesta şi în cadrul studiului dat.

Într-o altă ordine de idei, chiar dacă procesul de individualizare prezintă tinerilor un rol mai mare în alegerile lor de viață, tranzițiile acestora către maturitate continuă să fie modelate de anumite constrângeri structurale, precum mediul de reşedinţă şi mediul familial, fapt atestat şi de cercetarea dată. Astfel, datele studiului GGS analizate pe diferite dimensiuni ale tranziţiei, descrise în paragrafele anterioare, au arătat că evenimentele ce țin de tranziția de familie, adică căsătoria şi apariţia unui copil, se produc mai devreme în rândul femeilor, preponderent în mediul rural. Traseul educațional este mai extins în mediul urban și în rândul femeilor, iar angajarea are o pondere mai mare în mediul urban și în rândul bărbaților, cât şi în rândul persoanelor cu un nivel mai înalt de studii.

La rândul său, studiul atestă o mobilitate socială redusă în cazul familiilor cu capital uman şi social insuficient. În familiile unde părinții dețin un nivel scăzut de instruire și un statut profesional jos, și descendenţii acestora, cel mai probabil, vor urma traseul acestora, în special dacă locuiesc în mediul rural. Dimensiunile prin care familia influenţează asupra anumitor decizii luate de tineri privind evenimentele ce marchează trecerea la maturitate sunt socializarea, alegerile/opţiunile şi oportunităţile stratificate (Billari, et al., 2019). Prin urmare, originea socială ca un construct multidimensional, prin prisma diferitelor resurse parentale rămân a fi importante în transmiterea intergenerațională a avantajului educațional (Lauri, 2022), iar ulterior a statutului socioprofesional al tinerilor, cât şi celui matrimonial. De asemenea, mediul familial are importanţă în formarea sistemului de valori şi normele sociale. Rolurile de gen depind de atitudinile și percepțiile formate în tinerețe în perioada de socializare, facilitând astfel formarea stereotipurilor care şi vor determina comportamentul indivizilor în viața adultă.

În aceeaşi ordine de idei, accentuăm, deşi există aproape o unanimitate de păreri privind evenimentele-cheie ale tranziţiei la viaţa de adult (Coles, 1995; Billari, 2010; Paolini, et al., 2018), rămâne deschisă întrebarea când acest proces poate fi considerat „finalizat” sau „complet”, precum şi care este evenimentul sau evenimentele cumulate ce ar semnifica că statutul de adult a fost atins. Din perspectiva studiului dat sunt importante toate dimensiunile tranziţiei la maturitate, care sunt complexe şi interdependente, la producerea cărora individul trebuie să devină **productiv, independent şi integrat social**, aducându-şi contribuţia la dezvoltarea comunităţii şi a societăţii în ansamblu.

În pofida impredictibilității și a ambiguității acestui proces, totuşi, este relevant să se stabilească şi cuantifice tipurile de tranziţie în funcţie de diferiţi indicatori şi să se elucideze vulnerabilităţile diferitor categorii de tineri. O astfel de tipologizare contribuie la o înțelegere mai

profundă şi detaliată a aspectelor obiective, cât și subiective ale tranziţiei la maturitate şi poate servi ca şi cadru pentru direcționarea măsurilor de politici şi suportului pentru cele mai vulnerabile categorii de tineri.

Pentru determinarea tipologiei ce ar evidenţia specificul tranziţiei la viaţa de adult a fost utilizată **analiza de cluster**, în cazul dat este utilizată analiza de tip Two - Step Cluster. Dat fiind faptul că marea majoritate a evenimentelor care marchează tranziţia la viaţa de adult se produc după vârsta de 24 de ani, categoria de vârstă **25-35 ani** a fost delimitată drept una de referinţă a analizei statistice aprofundate. În analiza de cluster au fost incluse următoarele evenimente (variabile categoriale): nu locuieşte cu părinţii, este căsătorit, are copil, statutul ocupaţional (angajat, şomer, inactiv) şi variabile continue (vârsta medie la obţinerea celui mai înalt nivel de studii, vârsta medie la prima căsătorie şi vârsta medie când a devenit părinte pentru prima dată). În derularea analizei de cluster, statutul ocupaţional al tinerilor în raport cu piaţa muncii s-a dovedit a fi variabila cu cea mai mare pondere în determinarea apartenenței la cluster (1,00), fiind urmată de vârsta medie la finalizarea procesului de studii (0,735), celelalte variabile au avut o pondere mai moderată în stabilirea clusterelor.

În urma derulării analizei de tip Two - Step Cluster au fost identificate **patru tipuri principale**: tipul 1. *tranziţie complexă* (29,4%); tipul 2. *tranziţie incertă* (37,7%); tipul 3. *tranziţie precară* (17,7%); tipul 4. *tranziţie timpurie* (15,2%) (figura 3.3).

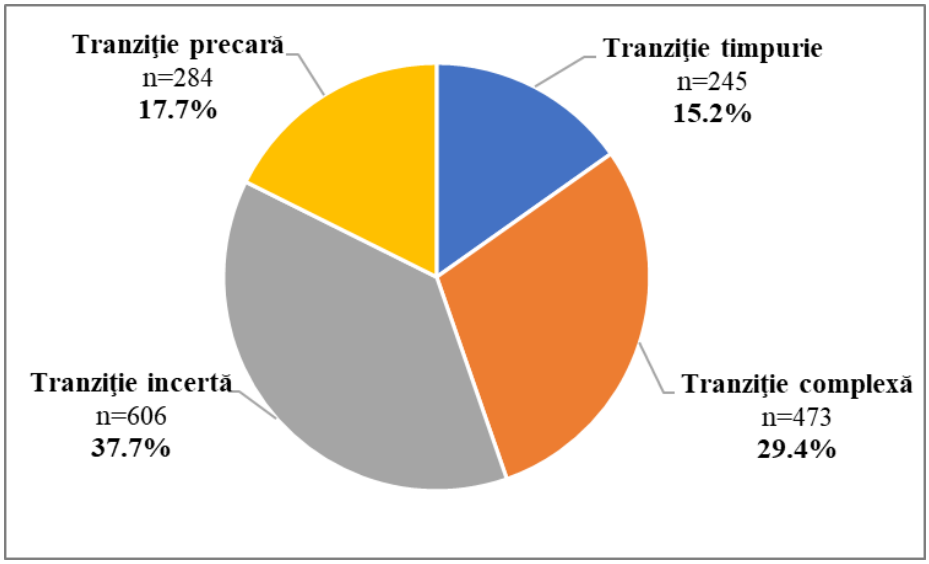

Figura 3.3. Tipologia tranziţiei tinerilor la viaţa de adult
Sursa: Calculat de autor în baza datelor GGS, 2020.

În Tabelul 3.1. sunt prezentate principalele caracteristici ale clusterelor stabilite în funcţie de anumiţi indicatori sociodemografici şi ocupaţionali. Pentru a investiga dacă există o relație semnificativă între clusterul la care aparține fiecare individ și caracteristicile sociodemografice

(genul, mediul de reședință, nivelul de educație, statutul ocupațional) a fost aplicat *testul chi-pătrat*. Rezultatele testelor atestă semnificaţie statistică, indicând faptul că clusterele se diferenţiază în ceea ce privește genul ($\chi2$ (3) = 71.936, p < .000), mediul de reşedinţă ($\chi2$ (3) = 116.958, p < .000), nivelul de studii ($\chi2$ (6) = 209.152, p < .000) și statutul ocupațional ($\chi2$ (5) = 2356.127, p < .000). Analiza efectuată relevă o variație semnificativă a compoziției clusterelor în funcție de variabilele sociodemografice investigate.

Table 3.1. Principalele caracteristici ale clusterelor în funcţie de gen, mediu de reşedinţă, nivel de studii și statut ocupațional

		Tranziţie complexă	**Tranziţie incertă**	**Tranziţie precară**	**Tranziţie timpurie**
Gen	Femeie	47.1	**66.8**	43.7	**75.9**
	Bărbat	**52.9**	33.2	**56.3**	24.1
Mediu de reşedinţă	Urban	**57.0**	41.1	26.8	20.4
	Rural	43.0	**58.9**	**73.2**	**79.6**
Nivel de studii	Gimnazial	15.4	**29.7**	**46.3**	**45.7**
	Mediu de cultură generală /liceal	8.7	11.2	12.7	16.7
	Secundar profesional	11.8	**29.3**	20.1	20
	Mediu de specialitate	16.3	11.7	8.5	10.2
	Superior	**47.8**	18.1	12.4	7.3
Statut ocupaţional	Angajat	**96.6**	38.3	10.9	17.6
	Şomer	0.6	1.8	**37.7**	20.0
	Inactiv - nu lucrează /casnică	0.8	1.6	**36.6**	**62.4**
	Inactiv - concediu maternitate /îngrijire copil	0.8	**57.5**	14.8	-

Sursa: elaborat de autor în baza GGS, 2020.

Pentru a investiga impactul variabilei gen asupra vârstei medii la care indivizii ating cel mai înalt nivel de educație, vârstei medii la prima căsătorie și vârstei medii a apariţiei primului copil în fiecare cluster, a fost aplicată analiza de varianță (ANOVA) bidirecțională (tabelul 3.2.). Rezultatele au evidențiat interacțiuni semnificative statistic între gen și variabilele: vârsta de atingere a celui mai înalt nivel de educație (F (3) = 9.600, p = 0.000), vârsta medie a primei căsătorii (F (3) = 9.600, p = 0.000) și vârsta medie a apariţiei primului copil (F (3) = 5,888, p = 0,001; F (3) = 3,987, p = 0,008). Datele obţinute indică că influența genului asupra variabilelor menţionate variază semnificativ între grupuri.

Tabelul 3.2. Vârsta medie pentru cel mai înalt nivel de educaţie, prima căsătorie şi primul copil în funcţie de gen

	Tip tranziţie	Cel mai înalt nivel de studii		Prima căsătorie		Apariţia primului copil	
		Vârsta medie	Std. Deviation	Vârsta medie	Std. Deviation	Vârsta medie	Std. Deviation
Bărbat	Complexă	21,23	4,300	24,83	3,518	24,90	3,596
	Incertă	17,88	3,305	23,82	3,466	24,47	3,182
	Precară	17,19	2,866	23,53	2,539	23,29	3,264
	Timpurie	17,63	2,709	24,67	2,934	24,71	3,848
Femeie	Complexă	20,31	3,874	21,75	3,086	22,09	3,064
	Incertă	19,25	3,805	21,69	3,487	22,01	3,744
	Precară	17,64	2,931	21,68	3,028	21,38	2,873
	Timpurie	16,94	2,781	21,21	3,206	20,98	2,735
Total	Complexă	20,87	4,161	23,66	3,675	23,71	3,651
	Incertă	18,68	3,664	22,91	3,557	23,33	3,647
	Precară	17,40	2,900	22,65	2,926	22,39	3,224
	Timpurie	17,16	2,771	22,30	3,498	22,17	3,562

Sursa: elaborat de autor în baza GGS, 2020.

Tipul 1. „tranziţie complexă” include 473 persoane şi constituie 29,4% din totalul eşantionului. Acest tip de tranziţie se caracterizează printr-un traseu educaţional mai extins, respectiv un nivel de studii mai înalt. Acest fapt s-a transpus într-o accedere mai facilă pe piaţa muncii, dar în acelaşi timp, în producerea mai târzie a evenimentelor demografice – căsătorie şi parentalitate. Astfel, unul din factorii cei mai importanţi care determină plasarea în acest cluster este statutul ocupaţional – absoluta majoritate a persoanelor incluse în acest grup sunt angajate în câmpul muncii (96,6%). Distribuţia după gen arată că bărbaţii într-o pondere ceva mai mare fac parte din acest cluster (52,9%) comparativ cu femeile (47,1%). La rândul său, în acest cluster sunt mai mulţi tineri din mediul urban (57%) comparativ cu cei din mediul rural (43%). Definitoriu pentru acest grup este nivelul de studii – circa jumătate din persoanele tinere incluse sunt cu studii superioare (47,8%). Se menţionează, că aceste rezultate corelează cu datele obţinute pe dimensiunea integrării socioprofesionale a tinerilor.

Dat fiind un nivel de instruire mai înalt, vârsta medie când femeile au finalizat studiile este de 20,31 ani, iar în cazul bărbaţilor – 21,22 ani, fiind cea mai extinsă traiectorie educaţională comparativ cu cele înregistrate în celelalte clustere. În aceeaşi ordine de idei, se confirmă concluzia studiului că un traseu educaţional mai prelungit condiţionează producerea mai târzie a evenimentelor demografice ce ţin de căsătorie şi apariţia primului copil, fapt valabil în special în rândul femeilor. Astfel, vârsta medie la prima căsătorie la femei este de 22,24 ani şi vârsta medie la apariţia primului copil este de 22,49 ani. La fel, şi în cazul bărbaţilor se evidenţiază o

producere mai târzie a evenimentelor demografice, atunci când au un traseu educaţional mai extins, vârsta medie la prima căsătorie fiind de 24,83 ani şi vârsta medie când au devenit părinţi pentru prima dată – 24,90 ani.

Tipul 2. „tranziţie incertă” este cel mai mare ca număr şi pondere, din care fac parte 606 tineri, constituind 37,7% din întregul eşantion. Comparativ cu celelalte clustere, acesta este cel mai diversificat raportat la statutul ocupaţional şi nivelul de instruire al tinerilor. Mai mult de jumătate (57,5%) din persoanele care fac parte din acest grup se află în concediu de maternitate sau de îngrijire a copilului, absoluta majoritate fiind femei. Având în vedere că un segment important din aceste tinere nu au avut o activitate de muncă anterioară, respectiv nu sunt asigurate social, situaţia lor este una mai degrabă incertă după încheierea concediului de îngrijire a copilului (2 ani). Totodată, angajaţi în câmpul muncii sunt 38,3% din tinerii din acest cluster, în cea mai mare parte fiind bărbaţi, dar cu o angajare temporară sau informală, ceea ce la fel denotă o situaţie incertă pe piaţa muncii. După nivelul de instruire se atestă o distribuţie neomogenă, din acest grup fac parte tineri cu diferite niveluri de studii: 29,7% au studii gimnaziale, 29,3% - secundar profesionale, 18,1% - studii superioare şi 11,7% - medii de specialitate.

În cazul acestui cluster se evidenţiază că vârstă medie când femeile au atins cel mai înalt nivel de studii este de 19,28 ani, iar la bărbaţi – 17,89 ani. Respectiv, vârsta medie la prima căsătorie la femei este de 21,69 ani şi vârsta medie la apariţia primului copil – 22,01 ani. Similar cu celelalte clustere, vârsta medie de producere a evenimentelor demografice în rândul bărbaţilor este mai mare comparativ cu femeile, constituind 23,82 ani la prima căsătorie şi 24,47 ani la apariţia primului copil.

Tipul 3. „tranziţie precară” din care fac parte 284 persoane, ceea ce alcătuieşte 17,7% din întregul eşantion. În cea mai mare parte în acest cluster sunt plasaţi tinerii care sunt în afara pieţei muncii, adică persoanele care îşi caută un loc de muncă şi cei care nu lucrează / sunt casnici. Astfel, 37,7% din persoanele plasate în acest cluster sunt şomeri în căutarea unui loc de muncă, iar cei mai mulţi sunt bărbaţi. Nu lucrează şi sunt antrenaţi în activităţile casnice 36,6%, majoritatea fiind femei. Comparativ cu tipurile descrise mai sus, angajaţi în câmpul muncii sunt doar circa 11% din tinerii din acest grup. În funcţie de nivelul de instruire se constată o pondere înaltă a persoanelor cu un nivel scăzut de studii – 46% au doar studii gimnaziale, ceea ce reconfirmă faptul că părăsirea timpurie a sistemului educaţional determină o situaţie precară ulterioară pe piaţa muncii. Persoanele cu studii secundar profesionale constituie 20,1%, mediu de specialitate 8,5% şi cu studii superioare 12,4%.

Analizând vârstele medii pe dimensiunea educaţională, se observă că în cazul femeilor vârsta medie la finalizarea studiilor este de 17,67 ani şi 17,18 ani în rândul bărbaţilor. Respectiv,

pentru femei vârsta medie la prima căsătorie este de 21,68 ani şi vârsta medie când au devenit părinţi pentru prima dată – 21,37 ani. Evenimentele demografice ce ţin de căsătorie şi parentalitate în mediul bărbaţilor se produc mai târziu - 23,53 ani la prima căsătorie şi 23,29 ani când au devenit părinţi pentru prima dată.

Tipul 4. „tranziţie timpurie" include 245 persoane şi constituie 15% din totalul eşantionului stabilit. Acest tip de tranziţie se caracterizează prin faptul că persoanele au părăsit timpuriu sistemul de educaţie, înregistrându-se o vârstă medie la finalizarea studiilor mai tânără, dar şi o vârstă medie mai fragedă când s-au produs evenimentele demografice, cum ar fi naşterea primului copil şi căsătorie. Acest tip de tranziţie este specific, în mare parte, pentru femeile cu statut de inactiv pe piaţa muncii şi înregistrează prevalenţă în mediul rural. Prin urmare, potrivit statutului ocupaţional se evidenţiază o pondere înaltă a persoanelor care sunt inactivi – 62% nu lucrează dar sunt antrenaţi în activităţile casnice şi doar a câte 20% din subiecţii acestui cluster sunt angajaţi în câmpul muncii sau sunt în căutarea unui loc de muncă. În cea mai mare parte acest cluster este constituit din femei (75,9%) comparativ cu bărbaţii (24,1%) şi locuitori ai mediului rural – practic 80% şi doar 20% din mediul urban.

La rândul său, un criteriu important este nivelul de instruire al persoanelor care fac parte din acest grup – aproape jumătate (47%) deţin studii gimnaziale. Pentru comparaţie, studii superioare în acest cluster au doar 7% din tineri. Vârsta medie când tinerii au atins cel mai înalt nivel de studii vine să confirme importanţa acestei variabile asupra producerii anumitor evenimente demografice şi inserţia pe piaţa muncii, deşi, ca şi în cazul grupurilor descrise mai sus, se atestă diferenţieri în funcţie de gen. Astfel, vârsta medie când femeile au atins cel mai înalt nivel de instruire este de 16,96 ani, fiind şi una din cele mai joase valori medii a traseului educaţional comparativ cu celelalte clustere. Totodată, în acest cluster sunt evidenţiate cele mai tinere vârste la naşterea primului copil (20,98 ani) şi vârste medii la prima căsătorie (21,2 ani) pentru femei. În cazul bărbaţilor se evidenţiază o situaţie ceva mai diferită. Chiar dacă vârsta medie când tinerii bărbaţi au atins cel mai înalt nivel de studii este una joasă – 17,63 ani, vârstele medii când s-au căsătorit (24,69 ani) şi au devenit părinţi (24,71 ani) sunt mai mari, fiind comparabile cu cele înregistrate în celelalte clustere.

Studiul include, de asemenea, cuantificări multiple ale deprivării financiare în funcţie de tipurile stabilite, având la bază ponderea persoanelor care au indicat că „*valoarea netă a veniturilor lunare ale gospodăriei este până la 5000 lei",* precum şi au răspuns afirmativ că *„plata cheltuielilor curente necesare se face cu dificultate"* (cu mare dificultate / cu dificultate) şi că în ultimele 12 luni *„au avut reţineri la achitarea unor servicii (comunale etc.) condiționate de dificultăți financiare"*. Dincolo de aceşti indicatori, au fost luate în calcul răspunsurile afirmative

privind „*primirea suportului material sau financiar de la cineva din familie sau din afara familiei”* şi „*au primit transferuri de peste hotare”*.

Rezultatele studiului arată că în cea mai precară stare materială se află tinerii care nu sunt angajaţi în câmpul muncii, fie sunt inactivi pe piaţa muncii sau sunt în căutarea unui loc de muncă (tabelul 3.3.). Faptul că aceşti tinerii nu au sursele proprii de venit acutizează problemele de ordin material. Astfel, în jur de 40% din tinerii din categoriile **„tranziţie precară**” şi **„tranziţie timpurie”** au indicat că valoarea netă a veniturilor lunare ale tuturor membrilor gospodăriei pe parcursul ultimelor 12 luni **a fost până la 5000 lei.** Respectiv, 41% din tinerii din **tipul „tranziţie timpurie”**, compus din persoane neangajate în câmpul muncii, întâmpină dificultăţi la plata cheltuielilor curente absolut necesare ale gospodăriei.

Distribuirea procentului în rândul tinerilor care în ultimele *12 luni au avut reţineri condiţionate de dificultăţile financiare* se repartizează practic egal de-a lungul clusterelor stabilite, variind de la 16% la 22%. O situaţie similară se profilează în cazul gospodăriilor care au primit suport material sau financiar de la cineva din familie sau din afara familiei, ponderea acestora oscilând în jurul valorii de 20% pentru toate clusterele. O situaţie ceva mai diferită se observă în cazul gospodăriilor care au primit transferuri de peste hotare. Se menţionează, în cazul clusterului **„tranziţie timpurie”**, din care în cea mai mare parte fac parte femei care sunt inactive în raport cu piaţa muncii – circa 15% au raportat că primesc astfel de transferuri. În clusterul **„tranziţie precară”**, la fel, circa 9% au indicat că primesc bani de peste hotare.

Tabelul 3.3. Indicele deprivării financiare (se confruntă cu probleme de ordin financiar) şi primire ajutor material (grupul de referinţă 25-35 ani)

	Tranziţie complexă	**Tranziţie incertă**	**Tranziţie precară**	**Tranziţie timpurie**
Valoarea netă a veniturilor lunare **până la 5000 lei** ale tuturor membrilor gospodăriei pe parcursul ultimelor 12 luni	21,3	26,3	**37,7**	**40,9**
Pot plăti cheltuielile curente absolut necesare **cu foarte mare / mare dificultate**	23,7	26,3	23,4	40,5
În ultimele 12 luni, gospodăria **a avut reţineri condiţionate** de dificultăţile financiare la achitarea serviciilor comunale, rambursarea creditului bancar etc.	14,8	22,6	16,0	21,5
A primit suport material sau financiar de la cineva din familie sau din afara familiei (da)	20,5	17,7	15,6	17,6
A primit transferuri de peste hotare (da)	4,2	5,6	**14,5**	**8,7**

Sursa: elaborat de autor în baza GGS, 2020.

Se concluzionează, tendinţa de scădere a nivelului de trai și accentuarea „distanţei sociale” între diferite grupuri de tineri sunt evidente și semnificative, iar aprecierea veniturilor în raport cu necesităţile, poziţionează tinerii și familiile lor în situaţii de sărăcie sau în risc de sărăcie. Se atestă

faptul că poziţia socială a tinerilor apare ca fiind una de dependenţă economică faţă de părinţi/alţi membri ai familiei sau de diverse forme de asistenţă.

În cadrul studiului au fost analizaţi şi anumiţi indicatori privind bunăstarea psiho-emoţională a tinerilor, respondenţii fiind întrebaţi dacă au trăit anumite experienţe/stări pe parcursul ultimei săptămâni. Datele studiului GGS arată că în mare parte tinerii nu au experienţa unor stări negative, acestea fiind trăite doar uneori de către aceştia. Totuşi, în cazul tinerilor care nu sunt încadraţi în câmpul muncii, anumite sentimente de tristeţe şi de teamă au fost mai des raportate (tabelul 3.4).

Tabelul 3.4. Starea de spirit a tinerilor (grupul de referinţă 25-35 ani)

		Tranziţie complexă	Tranziţie incertă	Tranziţie precară	Tranziţie timpurie
S-au simţit deprimaţi	Deseori	3,8	3,0	5,3	3,7
	Uneori	41,6	39,7	38,8	39,5
	Niciodată	54,5	57,3	55,9	56,8
S-au gândit că viaţa lor este un eşec	Deseori	1,1	2,5	3,6	1,2
	Uneori	15,2	15,4	17,9	23,6
	Niciodată	83,8	82,1	78,6	75,2
Au fost cuprinşi de teamă	Deseori	7,0	3,7	6,7	4,5
	Uneori	43,3	50,8	44,5	51,0
	Niciodată	49,7	45,4	48,8	44,4
S-au simţit trişti	Deseori	9,1	6,7	13,0	6,6
	Uneori	57,1	62,6	55,3	60,7
	Niciodată	33,8	30,7	31,7	32,8

Sursa: elaborat de autor în baza GGS, 2020.

Prin urmare, ipoteză precum *cu cât este mai înalt nivelul de resurse individuale disponibile (nivelul de educaţie, bunăstare) cu atât mai facil este procesul de tranziţie a tinerilor la viaţa de adult* se adevereşte. De resursele de care dispune persoana tânără depinde tranziţia acestora pe cele trei dimensiuni: educaţie, angajare socioprofesională şi formarea propriei familii.

Necesită a fi remarcat faptul că deşi starea de spirit a tinerilor este una mai degrabă pozitivă la nivelul tuturor grupurilor analizate, totuşi, studiile calitative realizate în mediul tinerilor care se confruntă cu probleme de integrare socioprofesională atestă o situaţie mai puţin favorabilă. Această stare de fapt este valabilă atât din perspectiva stării materiale, cât şi a trăirilor şi problemelor de sănătate mintală a tinerilor. Astfel, datele studiului calitativ *”Incluziunea tinerilor aflaţi în afara sistemului de educaţie, formare şi ocupaţie profesională”* realizate în rândul tinerilor care nu sunt încadraţi în procesul de studii şi nici în câmpul muncii vin să confirme că această situaţie are un impact negativ asupra bunăstării lor. Astfel, marea majoritate a tinerilor, în special persoanele care au copii, au semnalat că veniturile le ajung doar pentru strictul necesar, în mare parte pentru a acoperi cheltuielile legate de creșterea și întreținerea copiilor:*”...e greu de*

trăit, totul este scump, ne ajunge numai pentru copii: să-i îmbrăcăm, pentru medicamente. Ca să cumperi ceva prin casă nu ne ajunge…" (IP33); "…la munca cu ziua atunci erau destui oameni și nu aveau nevoie de alte persoane. Ei m-au refuzat, și în ziua aceea am stat acasă. De aceea, nu am avut bani să cumpăr pentru copii de mâncare..." (IP20).

În ansamblu, mai multe studii arată că situația de a fi în afara educaţiei şi pieţei muncii are un impact nociv asupra sănătății fizice și mintale ale individului. Potrivit studiilor, acest impact este mai puternic atunci când individul se află în această situație la o vârstă mai mică / fragedă sau pe o perioadă mai lungă de timp. La rândul său, legătura dintre timpul petrecut în această situație și sănătatea precară se datorează în mare parte probabilității crescute de șomaj, a remunerării scăzute sau a unui loc de muncă nesatisfăcător sau nociv mai târziu în viață (Equity UCL Institute of Health, 2014)

Studiul calitativ vine să întregească aceste concluzii, cea mai mare parte a tinerilor semnalând impactul nefavorabil asupra sănătății lor mintale. Astfel, persoanele intervievate au mărturisit că trăiesc emoții negative la această etapă a vieții lor, şi anume, sentimente de singurătate, izolare, pierdere a sensului vieții și că nu pot influența lucrurile: *"…mă simt singură. Când mergi într-un colectiv, când îndeplinești unele activități, ziua aceea are sens, dar așa... pierzi orientarea în timp și spațiu. Nu mai știi ce zi e azi… Chiar de multe ori la sfârşitul zilei am dureri de cap…" (IP3).*

La rândul său, unii tineri au mărturisit că se simt marginalizați, se compară cu semenii care au reușit să se integreze și conștientizează că studiile obținute nu sunt suficiente pentru o inserție de succes pe piața muncii, simt dezamăgire:*"…te simţi cumva dat la o parte de către societate. Uite, eu am finalizat şi nu mă pot integra pentru că angajatorul îţi cere nişte cerinţe pe care tu încă nu le ai. Numai ce ai absolvit facultatea, nu le ai, mai ales experiența de muncă…" (IP13)*

Această situaţie poate avea, de asemenea, un impact negativ asupra comportamentelor tinerilor și anume de a prelua comportamente nesănătoase și delicvente. Unii tineri în cadrul interviurilor au recunoscut că lipsa ocupației provoacă consumul abuziv de alcool:*"…am început să servesc vin mai mult decât norma. Am mulți prieteni care îmi vor „binele". Dacă voi ieși din cercul lor, voi rămâne singur…" (IP7).*

În aceeaşi ordine de idei, aceste date îşi găsesc confirmarea şi în cadrul unui alt studiu care a arătat că consumul abuziv de alcool şi fumatul sunt comportamente mai răspândite în rândul bărbaților tineri cu nivel scăzut de educație și tinerii NEET, ceea ce ar putea indica concentrarea tot mai mare a comportamentelor cu risc pentru sănătate în rândul grupurilor marginalizate social și economic (Crîșmaru, 2019). Totodată, dat fiind că șansele de a deveni NEET urmează un

gradient social, reducerea ponderii persoanelor NEET ar putea contribui la reducerea inegalităților în materie de sănătate.

Prin urmare, inserția socioprofesională a tinerilor va contribui la ameliorarea stării sănătății acestei categorii de populație, deoarece tinerii vor putea beneficia de volumul integral de asistenţă medicală prevăzut în *Programul unic al asigurării obligatorii de* asistenţă medicală. Obținerea unor venituri stabile ar reduce inegalitățile în materie de sănătate, cât și ar spori accesul la servicii de sănătate de calitate. Totodată, gradul înalt de control asupra vieții profesionale a unei persoane, oportunitățile de dezvoltare a unor competențe și abilități noi, un salariu decent și perspective de autorealizare contribuie la o stare de bine (Crismaru, et al., 2018).

Generalizând datele obţinute privind procesul de tranziţie la viaţa de adult, se evidenţiază că pentru tinerii din grupul de referinţă **25-35 ani** traiectoriile la viaţa de adult se disting după un şir de factori sociodemografici şi relaţionaţi cu mediul social din care fac parte. Cele mai vulnerabile sunt categoriile care întâmpină dificultăţi de integrare socioprofesională şi care, la rândul său, au impact asupra situaţiei materiale şi bunăstării acestor tineri, persistă sau chiar se intensifică disparităţile dintre urban şi rural, între diferite grupuri sociale. Totodată, vulnerabilitatea este rareori consecința unei singure cauze sau a unei situații de urgență, cel mai adesea, au la bază cauze multiple și cumulative, de ordin individual şi contextual, cu referinţă la factorii sociali, politici și economici. Această situaţie este valabilă, în special, pentru ţările cu venituri mici și medii, unde resursele sunt limitate, iar riscul sărăciei şi excluziunii sociale este ridicat. Rezultatele obținute pot fi în mare parte explicate prin teoria structurării sociale, care reconciliază rolul individului ca agent activ al schimbării sociale și influența structurilor sociale în definirea și orientarea acțiunii umane. Aspectul central este că traiectoriile de viață individuale sunt rezultatul unei interrelaţii complexe între factorii individuali, cum ar fi alegerile personale, circumstanțele individuale și motivațiile, și factorii macrosociali, precum normele culturale, instituțiile și structura socială (Giddens, 1984). Această perspectivă poate fi aplicată în contextul tranziției tinerilor la viața de adult, fiind denumită „individualizare structurată", în care tinerii au acces diferit la resurse și oportunități în procesul lor de integrare socială, iar inegalitățile sociale sunt perpetuate de alegerile individuale.

La rândul său, similar cu situaţia atestată în cadrul altor cercetări (Beck, 2014; Furlong, et al., 2011; Walther, 2006), traiectoriile individuale ale tinerilor din Republica Moldova sunt flexibile, individualizate şi incerte, dat fiind faptul că viaţa şi identitatea socioculturală rămâne a fi afectată de schimbările structurale, riscuri și incertitudini ce caracterizează societatea modernă, în special, cele legate de piaţa muncii. Necesită a fi remarcat, că problemele legate de integrarea profesională a tinerilor sunt comune pentru multe ţări, unii cercetători utilizând chiar noţiunea de „noi riscuri sociale" atunci când descriu relaţia acestora cu piaţa muncii și modul în care tinerii

încearcă să îmbine viața profesională cu cea de familie (Taylor Gooby, 2004; Unt, et al., 2021).

La rândul său, situaţia în cazul Republicii Moldova este marcată şi amplificată de crizele prelungite care au un impact semnificativ asupra evenimentelor tranzitorii atât prin amânarea, cât și prin accelerarea acestora. Crizele prelungite, caracterizate prin instabilitate economică sau politică, pot determina tinerii să amâne deciziile legate de tranziția către viața de adult din cauza incertitudinii și a lipsei de oportunități. Pe de altă parte, aceste crize pot accelera unele evenimente tranzitorii, deoarece tinerii pot fi nevoiți să își asume responsabilități mai devreme pentru a face față situației dificile. Prin urmare, contextul socioeconomic nefavorabil, exacerbat de crize regionale, aspectele structurale ce țin de oportunități de ocupare a forței de muncă, disparități multiple dintre mediul urban și cel rural în accesarea pieței muncii, serviciilor educaționale, infrastructurii sociale se evidențiază ca factorii principali care influenţează procesul de tranziție a tinerilor la viața de adult.

În aceeaşi ordine de idei, perspectivele de viitor incerte, alături de resursele financiare limitate, pot împiedica tinerii să-și întemeieze o gospodărie și să trăiască independent. Acest lucru se datorează faptului că oportunitățile de angajare dictează din ce în ce mai mult modul de viață al tinerilor și gradul lor de independență rezidențială. În situațiile cele mai grave, costurile ridicate ale locuințelor pot pune în pericol chiar și oportunitățile de angajare, deoarece tinerii educați au, în general, mai multe șanse de a găsi de lucru în zonele urbane. Aceste zone sunt, de asemenea, caracterizate de prețuri ridicate ale locuințelor, ceea ce poate complica accesul la locurile de muncă din cauza lipsei de locuințe la prețuri accesibile.

Mai mult ca atât, comparând rezultatele actualului studiu cu datele cercetării *„Tranziţii ale copilăriei şi tineretului într-o societate în transformare: cazul Republicii Moldova”(2006-2008),* care la fel a avut în vizor tranziţia tinerilor la maturitate în contextul schimbărilor majore, se evidenţiază persistenţa anumitor probleme cu care se confruntă populația tânără. Cele mai stringente rămân a fi: lipsa locurilor de muncă, în special, cu o remunerare decentă; disparități dintre urban şi rural; inegalităţi între diferite grupuri sociale; nivel de trai scăzut a tinerilor neintegraţi pe piaţa muncii; prevalenţa comportamentelor adictive, concentrate în rândul anumitor categorii de tineri. Totodată, una dintre principalele constatări ale studiului vizat este că tinerii se confruntau cu o „dezintegrare” sau „alienare”, având în vedere cele trei forme centrale ale cetățeniei. În acest context, cetățenia nu înseamnă doar apartenența la un stat din punct de vedere legal, ci și integrarea individului din punct de vedere politic, economic și social în cadrul societății, numită integrare în sistem sau „system integration”. Astfel, dezintegrarea la nivel politic se explică prin faptul că autoritățile, în viziunea tinerilor, nu promovează politici corecte și adecvate nevoilor acestora, ceea ce duce la un nivel scăzut de încredere în instituțiile publice. În ceea ce privește integrarea economică

(economic citizenship), tinerii se simt, de asemenea, dezintegrați, deoarece nu își pot găsi un loc de muncă decent sau nu pot accede pe piața muncii. Dezintegrarea din punct de vedere al cetățeniei sociale (social citizenship) se explică prin faptul că statul nu le acordă tinerilor sprijinul necesar în tranziția spre viața adultă, sprijin de care au beneficiat părinții lor în trecut.

Cu toate că modelele normative despre o "tranziție completă" către viața adultă sunt persistente, ce presupune obținerea unui loc de muncă, stabilirea într-o locuință proprie sau traiul separat de părinți și formarea proprii familii, majoritatea tinerilor nu își pot realiza pe deplin aceste idealuri din cauza marginalizării lor economice și sociale. Totodată, ei sunt integrați social în rețele informale, în special familiale, care le-au furnizat sprijin economic și social, atunci când acesta nu este disponibil din partea autorităților statului. Tranziția tinerilor către viața adultă, analizată din perspectiva cursului vieții, s-a desfășurat într-o traiectorie fragmentată, individualizată, riscantă și extrem de incertă. Acest lucru a condus la faptul că doar o mică parte din tineri și-au planificat viitorul în Republica Moldova, majoritatea intenționând să emigreze (Abbott, et al., 2010; Bulgaru, 2009). Aceste constatări subliniază importanța de a aborda aspectele politice, economice și sociale ale cetățeniei în politicile și programele destinate sprijinirii tinerilor în tranziția lor către maturitate.

La rândul său, rezultatele actualului studiu complex confirmă că în continuare persistă anumite dificultăți ce țin de integrarea tinerilor în sistemul educațional și pe piața forței de muncă, provocând valorificarea scăzută a potențialului uman al tinerilor. În aceeaşi ordine de idei, inabilitatea tinerilor de a se realiza și integra socioprofesional plasează atât familiile, cât și statul într-o situaţie dezavantajată de a-i susţine în continuare pe acești tineri, suportând importante cheltuieli financiare şi de altă natură. Mai mult, lipsa oportunităților de realizare a aspirațiilor educaționale, profesionale şi de bunăstare la nivel național condiționează emigrarea continuă a tinerilor peste hotare, statul pierzând un potențial uman inovator substanțial. În acest sens, tranziția „reuşită" la viața independentă poate avea un rol facilitator, tinerii având șansa să își pună în valoare potențialul, cunoștințele și abilitățile dobândite, care necesită a fi planificată și asistată cu responsabilitate, astfel încât să nu devină un context favorabil pentru excluziune și marginalizare (Boldiș, 2020).

Drept urmare, sunt necesare măsuri de politici intersectoriale din perspectiva cursului vieţii (educaţie, angajare, formare familie şi locuinţă proprie), care ar facilita tranziţia tinerilor la viaţa de adult. Modelele de tranziție defectuoase sau dificile au un impact negativ asupra indivizilor, familiilor acestora, societății și statului în ansamblu. În acest sens, o nouă conceptualizare a tipurilor de tranziţie ar trebui să ofere un cadru pentru dezvoltarea unor intervenții politice mai eficiente, care să ofere sprijin direcționat celor mai vulnerabile categorii de tineri.

3.2. Cadrul naţional legal şi politici sectoriale în domeniul tineretului

Tranziția la maturitate este o etapă-cheie în dezvoltarea umană în care tinerii au nevoie de sprijin din partea autorităţilor statului, care, prin politicile implementate, pot influenţa direct sau tangenţial procesul de integrare a tinerilor şi de dobândire a autonomiei sociale. Pe lângă cadrul naţional legal şi conceptual strategic al statului în sectorul de tineret, ce delimitează domeniile prioritare, se evidenţiază patru linii directoare care conțin priorități de politică ce au în vizor tinerii, relaţia dintre aceste sisteme fiind una complexă şi interdependentă. Principalele direcţii de politici includ: *politici educaţionale şi formare profesională; politici de ocupare a forţei de muncă; politici familiale* şi *politici în domeniul locuinţelor* (figura 3.4.). Fiecare dintre aceste direcții de are propria sa relevanță în procesul de tranziție a tinerilor la viața de adult, stabilind anumite reguli și constrângeri și oferind facilități specifice tinerilor, care pot juca un rol crucial în modelarea deciziilor lor. Aceste sisteme oferă, la rândul lor, "instrumente instituționale" pentru a atenua provocările și riscurile sociale cu care se confruntă tinerii în procesele lor de tranziție la viața de adult. Această abordare se încadrează în cadrul "politicilor de tranziție la viața de adult" care încorporează sistemul de educație și formare, reglementarea ocupării forței de muncă și sistemul de asigurare și protecție socială (Walther, 2006).

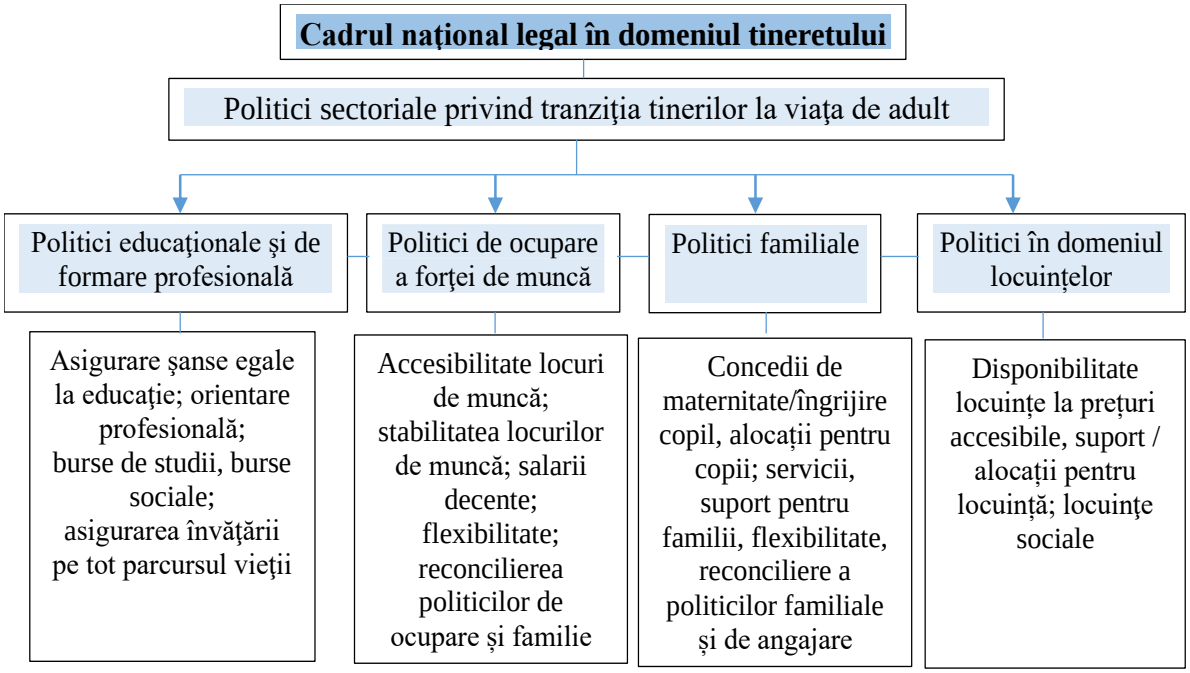

Figura 3.4. Cadrul naţional legal şi politici sectoriale în domeniul tineretului
Sursa: elaborat de autor.

Politica de tineret constituie angajamentul și acţiunile autorităţilor statului în vederea asigurării oportunităţilor și condiţiilor de viaţă decente pentru populaţia tânără a unei ţări (Finn, 2009), este o strategie pe termen lung, un cadru general de idei însoţit de un plan care pune în practică un set de acţiuni în domeniul tineretului, agreat în prealabil de o structură guvernamentală

sau autoritate publică (Pîslaru, 2019). Deşi este un domeniu important pentru dezvoltarea durabilă a oricărei societăţi, unii cercetători consideră că acest sector este mai degrabă marginalizat în cadrul politicilor publice, iar tinerii de multe ori nu sunt recunoscuţi cu adevărat ca subiecţi ai politicii sociale (Wallace, et al., 2009).

Problemele şi necesităţile tinerilor din Republica Moldova au constituit preocupări şi priorităţi pentru dezvoltarea şi coordonarea unor politici pe segmentul de tineret, cu toate că acest sector a avut o evoluţie oscilantă de-a lungul anilor. Analiza documentelor de politici atestă un cadru legal și conceptual strategic suficient, dar și o serie de documente importante care reglementează activitatea acestui sector. **Cadrul național legal** a fost modificat în conformitate cu noile realități şi tendințe, inclusiv la nivel regional. În mare parte, acesta este în corespundere cu prevederile tratatelor și convențiilor internaționale şi regionale la care Republica Moldova a aderat și în concordanță cu practicile și documentele europene în domeniul politicilor de tineret (Uniunea Europeană și Consiliul Europei). Principalele instrumente care stau la baza cadrului general legal sunt: *Legea cu privire la tineret (nr. 215 din 29.07.2016), Strategia de dezvoltare a sectorului de tineret „Tineret 2030”* și *Programul de implementare* pentru anii 2023-2026.

Legea cu privire la tineret (2016) este documentul de bază ce reglementează principiile şi obiectivele politicii de tineret în Republica Moldova, în care se stipulează că politica de stat în acest domeniu reprezintă un „ansamblu de principii, metode și măsuri menite să asigure tinerilor oportunităţi de participare, de bunăstare, dezvoltare personală și profesională”. Din această perspectivă, este concepută drept o politică transversală, coordonată cu politici sectoriale şi implementate de un şir de instituţii ale statului, diferite organizaţii de / şi pentru tineri, alţi parteneri sociali. Domeniile prioritare de intervenție şi dezvoltare pentru tineri stipulate în Lege sunt: oportunităţi economice; participare şi dezvoltare multilaterală; mod sănătos de viaţă; servicii şi programe sociale pentru tineri.

Prin aprobarea acestui act legislativ s-au introdus schimbări importante în cadrul și structura domeniului de tineret, asigurând o actualizare la necesitățile tinerilor, lucrătorilor şi specialiştilor din domeniu, organizaţiilor de / şi pentru tineret, altor părţi interesate. În acest act legislativ au fost incluse mai multe definiții și noţiuni noi, precum educaţia non-formală și informală a tinerilor, educatori de la egal la egal etc., fiind extinsă şi categoria persoanelor care cade sub incidența acestei Legi. Actualmente, din categoria de tineri fac parte persoanele cu vârstă cuprinsă între 14 și 35 de ani (în Legea din 1999 se făcea referinţă la categoria de persoane cu vârsta 16-30 de ani). Totodată, o serie de prevederi importante din actul legislativ din anul 1999, cu un eventual impact pozitiv, au fost excluse sau modificate. Astfel, a fost exclus articolul privind reducerea cu 20% a impozitului pe venit în cazul salariaţilor care au o vârstă de până la 25 de ani și al familiilor

tinere cu unul sau mai mulţi copii. La rândul său, a fost exclus articolul ce prevedea alocarea anuală a 3% pentru finanţarea programelor și acţiunilor de tineret din bugetul de stat și bugetele unităţilor administrativ-teritoriale.

Strategia de dezvoltare a sectorului de tineret „Tineret 2030” (2023) a fost fundamentată în baza unei analize comprehensive a sectorului de tineret şi aliniat la prevederile *Strategiei Naționale de Dezvoltare „Moldova Europeană 2030”* şi la atingerea *Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă.* Acest document de politici abordează bunăstarea tinerilor prin prisma necesității dezvoltării unui ecosistem de instituții și actori responsabili care își coordonează activitățile și își bazează intervențiile pe necesitățile reale ale tinerilor.

Necesită a fi menţionate mai multe aspecte importante din *Strategia Tineret 2030,* precum stabilirea unui sistem ce ar asigura tinerii cu oportunități de educație non-formală de calitate, adiţional la sistemul educațional formal, de participare decizională şi implicare în dezvoltarea comunitară, axat pe dezvoltarea competențelor de viață şi pentru integrarea socioprofesională. Un alt aspect important, stipulat în *Strategia Tineret 2030,* îl prezintă promovarea unei abordări incluzive ce ar permite abilitarea tuturor grupurilor şi categoriilor de tineri prin dezvoltarea și instituționalizarea mecanismelor de incluziune socială a grupurilor de tineri defavorizați, astfel asigurându-se incluziunea acestora în procesele decizionale și dezvoltare comunitară.

Mai mult ca atât, Strategia „Tineret 2030” abordează intersectorial problemele conexe cu alte documente de politici publice, cum ar fi *Strategia de dezvoltare „Educația 2030”*, în vederea majorării numărului de organizații studențești active și dezvoltarea programelor de granturi pentru acestea; *Programul național pentru promovarea antreprenoriatului și creșterea competitivității în anii 2022-2026,* în vederea consolidării gândirii antreprenoriale în rândul tinerilor, direcţionând abilitatea tinerilor în inovare; *Programul național privind îmbătrânirea activă și sănătoasă 2023-2027* în vederea asigurării transferului de cunoștințe și competențe între generații și dialog intergenerațional.

În cadrul studiului a fost analizat cadrul naţional legal în domeniul tineretului, inclusiv din perspectiva abordării incluzive şi intersectoriale a acestui domeniu (tabelul 3.5.).

Tabelul 3.5. Analiza cadrului național legal în domeniul tineretului

Puncte forte	Puncte slabe
Redefinite noţiunile şi principiile politicii de tineret potrivit noilor realităţi şi cerinţe; Accentuată valoarea şi potențialul de inovație al tinerilor și al organizațiilor de tineret; Recunoaşterea caracterului neomogen al grupului de tineri, indicându-se criteriile generale de diferenţiere în funcţie de vârstă, gen, mediu de reşedinţă.	Caracter vag şi incomplet al subcategoriilor de tineri din perspectiva problemelor cu care se confruntă, necesităţilor şi serviciilor oportune.
Promovarea incluziunii şi egalităţii de gen - asigurarea echităţii şi diversităţii tinerilor fără nicio discriminare; Angajament pe incluziunea tinerilor din grupurile subreprezentate și vulnerabile, tinerii NEET; targetarea familiilor tinere cu oportunităţi reduse.	Nu este definit clar persoanele şi familiile care cad sub incidenţa categoriilor *tineri şi familii tinere cu oportunităţi reduse*, care sunt criteriile privind vulnerabilitatea acestora; Nu sunt indicate acţiunile de mobilizare a grupurilor subreprezentate și vulnerabile, servicii de tip outreach; Lista indicatorilor de monitorizare în cadrul Programului de implementare a Strategiei „Tineret 2030” nu încorporează criteriile de vulnerabilitate care ţintesc grupurile dezavantajate.
Principiul cooperării intersectoriale şi abordarea intersectorială a problemelor conexe în documente de politici publice din domeniul educaţiei, integrării socioprofesionale, sănătate.	Principiul cooperării intersectoriale perpetuează dintr-un document de politici în altul, dar nu sunt indicate mecanisme concrete de abordare intersectorială a problemelor conexe din domeniul tineretului, inclusiv din perspectiva cursului vieţii.

Sursa: elaborat de autor.

Politica în domeniul educaţiei constituie un ansamblu de decizii şi strategii adoptate la nivel de stat în vederea determinării direcţiilor principale de proiectare şi de realizare a activităţilor de formare-dezvoltare a personalităţii în cadrul unor instituţii specializate (De Landsheere, 1993). În același context, se specifică că politica educaţională este un ansamblu de preocupări teoretice şi aplicative, care, pornind de la datele şi resursele reale ale unei anumite comunităţi umane, sintetizează opţiunile fundamentale ale acesteia vizând formarea/educarea eficientă a membrilor săi (Crişan, 2003). Politicile în domeniul educaţiei sunt determinate esenţial de funcţia socială a educaţiei, ce constituie demersul majorităţii sociale pentru un anume fel de educaţie (Pîslaru, 2019).

Pe lângă socializarea tinerilor, ca scop de bază al educaţiei, este crucial şi obiectivul de instruire și formare profesională, dezvoltat în raport cu necesitățile economice emergente ale comunităților. Din această perspectivă, politicile sunt în permanență racordate la provocările și schimbările ce au loc, bazându-se pe principiul structurării învățării pe grupe de vârstă, pe așteptările normative ale tinerilor, pe delimitarea conceptelor și pe separarea rolurilor

instituțiilor de învățământ, comunitate, familie și angajatori (Wyn, 2016). Fiecare stat își modelează sistemul de educație pentru a asigura competitivitatea națională într-un mediu în care cunoștințele sunt o importantă resursă strategică, precum și o valoare importantă prin prisma dezvoltării capitalului uman.

Sistemul de învățământ din Republica Moldova a cunoscut reformări radicale de-a lungul ultimelor decenii, în vederea racordării la imperativele societăţii în schimbare, creând premise pentru o modernizare continuă. Printre schimbările cele mai importante se menţionează: aderarea la *Procesul Bologna* (2005); aprobarea *Codului Educației* (2014)*;* aprobarea *Strategiei pentru dezvoltarea învățământului vocaţional/tehnic 2013-2020"* (2013); aprobarea *Metodologiei de elaborare, validare şi aprobare a standardelor de calificare* (2022); aprobarea şi implementarea unui nou *Cadru Național al Calificărilor* (2023); aprobarea *Strategiei de Dezvoltare „Educația 2030"* (2023). Alte aspecte cu impact asupra acestui domeniu ţin de promovarea conceptului de incluziune la toate nivelurile sistemului de învățământ, implementarea curriculumului centrat pe competențe, inclusiv pe competențe pentru educația pe parcursul întregii vieți, axarea pe instruirea modulară și pe învățământul dual.

În toate documentele de politici este stipulat că *educația reprezintă o prioritate națională*, obiectivele principale ale documentelor de politici fiind orientate spre sporirea accesului la educație pentru toți copiii și tinerii, inclusiv pentru grupurile vulnerabile, oferirea educației de calitate la fiecare nivel - de la dezvoltarea timpurie a copilului până la învățământul superior, asigurând că studiile sunt relevante pentru viață, pentru cetățenia activă și succesul în carieră. Politica educațională a fost racordată la politicile educaționale europene și internaționale, la Obiectivele Dezvoltării Durabile, Acordul de Asociere Republica Moldova - Uniunea Europeană, alte documente de politici relevante. Dat fiind complexitatea domeniului educaţiei, ne vom axa cu precădere pe principalele provocări şi deficienţe cu un eventual impact asupra procesului de tranziţie al tinerilor la viaţa de adult.

Chiar dacă în toate documentele de politici asigurarea calităţii educaţiei şi adaptarea sistemului educaţional la piaţa muncii sunt stipulate ca şi obiective majore, studiile la acest subiect atestă perpetuarea problemelor ce ţin de relevanţa studiilor pentru integrarea profesională a tinerilor. Astfel, o constatare importantă în *Strategia de Dezvoltare „Educația 2030"* (2023) relevă faptul că sistemul de învățământ nu este racordat optimal la cerințele pieței muncii, atât sub aspect calitativ, deoarece nu oferă calificări relevante, cât și cantitativ, fiindcă nu acoperă deficitul de forță de muncă calificată. Această concluzie este confirmată şi de un şir de cercetări care au scos în evidență slaba corelare, în mare parte, a sistemului de educație și formare cu nevoile pieței muncii și cu cererea reală de competențe, puține abilități practice specifice profesiilor/meseriilor însușite, unii angajatori

evitând angajarea tinerilor pe motive de nepregătire profesională şi lipsa abilităților practice (Buciuceanu-Vrabie, et al., 2017; OECD, 2018; Crismaru, et al., 2018; BM, 2019). Totodată, se atestă o cultură antreprenorială slab dezvoltată în rândul tinerilor, în pofida promovării educației antreprenoriale și economice în cadrul învățământului general și profesional tehnic, desfăşurarea diferitor cursuri de formare continuă.

Un document relevant care reglementează procesul de elaborare, actualizare și validare a standardelor de calificare pentru toate nivelurile și tipurile de calificări îl constituie *Metodologia de elaborare, validare și aprobare a standardelor de calificare* (2022). Scopul acestui document este de a reglementa procesul de elaborare şi actualizare, evaluare, validare, avizare și aprobare a standardelor de calificare, care sunt necesare pentru dezvoltarea unui sistem național integrat de calificări, cuprinzând toate nivelurile și tipurile de calificări din perspectiva învățării pe tot parcursul vieții. Acest sistem are ca obiectiv asigurarea unei corelări corespunzătoare între competențele dobândite de indivizi în procesul de formare și cerințele și nevoile reale ale pieței muncii, în vederea facilitării accesului la ocuparea unui loc de muncă și a promovării mobilității profesionale și sociale.

O problemă stringentă rămâne a fi atât numărul semnificativ de copii şi tineri din medii defavorizate, cât şi un decalaj dintre criteriile de identificare a acestor categorii în domeniul social și în cel educațional, targetarea ineficientă a acestora. În cadrul *Strategiei de Dezvoltare „Educația 2030”* (2023) sunt delimitate principalele grupuri vulnerabile: copiii/ tinerii din familiile sărace, cu un venit foarte redus al părinților; cei părăsiți de părinți; persoanele cu dizabilități; cei din mediul rural. Problemele conexe ţin de abandonul şcolar şi părăsirea timpurie a sistemului educaţional, care persistă în Republica Moldova pe parcursul mai multor ani, în special, în rândul copiilor din medii defavorizate.

În vederea monitorizării şi combaterii fenomenului de absenteism și abandon şcolar a fost aprobat un Plan de Acțiuni în acest scop, elaborat de către MEC (2015), iar în *Strategia de Dezvoltare „Educația 2030”* (2023) au fost trasate obiective de reducere a ponderii şi impactului acestui fenomen negativ asupra sistemului de învăţământ. La rândul său, în documentele de politici sunt specificate mai multe obiective ce ar contribui la reducerea ratei de părăsire timpurii a şcolii, precum dezvoltarea sistemului de ghidare a elevilor în carieră şi creşterea numărului de centre la nivel național și instituțional. Totodată, prin diferite proiecte de formare profesională, prin parteneriate cu angajatorii se încearcă a atrage tinerii care au părăsit prematur şcoala şi care nu au nici o calificare profesională.

În acest context, pe parcursul ultimilor ani este pe larg promovat învățământul dual, care este un sistem educațional în care procesul de învățare și formare profesională are loc în două medii distincte - școala și locul de muncă. Învățământul profesional tehnic dual în Republica

Moldova este reglementat prin *Legea Învățământului Dual* (2022). Acest sistem își propune să ofere șanse egale tuturor tinerilor de a îmbrățișa o profesie care să le aducă beneficii pe termen lung, indiferent de proveniența socială. De asemenea, angajatorilor le oferă acces la forță de muncă bine calificată, conform cerințelor lor specifice.

În cadrul studiului au fost analizate cele mai importante documente de politici în domeniul educaţiei cu relevanţă pentru tranziţia la viaţa de adult, inclusiv din perspectiva abordării incluzive şi intersectoriale (tabelul 3.6.).

Tabelul 3.6. Analiza principalelor măsuri de politici în domeniul educaţie

Puncte forte	Puncte slabe
Sunt determinate liniile directoare strategice de măsuri şi acțiuni în domeniul educației; Trasate acţiunile necesare de soluționare a problemelor identificare.	Erodarea capitalului uman din perspectiva dezechilibrului cantitativ, calitativ, de gen, de vârstă, de mediu (rural, urban) la toate nivelurile sistemului de învăţământ, ce ar face dificilă implementarea acţiunilor.
Angajament pe asigurarea accesului la educație de calitate pentru toți pe întreg parcursul vieții; Formare continuă a cadrelor didactice, managerilor, altor actori-cheie.	Atractivitate scăzută a profesiei de cadru didactic, exigenţă scăzută, în multe cazuri, la angajarea cadrelor didactice, ce poate să influențeze performanța sistemului educațional; Fluctuaţie de cadre, interes scăzut de angajare din partea tinerilor, în special în mediul rural.
Angajament privind ajustarea programelor de studii la cerințele și nevoile pieței muncii; Axarea pe instruirea modulară și pe învățământul dual; Beneficii financiare pentru angajatori; Specialităţi prioritare în instituţiile de învăţământ şi formare profesională; Finanţare bazată pe performanţă pentru instituţiile de învăţământ.	Inexistența unui mecanism eficient de anticipare a calificărilor și competențelor solicitate de piața muncii; Lipsa unor instrumente metodologice relevante pentru monitorizarea inserției profesionale a absolvenților în unele instituții de învăţământ.
Stabilirea grupurilor vulnerabile, problemelor şi acţiunilor necesare de soluţionare a acestora; Elaborate documente de monitorizare / plan de acţiuni privind copiii care au abandonat şcoala sau cu risc de abandon; Trasate obiective de reducere a numărului de tineri care nu-şi continuă studiile după finalizarea învăţământului obligatoriu; Consiliere, schimbare în abordarea învăţării pe tot parcursul vieţii.	Lipsa unui mecanism eficient de targetare a grupurilor vulnerabile; Nu sunt arătate acţiunile de mobilizare a acestor grupuri / servicii de tip outreach. Sunt necesare măsuri şi acţiuni adiţionale de abordare a acestor categorii de tineri; Perpetuarea unui proces defectuos de ghidare în carieră, lipsa motivaţiei pentru învăţare, în special în rândul tinerilor din medii defavorizate.

Sursa: elaborat de autor.

Politica în domeniul ocupării forței de muncă, în special în rândul tinerilor, a fost în permanență în atenția autorităților statului, fiind racordată la noile cerinţe şi provocări ale pieţei

muncii. Se remarcă, în toate documentele strategice de ţară, *ocuparea forţei de muncă în rândul tinerilor* este inclusă drept o problemă transversală şi intersectorială de importanţă majoră.

Principalul act legislativ care stabileşte dispoziţiile generale, principiile reglementării raporturilor de muncă, alte prevederi importante este *Codul Muncii al Republicii Moldova,* acesta fiind în permanenţă modificat ţinând cont de noile tendinţe şi cerinţe ale pieţei muncii. Potrivit legislaţiei în vigoare, o persoană fizică dobândeşte capacitate de muncă la împlinirea vârstei de 16 ani, iar un contract de muncă poate fi încheiat cu o persoană care a atins 15 ani numai cu acordul scris al părinţilor sau al reprezentanţilor legali și dacă acest lucru nu le afectează în mod negativ sănătatea, dezvoltarea și educaţia. Mai mult, tinerii sub 18 ani vor fi angajaţi numai după un examen medical preventiv, examinarea ulterioară fiind necesară în fiecare an până la împlinirea majoratului. Pentru această categorie de lucrători, angajatorul va stabili norme de muncă reduse în conformitate cu legislaţia în vigoare. Pentru angajaţii înscriși în instituţii de învăţământ superior sau specializate, la cererea angajatorului, se stabilește un timp de lucru redus, acordându-se concediu suplimentar cu menţinerea salariului mediu total sau parţial și a altor facilităţi. Potrivit legislaţiei, un *tânăr specialist* este absolventul instituţiei de învăţământ superior, specializat sau profesional în primii trei ani de la absolvire (Codul Muncii, 2003).

Legea cu privire la promovarea ocupării forţei de muncă și asigurarea de șomaj (2018) are drept scop prevenirea și reducerea șomajului și a efectelor sociale ale acestuia, reducerea riscului de șomaj şi asigurarea unui nivel ridicat al ocupării şi adaptării forţei de muncă la cerinţele pieţei muncii. Se stipulează că tinerii cu vârsta cuprinsă între 16 și 18 ani care au rămas fără ocrotire părintească şi persoanele care nu dețin o profesie/meserie sunt categorii de şomeri care necesită suport suplimentar pe piața muncii. În serviciile de ocupare a forței de muncă este prevăzut ca şi serviciu separat identificarea tinerilor NEET, procedura de identificare a acestora și acreditarea prestatorilor serviciilor în acest scop fiind stabilite de către Guvern.

În vederea susținerii și integrării profesionale a populației, în conformitate cu actul legislativ sus numit, sunt implementate un șir de *măsuri active și pasive* pentru stimularea ocupării forţei de muncă. Persoanele care sunt șomeri și sunt în căutarea unui loc de muncă pot beneficia de indemnizaţie de șomaj dacă au activat și au contribuit la sistemul de asigurări sociale cel puţin 12 din ultimele 24 de luni calendaristice anterioare datei înregistrare în calitate de şomer. Ajutorul de șomaj se acordă pe o perioadă de la 5 până la 9 luni, în funcţie de perioada de cotizare, iar suma variază în funcție de venitul înregistrat. Având în vedere că drept criteriu de eligibilitate este activitatea de muncă pe parcursul ultimului an, un număr important de tineri care au absolvit sistemul de învăţământ sau care sunt inactivi în raport cu piaţa muncii pentru o perioadă lungă de

timp nu pot beneficia de indemnizaţia de șomaj. Conform datelor BNS, doar circa 2% din tinerii cu vârstă de până la 24 de ani au beneficiat de indemnizaţie de șomaj (BNS, 2021).

Prin *măsurile active* se oferă formare profesională (calificare, recalificare, cursuri de specializare); instruire la locul de muncă; stagii profesionale; certificarea cunoștinţelor și abilităţilor dobândite în educaţia non-formală și informală. O altă măsură este ocuparea subvenţionată prin stimularea angajatorilor care angajează șomeri din grupuri vulnerabile și compensarea parţială a salariului angajatului. Se menționează, aceste măsuri nu targetează grupuri specifice tineri, deși, conform rapoartelor de activitate ale ANOFM, un segment important de tineri beneficiază de astfel de servicii. Datele raportului ANOFM cu referinţă la anul 2022 arată că din totalul absolvenţilor, 43,2% sunt persoane tinere cu vârsta cuprinsă între 16-29 ani care au participat la formarea profesională prin cursuri de calificare, recalificare, perfecţionare și specializare (ANOFM, 2022).

Studii de evaluare a politicilor pe piaţa muncii arată că deşi sunt implementare mai multe politici pe piaţa muncii din Republica Moldova, este necesară asigurarea cadrului normativ şi metodologic pentru ca politicile să fie puse în practică mai eficient. La rândul său, evaluarea politicilor în acest domeniu accentuează necesitatea unei cooperări mai ample cu angajatorii, aceştia urmând să perceapă anumite avantaje financiare pe care le pot obţine ca urmare a angajării şomerilor, inclusiv din grupurile defavorizate (Bîrcă, et. al. 2023).

La rândul său, în *Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2030”* sunt trasate mai multe obiective cu un eventual impact asupra tranziţiei tinerilor de la şcoală la muncă. Se reiterează rolul orientării profesionale a elevilor încă din treapta gimnazială de studii, pentru ca tinerii să poată lua decizii informate privind studiile de mai departe și carieră, şi, prin urmare, inserţia pe piața muncii să corespundă aspirațiilor profesionale ale tinerilor. Dat fiind decalajul dintre rata ocupării pe medii de reşedinţă, în *Strategie* se stipulează necesitatea susținerii tinerilor, în special a celor din mediul rural, în afirmarea profesională prin stimularea ocupării acestora, consilierea profesională și dezvoltarea carierei. Se face referinţă, în mare parte, la tinerii NEET, preconizându-se o reducere a ponderii tinerilor NEET (15-29 ani) până în anul 2030 la circa 12%.

Programul național pentru ocuparea forței de muncă pe anii 2022-2026 (2023) este un document de politici publice, inclusiv intersectoriale, ce are în vizor creșterea nivelului de ocupare și sporirea accesului pe piața muncii, asigurând astfel dezvoltarea durabilă și incluzivă a pieței muncii. Ca şi în cazul altor documente de politici, categoria de tineri NEET este indicată drept grupul vulnerabil din punctul de vedere al oportunităților ocupaționale și dezavantajate pe piața muncii şi se specifică necesitatea susținerii acestora.

În cadrul actualului studiu au fost analizate cele mai relevante documente de politici în domeniul ocupării forţei de muncă, inclusiv din perspectiva abordării incluzive şi intersectoriale (tabelul 3.7.).

Tabelul 3.7. Analiza principalelor măsuri de politici în domeniul ocupării forţei de muncă

Puncte forte	Puncte slabe
Angajament pe creşterea ratei de ocupare a forţei de muncă, inclusiv în rândul tinerilor; Corelarea obiectivelor stabilitate cu alte documente de politici intersectoriale; Accentuare locuri de muncă decente, muncă decentă, calitatea muncii.	Abordarea deficienţelor individuale pe piaţa muncii și mai puţin pe reforme şi măsuri structurale ce ar crea locuri de muncă cu remunerare decentă; Persistă neconcordanţa dintre competenţe și cerințe pe piața muncii; Piața muncii locală nu este atractivă pentru o mare parte din tineri, se înregistrează dezechilibre între cererea și oferta de forță de muncă sub aspect de competențe şi pe medii de reședință; Aşteptări salariale mai mari decât cele oferite pe piaţa muncii locale, orientarea la locuri de muncă peste hotare.
Angajament pe dezvoltarea mecanismelor de ajustare a ofertei educaționale la necesitățile pieței muncii; Formare profesională prin sistem dual și a parteneriatelor dintre companii și instituții de învățământ.	Inexistenţa unui mecanism eficient de anticipare a calificărilor și competențelor solicitate de piața muncii.
Axare pe măsuri active și pasive pentru stimularea ocupării forţei de muncă; Abilitare economică a tinerilor.	Acces limitat la indemnizaţiile de șomaj din cauza eligibilităţii de a fi angajat pe parcursul ultimului an; Spectru redus a măsurilor active de ocupare a forţei de muncă.
Stabilirea grupurilor vulnerabile pe piața muncii, care necesită suport pentru integrarea profesională; Angajament pe stimularea ocupării tinerilor NEET, tinerii din mediul rural.	Nu sunt arătate acţiunile de mobilizare a grupurilor subreprezentate și vulnerabile, servicii de tip outreach.

Sursa: elaborat de autor.

Politica familială reprezintă, în ansamblu, un set specific de măsuri şi programe ale statului care au drept scop asigurarea protecţiei şi suportul familiei prin reducerea sărăciei și menținerea veniturilor; susţinerea unor comportamente social dezirabile privind fertilitatea, ceea ce ar contribui la creșterea ratei de fertilitate; promovarea concilierii vieții de familie cu viața profesională, egalitatea profesională dintre bărbați și femei, inclusiv diviziunea muncii în cadrul gospodăriilor, ceea ce ar duce la o creştere a ratei de ocupare în rândul femeilor; protecție, ajutor acordat copiilor de vârstă mică și dezvoltarea lor ulterioară. Chiar dacă politica familială variază de la o ţară la altă, axându-se pe politici diferenţiate, rămâne a fi esenţială asigurarea bunăstării

morale, sanitare și educaționale a copiilor, cât şi promovarea măsurilor prin care părinții ar avea posibilitatea de a crește numărul dorit de copii și de a-și concilia responsabilitățile familiale cu viața profesională și socială (Buffetaut, 2011).

În Republica Moldova, familia a fost pe larg promovată ca o prioritate de politici, fiind dezvoltat un cadru naţional legal şi conceptual strategic, inclusiv au fost integrate aspecte intersectoriale, cât şi un "mainstreaming" comprehensiv din perspectiva egalităţii de gen. Acesta a fost racordat la tratatele și convenţiile internaţionale și regionale la care a aderat, fiind ajustat la tendinţele evoluţiei familiei, la schimbările în comportamentul reproductiv, la modificările în dinamica şi structura populaţiei, tendinţele în ceea ce priveşte calitatea vieţii la general şi a tinerilor în special. Instrumentele legislative fundamentale sunt *Constituţia Republicii Moldova* (1994) şi *Codul Familiei* (2000), care reglementează legislaţia familială şi dreptul familiei, stipulând că familia şi relaţiile de familie sunt ocrotite de stat. Vârsta matrimonială minimă este de 18 ani, atât pentru bărbat, cât şi pentru femeie, iar pentru motive temeinice se poate încuviinţa încheierea căsătoriei cu reducerea vârstei matrimoniale, dar nu mai mult decât cu doi ani.

Necesită a fi remarcate eforturile autorităţilor statului în dezvoltarea politicilor privind sănătatea reproductivă şi pregătirea tinerilor pentru viaţa de familie. În documentele de politici sunt stipulate următoarele prevederi: menţinerea și consolidarea sănătăţii tinerei generaţii prin parteneriatul dintre autorităţile publice centrale și autorităţile publice locale, comunitate, societate civilă și structuri internaţionale; promovarea educaţiei pentru sănătate; servicii de planificare familială accesibile tuturor; dezvoltarea și îmbunătăţirea reţelei de servicii de sănătate adaptate adolescenţilor și centrelor de resurse pentru tineri. De asemenea, *Legea privind sănătatea sexuală și reproductivă* (2012) prevede că educaţia sexuală este obligatorie, iar educaţia pentru viaţa de familie se va desfășura în instituţiile de învățământ și în alte instituţii în care sunt adolescenţi sau tineri, ţinând cont de vârstă, gen și alte particularităţi. În pofida faptului că educaţia sexuală este obligatorie, în realitate sunt puţine instituţii de învăţământ care includ acest modul în programa de învăţământ. Totodată, studiile arată că absenţa unei abordări integrate pentru furnizarea de informaţii detaliate și cuprinzătoare la acest subiect în școli reduce sursele de informaţii calitative pentru tineri (OECD, 2018).

Specific pentru Republica Moldova este promovarea politicilor ameliorative, care au drept scop îmbunătăţirea condiţiilor de viaţă ale familiei, oferind indemnizaţii, alocaţii pentru familiile cu copii etc. (Bulgaru, et al., 2017; Bulgaru, et al., 2015). În general, aceste prestaţii sociale au drept scop reducerea cheltuielilor familiei privind naşterea, iar ulterior, a cheltuielilor de îngrijire şi educare a copilului, ce cuprind plăţi unice şi lunare, precum şi scutiri fiscale.

Concediul de maternitate se acordă integral la a 30-a săptămână de sarcină pe o perioadă de 126 de zile calendaristice, iar în cazul naşterilor complicate ori a naşterii a doi copii – de 140 zile calendaristice. Femeile asigurate au dreptul la indemnizaţie de maternitate indiferent de durata stagiului de cotizare. Şomerele cu drept de ajutor de şomaj beneficiază de dreptul la indemnizaţia de maternitate indiferent de durata stagiului de cotizare, iar indemnizaţia de maternitate se stabileşte cu condiţia suspendării pentru această perioadă a plăţii ajutorului de şomaj.

Având drept scop promovarea egalității de gen atât în familie, cât și pe piața muncii, atingerea echilibrului dintre viața profesională și cea privată, cadrul legal a suferit mai multe modificări în acest sens. Astfel, începând cu 2016 este posibil ca şi bărbaţii / taţii angajaţi să beneficieze de *concediu paternal*, care constituie 14 zile şi se acordă în primele 56 de zile de la naşterea copilului, fiind achitat din fondul de asigurări sociale în valoarea unui salariu mediu pentru perioada corespunzătoare, perioada deducerilor în fondul social constituind cel puțin trei ani. Conform datelor oficiale, ponderea taților care şi-au luat concediu de paternitate a fost în creștere de la 1,1% în 2016 până la 16,4% în 2022.

Indemnizația unică la nașterea copilului este acordată fiecărui copil născut viu, solicitantul acestui tip de prestație fiind atât persoana asigurată, cât și neasigurată social. Această indemnizaţie a fost constant majorată pe parcursul ultimilor ani, constituind 10.932 lei în anul 2023 comparativ cu 10.068 lei în anul 2022 şi 9459 lei în anul 2021. La rândul său, au fost operate şi modificări importante privind indemnizaţia lunară la creșterea copilului ce se acordă până la împlinirea vârstei de 2,2 / 3 ani şi care o primesc atât persoanele asigurate, cât şi cele neasigurate.

Cuantumul lunar al indemnizației pentru creșterea copilului până la împlinirea vârstei de 3 ani constituie 30% din venitul mediu lunar din ultimele 12 luni calendaristice premergătoare lunii naşterii copilului. În cazul opţiunii „până la împlinirea vârstei de 2 ani şi 2 luni a copilului”, cuantumul indemnizaţiei lunare pentru creşterea copilului constituie 60% din venitul mediu lunar realizat în ultimele 12 luni calendaristice premergătoare lunii naşterii copilului. Totodată, începând cu 1 septembrie 2022 este disponibilă opțiunea de acordare a dreptului la indemnizația lunară pentru creșterea copilului – achitarea a 90% din venit pentru o perioadă de 12 luni din data acordării concediului de îngrijire a copilului.

Baza de calcul al indemnizației de asigurări sociale o constituie venitul mediu lunar asigurat realizat în ultimele 12 luni calendaristice premergătoare lunii nașterii copilului, venit din care, la data stabilirii indemnizației, au fost calculate şi plătite contribuţii. În cazul lipsei bazei de calcul pentru stabilirea indemnizației pentru creșterea copilului până la împlinirea vârstei de 3 ani, cuantumul indemnizației reprezintă cuantumul indemnizației minime lunare pentru creșterea copilului în cazul persoanei asigurate, determinate în modul stabilit de Guvern. Potrivit datelor

oficiale, *media lunară a indemnizaţiei lunare pentru îngrijirea copilului* a crescut constant pe parcursul ultimilor ani, constituind în cazul persoanelor asigurate 1561 lei în 2019 şi 2544 lei în 2022. Pentru persoanele neasigurate mărimea medie a indemnizaţiei lunare este mult mai mica, fiind de doar 540 lei în 2019 şi crescând până la 740 lei în 2022, iar în 2023 a constituit 1000 lei (BNS, 2023).

În aceeaşi ordine de idei, potrivit modificărilor legislative, ambii părinţi au posibilitatea să-şi ia concediul de îngrijire a copiilor pentru o perioadă de până la 3 ani și neplătit până la vârsta de 4 ani. O altă modificare legislativă operată stabileşte că plata indemnizației lunare pentru îngrijirea/creșterea copilului nu se oprește dacă mama sau tatăl, în cazul când este beneficiarul, se încadrează în câmpul muncii cu ziua de muncă incompletă.

În vederea extinderii măsurilor guvernamentale de suport, destinate susținerii copiilor și familiilor cu copii din Republica Moldova a fost lansat *Programul Familia* (2022), scopul căruia este de a oferi o protecție socială mai bună copiilor din toate categoriile sociale şi de a extinde serviciile adresate copiilor în dificultate și de a susține familiile tinere cu noi opțiuni de creștere și îngrijire a copilului. În acest context se înscrie şi *aprobarea Legii cu privire la serviciile alternative de îngrijire a copiilor* (2022). Aceste servicii pot fi organizate de angajator la locul de muncă; prestate de un îngrijitor calificat la domiciliul sau reședința temporară a copilului; de tip familial, la domiciliul/reședința temporară a îngrijitorului pentru un număr limitat de copii.

În cadrul studiului au fost analizate cele mai relevante documente de politici familiale (tabelul 3.8.).

Tabelul 3.8. Analiza principalelor măsuri de politici familiale

Puncte forte	Puncte slabe
Redefinirea noţiunilor, ajustarea măsurilor de politici la noile necesităţi şi tendinţe în dezvoltarea familiei.	
Majorarea cuantumului indemnizaţiei unice la naşterea copilului.	Este insuficientă raportată la necesităţile familiilor tinere.
Concediile au devenit mai flexibile, ambii părinţi având posibilitatea de a alege cine se va ocupa de îngrijirea copilului şi durata perioadei concediului de îngrijire.	Necunoașterea dreptului de a beneficia de concediu de paternitate; Răspândirea angajării neoficiale.
Angajament pe reintegrarea mai rapidă a femeilor pe piața muncii. Promovarea serviciilor alternative de îngrijire a copiilor.	Piața muncii neatractivă pentru multe femei, în special în mediul rural.

Sursa: elaborat de autor.

Politica în domeniul locuinţelor este o dimensiune complexă privind tranziţia la viaţa de adult. Suportul autorităţilor statului în perioada de tranziție privind accesul la o locuință constituie o strategie eficientă de adresare a necesităţii tinerilor de autonomie socială și experimentare, în timp ce politicile ineficiente privind accesibilitatea locuințelor se asociază cu o amânare a părăsirii casei părintești și cu o temporizare a altor evenimente tranziționale (Bălan, et al., 2021).

În Republica Moldova, una dintre cele mai stringente probleme în rândul tinerilor este incapacitatea de a-și cumpăra propria casă, în mare parte din cauza lipsei de resurse financiare. Chiar dacă este o problemă persistentă, doar relativ recent accesul tinerilor la locuinţe a devenit o preocupare pentru autorităţile statului. Conform *Legii tineretului* (2016), statul va adopta măsuri specifice pentru a oferi tinerilor locuinţe prin sprijinirea construcţiei de case pentru tineri și familii tinere și va dezvolta politici de cumpărare a locuinţelor de către aceştia.

În ceea ce privește locuinţele sociale, există o decizie guvernamentală pentru aprobarea Regulamentului privind dovezile, cesiunea și utilizarea locuinţelor sociale (2017) în temeiul *Legii cu privire la locuinţe* (2015). Autorităţile Publice Locale efectuează înregistrarea persoanelor care au nevoie de locuinţe sociale şi instituie o comisie consultativă având drept scop administrarea și distribuirea caselor sociale. Potrivit prevederilor, pot aplica pentru locuinţe sociale persoane care au împlinit vârsta de 18 ani. Locuinţele sociale sunt alocate persoanelor sau familiilor al căror venit lunar pentru fiecare membru al familiei nu depășește nivelul minim de existenţă stabilit în ţară și care îndeplinesc cerinţele suplimentare prevăzute în regulament. Conform actului legislativ, locuinţele sociale vor fi alocate categoriilor eligibile în următoarele proporţii: 10% - persoane cu dizabilităţi severe; 15% - familiile care au în îngrijire minori cu dizabilităţi severe; 50% - familiile tinere care nu au casă, conform *Legii tineretului* (2016); 15% - familii în care triplete, cvadruplete sau mai mulţi copii născuţi simultan; 10% - tinerilor fără îngrijire părintească până la vârsta de 18 ani sau până la dobândirea / atribuirea capacităţii depline de exerciţiu și care nu au beneficiat de locuinţe de la stat.

Programul de stat „Prima Casă” (2017) a fost conceput pentru a facilita accesul populaţiei la achiziţionarea unei locuinţe prin contractarea de credite ipotecare parţial garantate. Unul dintre obiectivele majore ale acestui program este descurajarea emigraţiei tinerilor specialiști peste hotare. Deşi acest program a fost iniţial conceput pentru persoanele cu vârsta de până la 35 de ani, ulterior a fost extins. În prezent, beneficiarii acestui program sunt persoane cu vârste cuprinse între 18-50 de ani, rezidenţi ai Republicii Moldova, care plătesc impozite în ţară și îndeplinesc cerinţele conform prevederilor programului. În pofida eforturilor depuse de către Autorităţile Publice pentru a spori accesul la locuinţe pentru tineri prin intermediul programului “Prima Casă” și alte programe

de suport, numărul tinerilor care beneficiază de aceste programe este scăzut, în timp ce rata migraţiei se menţine la un nivel înalt pe parcursul ultimelor decenii.

În aspect restrâns, au fost întreprinse unele măsuri privind asigurarea cu spaţiu locativ a anumitor categorii de tineri. Potrivit Hotărârii Guvernului din 2008, se prevede asigurarea cu locuinţă gratuită a tinerilor specialişti cu studii superioare şi postuniversitare de rezidenţiat, repartizaţi şi angajaţi în câmpul muncii în instituţiile publice (bugetare) din sate (comune), ceea ce prezintă un pas important din partea statului de susţinere a tinerilor pentru a-şi organiza un trai stabil în localităţile rurale în care activează. Totuşi, dat fiind faptul că aceste măsuri se referă la o categorie restrânsă de tineri, impactul acestora este unul insuficient.

Se concluzionează, cadrul naţional legal în domeniul tineretului şi politicile sectoriale au fost racordate la noile cerinţe şi necesităţi ale tinerilor. Analiza cadrului de politici pe diferite dimensiuni ale tranziţiei tinerilor la viaţa de adult au relevat faptul că problemele tineretului sunt promovate prin diverse politici și unele fac parte din strategiile sectoriale naționale. În principalele documente de politici sunt delimitate grupuri vulnerabile care întâmpină bariere în procesul de integrare socială, deşi, în mare parte, acestea comportă un caracter descriptiv fără a descrie acţiunile concrete de targetare a acestora. Totodată, se atestă lipsa unei abordări integrate din perspectiva cursului vieții și a unui mecanism comprehensiv de evaluare a implementării politicilor de tineret, inclusiv pe dimensiune intersectorială.

3.3. Cadrul instituţional în domeniul tineretului

Domeniul de tineret este unul intersectorial, prin urmare, abordarea problemelor tinerilor se află în vizorul mai multor instituţii şi factori de decizie/actori sociali care sunt implicați atât în elaborarea politicilor și strategiilor care direct sau tangenţial vizează tinerii, cât și în implementarea nemijlocită a acestora. În acest context, instituțiile influențează procesele de tranziție și comportamentul tinerilor prin stabilirea unui set de oportunități și constrângeri pe care tinerii le iau în considerare atunci când aleg cum să acționeze, manifestă reacții de răspuns.

Analiza cadrului instituțional din Republica Moldova atestă un număr important de instituții publice responsabile de elaborarea şi promovarea politicilor de tineret la nivel central și local, instituții publice cu tangențe intersectoriale în domeniul tineretului, structuri și organizații de / și pentru tineret etc. (figura 3.5.). Cadrul instituțional a evoluat pe parcursul ultimilor ani odată cu îmbunătățirea cadrului normativ care reglementează acest domeniu. În cazul instituţiilor formale, inclusiv la toate nivelele de guvernare, scopul, obiectivele, activităţile şi serviciile pe care le prestează sunt aparent bine definite în statutul acestora.

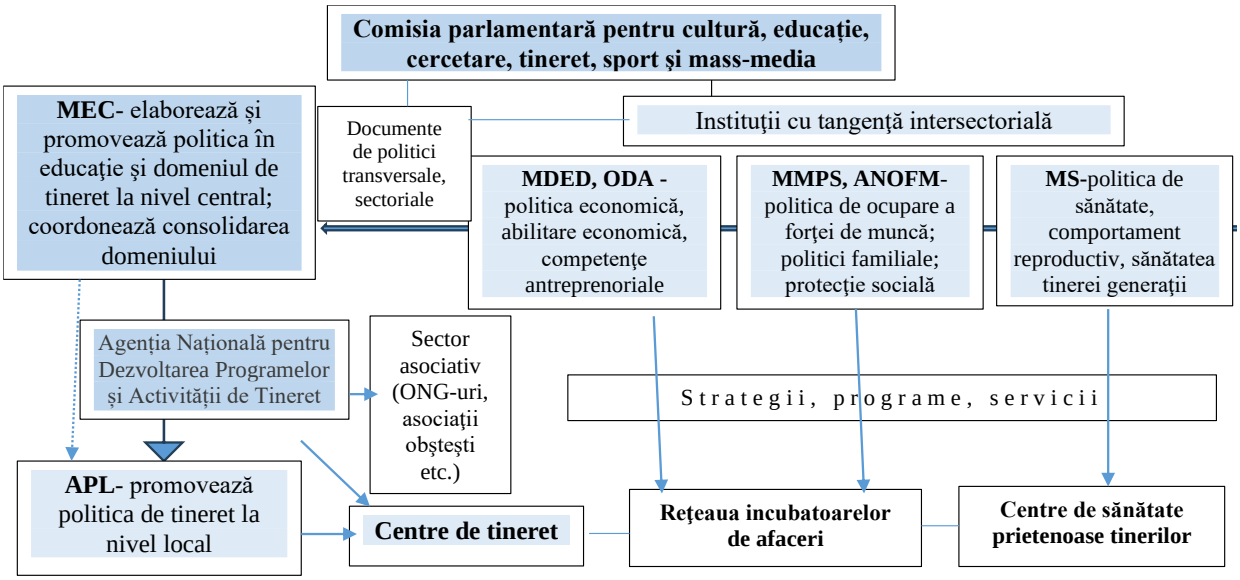

Figura 3.5. Cadrul instituţional al domeniului de tineret

Sursa: elaborat de autor.

La nivel legislativ facem referinţă la **Comisia parlamentară pentru cultură, educație, cercetare, tineret, sport şi mass-media**, care, pe lângă asigurarea cadrului legal din domeniul educaţiei, are în atribuţie şi asigurarea cadrului legal privind politicile de tineret în domeniile economic, social şi instituțional, cât şi monitorizarea implementării strategiilor de tineret. În cadrul acestui studiu s-a realizat analiza de conținut a proiectelor incluse pe ordinea de zi a ședințelor comisiei pentru anii 2017-2023, care sunt accesibile pe pagina oficială a Parlamentului. Prin activitatea sa, această comisie trebuie să asigure transversalitatea politicilor pe domeniu de tineret, devenind platformă de dezbatere şi consultări a cadrului legislativ cu mediul asociativ de tineret cu privire la problemele, oportunitățile și necesitatea racordării politicii de tineret la necesităţile reale ale tinerilor. În baza informaţiei analizate se atestă că politicile de tineret au fost foarte rar abordate în cadrul ședințelor comisiei în această perioadă. Cu referinţă la dimensiunea tangenţială a domeniului de tineret, cea mai mare parte din proiectele înregistrate au vizat domeniul educaţiei. Astfel, se atestă o prioritizare insuficientă a problemelor tinerilor, aceasta punându-şi amprenta atât pe sustenabilitatea politicilor și acțiunilor din domeniu, cât și pe vizibilitatea, conștientizarea și perceperea generală slabă a problemelor specifice tinerilor și a domeniului de tineret.

La nivel de structuri executive, **Ministerul Educației şi Cercetării** (MEC) are drept scop asigurarea unei educații de calitate și incluzive pentru toți și promovarea oportunităților de învățare pe întreg parcursul vieții. La rândul său, MEC este organul de specialitate care elaborează și promovează politicile de tineret, stabilește orientările strategice de dezvoltare şi modernizare a cadrului instituțional, determină orientările strategice de dezvoltare şi modernizare continuă a

sistemului instituţional din domeniu, creează condiţii de participare şi dezvoltare a tinerilor. MEC are un rol important în conexiunea dintre autoritățile publice centrale și autoritățile locale pe domeniul de tineret, având drept scop eficientizarea implementării politicilor de tineret la toate nivelele și utilizarea resurselor publice în domeniul vizat, oferirea asistenței logistice și metodologice continuă.

Chiar dacă MEC a înregistrat unele progrese în dezvoltarea și consolidarea sectorului de tineret, se atestă unele probleme valabile de mai mult timp ca urmare a conjuncturii socioeconomice, politice și administrative din țară. *Studiul calitativ "Analiza sectorului de tineret"* evidențiază că încărcătura ce revine pe Direcția Tineret din cadrul MEC în realizarea unor dimensiuni este improprie și depășește resursele de care dispune. Insuficiența resurselor umane, fluxul permanent de cadre din cauza salariilor mici nu permite realizarea la capacitate deplină a programelor de tineret, cât şi elaborarea, monitorizarea și evaluarea politicilor de tineret. În cadrul interviului, expertul din cadrul MEC a menţionat: „*...în prezent, în Direcție sunt doar 5 persoane care nu au capacitatea deplină să realizeze aceste procese, fie din punctul de vedere al principiilor ce trebuie respectate, fie chiar fizic vorbind. Dacă să discutăm despre anumiți donatori, ei la un program au câte 4-5 persoane care coordonează programul, noi de tot avem 4-5 programe și respectiv 5 persoane. Și dacă mai adăugăm dimensiunea de elaborare a politicilor, nu doar de implementare a acestor programe, nu avem suficiente resurse umane..." (expert, IP1).*

Acest lucru este resimţit şi de reprezentanţii sectorului asociativ, care au confirmat capacitatea redusă a autorităţilor de nivel central de elaborare, coordonare şi implementare a politicii de tineret, inclusiv pe dimensiunea intersectorială. În cadrul interviului s-a specificat: *„...este o problemă că Direcţia de Tineret, care este compusă din 5 oameni, care au partea de elaborare de politici, tot ce vine la avizare, dezvoltare de programe, plus tot ei implementează programul Capitala tineretului, Programul dezvoltare a Centrelor. Efectiv, nu se reușește să se ocupe cu ceea cu ce ar fi trebuit, ei trebuie să aibă această abordare intersectorială, să se asigure că documentele de politici sunt prioritățile tinerilor, dar ei nu reușesc în mandatul lor..." (expert, IP9).*

La nivel local, implementarea politicilor de tineret și dezvoltarea domeniului în teritoriu revine **autorităților administrației publice locale**, prin structurile și subdiviziunile sale responsabile în domeniu (Consiliul Raional/Local, Direcția generală învățământ, tineret şi sport, Serviciul tineret şi sport) și în colaborare cu structurile locale de tineret, precum Centrele de Tineret, Centrele de Sănătate Prietenoase Tinerilor, organizațiile neguvernamentale de/și pentru tineret, Consiliile Locale ale Tinerilor, Consiliile de elevi. Împreună cu o serie de atribuții pe care le au în inițierea de politici locale în domeniul tineretului, APL-ile susțin activitatea organizațiilor şi instituțiilor de lucru cu tinerii, instituie unitatea de specialist de tineret în cadrul subdiviziunii

din domeniul de referință. Eforturile depuse de APL în inițierea acțiunilor și susținerea structurilor de tineret se raportează, în mare parte, la componenta materială de care dispun. În funcție de buget, particularități și probleme locale, APL-ile decid individual asupra actualității domeniului de tineret în raion/localitate, cotei alocate din buget conform clasificației bugetare, inclusiv asupra necesității de a completa total sau parțial unitatea „specialist de tineret". În cadrul *studiului calitativ "Analiza sectorului de tineret"* reprezentanţii APL au menţionat despre problemele cu care se confruntă în acest domeniu: *"...este funcția specialist tineret și sport, dar nu avem specialist în domeniu, care ar avea competențele și nivelul necesar de pregătire... persistă problema că la nivel local nu sunt specialiști calificați, de aici se pornește totul..." (expert, IP26).*

În scopul impulsionării activităţii în domeniul tineretului şi reducerea încărcăturii asupra Direcţiei de Tineret, dar şi oferirea asistenţei logistice şi metodologice în implementarea politicilor în domeniul tineretului la nivel local, la solicitarea MEC, în anul 2020 a fost creată *Agenția Națională pentru Dezvoltarea Programelor și Activității de Tineret* (2020). Agenţia are drept scop implementarea politicilor de tineret, formarea și perfecționarea lucrătorilor și specialiștilor în domeniul de tineret, dezvoltarea și implementarea programelor pentru tineri, alte activităţi.

Ministerul Dezvoltării Economice şi Digitalizării (MDED) este abilitat să promoveze politica economică a statului şi este responsabil de elaborarea și implementarea proiectelor și programelor care au drept scop abilitatea economică a tinerilor, susținerea inițiativelor tinerilor de inițiere/dezvoltare a afacerilor etc. Un șir de programe / proiecte care vizează direct sau tangențial tinerii sunt implementate de către Organizaţia de Dezvoltare a Antreprenoriatului (ODA), instituţie subordonată MDED. În această ordine de idei, se remarcă următoarele programe coordonate de către această structură: Programul Național de Abilitare Economică a Tinerilor (2009-2017), Program de Atragere a Remitenților în Economie "Pare 1+1" (2010 până în prezent), Programul „Incubatoare de afaceri" (2010 până în prezent). Cu toate că aceste programe au contribuit la crearea noilor locuri de muncă, cât şi la formarea profesională a tinerilor, reprezentativitatea persoanelor tinere în cadrul acestor programe este încă redusă, iar antreprenoriatul în rândul acestui grup rămâne a fi slab dezvoltat. Reprezentantul ministerului intervievat în cadrul *studiului calitativ "Analiza sectorului de tineret"* a reiterat necesitatea continuării eforturilor de abilitare economică a tinerilor, dezvoltarea competenţelor digitale şi antreprenoriale: *„...este necesar de dezvoltat în continuare competențele antreprenoriale ale tinerilor prin implicarea a mai multor actori în procesul de prestare a serviciilor de formare a competențelor. Ar putea fi și rolul Centrelor de Tineret pentru organizarea activităților de orientare profesională, de dezvoltare profesională... să invite experți, specialiști care ar putea să presteze astfel de servicii..." (expert, IP2).*

Ministerul Muncii și Protecției Sociale (MMPS) este responsabil pentru elaborarea şi promovarea politicilor şi strategiilor în domeniul ocupării forţei de muncă, cât și în domeniul protecției sociale. În acest context, se evidenţiază activitatea ANOFM, care este autoritatea administrativă subordonată MMPS, fiind împuternicită să asigure implementarea politicii în domeniul promovării ocupării forței de muncă, migrației forței de muncă și asigurării de șomaj. Reprezentantul ministerului intervievat în cadrul *studiului calitativ "Analiza sectorului de tineret"* a menţionat necesitatea colaborării intersectoriale în dezvoltarea şi implementarea programelor şi serviciilor destinate tinerilor din perspectiva integrării lor profesionale: *„…este foarte importantă colaborarea dintre trei ministere... nu putem să avem ocupație dacă nu avem locuri de muncă, dar pentru a avea locuri de muncă, trebuie să avem politici macroeconomice pentru tineri şi stimularea afacerilor, promovate de Ministerul Economiei, dar pentru aceasta trebuie să avem capital uman educat care ține de Ministerul Educației şi deja cei care sunt în afara sistemului de formare - Agenția de Ocupare a Forței de Muncă... Actualmente lasă de dorit colaborarea intersectorială în elaborarea și implementarea politicilor pe aceşti piloni..." (expert, IP3).*

Ministerul Sănătății este responsabil pentru elaborarea şi promovarea politicilor de sănătate, reducerea riscurilor pentru sănătate și dezvoltarea unui sistem de prestare a serviciilor de sănătate prietenoase tinerilor. Un obiectiv important al acestei instituţii este menţinerea şi fortificarea sănătăţii tinerei generaţii prin intermediul parteneriatului dintre APC, APL, comunitate, societatea civilă şi structurile internaţionale; promovarea educaţiei pentru sănătate; servicii de planificare familială accesibile tuturor; dezvoltarea şi perfecţionarea reţelei serviciilor de sănătate prietenoase adolescenţilor şi centrelor de resurse pentru tineri.

Structuri de/și pentru tineret. Analiza cadrului instituţional arată că diversitatea structurilor de/și pentru tineret a evoluat în timp, inclusiv în funcție de activitățile și serviciile pe care le prestează și grupul de tineri la care se raportează, consolidându-se în structuri de nivel local/raional, regional sau național. Se evidenţiază centrele de tineret, centrele de sănătate prietenoase tinerilor, centrele de resurse pentru tineri, centrele comunitare multifuncționale, centrele de reintegrare socială pentru tineri. Aceste structuri servesc drept actori comunitari-cheie în activitatea cu și pentru tineri, create cu scopul de a diversifica și consolida serviciile pentru tineri la nivel local, care prin serviciile sale trebuie să asigure informarea, orientarea profesională, consilierea, educația, organizarea şi petrecerea timpului liber a tinerilor, contribuind la pregătirea integrării lor sociale şi profesionale. Aceste centre sunt mai mult sau mai puțin funcționale în dependență de resursele și oportunitățile de care dispun.

Un rol important în structura sectorului de tineret îl deţin **Centrele de Tineret** - structuri de interes public care acordă servicii tinerilor, precum informare, orientare profesională,

consiliere, organizare şi petrecere a timpului liber a tinerilor, educaţie nonformală etc.. În perioada anilor 2017-2022 prin intermediul Programului de dezvoltare a Centrelor de tineret au fost create şi fortificate 22 de centre raionale. Totodată, *studiul calitativ "Analiza sectorului de tineret"* a scos în evidenţă un şir de probleme cu care se confruntă aceste structuri. Managerii centrelor au menţionat lipsa specialiştilor în domeniul de tineret şi neatractivitatea acestor posturi din cauza salariilor mici şi neînţelegerea, de multe ori, a reprezentanţilor APL despre necesitatea investirii în domeniul tineretului: *"...personal calificat nu este, dacă nu s-a investit 20 de ani în sectorul de tineret..., personalul trebuie instruit. Când tinerii vin la Centru să se angajeze, ei sunt pregătiţi, dar atunci când văd contractul cu autoritățile ei cedează și pleacă, pentru că nu sunt motivaţi şi nu se simt apreciați..." (expert, IP14).*

Pe lângă insuficienţa personalului, studiul a scos în evidenţă şi lipsa personalului calificat pentru lucrul cu tinerii, în acest scop fiind necesară o pregătire specială: *„...lipsa de cadre și salariul mizer, problemă ar fi şi profesionalismul, totuşi, este nevoie de cunoștințe în domeniul educației, cunoașterea psihologiei pentru a putea lucra cu tinerii. Aici este puțin altfel decât educația formală, se bazează pe interesul tânărului şi educaţia non-formală..." (expert, IP15).*

În vederea fortificării activităţii Centrelor de Tineret, unii manageri au venit cu propuneri de a soluţiona aceste probleme: *„... ar fi necesar de creat anumite grupuri de lucru mixte, intersectoriale la nivel local, inclusiv cu participarea tinerilor... " (expert, IP15).*

Centrele de Sănătate Prietenoase Tinerilor promovează modul sănătos de viață în rândul generației tinere prin prestarea serviciilor de informare, consiliere, servicii medicale integrate cu asistență psihosocială. În prezent, 41 de Centre de Sănătate Prietenoase Tinerilor sunt unite în rețeaua națională Youth Klinic (YK), cu scopul de a oferi suport specializat, de a preveni anumite situații problematice și de a găsi soluții concrete pentru problemele de sănătate cu care se confruntă adolescenții și tinerii din Republica Moldova. Extinderea familiei YK în toate raioanele și municipiile țării a început în anul 2011, cu suportul structurii anterioare a Ministerului Sănătății și ghidajul Neovita în calitate de centru de resurse la nivel național în serviciile de sănătate prietenoase tinerilor. Problemele pe care le previn și le rezolvă specialiștii din rețeaua YK sunt: infecțiile cu transmitere sexuală; sarcina nedorită și alte probleme legate de sexualitate; problemele legate de maturizare în perioada adolescenței; utilizarea de substanțe psihoactive (tutun, alcool și droguri); probleme emoționale (stres, tristețe, decepție în dragoste etc.); probleme de sănătate legate de violență (conflictele cu părinții și adulții); dereglări de nutriție (obezitate, diete etc.).

Printre problemele cu care se confruntă Centrele de sănătate prietenoase tinerilor s-a menţionat, în special, insuficienţa specialiştilor şi posibilităţi reduse de a presta servicii în mediul rural: *„...nu avem bani să procurăm și să creăm echipe mobile pentru a merge la sat. Accesul în*

sate este limitat și nici lucrători medicali nu sunt. Un asistent social și un voluntar ar face față necesităților, chiar și aceeași test expres sau o consiliere contraceptivă. O soluție rentabilă ar fi echipele mobile, dar nu sunt bani..." (expert, IP20).

În aceeaşi ordine de idei, experţii au indicat asupra necesităţii direcţionării resurselor financiare pentru proiecte durabile şi cu impact pentru bunăstarea tinerilor: „*...atunci când țara este săracă și resursele financiare sunt limitate, trebuie să ne unim şi să decidem unde focusăm banii. Trebuie de rezolvat problemele prioritare, de făcut lucrurile în comun, dar toți au interese diferite pentru a demonstra activitatea lor individuală...." (expert, IP20).*

Sector asociativ de tineret. Analiza sectorul asociativ de tineret arată că, deși există careva evaluări privind sectorul asociativ din Republica Moldova, datele disponibile nu permit estimarea numărului actualizat de organizații neguvernamentale pe domeniul de tineret. Astfel, sursele MEC fac referință la circa 30 de organizații active în domeniu, iar pe portalul pentru sectorul non-profit în categoria *tineret-copii* sunt listate 42 de organizații. Potrivit studiilor empirice autohtone, se estimează că în țară sunt circa 130 de instituții, asociații și fundații publice care oferă servicii prietenoase pentru tineri, inclusiv grupuri de tineri educatori „De la egal la egal" în 15 raioane. În pofida unui număr mare de centre și organizaţii pentru tineret, studiile sociologie arată un nivel extrem de scăzut de informare a tinerilor despre activitatea acestora, şi, evident, un nivel şi mai redus de accesare a serviciilor prestate de aceste entităţi (OECD, 2018). Se menţionează că o parte din aceste organizaţii, create în majoritatea cazurilor cu suportul organizaţiilor internaţionale, din lipsa unui concept inițial și a unui plan de sustenabilitate îşi sistează activitatea odată cu finalizarea proiectelor.

Printre structurile de participare neformală a tinerilor la nivel local în sectorul de referință se înscriu consiliile de elevi cu reprezentanță în Consiliul Național al Elevilor (CNE), grupurile de inițiativă, senatele studențești, organizațiile de tineret ale partidelor politice, mass-media pentru tineri și alte structuri. De regulă, aceste structuri integrează prin participare benevolă un anumit grup/categorie de tineri în funcție de vârstă, activitate, nivel de studii, interese etc. și sunt în drept să desfăşoare activităţi cu și pentru tineri şi pot înainta autorităţilor publice propuneri în domeniile care vizează tinerii.

Consiliul Național al Tineretului din Moldova (CNTM) se prezintă ca o platformă națională a sectorului asociativ de tineret și încorporează în structura sa circa 60 de organizații de tineret de nivel local și național. Prin activitatea sa, CNTM promovează politica în domeniul tineretului și interesele tinerilor, contribuie la dezvoltarea structurilor asociative de tineret prin desfășurarea programelor și activităților de instruire, informare, lobby și consultare. De-a lungul celor 20 de ani de activitate, CNTM a contribuit, prin diverse acțiuni și proiecte, la consolidarea

sectorului de tineret, la crearea noilor oportunități destinate tinerilor. În general, se remarcă transparența activităților CNTM, actualizarea sistematică a informației din domeniul tineretului și a politicii de tineret, a oportunităților de participare/implicare a tinerilor, realizarea studiilor empirice de analiză și diagnoză a situației în acest domeniu, eficiența realizării acțiunilor strategice în sectorul de tineret şi alte acţiuni.

Prin urmare, cadrul instituțional în domeniul de tineret a evoluat pe parcursul ultimilor ani odată cu îmbunătățirea cadrului normativ şi a fost consolidat prin crearea noilor structuri de / şi pentru tineri. Totuşi, se atestă că capacitatea domeniului de tineret din punctul de vedere al resurselor umane **este redusă la toate nivelele**. O serie de probleme precum lipsa sau insuficiența de cadre, competența și profesionalismul redus în lucrul de tineret, fluctuația pronunțată a angajaților în acest domeniu la nivel central și local subminează eficiența și continuitatea activității pentru tineret. La nivel local situația se complică, deoarece o bună parte din specialiștii și lucrătorii de tineret vin din diferite domenii, neavând o pregătire specială pentru lucrul cu/și pentru tineret. Acțiunile orientate spre creșterea competențelor capitalului uman s-au intensificat în ultimii ani, dar unii factori externi, precum conjunctura socioeconomică și politică, diminuează din sustenabilitatea eforturilor. La rândul său, mobilitatea tinerilor, în special în condițiile migrației populației peste hotarele țării, devine o problemă atât pentru completarea resurselor umane necesare în activitatea structurilor de tineret la nivel local, cât și pentru atragerea tinerilor beneficiari și sustenabilitatea activităților / serviciilor promovate.

La nivel local, impactul măsurilor de politici şi dezvoltarea domeniului de tineret este determinat de activismul, conexiunea și **gradul de cooperare intersectorială** dintre structurile de tineret, dar și de deschiderea APL-urilor de a aborda structurile de tineret ca participanți importanți în procesul de luare a deciziilor. Prezența structurilor de tineret, inclusiv diversitatea acestora într-o unitate teritorial-administrativă, sporește gradul de implicare și participare a tinerilor, precum și sensibilitatea autorităților față de necesitățile tinerilor.

Analiza datelor *studiului calitativ "Analiza sectorului de tineret"* demonstrează că intensitatea și diversitatea activităților și serviciilor axate pe tineri este mai mare și cu acoperire mai largă în localitățile (raioanele) unde structurile de tineret au o colaborare consolidată. Astfel de practici pozitive sunt încă puține, deseori se atestă o colaborare defectuoasă între actorii locali implicați în activitatea de/și pentru tineret. Pe de o parte, numărul redus al tinerilor activi care se implică în activități este concentrat, de regulă, într-un singur nucleu, aceasta alimentând concurența dintre structurile de tineret în a-i coopta pe tineri în activitățile promovate. Pe de altă parte, statutul unor structuri de tineret dependent, fie la nivel instituțional de APL, fie prin asociere

de o rețea, impune conformarea la planul de activități a celor din urmă, ceea ce în unele cazuri limitează racordarea activităților și serviciilor la interesele și necesitățile tinerilor.

Analiza eficienţei activităţii şi serviciilor prestate arată că structurile de tineret au deocamdată capacitate redusă de implementare a unui set mai larg de servicii pentru tineri. Aceasta se explică, pe de o parte, de experiența insuficientă în activitatea de tineret, în cazul Centrelor de Tineret înființate, în multe raioane, începând cu anii 2017 și 2018, iar pe de altă parte, de capacitatea financiară și organizațională limitată a structurilor de tineret, în special a celor subordonate public, impunând furnizarea de servicii / activități de/și pentru tineret pe proiecte mici cu durabilitate și impact scăzut pentru tineri și comunitate. Cel mai des sunt oferite servicii orientate, în special, pe animarea timpului liber, informare, voluntariat, socializare etc.

Dezvoltarea și prestarea unor servicii importante și actuale pentru tineri impune consolidarea colaborării intersectoriale între toți actorii sociali menţionaţi anterior. Deși se evidențiază necesitatea unor servicii de ghidare în carieră, consiliere, abilitare economică, integrare socială, probleme ale familiilor tinere etc., lipsa specialiștilor calificați care ar putea presta asemenea servicii, dar și conexiunea intersectorială deficitară cu structuri specializate care pot presta sau organiza în colaborare astfel de servicii (de exemplu, ANOFM, ODA, serviciile de asistență socială) fac implementarea acestora dificilă. În pofida promovării active și importanței serviciilor outreach la nivel local, în prezent se constată insuficiența capacității instituționale și de resurse umane, metodologice, în realizarea acestora.

La rândul său, accesul la programe și servicii pentru tineri nu este echitabil din punctul de vedere al vârstei, mediului de reședință și al caracteristicilor socioeconomice ale tinerilor. Prin serviciile și acțiunile desfășurate, structurile de tineret se raportează puțin sau deloc la necesitățile tinerilor de vârstă mai mare (22 ani și peste), ale celor aflați în afara sistemului de învățământ, ale tinerilor părinți, tinerilor defavorizați sau cu dizabilități. Organizațiile de/și pentru tineret se concentrează preponderent în mediul urban, pe când în mediul rural este sesizată o lipsă efectivă a acestora.

Integrarea tinerilor din grupuri social vulnerabile (adolescenți și tineri din familiile sărace, cu reușita școlară scăzută, tinerii NEET, tinerii cu comportament de risc etc.) este, în general, foarte mică în structurile de tineret dezvoltate la nivel local sau lipsește în totalitate (cu excepția instituțiilor orientate pe servicii specializate și care au ca grup de referință și tinerii). Practicile discriminatorii și /sau selective prezente la toate nivelele, lipsa mecanismelor de susținere și încurajare a participării categoriilor vulnerabile de tineri, lipsa căilor de acces/infrastructura accesibilă în raport cu necesitățile fizice și materiale, insuficiența / lipsa specialiștilor pregătiți de

a lucra cu categoriile vulnerabile de tineri, informarea scăzută a tinerilor privind activitățile relevante sunt bariere principale în lucru cu aceste categorii ale tinerilor.

La rândul său, este necesară o revizuire şi o schimbare a abordării problemelor tinerilor. Astfel, mai multe studii au constatat că actualul cadrul instituţional și de politici trebuie să se bazeze pe noile realităţi, să abordeze biografiile tinerilor dintr-o nouă perspectivă şi nu pe tranziții liniare care nu mai corespund realității sociale (IRIS, 2003; Unt, et al., 2021), dar pe tranziții ce au devenit de-standardizate, complexe, reversibile și fragmentate. Majoritatea programelor și măsurilor implementate de instituţiile statului se bazează încă pe ideea de "biografie liniară", care în consecință, pot duce la riscuri de „traiectorii eronate" (IRIS, 2003).

Prin urmare, diversitatea subcategoriilor tinerilor care se confruntă cu numeroase provocări în procesul de tranziție la viața de adult determină necesitatea abordării diferențiate în elaborarea și implementarea politicilor la nivel instituţional ce ar facilita acest proces, măsurile fiind orientate spre fiecare grup potrivit caracteristicilor și necesităților acestora. Conform rezultatelor cercetărilor cantitative şi calitative, cei mai dezavantajați tineri la nivel individual și cei mai problematici din punct de vedere social și al intervențiilor necesare sunt grupurile de tineri care au o „angajare precară", adică activează fără a avea un contract de muncă şi tinerii NEET-şomeri şi NEET inactivi, care în cea mai mare parte sunt "necalificați" şi cu un nivel de instruire scăzut, nu dețin calificări / competențe profesionale, astfel fiind expuși riscului de inadaptare și excluziune socială.

La rândul său, de instituțiile publice relevante, actori-cheie vizați depinde soluționarea problemelor complexe cu care se confruntă tinerii în procesul de tranziţie la viaţa de adult, în special cei din grupurile vulnerabile, iar lipsa unei abordări sistemice și coerente a problemelor tinerilor nu vor produce rezultatul scontat. Rezultatele studiilor arată că serviciile disponibile pentru tineri sunt precare și nu sunt targetați tinerii inactivi, cât şi cei mai vulnerabili tineri.

În baza informaţiei calitative din cadrul *Studiului sociologic "Incluziunea tinerilor NEET în viziunea factorilor-cheie"* au fost sintetizate măsurile necesare pentru integrarea socioprofesională a tinerilor din categoriile vulnerabile (tabelul 3.9.).

Tabelul 3.9. Intervenții specifice pentru categoriile vulnerabile de tineri

Dimensiunea și caracteristicile grupului	- Măsuri de identificare, înregistrare şi monitorizare a tinerilor din această categorie prin contactare directă a familiilor, apelare la APL, agențiile de ocupare etc.; - Realizarea profilului individual pentru fiecare tânăr; - Crearea unei baze de date integrate, actualizare permanentă;
Educație	***Măsuri preventive:*** - Crearea unui sistem de monitorizare şi avertizare timpurie cu privire la elevii cu risc de abandon şi părăsire timpurie a şcolii; - Stabilirea cauzelor abandonului și conlucrarea între reprezentanții instituțiilor de învățământ, APL, familie, alți actori vizați pentru a evita abandonul și renunțarea timpurie la studii; - Asistență de ordin financiar și tehnic în cazul familiilor defavorizate pentru continuarea studiilor / formarea unor fonduri pentru educație la nivel local; - Metode de predare inovative, incluzive pentru elevii cu probleme de învăţare; - Formare, educare, consiliere din clasele gimnaziale a tinerilor şi a părinţilor acestora privind necesitatea finalizării / continuării studiilor; - Consiliere, orientare profesională din clasele gimnaziale, informare despre profesiile / meseriile cu potențial de angajare;
	Măsuri de reintegrare: - Dezvoltarea unor centre comunitare ce ar conecta toate categoriile de tineri; - Consiliere psihologică, informarea tinerilor, inclusiv a părinţilor acestora despre importanta reintegrării în sistemul educaţional / importanta integrării pe piața muncii; - Servicii personalizate de reintegrare în sistemul educațional, cursuri de formare profesională; - Identificarea, dezvoltarea şi validarea competențelor și abilităților dobândite în mediul informal și nonformal; - Dobândirea abilităților practice (meșteșugărit, hand-made etc.); - Acces la informație;
Sănătate	- Activități de informare și formare privind comportamentul în sănătate, dezvoltare personală; - Asigurarea accesului tinerilor la centrele de sănătate, inclusiv în domeniul planificării familiei;
Piața muncii	- Orientarea tinerilor și a familiilor acestora pe piața muncii; - Asistenţă specializată în găsirea unui loc de muncă / plasarea în câmpul muncii; - Stabilirea și sprijinirea agenților economici care deschid noi locuri de muncă, angajează tineri; - Sprijinirea dezvoltării întreprinderilor sociale, ateliere protejate; - Implicarea tinerilor în lucrări de amenajare a localității, voluntariat etc. - Campanii de sensibilizare a opiniei publice privind problemele tinerilor, schimbarea atitudinii față de cele mai vulnerabile categorii;
Actori vizați	Formarea echipelor de lucru din reprezentanți ai APL și AOFM, școală, asistenți sociali, psihologi, psihopedagogi, ONG-uri specilizate, alți actori vizați;

Sursa: elaborat de autor.

De rând cu măsurile propuse de experţi sunt relevante la acest capitol şi propunerile parvenite nemijlocit de la tineri, cu referinţă la domeniile în care instituţiile ar trebui să sprijine tinerii. Astfel, marea majoritate a tinerilor (81%) care au participat în cadrul *Studiului sociologic "Tranziţia tinerilor la viaţa de adult în condiţiile crizelor prelungite"* (2023) au indicat că domeniul principal în care ar trebuie autorităţile statului să ajute persoanele tinere este ocuparea forţei de muncă prin crearea *„locurilor de muncă bine plătite"*, iar fiecare a doua persoană (54%) consideră că statul trebuie să presteze mai multe *„facilităţi / suport pentru familiile tinere"*. Totodată, în jur de 40% din tineri au indicat necesitatea de a *„sprijini tinerii defavorizaţi"* şi să le ofere *„facilităţi pentru a avea proprie locuinţă"* (figura 3.6.).

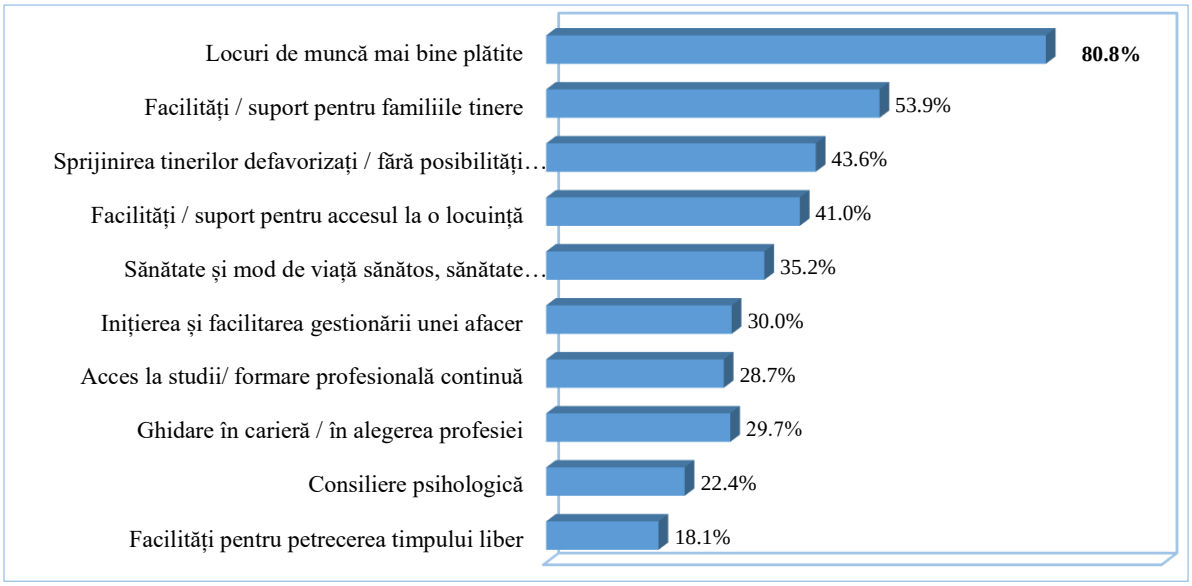

Figura 3.6. Domeniile în care statul ar trebui să sprijine tinerii (răspuns multiplu)
Sursa: calculat de autor în baza datelor studiului sociologic „Tranziţia tinerilor la viaţa de adult în condiţiile crizelor prelungite", 2023.

În continuare sunt expuse propunerile tinerilor la întrebarea deschisă *„Ce ar mai trebui să facă statul pentru integrarea socială şi profesională a tinerilor?"*. În cea mai mare parte, răspunsurile oferite de către tineri se referă la aceleaşi probleme enumerate mai sus. Practic, fiecare al doilea tânăr care a venit cu anumite propuneri privind integrarea socială şi economică a tinerilor a reiterat necesitatea oferirii **„locurilor de muncă cu salarizare decentă/ bine plătite"**. Totodată, tinerii au relatat că salariile mici constituie una din principalele cauze ce duc la migraţia tinerilor peste hotare: *„...pentru a rămâne în ţară tinerii trebuie să dispună de acces la educaţie de calitate, care să le permită integrarea şi performanţa la locul de muncă... acces la posturi de muncă atractive şi bine plătite, o piaţă a muncii modernă... şi sunt necesare facilităţi pentru familiile tinere, de exemplu locuinţe sociale, ipoteci favorabile, creşe şi grădiniţe îmbunătăţite, acces la servicii de sănătate calitate..." (femeie, 33 ani, urban). „...Salariile sunt mici pentru a întreţine*

o familie în Republica Moldova, de aceea mulți cetățeni aleg sa plece in străinătate..." (bărbat, 30 ani, rural)

Mai mulţi tinerii au relatat despre *„Susţinerea familiilor tinere, accesul la locuinţa proprie"*. După cum a fost menţionat anterior, marea majoritate a tinerilor consideră că accesul tinerilor la locuinţa proprie constituie o problemă majoră: *„...sprijin pentru familiile tinere și familiile numeroase... în țara noastră a devenit foarte greu să întreții o familie și după o căsătorie să-şi cumperi o casă fără o susţinere..." (bărbat, 26 ani, rural); „...mai multă susţinere în procurarea unei case, oferirea unui credit avantajos și integrarea mai ușoară la un loc de muncă cu un venit din care să îți poți permite o viață mai ușoară..." (bărbat, 20 ani, urban)*

Un alt set de propuneri ale tinerilor ţin de ajustarea sistemului educaţional la necesităţile emergente ce ar facilita inserţia profesională a acestora: *„...este necesar să fie asigurat accesul la educație și formare profesională, deoarece incluziunea socială și economică a tinerilor începe cu aceasta. Tinerilor ar trebui să li se ofere oportunitatea de a primi educație și formare profesională de calitate, astfel încât să își poată crește șansele de a obține locuri de muncă bine plătite și să-și îmbunătățească statutul social..." (bărbat, 21 ani, urban).*

Totodată, tinerii conştientizează necesitatea implementării acţiunilor prompte care să răspundă nevoilor emergente ale acestora *„...consider că sistemul de învățământ sau politicienii ar trebui să pună accentul pe cauză și nu pe efect. Dacă sistemul se gândea cu 10-15-20 de ani în urmă să dezvolte o generație competentă și activă, atunci astăzi am fi avut și locuri de muncă și condiții și salarii și pensii și altele. De aceia, trebuie să ne gândim măcar acum să dezvoltăm tinerii, să-i încurajăm să devină antreprenori care să ofere locuri de muncă bine plătite pentru cetățeni..." (femeie, 25 ani, rural)*

Mai mulţi tineri au propus iniţierea mai multor proiecte de susţinere a tinerilor, inclusiv dezvoltarea afacerilor proprii, proiecte de dezvoltare locală: *„...tinerii să fie inspirați și motivați să implementeze mai multe proiecte la nivel local unde tinerii participă la procesul decizional local și dezvoltă mediul rural prin campanii de advocacy, lobby, leadership și antreprenoriat local..." (femeie, 32 ani, rural)*

Studiul sociologic realizat în rândul tinerilor prezintă date relevante pentru cunoaşterea doleanţelor şi necesităţilor acestora în procesul de dobândire a autonomiei sociale, care pot contribui la eforturile de adaptare a politicilor și programelor existente pentru a răspunde la necesităţile reale ale tinerilor și a-i sprijini în acest proces crucial al dezvoltării umane. Atunci când tinerii nu-și realizează întregul potențial, acest lucru le subminează capacitățile viitoare ca adulți şi cetăţeni, iar în consecință poate duce la un ritm încetinit al dezvoltării la nivel național.

Ipoteză ce se bazează pe presupunerea că o *politică de tineret incluzivă și targetată pe categorii de tineri, inclusiv defavorizați, va asigura un proces de integrare socială echitabil pentru persoanelor tinere* se adevereşte. Prin urmare, se accentuează necesitatea unor măsuri de politici care trebuie să fie coordinate între diferite domenii de intervenție şi de a cataliza eforturile tuturor instituţiilor în domeniul intersectorial de tineret. Se constată necesitatea revizuirii și adaptării politicilor și strategiilor privind tineretul la nevoile actuale și reale ale acestei categorii de populaţii. Datorită segmentării puternice a populaţiei tinere din punct de vedere sociodemografic, economic, aspiraţional, sunt necesare răspunsuri instituţionale specifice, nuanţate și ţintite adecvat.

3.4. Concluzii la Capitolul III

1. S-a constatat că marea majoritate a tinerilor își asumă preponderent implicarea în traiectoriile proprii spre viaţa adultă, considerând că sunt responsabili pentru succesul lor în viaţă (86%), dar conștientizează şi necesitatea implicării mai pregnante a factorului politic în asigurarea șanselor egale în viaţă pentru tineri (81%). Cel mai puțin tinerii sunt încrezători în faptul că diploma de studii superioare este o bază bună pentru o carieră profesională (42%).
2. S-au identificat pattern-uri diferențiate în funcție de gen, vârstă, mediu de reședință și nivel de instruire privind producerea şi prevalenţa evenimentelor tranzitorii. Finalizarea procesului educaţional, obținerea statutului de căsătorit şi a avea copii deține ponderea cea mai importantă în totalul evenimentelor care marchează tranziția la viața de adult, iar procentajul celor integrați socioprofesional înregistrează cele mai joase valori către vârsta de 35 de ani. Datele atestă o mobilitate socială redusă în cazul familiilor cu capital uman şi social insuficient ce se transpune asupra traiectoriei educaţionale, iar ulterior asupra celei socioprofesionale şi de familie. Mediul de reşedinţă (urban) este factorul proxy care atenuează situaţia prin infrastructura educaţională, ocupaţională şi socială mai diversificată ce este accesibilă pentru tineri.
3. S-au determinat patru tipuri principale de tranziţie la viaţa de adult cu referință la categoria de vârstă 25-35 ani: „tranziţie complexă” (29,4%); „tranziţie incertă” (37,7%); „tranziţie precară” (17,7%); „tranziţie timpurie” (15,2%). „Tranziţia complexă” se caracterizează printr-un traseu educaţional mai extins ce s-a transpus într-o accedere mai facilă pe piaţa muncii, dar şi producerea mai târzie a evenimentelor demografice – căsătorie şi parentalitate. „Tranziţia incertă” se defineşte printr-o diversificare privind statutul ocupaţional şi nivelul de instruire al tinerilor, fiind compusă preponderent din persoanele aflate în concediu de maternitate / îngrijire a copilului (femei) şi tinerii angajaţi

temporar sau neformal (preponderent bărbaţi). „Tranziţia precară” este specifică pentru tinerii care sunt în afara pieţei muncii, fie îşi caută un loc de muncă sau sunt inactivi în raport cu piaţa muncii, cea mai mare parte fiind cu un nivel scăzut de educaţie. „Tranziţie timpurie” se caracterizează prin faptul că persoanele au părăsit timpuriu sistemul de educaţie, totodată, fiind înregistrată o vârstă mai tânără când s-au produs naşterea primului copil şi căsătoria. Acest tip de tranziţie este specific, în mare parte, pentru femeile cu un statut de inactiv, având prevalenţă în mediul rural.

4. Se constată un număr important de strategii și programe destinate tinerilor implementate de către diferite instituții ale statului, dezvoltate în concordanță cu practicile și documentele europene în domeniul politicilor de tineret. A fost realizată o actualizare a bazei legislative potrivit necesităților actuale, redefinirea rolurilor şi competențelor instituțiilor publice-cheie, inclusiv la toate nivelurile de guvernare. Chiar dacă se recunoaște caracterul intersectorial al domeniului de tineret și stipulării acestui fapt în documentele de politici, colaborarea între diferite instituții ale statului pe acest domeniu este insuficientă. Deşi grupul de tineri este recunoscut că unul neomogen, nu sunt specificate mecanisme de targetare a grupurilor specifice, inclusiv din perspectiva intersectorială a necesităţilor tinerilor şi măsurilor oportune.
5. Politica de educaţie a fost axată pe reforme și orientată spre extinderea accesului la educaţie, conectându-se la noile cerinţe și provocări. În pofida implementării unor reforme și programe importante, instituțiile de învățământ și de formare nu reușesc să facă față unor probleme precum neconcordanța dintre competențele dobândite și cerințele pieței muncii, persistenţa unei rate ridicate a părăsirii timpurii a sistemului educațional. Analiza măsurile de politici arată că acestea tind să fie „incluzive”, având în vedere că încearcă să ofere abilităţi și competenţe cât mai multor tineri posibil și apoi prin programe de formare vocaţională să ofere o a doua șansă tinerilor cu calificare scăzută. În același timp, măsurile de reducere a părăsirii timpurii a școlii sunt „compensatorii” și nu „preventive”, deoarece se adresează tinerilor care au părăsit deja sistemul de învăţământ.
6. În pofida eforturilor întreprinse de instituțiile abilitate în domeniul muncii și ocupării, implementării unui număr important de programe și proiecte privind abilitatea economică a tinerilor, inițierea și dezvoltarea afacerilor, indicatorii ocupaționali în rândul tinerilor înregistrează valori scăzute în comparație cu populația economic activă totală. Reprezentativitatea persoanelor tinere în cadrul acestor programe este mică, iar antreprenoriatul în rândul tinerilor rămâne a fi slab dezvoltat. Analiza măsurile de politici în domeniul ocupării forţei de muncă în rândul tinerilor constată că sunt în mare măsură

„individualizate", deoarece tinerii sunt văzuţi ca un grup defavorizat pe piaţa muncii. Acţiunile sunt în mare parte orientate spre creșterea capacităţii de angajare a tinerilor prin consiliere, formare profesională, fiind în mare parte „compensatorii" și nu „preventive", deoarece sunt orientate către tinerii care se confruntă deja cu dezavantaje pe piaţa muncii. Măsurile politice trebuie să se concentreze mai mult pe promovarea creșterii locurilor de muncă de calitate pentru tineri și sunt necesare măsuri macroeconomice și structurale. Acțiunile care vizează creșterea capacității de angajare a tinerilor prin formări profesionale în cadrul agențiilor specializate nu pot să compenseze deficiențele din stadiile incipiente ale formării capitalului uman și lipsa investițiilor sociale adecvate în acest domeniu.

7. Politica socială este în mare parte centrată pe familie, cu o serie de beneficii pentru familiile cu copii mici, deși insuficiente. Politica statului de creștere a accesului la locuințe este într-un stadiu incipient și încă slab dezvoltată și nu joacă un rol semnificativ în raport cu situația tinerilor de pe piața imobiliară a țării.
8. Măsurile de politici menite să faciliteze tranziţia tinerilor spre viaţa adultă atestă că predomină abordările individualizate și cele compensatorii. Acţiunile sunt orientate mai mult pe capacitarea inserției profesionale și abordarea deficienţelor individuale și mai puţin pe măsuri de politici structurale în domenii intersectoriale, ceea ce implică riscuri sporite la nivel de individ și mai multă presiune asupra familiei.
9. Analiza eficienţei activităţii şi serviciilor prestate arată că structurile de tineret au deocamdată capacitate redusă de implementare a unui set mai larg de servicii pentru tineri. Aceasta se explică, pe de o parte, de experiența insuficientă în activitatea de tineret, iar pe de altă parte, de capacitatea financiară și organizațională limitată a structurilor de tineret, în special a celor subordonate public, impunând furnizarea de servicii / activități de/și pentru tineret pe proiecte mici cu durabilitate și impact scăzut pentru tineri și comunitate.
10. Integrarea tinerilor din grupuri social vulnerabile (adolescenți și tineri din familiile sărace, cu reușita școlară scăzută, tinerii NEET, tinerii cu comportament de risc) este foarte mică în structurile de tineret dezvoltate la nivel local sau lipsește în totalitate (cu excepția instituțiilor orientate pe servicii specializate și care au ca grup de referință și tinerii). S-a constatat necesitatea revizuirii și adaptării politicilor și strategiilor pentru tineret la nevoile actuale și reale ale acestei categorii de populație. Având în vedere segmentarea puternică a populației tinere din punct de vedere sociodemografic, economic și aspirațional, sunt necesare răspunsuri instituționale specifice, nuanțate și adecvat direcționate.

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

Rezultatele noi obținute în urma cercetării au contribuit la extinderea cunoștințelor privind tranziția tinerilor la viața de adult în Republica Moldova, precum și stabilirea tipurilor de tranziție în funcție de diferiți indicatori sociodemografici și ocupaționali, conturarea măsurilor de politici specifice pentru facilitarea procesului de tranziție a tinerilor la viața de adult și valorificarea deplină a potențialului acestora. Caracterul inovator al rezultatelor obținute se exprimă prin cercetarea complexă intersectorială a procesului de integrare socială în baza analizei la nivel macro și microsocial, cât și la nivel de politici publice a evenimentelor-cheie care îl marchează, evidențierea particularităților acesteia prin reflecția științifică a dezavantajelor în procesul de integrare sau excluziune socială.

În aspect aplicativ, rezultatele obținute contribuie la soluționarea problemelor de importanță majoră: identificarea aspectelor cantitative și calitative ale tranziției tinerilor la viața de adult, stabilirea tipurilor și caracteristicilor de tranziție și evidențierea măsurilor de politici targetate și eficiente de integrare socială a grupului de populație tânără. Prin abordarea dimensiunilor subiective și obiective ale dezavantajelor cu care se confruntă tinerii în tranziția la viața de adult, este oferit un cadru metodologic pentru direcționarea suportului pentru cele mai vulnerabile categorii de tineri.

Scopul prezentei cercetări a fost atins prin explorarea modelelor de tranziție a tinerilor la viața de adult și evidențierea problemelor cu care se confruntă tinerii în procesul de integrare socială și valorificare a potențialului uman, elaborarea recomandărilor de politici. Ipoteza principală potrivit *căreia tranziția tinerilor la viața de adult în Republica Moldova este condiționată de gradul de dezvoltare socioeconomică al mediului de reședință, resursele individuale și resursele economice și psihosociale ale familiei s-a adeverit*.

Abordarea intersectorială a procesului de tranziție al tinerilor la viaţa de adult în Republica Moldova și modelelor specifice pe diferite dimensiuni ale acestuia, prin îmbinarea cadrului teoretico-metodologic, metodelor și tehnicilor de cercetare cantitative şi calitative, ne-a permis să formulăm următoarele concluzii:

1. Contextul socioeconomic actual nefavorabil, exacerbat de crize regionale, aspectele structurale ce țin de oportunități de ocupare a forței de muncă, disparități multiple dintre mediul urban și cel rural în accesarea serviciilor educaționale, pieței muncii, infrastructurii sociale se evidențiază ca factori principali ce facilitează /împiedică procesul de tranziție al tinerilor la viața de adult. Tinerii din Republica Moldova percep mediul social al propriei tranziţii la maturitate ca fiind unul nefavorabil, marcat de probleme de ordin material şi posibilităţi reduse privind accesul la serviciile şi oportunităţile care ar facilita tranziţia la maturitate: oportunităţi de angajare cu o

remunerare decentă, de procurare a propriei locuinţe şi suport pentru familiile tinere. Persoanele tinere îşi asumă în cea mai mare parte responsabilitatea pentru succesul în viaţă, dar mizează şi pe o implicare mai pregnantă a factorului politic în asigurarea egalităţii de şanse pentru toate categoriile de tineri, care nu pot depăşi cu forţele proprii obstacole şi problemele cu care se confruntă (Crîşmaru, 2023).

2. Aspectele sociodemografice ale tranziției la maturitate demonstrează modele specifice în funcție de gen, vârstă, mediul de reședință și nivelul de instruire al tinerilor. Traseul educațional are cea mai mare importanță și semnificație statistică în producerea celorlalte evenimente, precum căsătorie, apariţia unui copil și angajare în câmpul muncii. Există o corelație strânsă între nivelul de studii și statutul socioprofesional al tinerilor și mediul familial, acesta fiind un puternic predictor al nivelului de instruire al persoanelor tinere. Insuficiența capitalului social și economic are efecte negative asupra traseului educațional al tinerilor si, pe termen lung, asupra celui socioprofesional. Tinerii care provin din familiile cu o situație materială nesatisfăcătoare și unde părinții dețin un nivel scăzut de școlarizare sunt mai expuși riscului de a părăsi timpuriu sistemul educațional. Lipsurile materiale în familie prezintă un factor de vulnerabilitate a persoanei pe parcursul vieții și contribuie la reproducerea sărăciei (Crîşmaru, et al., 2018; Crîșmaru, 2022). Gradul de urbanizare și de dezvoltare economică a localității de reședință a tânărului serveşte în calitate de factor substituent (proxy) de redresare a situaţiei prin accesibilitatea serviciilor educaţionale, ocupaţionale şi sociale.

3. Tranziția de la școală la muncă este condiționată de vârsta, mediul de reședință și nivelul de instruire al tinerilor. Mai puțin de jumătate din tineri sunt angajați în câmpul muncii, dintre care circa o treime activează cu normă întreagă, fiecare al zecelea tânăr are o angajare informală, iar mai mult de o treime din persoanele tinere nu sunt încadrate pe piaţa muncii. Munca precară prin angajarea temporară sau fără contract, precum şi tranziția incompletă se evidențiază în mediul rural și în rândul tinerilor cu un nivel de instruire scăzut, care nu deţin competenţe profesionale. Intersectorialitatea dezavantajelor tinerilor cu care se confruntă tinerii în procesul de accedere pe piața muncii ține de nivelul de instruire și mediul de reședință al tinerilor. Inabilitatea tinerilor de a se integra profesional poate avea un impact nefavorabil asupra vieții ulterioare a tinerilor. Întârzierea intrării pe piaţa muncii face ca tinerii să-și amâne planurile de viitor, prelungind tranziţia către vârsta adultă și dobândirea unui statut personal de autonomie socială mai târziu.

4. Tipurile principale de tranziţie la viaţa de adult în Republica Moldova arată diferenţieri semnificative în funcţie de anumiţi indicatori sociodemografici, prezentând specificul fiecărui tip. „Tranziţia complexă” se caracterizează printr-un traseu educaţional mai extins,

accedere mai facilă pe piaţa muncii (absoluta majoritate fiind angajaţi), producere mai târzie a evenimentelor demografice. „Tranziţia incertă" se defineşte printr-o diversificare a statutului ocupaţional şi nivelului de instruire al tinerilor, fiind compusă din persoanele aflate în concediu de maternitate sau îngrijire a copilului (femei) şi tineri angajaţi temporar sau informal (preponderent bărbaţi). „Tranziţia precară" este specifică pentru tinerii care sunt în afara pieţei muncii, şomeri şi inactivi, cea mai mare parte fiind cu un nivel scăzut de educaţie. „Tranziţie timpurie" este tipică pentru persoanele care au părăsit timpuriu sistemul de educaţie, evenimentele demografice se produc la o vârstă tânără, are prevalenţă în rândul femeilor cu statut de inactiv şi în mediul rural.

5. Se constată diferențieri de gen în procesul de tranziție la viața de adult, inegalitate și stereotipuri privind rolurile femeilor și ale bărbaților în societate. Disponibilitatea deficitară a serviciilor sociale care ar facilita / susține femeile în tranziția la viața de adult evoluează în calitate de factori de impact asupra traseelor individuale ale femeilor și cele ale bărbaților. Evenimentele ce țin de tranziția de familie se produc mai devreme în rândul femeilor, în special în mediul rural, deseori fără a fi finalizată tranziția de la școală la muncă. Bărbații mai devreme finalizează tranziția de la școală la muncă ca rezultat al reprezentărilor privind rolul bărbatului ca principal întreținător al familiei, acest proces frecvent fiind asociat cu părăsirea timpurie a sistemului educațional și amânarea căsătoriei /formării familiei și nașterii copiilor.

6. Prevalența ponderii tinerilor care părăsesc timpuriu sistemul educaţional fără o pregătire profesională și prevalența tinerilor NEET, în special inactivi, în mediul rural, atestă o "ruralizare" a acestor fenomene și concentrarea unui segment de tineri defavorizat din punct de vedere social și economic în acest mediu (Crîşmaru, et al., 2018). Analiza comparativă a situației tinerilor în baza studiilor realizate demonstrează o stagnare a situației, erodarea potențialului tinerilor, ce se explică prin reproducerea inegalităților intergenerației, inabilitatea tinerilor de a depăși cu forțele proprii dificultățile cu care se confruntă.

7. Interacțiunea dintre resursele financiare, oportunitățile de angajare și accesul la locuințe accesibile poate influența semnificativ capacitatea tinerilor de a-și stabili autonomia socială. Costurile ridicate de trai din mediul urban, unde oportunitățile de angajare sunt mai multe şi mai atractive, creează o barieră semnificativă pentru tineri, în special pentru cei care își încep cariera profesională. Acest lucru poate duce la un cerc vicios în care resursele financiare limitate restricționează accesul la piețele de muncă mai favorabile, în timp ce disponibilitatea locurilor de muncă dictează aranjamentele de locuire. Abordarea acestei probleme necesită o combinație de instrumente şi politici menite să sporească opțiunile de locuințe accesibile și să creeze oportunități de angajare mai echitabile.

8. Incertitudinea tinerilor cu privire la integrarea profesională și viitorul lor continuă să stimuleze emigrarea, nivelul emigrației tinerilor și al intențiilor migraționale menținându-se la un nivel înalt. Instabilitatea pe piața muncii, incertitudinea, cât și politici netargetate și cu un impact redus asupra procesului de tranziție la viața de adult, asistență și servicii slab dezvoltate pentru familiile tinere sunt factorii declanșatori ai emigrării. Migrația peste hotare, fie la muncă sau cu stabilirea cu traiul permanent, evoluează în calitate de strategie de coping, ce permite tinerilor de a soluționa unele aspecte ale situațiilor dificile.

9. Nivelul de instruire al tinerilor s-a dovedit a fi unul din factorii principali care marchează tranziția tinerilor, iar din acest considerent este de importanță crucială ca tinerii, indiferent de mediul de reședință sau familia de origine, să aibă acces la studii potrivit competențelor lor și evitarea renunțării la învățare într-un stadiu incipient. Pentru a combate inegalitățile în materie de educație și formare este necesară eficientizarea sistemelor educaționale, care necesită a fi targetate, gestionabile și relevante pentru toți tinerii. Din acest considerent este iminentă o înțelegere mai aprofundată a naturii competențelor necesare și care sunt relevante în tranziția la muncă, cu acces deschis pentru toți tinerii la instituțiile respective, prin care planurile, experiențele, nevoile și capacitățile lor individuale de viață să nu fie neglijate.

10. Rezultatele cercetării au demonstrat că abordarea provocărilor cu care se confruntă tinerii în tranziția la viața de adult necesită intervenții de politici comprehensive și intersectoriale legate de educație, sănătate, piața muncii, buna guvernare și participarea politică, precum și consolidarea sistemelor de protecție socială. Formarea profesională trebuie să aibă drept scop facilitarea angajării tinerilor cu calificări școlare scăzute prin racordarea la angajatorii locali (Crîșmaru, 2020). Este necesară promovarea dobândirii competențelor transversale ca o reconciliere a învățământului profesional și general și promovarea învățării pe tot parcursul vieții drept unul dintre mijloacele-cheie de combatere a excluziunii sociale. Stimularea învățării pe tot parcursul vieții trebuie să aibă la bază menținerea controlului asupra procesului continuu de socializare a tinerilor și un mecanism de pregătire pentru celelalte etape ale vieții. Necesită a fi implementate politici care să ia în considerare măsurile care presupun îmbunătățirea procesului educațional și perspectivelor de angajare, să extindă serviciile publice de calitate și accesul la locuințe, să restabilească încrederea populației în instituțiile publice, iar tinerii trebuie să fie încurajați să participe activ la nivel de comunități. Este necesară îmbunătățirea calității în ceea ce privește tranziția la muncă, oferirea posibilităților pentru tineri să-și câștige independența financiară și autorealizarea. Dat fiind de-standardizarea cursurilor de viață, politicile de ocupare a forței de muncă trebuie să țină cont de tranzițiile reversibile ale tinerilor, iar măsurile de politici să

nu fie orientate doar spre angajabilitate, ci privite în context cu învățare pe tot parcursul vieții, tranziția la familia proprie şi de locuinţă.

Recomandări generale

Reieșind din problemele identificate în procesul de tranziție al tinerilor la viața de adult concluzionăm că este necesară implementarea unei politici integrate de tranziție, care presupune o abordare holistică prin reflexivitatea instituțională și coordonarea flexibilă a politicilor ce facilitează tranziția tinerilor la viața de adult: sistemul de educaţie, angajarea în câmpul muncii, asigurarea socială, facilităţi pentru familiile tinere, accesibilitatea locuinţelor pentru tineri.

Politicile care vizează dezvoltarea capitalului uman trebuie să se bazeze pe strategii coerente pentru formarea inițială, învățare pe tot parcursul vieții și integrarea socială a grupurilor și a persoanelor vulnerabile sau defavorizate. În vederea integrării sociale, este necesar ca tinerii să dobândească resursele cognitive, emoționale și psihologice de care au nevoie pentru a dobândi cetățenia economică și de a se realiza pe plan personal.

Sistemul de învățământ trebuie să contribuie în mod semnificativ la promovarea integrării și coeziunii sociale, a cetăţeniei active şi a realizării personale a tinerilor, iar rolul instituțiilor educaționale trebuie consolidat prin adaptarea lor la diversitatea mediilor de proveniență ale tinerilor, în vederea promovării mobilității sociale şi de întrerupere a ciclului de sărăcie şi excluziunii.

Se evidenţiază necesitatea implementării unor mecanisme de monitorizare și evaluare continuă și holistică atât din perspectivă sistemică, cât și din perspectiva subiectivă a indivizilor (integrarea măsurilor calitative ale succesului / insuccesului) printr-un dialog între cercetare, politică și practică.

Este necesară o cooperare interinstituţionalizată eficientă între ministere, agenţii, autorităţi publice locale, societate civilă, agenţi economici și alţi actori în vederea soluționării problemelor cu care se confruntă tinerii în procesul de tranziție la viața de adult. Este necesară cooperarea între factorii de decizie naţionali, angajatori, patroni şi sindicate pentru a stabili salarii rezonabile care ar fi atractive pentru tineri şi ar putea contribui la diminuarea numărului potenţialilor emigranţi. Elaborarea unor măsuri noi pentru stimularea agenţilor economici care angajează tineri, în special categorii vulnerabile, perfecţionarea cadrului legal în acest scop.

Recomandări pentru factorii de decizie de nivel central

Este imperativă crearea locurilor de muncă (deschiderea unor întreprinderi, inclusiv sociale etc.) în cele mai defavorizate comunităţi şi regiuni în vederea creării oportunităţilor de angajare pentru cele mai vulnerabile categorii de populație, precum și stopării procesului de emigrare și depopulare a localităţilor. Dezvoltarea afacerilor de perspectivă, cum ar fi agricultura ecologică, dezvoltarea antreprenoriatului social, alte domenii.

Implementarea măsurilor de prevenire a abandonului școlar, părăsirii timpurii a sistemului de învăţământ, introducerii unei legislaţii specifice ce ar crea premise pentru o asistenţă de ordin financiar și tehnic în cazul familiilor defavorizate la care riscul abandonului școlar al copiilor este sporit. Îmbunătăţirea calităţii educaţiei prin adaptarea la cerințele pe piaţa muncii, fiind necesară implicarea agenţilor economici în procesul instructiv-educativ. Elaborarea unor programe de dobândire a nivelului minim de studii (documente de absolvire a studiilor gimnaziale) şi a programelor de educaţie care ar ajuta tinerii să-și continue și desăvârșească studiile. Dezvoltarea serviciilor de ghidare în carieră în școli – activităţi de informare detaliată despre meserii/profesii, a oportunităţilor pe piaţa muncii, a conștientizării nevoii de educaţie continuă pe parcursul vieţii.

Prioritizarea activității de suport metodologic pentru specialiști/lucrători de tineret, a altor prestatori de servicii în domeniul tineretului. Agenția Națională pentru Dezvoltarea Programelor și Activității de Tineret trebuie să se focuseze pe acordarea suportului metodologic specialiștilor/ lucrătorilor de tineret, altor prestatori de servicii în domeniul tineretului.

Dezvoltarea participativă a noii Strategii în domeniul dezvoltării Sectorului de Tineret și a Planului de Acțiuni pentru a reflecta diversitatea tinerilor din Republica Moldova, interesele și necesitățile tinerilor din diferite grupuri sociale, în special din cele vulnerabile. Acest proces necesită să implice mai multe discuții focus-grup cu categoriile de tineri care se confruntă cu vulnerabilități / nevoi specifice și au posibilități reduse.

Finanțarea publică a sectorului de tineret urmează să fie axată pe programe prioritare planificate la nivel central, în dependență de necesitățile autorităților publice locale, având la bază estimări de costuri bine argumentate. Astfel vor fi facilitate raioanele care nu dețin potențial financiar suficient pentru finanțarea Sectorului de Tineret, fiind susținute și alte APL-uri. Este imperativă delimitarea clară pe categorii distincte de cheltuieli pentru programe de tineret, programe sport şi programe cultură.

Recomandări pentru factorii de decizie de nivel local

Consolidarea rolului APL în promovarea și implementarea politicii de tineret la nivel local, în coordonarea activității tuturor actorilor sociali activi în domeniul lucrului de și pentru tineret la nivel local. Creșterea nivelului de cooperare între structurile de participare create în comunitate prin schimb de bune practici.

Elaborarea Strategiilor locale în domeniul tineretului, sau includerea acestei componente în Strategia de dezvoltare raională. Strategiile locale pot deveni un document strategic pentru proiecția bugetară locală, ceea ce ar contribui la monitorizarea facilă și eficace a mijloacelor alocate, acțiunilor și rezultatelor țintite și, respectiv, ar asigura transparența guvernării locale.

Includerea subiectelor-problemă cu care se confruntă tinerii din sate pe agenda publică și în prioritățile de dezvoltare locală (de exemplu: ghidare în soluționarea problemelor concrete, angajarea în câmpul muncii a femeilor tinere și a bărbaților tineri, formarea competențelor parentale, incluziunea tinerilor cu dizabilități, a tinerilor din alte grupuri vulnerabile). Delimitarea clară a cheltuielilor în funcţie de necesităţile tinerilor la nivel local. Aplicarea principiului consultării tinerilor în procesul planificării bugetului pentru activități de tineret, astfel încât acestea să corespundă nevoilor reale ale tinerilor, dar și să fie delimitate pe domenii de activitate, inclusiv sport, cultură, social, educațional, economic.

Implicarea APL și a asociațiilor obștești locale în promovarea solidarității dintre generații în comunitate, în combaterea stereotipurilor de gen și de vârstă, aceasta facilitând schimbarea treptată a tradițiilor discriminatorii prezente în societate. Implicarea în cadrul APL a unor specialiști necesari în consiliere și asistență psihologică, inclusiv pentru tineri, sau lărgirea competențelor specialistului de tineret, a lucrătorului de tineret din cadrul Centrelor de Tineret (în cazul aflării acestuia în localitate) și/sau al asistentului social, cu o retribuție corespunzătoare.

Recomandări pentru sectorul asociativ

Asigurarea șanselor egale de acces a tinerilor la programele, serviciile și activitățile pentru tineret, indiferent de gen, vârstă, origine etnică și socială, orientare politică sau orice altă caracteristică. Respectarea principiilor unei abordări bazate pe abilitarea și implicarea tinerilor, având în vedere specificul situației din Republica Moldova, serviciile și programele pentru tineri urmează să fie orientate preponderent spre grupuri social vulnerabile.

Extinderea activităților și serviciilor adresate tinerilor pe grupuri distincte de vârstă, având în vedere necesitățile lor specifice, problemele cu care se confruntă și domeniile posibile de implicare. Implementarea modelelor inovaționale de lucru cu tineretul prin Internet, dezvoltarea unor servicii de informare și consultare, în special pentru grupuri social vulnerabile cu posibilități fizice reduse în accesarea serviciilor necesare. Consolidarea serviciilor outreach prin prestarea serviciilor prietenoase tinerilor detașați de instituțiile de și pentru tineret, pentru a fi abordați în mediul lor tipic, informați cu privire la tipurile de servicii de care pot beneficia, consiliați în anumite subiecte de interesul și necesitatea acestora, contribuind la implicarea socială a tinerilor.

Dezvoltarea unor programe specifice care evidențiază rolul persoanelor de suport (lucrători de tineret) în activitatea de tineret, precum și importanța abordării problematicii sociale a tinerilor ca un program pe termen lung și nu ca o serie de proiecte punctuale.

BIBLIOGRAFIA

ABBOTT, A. *Time Matters: on theory and method.* University of Chicago Press, 2001. [citat 4.10.2023]. Disponibil; https://books.google.md/books?id=dtyvJcvordAC&lpg=PP1&hl=fr&pg=PP5#v=onepage&q&f=false

ABBOTT, P., WALLACE, C., MASCAUTEANU M., SAPSFORD, R.. Concepts of citizenship, social and system integration among young people in post-Soviet Moldova. In: *Journal of Youth Studies.* 2010, vol. 13, nr.5, pp. 581–596. Disponibil: https://doi.org/10.1080/13676261.2010.489605

ADR Centru. 2006. *Situația forței de muncă în Regiunea Centru și nevoile de dezvoltare ale sistemului de formare profesională.* Agenția pentru Dezvoltare Regională Centru. 2006.

ANOFM. 2022. *Raportul anual de activitate al Agenţiei Naţionale pentru Ocuparea Forţei de Muncă.* 2022.

ARNETT, J. J. Young People's Conceptions of the Transition to Adulthood. In: *Youth & Society.* 1997, vol. 29, 1, pp. 3–23. [online]. [citat 2.11.2023]. Disponibil: https://jeffreyarnett.com/articles/arnett1997youngpeoplesconceptionsofthetransitiontoadulthood.pdf

ARNETT, J. J. Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. In: *American Psychologist.* 2000, vol. 55, nr.5, pp. 469–480. [online]. [citat 2.11.2023]. Disponibil: https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.5.469

ARNETT, J. J. Conceptions of the Transition to Adulthood: Perspectives from Adolescence Through Midlife. In: *Journal of Adult Development.* 2001, vol. 8, pp. 133–143.

ARNETT, J. J. Emerging Adolthood in Europe: a responce to Byner. In: *Journal of Youth Studies.* 2006, vol. 9, nr.1, pp. 111-123. [online]. [citat 2.11.2023]. Disponibil: https://doi.org/10.1080/13676260500523671

ARNETT, J. J. Youth, cultures and societies in transition. In: *Youth in Transition: The Challenges of Generational Change in Asia / Ed. by F. Gale.* 2007.

AVAGIANOU, A., KAPITSINIS, N., PAPAGEORGIOU, I., Strand, A. H., GIALIS, S. Being NEET in Youthspaces of the EU South: A Post-recession Regional Perspective. In: *YOUNG*, 2022, vol. *30* nr.5, pp. 425-454. [online] [citat 2.11.2023]. Disponibil: https://doi.org/10.1177/11033088221086365

BACIU, S. *Paradigma managementului calității în instituţiile de învăţământ superior.* [ed.] Academia de Studii Economice a Moldovei. 2014.

BARSBAI, T., RAPOPORT, H., STEINMAYR, A., TREBESCH, Ch.. The effect of labor migration on the diffusion of democracy: evidence from a former Soviet Republic. In: *American Economic Journal: Applied Economics*, vol. 9 (3), pp. 36-69. https://doi.org/10.1257/app.20150517

BĂLAN, V., BOLDIŞ, I. Aspecte privind accesul la locuinţe al tinerilor care părăsesc sistemul de protecţie. In: *Drepturile Omului.* 2021, vol. 2, pp. 41-63. Disponibil: https://revista.irdo.ro/pdf/2021/revista_2_2021/03_Balan_Boldis.pdf

BECK, U. *Risk society, Toward a new modernity.* (Theory, Culture & Society Series) London: SAGE, 1992. 264 p. Disponibil: http://www.riversimulator.org/Resources/Anthropology/RiskSociety/RiskSocietyTowardsAnewModernity1992Beck.pdf

BECK, U. The cosmopolitan society and its enemies. In: *Theory, Culture & Society.* 2002, vol. 19, nr.1-2, pp. 17–44. Disponibil: https://doi.org/10.1177/026327640201900101

BECK, U. Risk society 1. In: MORIN Jean-Frederic, ORSINI Amandine. *Essential concepts of global environmental governance.* Routledge, 2020. 334 p. Disponibil: https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780367816681-89/risk-society1-ulrich-beck?context=ubx&refId=ce76480a-fbb5-4cf8-adb2-1f277c779cad

BECK, U. BECK-GERNSHEIM, E. *Individualization. Institutionalized Individualism and Its Social and Political Consequences.* London: SAGE, 2002.

BECKER, G. *Human Capital. A Theoretical and Empirical Analysis.* New York: Columbia University Press for the National Bureau of Economic Research, 1964.

BENDIT, R., DERMOT, S. Disadvantage: transition policies between social construction and the needs of vulnerable yout. In: BLASCO A., W. MCNEISH, Walther,WALLACE. *Young people and contradictions of inclusion: Towards Integrated Transition Policies in Europe.* Bristol: Policy Press Scholarship, 2003, pp. 261–282.

BIGGART, A., WALTHER, A. Coping with Yo-yo Transitions: Young Adults' Struggle for Support – Between Family and State in Comparative Perspective'. In: RUSPINI E. (Eds.) LECCARDI C. *A New Youth? Young People, Generations and Family Life.* Aldershot: Ashgate, 2006, pp. 41-62.

BILLARI, F. C., KOHLER, H.P. Patterns of Low and Lowest-Low Fertility in Europe. In: *Population Studies*, 2004, vol. 58, nr.2, pp. 161-176. https://doi.org/10.1080/0032472042000213695

BILLARI, F. C., LIEFBROER, A. C. Should i stay or should i go? the impact of age norms on leaving home. In: *Demography.* 2007, vol. 1(44), pp. 181-198.

BILLARI, F., HIEKEL, N., LIEFBROER, A. The social stratification of choice in the transition to adulthood. *European Sociological Review.* 2019, vol. 35, nr. 5, pp. 599–615.

BILLARI, F.C., LIEFBROER, A.C. Towards a new pattern of transition to adulthood? In: *Advances in Life Course Research.* 2010, vol. 15(2–3), pp. 59–75. https://doi.org/10.1016/j.alcr.2010.10.003

BÎRCĂ A., VACULOVSCHI D., SAINSUS V. Dezvoltarea politicilor pe piaţa muncii din Republica Moldova. Bucureşti: Editura Centrului de Informare şi Documentare Economică, 2023. ISBN 978-973-159-291-6.

BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ AL REPUBLICII MOLDOVA. 2022. [citat 12.10.2023]. Disponibil: https://statistica.gov.md/ro/tinerii-in-republica-moldova-in-anul-2020-9578_50070.html. [Interactiv]

BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ AL REPUBLICII MOLDOVA. 2023. Disponibil: https://statistica.gov.md/ro/banca-de-date-statistice-78.html. [Interactiv] 2023.

BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ AL REPUBLICII MOLDOVA. *Politica de revizuire a datelor statistice. [Interactiv] 2022.* Disponibil: https://old.statistica.md/public/files/despre/planuri/Politici/Politica_revizuire_2022_ro.pdf.

BLAJCO, V. *Tineretul Moldovei: Particularităţile socializării în societatea contemporană.* Chişinău, 2004.

BLOSSFELD, P. A multidimensional measure of social origin: theoretical perspectives, operationalization and empirical application in the field of educational inequality research. In: *Quality & Quantity*. 2018, p. 21.

BOJADJIEVA, D., CVETANOSKA, M., KOZHESKI, K., MUJČINOVIĆ, A., GAŠPAROVIĆ, S. The impact of education on youth employability: The case of selected southeastern European countries. In: *Youth & Society*, 2022, Vol. *54* (2_suppl), pp. 29-51. Disponibil: https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0044118X211069403.

BOLDIȘ, I. *Tranziția tinerilor din sistemul de protecție la viața independentă*. Presa Universitară Clujeană, 2020. p. 314. ISBN 978-606-37-0728-5.

BRADLEY, H., DEVADASON, R. Fractured Transitions: Young Adults' Pathways into Contemporary Labour Markets. In: *Sociology*. 2008, 42, pp. 119-136.

BREEN, R., LUIJKX, Ruud, MÜLLER, Walter, POLLAK, Reinhard. Nonpersistent Inequality in Educational Attainment: Evidence from Eight European Countries. In: *American Journal of Sociology*. 2009, vol. 114, nr. 5, pp. 145-152. https://doi.org/10.1086/595951

BUCHMANN, M. C., KRIESI, I. Transition to Adulthood in Europe. In: *Annual Review of Sociology*. 2011, vol. 37, nr. 1, pp. 481–503.

BUCIUCEANU-VRABIE, M., GAGAUZ, O. *Tinerii pe piața muncii din Republica Moldova: competențe și aspirații.* INCE. Chisinau, 2017. p. 36,

BUFFETAUT, S. *Avizul Comitetului Economic şi Social European privind rolul politicii familiale în procesul.* Jurnalul Oficial al Uniunii Europene. 2011.

BULGARU, M. *Comportamentul reproductiv al femeilor din Republica Moldova : Studiu sociologic*. Dep. Sociologie şi Asistenţă Soc., Universitatea de Stat din Moldova. Chişinău : CEP USM, 2018.

BULGARU, M. Rezultate ale cercetărilor din cadrul proiectului intas „Tranziţii ale copilăriei şi tineretului într-o societate în transformare: Cazul Republicii Moldova". In: *Revista Științifică a Universității de Stat din Moldova.* 2009, vol. 3, 23, pg. 45-57.

BULGARU, M., BULGARU, O. Politici familiale cu consecinţe demografice. *Studia Universitatis Moldoviae.* 2017, vol. 3, nr. 103, pp. 3-14.

BULGARU, M., CHISTRUGA, I. *Familia tânără: aspecte ale adaptării la societatea în schimbare.* Chişinău: CEP USM, 2015.

BULGARU, M., OCERETNÎI, A. *Tineretul studios: dimensiuni ale identităţii sociale.* Chişinău: CEP USM, 2012.

CAROLEO, F., ROCCA, A., MAZZOCCHI, P. Being NEET in Europe Before and After the Economic Crisis: An Analysis of the Micro and Macro Determinants. In: *Soc Indic Res*, 2020, vol. 149, pp. 991–1024. https://doi.org/10.1007/s11205-020-02270-6

CHEIANU-ANDREI, D. *Impactul migrației părinților în opinia copiilor.* In: Creşterea economică în condiţiile globalizării, Ed. 16, 12-13 octombrie 2022. Chisinau, Moldova: INCE, 2022, Ediția 16, Vol.3, pp. 107-118. ISBN 978-9975-3385-7-8.. DOI: https://doi.org/10.36004/nier.cdr.2022.16.10

CHEVALIER, T. Political trust, young people and institutions in Europe. A multilevel analysis.In: *International Journal of Social Welfare*. 2019, 28, pg. 418–430.

CHISTRUGA-SINCHEVICI, I. Consolidarea suportului părinților în îmbinarea rolurilor profesionale și familiale. In: *Creşterea economică în condiţiile globalizării: Migrația și schimbări demografice: abordare interdisciplinară.* 2021, 15, pp. 77-85.

CHISTRUGA-SÎNCHEVICI, I. Familia tînără la etapa actuală – forme de constituire şi orientări. In: *Materialele conferinței ştiinţifice cu participare internațională "Creşterea impactului cercetării şi dezvoltarea capacității de inovare".* 2021, pp. 281-285.

CIUPLAN-DRAGOMIRESCU, L. International migration of youth in cross-border areas. *Performantica*. 2019, vol. 35, pp. 96-103.

CLAPHAM, D. The Embodied Use of the Material Home: an Affordance Approach. In: *Housing, Theory and Society*. 2011, vol. 28, nr. 4, pp. 360-376.

COLES, B. *Youth And Social Policy*. London: Routledge, 1995. p. 256.

CORIJN, M.. and KLIJZING, E. *Transitions to Adulthood in Europe.* European Studies of Population: Springer-Science Business Media, BV, 2001. vol. 10, p. 358.

CRIŞAN, A. *Reformă la firul ierbii. Programul Educaţia 2000+ sau lecţiile unui proces de schimbare.Un studiu al politicii educaţionale.* Bucureşti: Humanitas Educational, 2003.

CRÎSMARU, M., GAGAUZ, O., BUCIUCEANU-VRABIE, M. *Incluziunea tinerilor aflaţi în afara sistemului de educaţie, formare şi ocupaţie profesională (tineri NEET).* Chisinau, 2018.

CRÎȘMARU, M. A critical review of youth-oriented policies in the Republic of Moldova from the perspective of youth transition regime. In: *Economy and Sociology.* 2020, 2, pp. 131-139. Disponibil: https://doi.org/10.36004/nier.es.2020.2-11

CRÎȘMARU, M. Politica de tineret în Republica Moldova: între deziderate şi realizări. In: *Revista de Filosofie, Sociologie şi Ştiinţe Politice.* 2020, nr. 3(184), pp. 126-132.

CRÎȘMARU, M. *Modele de inegalitate educațională în rândul tinerilor din Republica Moldova.* [ed.] INCE. 2022, vol. 3, pp. 177-185.

CRÎȘMARU, M. Social patterns of smoking and alcohol drinking among young people in Moldova. In: *Economy and Sociology.* 2019, 1, pp. 133-144. Disponibil: https://doi.org/10.36004/nier.es.2019.1-11

CRÎȘMARU, M.. Aspecte socio-demografice ale tranziției tinerilor la viața de adult în Republica Moldova. In: Creșterea economică în condițiile globalizării. Sesiunea științifică "Migrația și schimbări demografice: abordare interdisciplinară": conferința internațională științifico-practică, ediția a XV-a, 15-16 octombrie, Chișinău. Chișinău, 2021, pp. 206-215. ISBN978-9975-3486-9-0 (PDF). https://doi.org/10.36004/nier.cdr.2021.15-21

CRÎSMARU, M., Youth Not in Education, Employment and Training (NEET) in the Republic of Moldova: tendencies and characteristics, materials in EU Horizon 2020 research and innovation programme: "Extending InGRID integrated datasets and tools on vulnerable groups with employment conditions data", 28-29 March 2019, Panteion University, Athens, Greece. http://inclusivegrowth.eu/files/Call-12/18-Crismaru.M._NEET.Youth.Moldova-1-paper.docx.

DANII, T. *Republica Moldova în spațiul tranziției și costul social al reformelor.* Chișinău: Pontos, 2004.

DE LANDSHEERE, V. L'éducation et la formation science et pratique [compte-rendu]. In: Revue française de pédagogie, 1993, pp. 127-129. Disponibil: https://www.persee.fr/doc/rfp_0556-7807_1993_num_105_1_2525_t1_0127_0000_2

DEMIDENKO, S. Youth without Work: Family Support as a (De)Stabilizing Factor. In: *Sociology Today.* 2019, vol. 11, pp. 50-6.

DONLEVY, V., et al. *Assessment of the Implementation of the 2011 Council Recommendation on Policies to Reduce Early School Leaving.* European Commission. 2019.

DU BOIS-REYMOND, M.. Integrated transition policies for European young adults: Contradictions and solutions. In: SCHOON I., SILBEREISEN. R. K. (Eds.). *Transitions from school to work: Globalization, individualization, and patterns of diversity.* New York: Cambridge University Press, 2009a.

DURKHEIM, Emile. *Education and Sociology*: New York: Free Press, 1956.

EDVINSSON, L. & MALONE, M. *Capitalul intellectual.* London: Piatkus, 1997.

EISENSTADT, S. *From generation to generation: age groups and social structure.* Illinois: The Free Press, 1956.

ELDER Jr., GLEN, JOHNSON, Monica KIRKPATRICK and CROSNOE, Robert. The Emergence and Development of Life Course Theory. In: Jeylan T MORTIMER and Michael J. SHANAHAN. *Handbook of the Life Course.* New York: Kluwer Academic Publishers, 2003, pp. 3-23.

ELDER, G. H. The Life Course as Developmental Theory. In: *Child Development, .* 1998, vol. 69, nr. 1. pp. 1-12. Disponibil: https://doi.org/10.2307/1132065

ELDER, J.G. *Life Course Dynamics: Trajectories and Transitions 1968-1980.* Cornell University Press, Ithaca, 1985.

ELZINGA, C., LIEFBROER, A. C. De-standardization of Family-Life Trajectories of Young Adults: A Cross-National Comparison Using Sequence Analysis. In: *European Journal of Population / Revue Européenne de Démographie.* 2007, vol. 23(3-4), pp. 225–250.

EQUITY UCL INSTITUTE OF HEALTH. *Local action on health inequalities: Reducing the number of young people not in employment, education or training (NEET).* 2014.

ERIKSON, E.H. *Identity: Youth and Crisis.* W. W. Nrton & Company, 1968.

EUROPEAN COMISIA EUROPEANĂ/EACEA/EURYDICE/CEDEFOP. *Combaterea părăsirii timpurii a sistemelor de educatie si formare profesională în Europa: Strategii, politici și măsuri.* Raport al Eurydice si al Cedefop Luxemburg: Oficiul pentru publicatii al Uniunii Europene, 2014. [online]. [citat 2.11.2023]. ISBN 978-92-9492-069-0. Disponibil: https://data.europa.eu/doi/10.2797/64523

EUROSTAT. Early leavers from education and training – today and a historical comparison. *Early leavers from education and training – today and a historical comparison.* [Interactiv] 2022.

FILANDRI, M., Nazio. and O'REILLY, J. Youth transitions and job quality: How long should they wait and what difference does the family make? In: J . O'REILLY. *Youth Labor in Transition: Inequalities, Mobility, and Policies in Europe.* Oxford Academic, 2019, pp. 271–293.

FINN, Y. *Youth Policy Manual. How to develop a national youth strategy.* Council of Europe Publishing, 2009.

FRANCE, A. *Understanding Youth In Late Modernity.* Open University Press, 2007. p. 216.

FREJKA, T. The Role of Contemporary Childbearing Postponement and Recuperation in Shaping Period Fertility Trends. In: *Comparative Population Studies.* 36, 4 (Sep. 2012). https://doi.org/10.12765/CPoS-2011-20

FURLONG, A *Handbook of youth and young adulthood. New perspectives and agendas.* London: Routledge, 2016.

FURLONG, A. Routledge Handbook of Youth and Young Adulthood (2nd ed.): Routledge, 2016.

FURLONG, A. *Future agendas in the sociology of youth.* 2011. pp. 54-59.

FURLONG, A. Transitions, cultures and identities: What is youth studies? In: Dan WOODMAN, BENNETT Andy (eds.). *Youth cultures, transitions and generations: Bridging the Gap in Youth Research.* London: Palgrave Macmillan, 2015, pp. 16-27.

FURLONG, A. Youth cultures, transitions and generations: Bridging the Gap in Youth Research. In: WOODMAN, D. and BENNETT, A. (eds.). *Transitions, cultures and identities: What is youth studies?* London: Palgrave Macmillan, 2015, pp. 16-27.

FURLONG, A. *Youth studies: An introduction.* London: Routledge, 2012. ISBN 978-0415564793.

FURLONG, A., CATMEL, F. *Young people and social change: new perspectives.* 2nd ed. Maidenhead: Open University Press, 2007. p. 173. ISBN 978-0-335-21868-4.

FURLONG, A., Future agendas in the sociology of youth. In: *Youth Studies Australia*, 2011. vol. 30, pp. 54-59.

FURLONG, A., WOODMAN, D., WYN, J. Changing times, changing perspectives: Reconciling 'transition' and 'cultural' perspectives on youth and young adulthood. In: *Journal of Sociology*. 2011, vol. 47, nr. 4, pp. 355–370.

GAGAUZ O., BUCIUCEANU-VRABIE M., PAHOMII I. Părăsirea timpurie a sistemului educațional: factori și grupuri de risc. In: *Akademos.* 2017, nr. 2, pp. 98-104. Disponibil: *http://www.akademos.asm.md/files/98_104_Parasirea%20timpurie%20a%20sistemului%20educational_factori%20si%20grupuri%20de%20risc.pdf*

GAGAUZ, O., BUCIUCEANU-VRABIE, M., PAHOMII, I. Factorii determinanți ai excluziunii ocupaționale a tinerilor. In: *Revista de Filosofie, Sociologie și Ştiințe Politice.* 2017, nr. 2, pp. 137-147. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/137-146.pdf

GAGAUZ, O., CHIVACIUC, A. Youth attitudes towards gender roles within family. In: *Economie and Sociologie.* 2021, nr.1, pp. 87-98. Disponibil: https://doi.org/10.36004/nier.es.2021.1-08

GAGAUZ, O., PROHNIŢCHI, V. Gender profile of income and consumption: evidence from the national transfer accounts of Moldova. In: *Economy and Sociology*. 2022, nr. 1, pp. 87-99. Disponibil: https://doi.org/10.36004/nier.es.2022.1-08

GAGAUZ, Olga, BUCIUCEANU-VRABIE, Mariana, PAHOMII, Irina, ȘTIRBA, Vitalie, TABAC, Tatiana, GRIGORAȘ, Ecaterina. *Populația Republicii Moldova la 30 de ani de independența: provocari principale și politici necesare.* Chișinău, 2021. 168 p. ISBN 978-9975-89-249-0. https://doi.org/10.36004/nier.ccd.2021.978-9975-89-248-3

GAGAUZ, O., CHISTRUGA-SÎNCHEVICI, I., BUCIUCEANU-VRABIE, M., ROJCO, A., PAHOMII, I.. *Impactul pandemiei COVID-19 asupra familiilor cu copii.* Institutul Naţional de Cercetări Economice, Centrul de Cercetări Demografice. Chişinău, 2021. 101 p. ISBN 978-9975-89-228-5. Disponibil: http://dspace.ince.md/jspui/handle/123456789/1412

GANTA, V., SHAMCHIYEVA, L. *Tranziţia tinerelor şi tinerilor spre piaţa muncii în Republica Moldova.* Rezultatele anchetelor din 2013 și 2015 privind tranziția de la școală la muncă. Seria de publicaţii Work4Youth. Biroul Internaţional al Muncii. Geneva. 2016. no. 38. 78 p. Disponibil: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/documents/publication/wcms_536294.pdf

GANTA, V., *The impact of international labour migration on the Republic of Moldova.* CARIMEast RR 2012/32, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, San Domenico di Fiesole (FI): European University Institute, 2012. pp. 21. Disponibil: https://core.ac.uk/download/pdf/45682279.pdf

GAUTHIER, A. Becoming a young adult: An international perspective on the transitions to adulthood. In: *European Journal of Population.* 2007, vol. 23, nr. 3, pp. 217-223.

GGS. 2020. http://www.ggp-i.org/add-bibliography.html. [Interactiv] 2020.

GIDDENS, A. The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration. Polity Press, Cambridge, 1984. 401 p. Disponibil: https://books.google.md/books?id=x2bf4g9Z6ZwC&printsec=frontcover&hl=ro&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

GIELE, J., ELDER, G. Life Course Research: Development of a Field. In: GIELE, J. ELDER, G., Eds., *Methods of Life Course Research: Qualitative and Quantitative Approaches*. Edited by Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc., 1998, pp. 5-27. https://doi.org/10.4135/9781483348919.n1

GRIGORAŞ, E. *Factorii care influențează fertilitatea de-a lungul generațiilor.* UNFPA. 2022. 23 p. Disponibil: https://ggs.gov.md/wp-

content/uploads/2022/09/factorii_care_influenteaza_fertilitatea_de-a_lungul_generatiilor.pdf

GRIGORAŞ, E.. Particularitățile tranziției fertilității în Republica Moldova. In: *Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători*, Ediția VII, 15 iunie 2018, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Tipogr. „Biotehdesign", 2018, Ediția 7, vol.2, pp. 261-265. ISBN 978-9975-108-46-1. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/64024

GUERRERO P., L. Review of Evolving Paradigms. In: *Societies.* 2023, vol. 13, nr. 6. pp. 1-17. Disponibil: https://doi.org/10.3390/soc13060136

HALL T., COFFEY A.,. 2007. Learning Selves And Citizenship: Gender And Youth Transitions. In: *Journal of Social Policy.* 2007, pol. 36, pp. 279-296. Disponibil: https://orca.cardiff.ac.uk/id/eprint/3228/1/Learning_Selves.pdf

HARDGROVE, A., PELLS, K., BOYDEN, J., DORNAN, P.. Youth Vulnerabilities in Life Course Transitions. Human Development Report Office. UNDP. 2014. 51 p. Disponibil: https://hdr.undp.org/system/files/documents/hardgroveboydenhdr2014pdf.pdf

HEINZ, W. R. Self-socialization and post-traditional society. In: SETTERSTEN R.A.,T.J. OWENS. [ed.]. *Advances in life course research: New frontiers in socialization.* New York: Elsevier, 2002. vol. 7. pp.41-64. https://doi.org/10.1016/S1040-2608(02)80029-6

HEINZ, W. R. Youth transitions in an age of uncertainty. In: FURLONG Andy (ed.). *Handbook of youth and young adulthood: New perspectives and agendas.* (1st ed.). London: Routledge, 2009, pp. 3-13. Disponibil: https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780203881965-7/youth-transitions-age-uncertainty-walter-heinz?context=ubx&refId=87314e35-8041-4092-a2dd-6bfe8fa65530

HELVE, H. Re-thinking youth and citizenship. Value groups and citizen types of young. In: *Italian Journal of Sociology of Education*. 2015, vol. 7(1), pp. 32-66.

HILGERS, M. and MANGEZ, E. *Bourdieu's Theory of Social Fields: Concepts and Applications.* Abingdon: Routledge, 2015. 308 p. ISBN 9781138921047.

HOLLOWAY, S. L., HUBBARD, P., JÖNS, H., PIMLOTT-WILSON, H. Geographies of education and the significance of children, youth and families. In: *Progress in Human Geography*, 2010, vol.34 (5), pp. 583-600. https://doi.org/10.1177/0309132510362601

HOLMWOOD, J.. Functionalism and its critics. In: Austin HARRINGTON (ed.), *Modern Social Theory.* An Introduction. Oxford University Press. 2005. 378 p. ISBN 978-0199255702

HOROWITZ, A. D., BROMNICK, R. D. Contestable Adulthood: Variability and Disparity in Markers for Negotiating the Transition to Adulthood. In: *Youth & Society*. 2007, vol. 39(2), 209-231. https://doi.org/10.1177/0044118X06296692

HUTMACHER, W., BOTTANI, N., In pursuit of equity in education: using international indicators to compare equity policies, 2005, http://www.aspe.ulg.ac.be/schoolequity/docpdf/2005FRANCAIS.pdf

INSTITUTE FOR REGIONAL INNOVATION AND SOCIAL RESEARCH. *Misleading Trajectories?*. Institute for Regional Innovation and Social Research. An Evaluation of the Unintended Effects of Labour Market Integration Policies for Young Adults in Europe. Final Report. Internet version. 2003. 22 p. Disponibil: https://cordis.europa.eu/docs/projects/files/SOE/SOE2983063/70601461-6_en.pdf

IRWIN, S., NILSEN, A. Understanding youth transitions in difficult times. In: IRWIN, S. and NILSEN, A. *Transitions to Adulthood Through Recession. Youth and Inequality in a European Comparative Perspective*. London: Routledge, 2018. pp. 1-16. https://doi.org/10.4324/9781315231686

KOGAN, I., UNT, M. Transition from School to Work in Transition Economies. In: *European Societies.* 2005, vol. 7, 2, pp. 219-253. https://doi.org/10.1080/14616690500083428

KOVACHEVA, S. Flexibilisation of youth transitions in Central and Eastern Europe. In: *YOUNG.* 2001, vol. 9, 1, pg. 41-60. https://doi.org/10.1177/110330880100900104

KOVACHEVA, S. Youth Transitions and Family Support in a Transforming Social Context - Reflections from the New Member States. In: LUTZ, W., R. RICHTER P. WILSON. *The New Generations of Europeans.* 2006. 31 p. ISBN 9781849775915

LANSFORD J.E, DODGE K. A, PETTIT G.S, BATES J.E. A public health perspective on school dropout and adult outcomes: a prospective study of risk and protective factors from age 5 to 27 years. In: *Journal Adolescent Health*. 2016 Jun; vol. 58(6), pp. 652-8. https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2016.01.014

LAUDER, H., BROWN, P., DILLABOUGH, J. A., HALSEY, A. H. (Eds.). *Education, Globalization, and Social Change*. Oxford University Press. 2006. https://researchportal.bath.ac.uk/en/publications/education-globalization-and-social-change.

LAURI, T. *Intergenerational Transmission of Education: Set-Theoretic Exploration of Accumulation of Social Advantages and Disadvantages in Six European Countries.* 2022. COMPASSS Working Paper 2022-98.

LESTHAEGHE, R. *The second demographic transition: A concise overview of its development*. 2014. https://doi.org/10.1073/pnas.1420441111

LIN, N. ERICKSON, B. Theory, measurement, and the research enterprise on social capital. In: *Social capital. An international research program.* New York: Oxford University Press Inc., 2008.

LOSÎI, E. 2018. *Psihologia tânărului, adultului şi vârstnicului.* Chişinău: UPS Ion Creangă, 2018. ISBN 978-9975-46-386-7.

LUCAS, S. 2017. An archaeology of effectively maintained inequality theory. In: *American Behavioral Scientist.* 2017, vol. 61, nr. 1, pp. 8–29.

LUCAS, S. Effectively maintained inequality: education transitions, track mobility, and social background effects. In: *American Journal of Sociology*. 2001, vol. 106, nr. 6, pp. 1642–1690.

LUPUȘOR, A., POPA, A., PROHNIȚCHI, V. *Demografia contează: Care este impactul dinamicii populaţiei asupra economiei Republicii Moldova?:*Raport analitic axat pe Conturile Naţionale de Transfer pentru Republica Moldova.Centrul Analitic Independent "Expert-Grup": UNFPA, 2017. 54 p. Disponibil: https://www.expert-grup.org/media/k2/attachments/Demografia_conteazI_-_Care_este_impactul_dinamicii_populaAiei_asupra_economiei_Republicii_Moldova.pdf

LUPUȘOR, A., FALĂ, A., CENUȘĂ, D., MADAN, S, PROHNIȚCHI, V.. *Republica Moldova 2021. Raport de stare a ţării.* Centrul Analitic Independent „Expert-Grup". Chișinău: Fundația „Friedrich Ebert" (FES), 2021. 66 p. Disponibil: https://moldova.fes.de/fileadmin/user_upload/2021/Publications/RAPORT_DE_STARE_A_TARII_2021_RO.pdf

MĂRGINEANU, I. *Tineretul deceniului unu. Provocările anilor'90.* Bucureşti: Expert, 1996. 530 p. ISBN: 973-9282-01-6

MITULESCU, S. Tranziţia tinerilor către statutul de adult: şcoala şi familia ca instanţe de sprijin în dobândirea autonomiei. In: *Revista Română de Sociologie.* 2002, vol. XII, nr. 3–4, pp. 203–210.

MITROFANOVA, E., MAKAROV. S. West and East: convergence or divergence of Millennials' transition to adulthood in four European countries. In: Population and Economics, 2023, vol. 7(4), pp. 68-90. https://doi.org/10.3897/popecon.7.e112452.

MORTIMER, J.. SHANAHAN, M. 2003. *Handbook of the Life Course.* New York: Kluwer Academic Publishers, 2003. p. 715.

O'HIGGINS, N. *Rising to the youth employment challenge: New evidence on key policy issues.* International Labour Office. Geneva: ILO, 2017.

OCDE. 2001. *Du bien-être des nations: le rôle du capital humain et social.* 2001.

OECD. 2018. *Youth Well-being Policy Review of Moldova.* EU-OECD Youth, OECD Development Centre. Paris, 2018.

OIM. 2019. [Interactiv] Organizaţia Mondială a Muncii, 2019.

ONU. 2023. https://www.un.org/en/global-issues/youth. [Interactiv] 2023.

PAOLINI, G., HORVÁTH, A. MOTIEJŪNAITĖ, A. 2018. *Situation of young people in the European Union.* European Union. 2018. Commission Staff Working Document.

PITTI, I.. *Understanding, Problematizing and Rethinking Youth Transitions to Adulthood.* European Commission and the Council of Europe. 2022. https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/116339195/Symp_Analytical+Paper+-Transitions+to+Adulthood.pdf/df42d656-d110-4c44-fe5f-c7e0c1336d4e

PÎSLARU, D., BOTEZATU, E., POPESCU, A., STĂNILOIU, I.. *Pilonul european al drepturilor sociale: reducerea inegalităților și a decalajelor sociale în România. Evoluții ale politicilor și inițiativelor europene din domeniul tineretului:* studii de strategie și politici SPOS 2018. București: Institutul European din România, 2019. nr.4. 213 p. ISBN 978-606-8202-63-1.

PÎSLARU, V. Politici educaţionale şi reforma învăţământului în Republica Moldova. In: *Didactica Pro...*, nr. 5-6 (27-28) anul 2004 https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Politici%20educationale%20si%20reforma%20invatamintului%20in%20RM.pdf

POHL, A., Walthier, A. Activating the disadvantaged. Variations in addressing youth transitions across Europe. In: *International Journal of Lifelong Education.* 2007, vol. 26, nr. 5. pp. 533-553. https://doi.org/10.1080/02601370701559631

Program Naţional pentru ocuparea forţei de muncă pe anii 2022-2026. 2023. 2023.

PROHNIȚCHI, V. *Tinerii din Republica Moldova: o generație polarizată și alienată:* Concluziile studiului despre tineri 2022. Chișinău:Friedrich-Ebert-Stiftung. 2023. 66 p. Disponibil: https://library.fes.de/pdf-files/bueros/moldau/20638.pdf

RADU, S.. 2016. *Adultul emergent în România. Tranziția de la școală la muncă.* Presa Universitară Clujeană, 2016. 245 p.

REITER, H. Past, Present, Future. In: *YOUNG.* 2003, vol. 11, 3, pp. 253–279.

ROBERTS, K. Change and Continuity in youth transitions in eastern Europe: lessons for western sociology. In: *The Sociological Review.* 2003, vol. 51, 4, pp. 484-505.

RUSSELL, L., SIMMONS, R., THOMPSON, R. *Conceptualising the lives of NEET young people: structuration theory and 'disengagement'*. 2011, vol. 5, 3, pp. 89-106.

SCHOON, I., SACKER, A., BARTLEY, M. SocioEconomic Adversity and Psychosocial Adjustment: A Developmental-Contextual Perspective. In: *Social Science and Medicine.* 2003, vol. 57, pp. 1001-1015.

SCHOON, I., SILBEREISEN, R. K. *Transitions from school to work: Globalization, individualization, and patterns of diversity*. Cambridge University Press, 2009.

SCHWANITZ, K. The transition to adulthood and pathways out of the parental home: A cross-national analysis. In: *Advances in Life Course Research.* 2017, vol. 32, pp. 21-34.

SHANAHAN, M. J.. Pathways to adulthood in changing societies: Variability and mechanisms in life course perspective. In: *Annual Review of Sociology.* 2000, vol. 26, 1, pp. 667–692.

SHILDRICK, T., BLACKMAN, S., MACDONALD, R. Young people, class and place. In: *Journal of Youth Studies*. 2009, vol. 12, 5, pp. 457–465. https://doi.org/10.1080/13676260903114136

SHAVIT, Y., BLOSSFELD, H. Persistent Inequality. Westview Press, Boulder, Co., 1993. https://poli.hevra.haifa.ac.il/~yaish/papers/ShavitYaishBarHaim.pdf

SHESTAKOVA, N., SKVORTSOVA M., KUZMINA L. On the human capital of young people who are NEET. In: Ekonomika Truda, 2019, vol. 6. (1), pp. 565-586. https://doi.org /10.18334/et.6.1.40077

SOBOTKA, T. 2008. The diverse faces of the Second Demographic Transition in Europe. In: *Demographic Research.* 2008. vol. 19, pp.171-224. https://doi.org/10.4054/DemRes.2008.19.8

SOBOTKA, T., TOULEMON, L. Changing family and partnership behaviour: Common trends and persistent diversity across Europe. In: *Demographic Research.* 2008, vol. 19, pp. 85-138.

STONE, J., BERRINGTON, A. FALKINGHAM, J. Gender, Turning Points, and Boomerangs: Returning Home in Young Adulthood in Great Britain. In: *Demography*. 2014, vol. 51, pp. 257–276. https://doi.org/10.1007/S13524-013-0247-8

STRACHAN, A.L. *Youth transitions into adulthood in protracted crises* (GSDRC Helpdesk Research Report 1293). Birmingham, UK: GSDRC, University of Birmingham. Disponibil: https://gsdrc.org/publications/youth-transitions-into-adulthood-in-protracted-crises/

STRATAN, A., IANIOGLO, A., CEBAN, A., TIMOFEI, O., POPA, V., IAȚIȘIN, T., NOVAC, A., COLESNICOVA, T., CIOBANU, M., TOACĂ, Z.. *Tendinţe în Economia Moldovei*. Institutul Naţional de Cercetări Economice. Chişinău, 2023, nr. 48 (trim. IV, 2022). 108 p. ISSN 1857-3126. https://doi.org/10.36004/nier.met.2023.48

GAGAUZ, O, STRATAN, A., BUCIUCEANU-VRABIE, M., TIMUȘ A., IORDACHI V., CRÎSMARU, M., [et al.]. Analiza comprehensivă a sectorului de tineret, INCE, Chisinau 2020, 103 pagini, ISBN 978-9975-3378-5-4.

SWARTZ, S., COOPER, Adam, BATAN,Clarence, KROPFF CAUSA, Laura *The Oxford Handbook of Global South Youth Studies.* Oxford University Press, 2021. 680 p. ISBN 978 019 0930 02 8

ŞIMANDAN, M. Teoria structurării sau despre miza depăşirii unui dualism în gândirea socială. In: *Moldoscopie.* 2002, 1(18), pp. 121-130.

TABAC, T, GAGAUZ, O. Migration from Moldova: Trajectories and Implications for the Country of Origin. 25 Years After the Collapse of the USSR. In: M DENISENCO, S STROZA, M LIGHT. *Migration from the Newly Independent States.* 2021.

TABAC, T. Migrația internațională și schimbările în populație în Moldova. In: *Economy and Sociology.* 2021, nr. 2. pp. 81-100. https://doi.org/10.36004/nier.es.2021.2-08

TAYLOR-GOOBY, P. New social risks in postindustrial society: Some evidence on responses to active labour market policies from Eurobarometer. In: *International Social Security Review*. 2004, vol. 57, 3, pp. 45–64.

ȚOC, S. Tinerii vulnerabili şi inegalitatea socială. O analiză a situaţiei sociale a tinerilor NEET în România. In: Revista de Pedagogie, 2020, vol. 68(1), pp. 7-29. https://doi.org/10.26755/RevPed/2020.1/7.

UNT, M., GEBEL, M., BERTOLINI, S., DELIYANNI-KOUIMTZI, V., HOFÄCKER, D.. *Social Exclusion of Youth in Europe. The Multifaceted Consequences of Labour Market Insecurity*. Bristol University Press, UK., 2021. 408 p. ISBN 978-1447358732.

VAN de Kaa, D.J. Anchored narratives: The story and findings of half a century of research into the determinants of fertility. In: *Population Studies.* 1996, vol. 50, 3, pg. 389-432.

VAN de Kaa, D.J. Europe's Second Demographic Transition. In: *Population Bulletin.* 1987, 42.

VOICU, B. Capitalul uman: componente, niveluri, structuri. România în context european. In: *Calitatea Vieții.* 2004, vol. 15(1-2), pg. 137–157.

WALLACE, C., BENDIT, R. Youth Policies in Europe: Towards a Classification of Different Tendencies in Youth Policies in the European Union, Perspectives on European Politics and Society. In: *Perspectives on European Politics and Society.* 2009, vol. 10, 3, pp. 441-458.

WALTHER, A. Regimes of youth transitions: Choice, flexibility and security in young people's experiences across different European contexts. In: Young, 2006, vol. 14(2), pg. 119-139. https://doi.org/10.1177/1103308806062737

WALTHER, A., POHL, A. Activating the disadvantaged. Variations in addressing youth transitions across Europe. In: *International Journal of Lifelong Education.* 2007, vol. 26, 5, pp. 533-553.

WALTHER, A., STAUBER, Barbara. *Misleading Trajectories. Integration Policies for Young Adults in Europe?* 2002. 194 p. ISBN 978-3-663-10810-8

WEBSTER, C., SIMPSON, D., MACDONALD, R, ABBAS, A., CIESLIK, M., SHILDRICK, T., SIMPSON, M. *Poor transitions: social exclusion and young adults.* Policy Press, 2004. ISBN 978-1861346506

WESTBERG A. Forever young? Young people's conception of adulthood: The Swedish case. In: *Journal of Youth Studies*, 2004, 7(1), pp. 735-53.

WESTBERG, A. Forever young? Young people's conception of adulthood: In: *The Swedish case.* 2004, 7(1), pp. 735-53.

WILLINGHAM, D. T. Why Does Family Wealth Affect Learning? In: *American Educator*. Berlin: Spring, 2012, pp. 33-39.

WOODMAN, D., BENNETT, A. Cultures, Transitions, and Generations: The Case for a New Youth Studies. *Youth Cultures, Transitions, and Generations.* Palgrave Macmillan, London, 2015, p. 211. ISBN 978-1-349-58136-8

WORLD BANK, DEVELOPMENT DATA GROUP. [citat 12.10.2023]. Disponibil: https://www.worldbank.org/ro/country/moldova. [Interactiv] 2022.

WORLD BANK, DEVELOPMENT DATA GROUP. 2022. [citat 12.10.2023]. Disponibil: https://www.worldbank.org/ro/country/moldova/overview. [Interactiv].

WORLD BANK, DEVELOPMENT DATA GROUP. *Enterprise Survey. Moldova 2019 Country Profile.* 2019. [citat 12.10.2023]. Disponibil: https://doi.org/10.48529/23c5-xc81

WYN, J. Educating for late modernity. In: A. FURLONG. *Youth and Young Adulthood.* Routledge, 2016.

WYN, J., WHITE, R.. *Rethinking youth.* Sydney: Allen and Unwin, 1997. p. 184.

ZUDINA, A. What makes youth become NEET? Evidence from Russia. In: *Journal of Youth Studies*, 2022, vol. *25*(5), pp. 636-649. https://doi.org/10.1080/13676261.2021.1923673

ГОЛЮСОВА, Ю. Молодежный прекариат: проблема определения стратификационной группы. ИНАБ №2 – 2017. Занятость молодежи в мотивационном и структурном измерении [Электронное издание] / [М. К. Горшков и др.]; Институт социологии ФНИСЦ РАН. с. 69-74. https://www.isras.ru/index.php?page_id=1198&id=5647

КОН, И. *Социологическая психология.* Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 1999.

ЛИСОВСКИЙ, В.. *Социология молодежи: Учебник.* [ed.] В.Т. Лисовский. Петербургского университета, 1996. p. 460. ISBN 5-288-01660-7.

МИТРОФАНОВА, Е. Демографическое поведение поколений россиян в сфере семьи и рождаемости. *Экономический журнал Высшей школы экономики.* 2011, vol. 15, 4, pp. 519-542.

МИТРОФАНОВА, Е. Перспективы применения анализа последовательностей: пример перехода во взрослую жизнь. [ed.] Москва: Российское общество социологов. 2016.

ТЕРЕЩЕНКО, О., КУЧЕРА, Т. *БЕЛАРУСЬ: структура семьи, семейные отношения, репродуктивное поведение : Том II. Анализ результатов исследования «Поколения и гендер».* Минск : Белсэнс, 2018.

ЧУПРОВ, В.,ЗУБОК, Ю. *Социология молодежи : учебник.* Москва: М.:Норма : ИНФРА-М, 2020. стр. 336. ISBN 978-5-16-103237-4.

Acte normative

Codul Educației al Republicii Moldova nr. 152 din 17.07.2014. În: Monitorul Oficial, 2014, nr. 319-324.

Codul familiei al Republicii Moldova nr. 1316 din 26.10.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001, nr.210.

Codul Muncii al Republicii Moldova nr. 154 din 28.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.159-162.

Codul Fiscal al Republicii Moldova nr. 1163 din 24.04.1997. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Ediţie Specială, 2007, pag.4.

Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Cadrului Național al Calificărilor nr. 330 din 31.05.2023. În: Monitorul Oficial Republicii Moldova, 2023, nr. 237-239.

Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Metodologiei de elaborare a standardelor ocupaţionale nr. 863 din 08.10.2014. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, Nr. 325-332.

Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la indemnizaţiile adresate familiilor cu copii nr.1478 din 15.11.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr.154.

Hotărârea Guvernului Republicii Moldova privind aprobarea Strategiei pentru protecţia copilului pe anii 2014-2020 nr. 434 din 10.06.2014. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr. 160-166.

Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea proiectului de lege pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2030” nr. 377 din 10.06.2020. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2020, nr. 153-158.

Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Programului naţional strategic în domeniul securităţii demografice din Republica Moldova (2011-2025) nr. 768 din 12.10.2011. În: Monitorul Oficial 2011, nr. 851.

Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului cu privire la condiţiile de stabilire, modul de calcul şi de plată a indemnizaţiei paternale nr. 1245 din 15.11.2016. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 405-414.
Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare „Educația 2030” și a Programului de implementare a acesteia pentru anii 2023-2025 nr. 114 din 07.03.2023. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2023, nr. 134-137.
Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Programului național pentru ocuparea forței de muncă pe anii 2022-2026 și a Planului de acțiuni privind implementarea acestuia nr. 785 din 16.11.2022. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2022, nr. 411-412
Lege cu privire la tineret nr. 215 din 29.07.2016. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 315-328.
Lege cu privire la promovarea ocupării forţei de muncă și asigurarea de șomaj nr. 105 din 14.06.2018. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr. 295-308.
Legea cu privire la ocrotirea sănătăţii reproductive şi planificarea familială nr.185 din 24.05.2001. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001, nr. 90-91.
Legea privind indemnizaţiile pentru incapacitate temporară de muncă şi alte prestaţii de asigurări sociale nr.289 din 22.07.2004. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2004, nr. 168-170.
Legea privind sănătatea reproducerii nr. 138 din 15.06.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr. 205-207.
Legea cu privire la locuinţe nr. 75 din 30.04.2015. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2015, nr. 131-138.
Legea cu privire la serviciile alternative de îngrijire a copiilor nr. 367 din 29.12.2022. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2023, nr. 45-48.
Legea privind unele măsuri în vederea implementării Programului de stat „Prima casă” nr. 293 din 21.12.2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr. 18-26.
Programul Național pentru Protecția Copilului pe anii 2022-2026 și Planul de acţiuni pentru implementarea acestuia.
Programul „Familia”. Disponibil: https://familia.gov.md/.
Programul de implementare a Strategiei de dezvoltare a sectorului de tineret „Tineret 2030” pentru anii 2023-2026.
Programul național pentru promovarea antreprenoriatului și creșterea competitivității în anii 2022-2026.
Strategia de dezvoltare a sectorului de tineret „Tineret 2030”. 2023. https://gov.md. *https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/subiect-04-nu-55-mec-2023_1.pdf*. [Interactiv] 2023.
Strategia pentru dezvoltarea învățământului vocaţional/tehnic 2013-2020”, Hotărîrea Guvernului nr.97 din 01. 02. 2013.

Anexa 1. Indicatori de analiză a traseului educațional al tinerilor

Indicatorul	Sursa	Rezultate
Nivelul de instruire (tineri); Indicatorul a fost grupat în: *studii de bază* (primare, gimnaziale, medii de cultură generale); *studii vocaționale* (secundar profesionale, mediu de specialitate); *studii superioare* (superior, ciclul I și II)	GGS	Analizat nivelul de instruire al tinerilor inclusiv în funcție de diferiți indicatori socio-demografici; estimată perioada când tinerii sunt antrenați în educație și vârsta când părăsesc sistemul educațional; stabilit cel mai înalt nivel de instruire obținut, tineri 25-35 ani
Înrolarea în procesul educațional, tineri care își făceau studiile le momentul studiului	GGS	
Vârsta medie finisare studii, calculat în baza variabilei *data nașterii* și *data când a absolvit cel mai înalt nivel de studii*	GGS	
Nivel de instruire, grup de referință 25-35 ani, non-studenți, către această vârstă majoritatea tinerilor își încheie traseul educațional	GGS	
Nivel de instruire (părinți); grupare: *studii de bază; studii vocaționale; studii superioare*	GGS	Analizat nivelul de instruire al părinților, calculată ponderea când ambii părinți au studii de bază și când cel puțin un părinte din familie are studii superioare, în vederea stabilirii modelelor de mobilitate educațională intergenerațională; Stabilirea efectului cumulativ al mediul de reședință, nivelul de instruire al mamei asupra vârstei medii la finisarea studilor, distribuite pe gen
Ambii părinți dețin studii de bază (primare, gimnaziale, medii de cultură generale); calculat în baza indicatorilor nivel de instruire (mama) și nivel de instruire (tata)	GGS	
Cel puțin un părinte are studii superioare, *studii de superioare* (superior, ciclul I și II)); calculat în baza indicatorilor nivel de instruire (mama) și nivel de instruire (tata)	GGS	
Factorii determinanți ai părăsirii timpurii ai sistemului educațional, pentru grupul de vârstă 25-35 ani	GGS	Stabilirea factorilor determinanţi care condiționează acest indicator prisma gen, mediu de reședință, nivel de instruire a mamei, nașterea primului copil ≤19 ani

Anexa 2. Indicatori de analiză a integrării socioprofesionale a tinerilor

Indicator	Sursa	Rezultate
Statutul tinerilor pe piața muncii, angajat în muncă pentru plată/salariu (activ), nu lucrez, însă sunt în căutarea unui loc de muncă (șomer), nu lucrez și nu sunt în căutarea unui loc de muncă (inactiv)	GGS	Stabilit statutul tinerilor pe piața muncii, inclusiv în funcție de diferiți indicatori socio-demografici; stabilită calitatea angajării; stabilit modelul de transmisie intergenerațională a statutului socio-profesional
Caracteristicile angajării în câmpul muncii: tipul instituției, tip contract, program de muncă	GGS	
Profesia tinerilor, grupat: manual, non-manual, înalt non-manual	GGS	
Profesia părinților, grupat: manual, non-manual, înalt non-manual	GGS	
Statut socio-profesional, tata și statut socio-profesional, mama, calculat în baza indicatorilor au *studii de bază* și profesie ”manual”	GGS	
Profilul sociodemografic potrivit statutului pe piața muncii, Angajat, NEET-Șomeri, NEET-Inactivi	GGS	Stabilirea factorilor principali care condiționează statutul tinerilor pe piața muncii prin prisma gen, mediu de reședință, regiune, nivel de instruire

Anexa 3. Indicatori analiză tranziția tinerilor la viața de familie

	Sursa	**Rezultate**
Locuiesc cu unul sau ambii părinți	GGS	Descrierea tranziției tinerilor de la viața de origine la viața independentă, comportament reproductiv
Locuiesc separat de părinți	GGS	
Căsătorit la momentul studiului	GGS	
Vârsta medie la prima căsătorie*,* calculat în baza variabilei *data nașterii* și *data când s-a căsătorit*	GGS	
Are copii , inclusiv din diferite căsătorii	GGS	
Vârsta medie la nașterea primului copil*,* calculat în baza variabilei *data nașterii* și *data când a născut primul copil*	GGS	
Profilul sociodemografic al persoanelor care au născut până la 19 ani	GGS	Stabilirea factorilor principali care condiționează acest indicator prisma gen, mediu de reședință, nivel de instruire respondent, părinți

Anexa 4. Indicatori contextuali de analiză a tranziţiei tinerilor la viaţa de adult

Contextuali	**Perioada de referință**	**Sursa**	**Rezultate**
Indicatori economici			
Indicatorii macroeconomici principali	2014-2022	BNS	Analiza situației economice și a sărăciei, în dinamică, cu referință la grupul de tineri
Indicatorii sărăciei	2014-2022	BNS	
Indicatori demografici			
Structura populației, grupuri de vârstă	2014-2021	BNS	Analiza situației demografice și a prognozelor demografice, evidențierea impactului asupra altor domenii
Migrație externă, grupe de vârstă	2014-2021	BNS	
Indicatori educație			
Numărul absolventi la 10000 locuitori	2009-2021	BNS	Analiza situației în domeniul educației, în dinamică, evidențierea impactului asupra altor domenii
Nivel de instruire, grupe de vârstă	2014	**PLR, BNS**	
Rata de părăsire timpurie a sistemului educaţional, *medii si gen*	2009-2021	BNS	
Indicatori piața forței de muncă			
Rata de ocupare, șomaj, inactivitate, grupe de vârstă	2014-2021	BNS	Analiza situației pe piața muncii a tinerilor, în dinamică, evidențierea impactului asupra altor domenii
Rata tineri NEET, 15-29 ani, medii si gen, nivel de instruire	2014-2021	BNS	

Anexa 5. Chestionar sociologic „Tranziţia tinerilor în condiţiile crizelor prelungite”

CHESTIONAR

vă invită să participați la un studiu pe problemele tinerilor din Republica Moldova. Sunt intervievate persoanele tinere de **15-35 ani**. Rezultatele obţinute vor contribui la o mai bună înţelegere a situaţiei tinerilor, valorilor tinerei generaţii, problemelor cu care se confruntă, servind un suport util pentru îmbunătăţirea politicilor sociale.

Vă asigurăm că răspunsurile Dvs. vor fi utilizate exclusiv pentru derularea acestui proiect de cercetare. Rezultatele vor fi publicate astfel încât identificarea persoanei care a completat chestionarul să fie exclusă.

Câți ani împliniți aveți: _____ ani

Genul: masculin feminin

Localitatea în care locuiți: mun. Chișinău
oraș, cu excepția mun. Chișinău
sat

Care este statutul Dvs. actual din punctul de vedere al unei relații?

Singur/ă
Căsătorit/ă
Locuiesc cu partenerul/ partenera
Într-o relație, dar nu locuim împreună
Divorțat/ă
Altceva____

În acest moment locuiți...

Într-o locuință proprietate personală
Într-o locuință proprietatea părinților sau a altor membri ai familiei
În chirie / gazdă
Într-un cămin studențesc
Altceva_____

Fiecare persoană are anumite idei care îi determină viața și comportamentul. Când Vă gândiți la ceea ce vreți să obțineți în viață, cât de importante sunt pentru Dvs. următoarele lucruri?

	1. Deloc important				**5. Foarte important**
Să obțin studii / pregătire profesională bună					
Sa am o carieră profesională / un loc de muncă bun					
Sa mă căsătoresc					
Să am un copil					
Să construiesc/ procur o casă/ apartament					
Să plec la studii peste hotare					
Să plec la muncă peste hotare					
Să fiu util/ă societății					
Să am mulți bani					

Care este statutul Dvs. în prezent?

Sunt elev/ă la liceu
Sunt elev/ă la școala profesională
Sunt elev/ă la colegiu
Sunt student/ă la facultate, licență
Sunt student/a într-un program de master
Nu mai sunt la școală/liceu/facultate
Altceva_____

Care este cel mai înalt nivel de studii pe care l-ați absolvit până în prezent?

Gimnazial (clasa IX)
Mediu de cultură generală/liceal (clasele X-XII)
Secundar profesional (școală profesională)
Mediu de specialitate (colegiu)
Superior universitar/licență (ciclul I)
Masterat, inclusiv rezidențiat (cilcul II)
Doctorat

În prezent sunteți angajat?

Da, cu normă întreagă
Da, cu jumătate de normă/part-time
Da, ocazional sau sezonier
Liber profesionist / pe cont propriu
Nu, sunt șomer, caut de lucru
Nu, sunt șomer, nu caut de lucru
Nu, fiindcă sunt elev/ student
Altceva_____

În ce măsură credeți că sistemul de educație din țara noastră...?

	1. Deloc				5. În foarte mare măsură
oferă un acces liber și egal la educație, pentru fiecare tânăr, indiferent de venit sau mediu de reședință					
pune accentul pe merit, le dezvoltă tinerilor competențe și abilități necesare în viață					
îi pregătește pe tineri pentru piața muncii					
îi pregătește pe tineri pentru a fi adulți independenți					
îi sprijină pe tinerii din medii defavorizate să își atingă potențialul maxim					
îi pregătește pe tineri pentru a face față provocărilor cu care se confruntă societatea noastră					

În general, cum ați aprecia situația actuală din țara noastră în ceea ce privește:

	Este o problemă foarte serioasă	Este o problemă serioasă	Nu este așa de grav	Nu este o problemă
șansa tinerilor de a avea un loc de muncă bine plătit				
accesul la formele de învățământ dorite				
șansa tinerilor de a avea o locuință proprie				
accesul tinerilor la servicii medicale de calitate				
facilități / susținerea familiilor tinere				
accesul la servicii pentru tineret (dezvoltare personală, ghidare etc.)				

În ce măsură sunteți de acord cu următoarele afirmații...?

	1.Total dezacord				5. Total acord
O persoană poate să trăiască bine în țara noastră					
Astăzi există mai multe modalități de a câștiga mulți bani decât să ai un loc de muncă stabil					
Dacă muncești din greu și dai tot ce ai mai bun, ai șanse mari să realizez multe în viață					
O diplomă de studii superioare este cea mai bună bază pentru o carieră profesională					
Realizările din viața Dvs. nu depind de familie, dar de propriile capacități și educație					
Sunt responsabil/ă pentru succesul meu					
Politicienii ar trebui să facă mai mult pentru a se asigura că toată lumea are șanse egale în viață					

Dvs. personal, cu ce probleme Vă confruntaţi cel mai mult în prezent?

	Da
Insuficiența banilor pentru trai	
Nu-mi pot găsi un loc de muncă potrivit	
Lipsa locuinţei/ spatiului locativ propriu	
Condiţii proaste de trai	
Nu-mi pot permite să fac studiile dorite	
Probleme de sănătate (boală / handicap)	
Stres și oboseală	
Neîncrederea în ziua de mîine/în viitor	
Alte probleme	
Nu am mari probleme	

În ce domenii considerați că ar trebui să sprijine statul tinerii, cu prioritate?

	Da
Locuri de muncă mai bine plătite	
Acces la studii/ formare profesională continuă	
Facilități / suport pentru familiile tinere	
Sprijinirea a tinerilor defavorizați / fără posibilități materiale, în vederea atingerii potențialului lor maxim	
Facilități / suport pentru accesul la o locuință	
Sănătate și mod de viață sănătos, sănătate reproductivă	
Consiliere psihologică și orientare în carieră	
Inițierea și facilitarea gestionării unei afaceri	
Facilități pentru petrecerea timpului liber	
altele	

După părerea Dvs., care este perspectiva / viziunea pentru propriul Dvs. viitor? În prezent, cum vă vedeți viitorul Dvs. în următorii 5 ani...?
1. Foarte pesimist 5. Foarte optimist

Dar cum vedeți viitorul țării noastre în următorii 5 ani?
1. Foarte pesimist 5. Foarte optimist

Cineva din membrii familiei Dvs. lucrează în prezent peste hotare, indicați cine?
Soțul / soția
Părinții (mama sau tata)
Alt membru al familiei (soră, frate)
Nimeni nu lucrează peste hotare

Dvs. intenţionaţi să plecaţi peste hotare în scop de...?

	Da	Nu	Nu sunt sigur/ă
Studii			
Muncă			
Pentru a mă stabili cu traiul permanent			

Peste cât timp credeți că veți pleca?
În următoarele șase luni
În următorii 1-2 doi ani
În următorii 3-5 ani
Peste mai mult de 5 ani
Nu sunt sigur/ă
Nu intenționez să plec

Dacă intenționați să plecați peste hotare, care sunt principalele motive? *Raspuns multiplu*)

Aici nu văd nici un fel de perspective pentru mine/familia mea	
Pentru un loc de muncă bine plătit	
Pentru a-mi îmbunătăți standardul de viață/ condiții de viață mai bune	
Necesitatea de a strânge bani pentru a-mi cumpăra apartament/casă	
Pentru a obține studii profesionale mai bune	
Pentru că am pierdut speranța că lucrurile se vor schimba în bine în țara noastră	
Pentru a oferi șanse mai bune copiilor mei	
Pentru un sistem de asigurare și protecție socială mai bun	
Pentru a avea o viață mai sigură/stabilă	
Pentru a fi mai împreună cu familia/rude care s-au stabilit deja peste hotare	
Alt motiv/Care?	
Nu intenționez să plec	

Daca aveti careva comentarii sau sugestii privind integrarea sociala si economica a tinerilor, va rog sa le indicati.

_____

_____

Anexa 6. Chestionar "Tranziţii ale copilăriei şi tinereţei într-o societate în transformare: cazul Republicii Moldova"

Bună ziua (seara),
Mă numesc _____ şi sunt operator de interviu al Serviciului Independent de Sociologie şi Informaţii "OPINIA". Actualmente noi desfăşurăm în republică un studiu sociologic în rândul tineretului din cadrul Proiectului „Tranziţii ale copilăriei şi tinereţei într-o societate în transformare: cazul Moldova". Rezultatele obţinute vor contribui la o mai bună înţelegere a situaţiei tineretului în perioada de tranziţie, problemelor cu care el se confruntă în procesul schimbărilor din societate, a valorilor tinerei generaţii, tendinţelor de afirmare în viaţă, aspiraţiilor pentru viitor, servind astfel un suport util şi valoros pentru organele de resort în vederea îmbunătăţirii politicilor sociale ale statului în domeniul tineretului.

S.1 ***În viaţa noastră cotidiană se întâmplă şi bine, şi rău. Aceasta şi determină starea de spirit a omului, dispoziţia lui generală.*** **Dar ce aţi putea spune despre dispoziţia Dvs. din ultimul timp?**

1. Foarte bună, totul merge bine
2. Am unele probleme, dar în genere dispoziţia este bună, calmă
3. Am destule probleme şi nevoi, dispoziţia este proastă
4. Am foarte multe probleme, chinuri si nevoi, dispoziţia este foarte proastă
5. *Nş / nr*

S2. Cât de mult Vă mândriţi de faptul, că sunteţi cetăţean al Republicii Moldova?

1. Foarte mult mă mândresc de aceasta
2. Destul de mult mă mândresc
3. Nu prea mă mândresc
4. Deloc nu mă mândresc
5. *Nş / nr*

S3. Dvs. cum aţi caracteriza, la mod general, starea actuală de lucruri din Moldova?

1. Foarte bună, totul merge bine (*progres*)
2. Bună, majoritatea lucrurilor merg bine *(unele semne de progres)*
3. Nici bună, nici proastă - batem pasul pe loc (*stagnare*)
4. Proastă, majoritatea lucrurilor merg rău *(unele semne de regres)*
5. Foarte proastă, totul merge rău (*regres*)
6. *Nş/nr*

S4. Dar cum aţi aprecia situaţia economică a ţării noastre la ora actuală?

1. Foarte bună, creştere economică (*progres*)
2. Bună, oarecare creştere economică *(unele semne de progres)*
3. Nici bună, nici proastă - batem pasul pe loc (*stagnare*)
4. Proastă, oarecare descreştere economică *(unele semne de regres)*
5. Foarte proastă, declin economic (*regres*)
6. *Nş/nr*

S5. Dar cum aţi caracteriza situaţia politică din Moldova la moment?

1. Foarte bună *(favorabilă/prielnică)*
2. Bună *(liniştită/calmă)*
3. Nici bună, nici proastă *(aşa şi aşa)*
4. Proastă *(încordată/tensionată)*
5. Foarte proastă *(critică/explozivă)*

S6. Cum consideraţi, direcţia în care merge ţara noastră este bună/corectă sau greşită?

1. Direcţia este bună/corectă
2. Direcţia este greşită
3. *Nş / nr*

S7. Ţinînd cont de transformările din societate, cum credeţi Dvs., noi traversăm astăzi cea mai grea perioadă a ţării, ea a fost depăşită deja sau totul încă e în viitor?

1. O traversăm în prezent
2. Ea a fost depăşită deja
3. Totul e încă în viitor
4. *Nş/nr*

L1. Vorbind la general, cât de mulţumiţi sînteţi de viaţa Dvs. de astazi ? *Apreciaţi gradul de mulţumire utilizînd o scală din **10** puncte (în intervalul de la **1 pînă** la **10)**, unde **1** înseamnă **„total nemulţumit”** , iar **10 - „total mulţumit”.***

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	*98*
Total nemulţumit									Total mulţumit	*Nş / nr*

L2. *În viaţa omului sunt de toate: si bune, si rele.* Daca sa adunam toate laturile vietii Dvs. de zi cu zi, aţi putea spune ca astazi Dvs. sînteţi fericit? *Apreciaţi acest indicator utilizînd o scală din **10** puncte (în intervalul de la **1** pînă la **10)**, unde **1** înseamnă „**foarte nefericit**”, iar **10** - „**foarte fericit**”.*

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	*98*
Foarte nefericit									Foarte fericit	*Nş / nr*

L3. Cât de mulţumiţi sînteţi Dvs. astazi de... ? *(daţi câte un răspuns la fiecare rând)*

	Foarte mulţumit	***Mai degrabă - mulţumit***	***Mai degrabă-nemulţumit***	***Foarte nrmulţumit/ Deloc***
1. Felul în care trăiţi	1	2	3	4
2. Sănătatea Dvs.	1	2	3	4
3. Locuinţa Dvs.	1	2	3	4
4. Studiile pe care le aveţi	1	2	3	4
5. Ocupaţia Dvs. de bază (muncă / învăţătură)	1	2	3	4
6. Venitul Dvs. personal	1	2	3	4
7. Relaţiile în familie	1	2	3	4
8. Relaţiile cu prietenii, colegii, vecinii etc.	1	2	3	4
9. Securitatea personală	1	2	3	4
10. Realizările proprii	1	2	3	4
11. Posibilităţile de afirmare în viaţă	1	2	3	4
12. Statutul Dvs. social (locul pe care-l ocupaţi în societate)	1	2	3	4

L4.Cum aţi aprecia starea materială a familiei Dvs. la ora actuala? *Apreciaţi acest indicator utilizînd o scală din **10** puncte (în intervalul de la **1** pînă la **10)**, unde **1** înseamnă „**foarte proastă**”, iar **10 - „foarte bună**”.*

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	*98*
Foarte proastă									Foarte bună	*Nş / nr*

L5. Dar cum credeţi că va deveni starea materială a familiei Dvs. peste 5 ani în raport cu prezentul? *Apreciaţi acest indicator utilizînd o scală din **10** puncte (în intervalul de la **1** pînă la **10**), unde **1** înseamnă „**foarte proastă**”, iar **10** - „**foarte bună**”.*

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	*98*
Foarte proastă									Foarte bună	*Nş / nr*

L6. Cum aţi aprecia veniturile actuale ale familiei Dvs. în raport cu necesităţile?

1. Nu ne ajung nici pentru strictul necesar
2. Ne ajung doar pentru strictul necesar
3. Ne ajung pentru un trai decent, dar nu ne permitem cumpărarea unor bunuri mai scumpe
4. Reuşim să cumpărăm şi unele bunuri mai scumpe, dar cu restrângeri în alte domenii
5. Reuşim să avem tot ce ne trebuie, fără să ne limităm la ceva
6. *Nş / nr*

E7. Care este ocupaţia Dvs. de bază?

1. Elev (şcoală/ liceu, şcoală profesional-tehnică)
2. Student (colegiu, instituţie superioară de învăţământ)
3. Angajat în câmpul muncii _____*trecere **E 10***
4. Şomer / temporar neangajat _____*trecere **E 14***
5. Altceva *(indicaţi)*_____ *trecere **E 14***

E8. Cât de mulţumit sînteţi Dvs. de... *(daţi câte un singur răspuns pentru fiecare rând)*

	Foarte mulţumit	***Mai degrabă - mulţumit***	***Mai degrabă - nemulţumit***	***Foarte nemulţumit***
1. Instituţia în care Vă faceţi studiile	1	2	3	4
2. Calitatea predării obiectelor	1	2	3	4
3. Cunoştinţele obţinute	1	2	3	4
4. Evaluarea (aprecierea) cunoştinţelor	1	2	3	4
5. Asigurarea instituţiei cu cadre didactice	1	2	3	4
6. Organizarea procesului de studiu	1	2	3	4
7. Implicarea elevilor / studenţilor la gestionarea procesului de instruire	1	2	3	4
8. Dotarea cu fond de carte (manuale, literatură de specialitate etc.)	1	2	3	4
9. Condiţiile de studii	1	2	3	4
10. Dotarea tehnică a instituţiei	1	2	3	4
11. Relaţiile cu colegii	1	2	3	4
12. Relaţiile profesor-elev/ student	1	2	3	4
13. Activităţile extracurriculare, organizate în cadrul instituţiei	1	2	3	4
14. Asigurarea cu loc de trai (camin) pe durata studiilor	1	2	3	4

E9. Care sunt planurile Dvs. după finisarea studiilor?

1. Să-mi continui studiile
2. Să mă angajez la serviciu (să lucrez)
3. Să lucrez şi să-mi continui studiile

4. Să plec la muncă peste hotare
5. Altceva *(indicaţi)*_____
6. *Nş / nr*

M.4. Cineva din membrii familiei Dvs. lucrează în prezent peste hotare?

1. Da
2. Nu _____*Trecere **M 8***
3. *Nş / nr*_____*Trecere **M 8***

M5. Cine din membrii familiei Dvs., lucrează peste hotare ? *(indicaţi cine, ţara şi perioada de şedere)*

a. Cine	***b. Ţara***	***c. Perioada de şedere*** *(luni)*
1.	1.	1.
2.	2.	2.
3.	3.	3.
4.	4.	4.

M6. Care sunt (au fost) efectele POZITIVE, urmare a faptului că cineva din membrii familiei Dvs. lucrează/au lucrat peste hotare? *(Indicaţi toate variantele potrivite)*

1. Am procurat apartament (casă)
2. Am deschis afacerea noastră proprie
3. Am facut / facem studiile dorite
4. Avem posibilitate să mergem în vacanţă / la odihnă unde dorim
5. Am procurat automobil, alte mijloace de transport
6. Am procurat bunuri în gospodărie (computer, frigider, TV, mobilă ş.a.)
7. Ne-am asigurat un trai cât de cât normal
8. Am făcut reparaţii în casă/apartament, construcţii adăugătoare etc.
9. Am făcut rezerve pentru viitor “la ciorap”
10. Am urmat tratamentul necesar / recuperarea sănătăţii
11. Am achitat datoriile
12. Ne-am creat posibilităţi financiare pentru diferite sărbători (nunţi, aniversări ş.a.)
13. Am strâns bani pentu plecarea peste hotare a altor membri din familie
14. Schimbarea mentalităţii
15. Altceva *(indicaţi)*_____
16. Nu sunt careva efecte pozitive
17. *Nş / nr*

M7. Dar care sînt (au fost) efectele NEGATIVE, urmare a faptului că cineva din membrii familiei Dvs. lucrează/au lucrat peste hotare? *(Indicaţi toate variantele potrivite)*

1. Lipsa căldurii părinteşti/a celor dragi
2. Dorul permanent de persoanele apropiate care sînt plecate peste hotare
3. Destrămarea familiei noastre
4. Consumul abuziv de alcool de către cineva din membrii familiei
5. S-au deteriorat relaţiile în familie
6. Înrăutăţirea sănătăţii unor membri ai familiei
7. Înrăutăţirea reuşitei la învăţătură
8. Am fost jefuiţi, trăim cu frică de jaf
9. Degradarea unor membri ai familiei (narcomanie, desfrânare etc.)
10. Am simţit invidie din parte celor din jur / s-au înrăutăţit relaţiile cu cei din jur
11. Altceva *(indicaţi)*_____
12. Nu avem careva probleme

13. Nş / nr

M.8. Dvs. personal aţi fost la lucru în străinătate?

1. Da
2. Nu _____ *Trecere **M13***
3. *Nş / nr*_____ *Trecere **M13***

M13. Intenţionaţi să plecaţi peste hotare?

1. Da
2. Nu_____*trecere **P1***
3. Nu m-am decis_____ *trecere **P1***

M14. Cu ce scop intenţionaţi să plecaţi?

1. Pentru a lucra temporar în străinătate
2. La studii
3. Pentru a emigra şi a mă stabili acolo definitiv cu traiul
4. Altceva *(indicaţi)*_____
5. *Nş / nr*

M.15. În ce ţară intenţionaţi să plecaţi? *indicaţi*_____

M. 16. Când intenţionaţi să plecaţi?

1. În viitorul apropiat (1-2 ani)
2. În următorii 3- 5 ani
3. Peste vre-o 5 ani
4. *Nş / nr*

K1. Sexul:

1. Masculin 2. Feminin

K2. Vârsta Dvs.:

1. 16- 19 ani
2. 20- 24 ani
3. 25- 30 ani

K3. Studiile:

1. Primare sau fără studii
2. Medii incomplete
3. Medii generale / liceale
4. Secundar-profesionale
5. Medii de specialitate (colegiu)
6. Superioare incomplete
7. Superioare
8. Post-universitare (masterat, doctorat)

K4. Naţionalitatea:

1. Moldovean / Român
2. Ucrainean
3. Rus
4. Găgăuz
5. Bulgar

6. Alta *indicaţi)*_____

K5. Starea civilă:

1. Necăsătorit(ă)
2. Căsătorit(ă), oficial inregistraţi
3. Căsătorit(ă) neoficial, neinregistraţi
4. Despartit(a),locuiesc separat de soţ(ie)
5. Divorţat(ă)
6. Văduv(ă)

K6. Locuinţa în care staţi în prezent este …

1. Proprietatea părinţilor (rudelor)
2. Proprietatea ta / partenerului(erei) tău
3. Cămin studenţesc / liceu / şcoală
4. Închiriată de la o persoană / firmă
5. Locuinţă de serviciu / cămin
6. Altceva *(indicaţi)*_____

K7. Ocupaţia / funcţia Dvs.:

1. Conducător (patron/manager) de instituţie, întreprindere, organizaţie
2. Conducător de departament, subdiviziune,sectie, sector
3. Specialist calificat (inginer, agronom, pedagog, medic, contabil, jurist etc.)
4. Muncitor la întreprindere, instituţie, organizaţie
5. Lucrător agricol/fermier (agricultor individual, în asociaţie etc.)
6. Lucrător pe cont propriu (intermediari, taximetrişti particulari, vânzători ambulanţi, zilieri etc.)
7. Slujbaş din personalul tehnic şi de deservire (secretar, casier, vînzător etc.)
8. Militar, colaborator in organele de drept, servicii de securitate etc.
9. Student în instituţie superioară de învăţământ
10. Student în colegiu
11. Elev în şcoală tehnico-profesională, polivalentă, de meserii
12. Elev în şcoală, gimnaziu
13. Elev în liceu
14. Şomer / temporar neangajat
15. Altceva *(indicaţi)*_____

K8. Locul de trai:

1. Mun. Chişinău 2. Oraş, cu excepţia mun. Chişinău 3. Sat

Anexa 7. Date socio-demografice despre tinerii NEET intervievați

Nr. IP	Sex	Vârsta	Studii	Mediul de reședință	Localitatea
IP1	Bărbat	28	Secundar profesional	Urban	Chișinău
IP2	Bărbat	22	Mediu de specialitate (colegiu)	Urban	Chișinău
IP3	Femeie	29	Universitar (ciclu I)	Urban	Chișinău
IP4	Femeie	23	Liceale	Urban	Chișinău
IP5	Femeie	25	Universitar (ciclu I)	Urban	Chișinău
IP6	Bărbat	24	Gimnazial	Urban	Chișinău
IP7	Bărbat	29	Gimnazial	Urban	Chișinău
IP8	Femeie	23	Liceal	Urban	Chișinău
IP9	Femeie	20	Secundar profesional	Urban	Chișinău
IP10	Bărbat	27	Universitar (ciclu I)	Urban	Nisporeni
IP11	Bărbat	26	Universitar (ciclu I)	Urban	Nisporeni
IP12	Femeie	22	Mediu de specialitate (colegiu)	Urban	Nisporeni
IP13	Femeie	22	Universitar (ciclu I)	Urban	Nisporeni
IP14	Femeie	25	Secundar profesional	Urban	Nisporeni
IP15	Femeie	25	Gimnazial	Urban	Nisporeni
IP16	Bărbat	24	Gimnazial	Rural	Micleușeni
IP17	Bărbat	23	Secundar profesional	Rural	Micleușeni
IP18	Bărbat	26	Gimnazial	Rural	Micleușeni
IP19	Femeie	22	Universitar (ciclu I)	Rural	Micleușeni
IP20	Femeie	29	Gimnazial incomplet, nu deține certificat	Rural	Horești
IP21	Bărbat	28	Secundar profesional	Rural	Horești
IP22	Femeie	19	Secundar profesional	Rural	Horești
IP23	Femeie	25	Gimnazial incomplet, nu deține certificat	Rural	Horești
IP24	Bărbat	24	Mediu de specialitate (colegiu)	Rural	Horești
IP25	Femeie	23	Mediu de specialitate (colegiu)	Urban	Soroca
IP26	Femeie	25	Gimnazial	Urban	Soroca
IP27	Femeie	20	Primar	Urban	Soroca
IP28	Femeie	20	Mediu de specialitate (colegiu)	Urban	Soroca
IP29	Bărbat	29	Primar	Urban	Soroca
IP30	Femeie	17	Gimnazial incomplet, nu deține certificat	Urban	Soroca
IP31	Bărbat	29	Gimnazial incomplet, nu deține certificat	Rural	Olișcani
IP32	Bărbat	25	Universitar (ciclu I)	Rural	Olișcani
IP33	Femeie	24	Gimnazial	Rural	Olișcani
IP34	Femeie	27	Gimnazial	Rural	Olișcani
IP35	Bărbat	26	Secundar profesional	Rural	Corbu
IP36	Bărbat	27	Secundar profesional	Rural	Corbu
IP37	Bărbat	20	Secundar profesional	Rural	Corbu
IP38	Bărbat	27	Gimnazial	Rural	Corbu
IP39	Femeie	28	Universitar (ciclu I)	Rural	Fîntînița
IP40	Femeie	25	Gimnazial	Rural	Fîntînița
IP41	Femeie	29	Gimnazial	Rural	Fîntînița

Nr. IP	Sex	Vârsta	Studii	Mediul de reședință	Localitatea
IP42	Femeie	21	Gimnazial incomplet, nu deține certificat	Rural	Fîntînița
IP43	Femeie	26	Universitar (ciclu I)	Urban	Comrat
IP44	Femeie	20	Liceal	Urban	Comrat
IP45	Bărbat	28	Universitar (ciclu I și II)	Urban	Comrat
IP46	Femeie	27	Universitar (ciclu I)	Urban	Comrat
IP47	Femeie	24	Mediu de specialitate (colegiu)	Urban	Comrat
IP48	Bărbat	20	Gimnazial incomplet, nu deține certificat	Rural	Cișmichioi
IP49	Femeie	28	Secundar profesional	Urban	Leova
IP50	Femeie	28	Universitar (ciclu I și II)	Urban	Leova
IP51	Femeie	22	Primare	Rural	Cania
IP52	Bărbat	25	Gimnazial	Rural	Cania
IP53	Femeie	25	Gimnazial incomplet, nu deține certificat	Rural	Cania
IP54	Bărbat	28	Gimnazial	Rural	Cania
IP55	Bărbat	25	Secundar profesional	Rural	Ciobruciu
IP56	Femeie	20	Gimnazial	Urban	Ciobruciu
IP57	Bărbat	28	Mediu de specialitate (colegiu)	Rural	Ciobruciu
IP58	Bărbat	22	Secundar profesional	Rural	Ciobruciu
IP59	Femeie	28	Gimnazial incomplet, nu deține certificat	Rural	Ciobruciu
IP60	Femeie	25	Gimnazial	Urban	Leova

Anexa 8. Ghid de interviu tineri NEET

Cauzele statutului NEET

- Vă rog, sa-mi povestiți despre Dvs. Cu ce vă ocupați în prezent?
- Spune-ți Vă rog cum ați ajuns în această situație (nu lucrați, nu sunteți antrenat (ă) în procesul de studii…)? Menționați, Vă rog, principalele evenimente care au condiționat această situație? De cât timp sunteți în această situație?
- Vorbiţi, vă rog, despre membrii familiei Dvs.? Cu ce se ocupă? Sunt angajaţi în câmpul muncii? Dacă da…unde? Dacă sunt şomeri…de cât timp nu sunt angajaţi?
- Ce studii aveți? Ultimele studii pe care le-ați făcut, le-ați finisat până la urmă?

(dacă nu..., vorbiți despre cauzele părăsirii (abandonului) studiilor? Doriți să continuați studiile? Argumentați răspunsurile.)

- Sunteți în căutarea unui loc de muncă? De cât timp? În ce domeniu căutați? Ce fel de activitate?
  Daca nu căutați un loc de muncă și nici nu doriți să vă angajați… vă rog să specificați cauzele, argumentați?
- Ați fost angajat (ă) anterior? Daca, da…vorbiți, Vă rog, despre experiența Dvs. de muncă? În ce sferă ați fost angajat: în sfera formală? Sau cea informală? (Desfășurați: Ați lucrat în baza unui contract de muncă? Cu ce probleme v-ați confruntat?) Specificați cauzele pierderii locului de muncă?
- Ați fost la muncă (sau studii) peste hotarele țării?
  Dacă da....: Unde? Cât timp? (opțional: la ce vârstă ați plecat prima dată?, de câte ori?), Ce activitate/activități ați avut?
- Intenționați să mai plecați? Daca da, care sunt cauzele? Evoluați.

- **Impactul situației NEET asupra tinerilor – consecințe, adaptabilitate, suport**
- Cum apreciați situația în care vă aflați în general? Cum ați caracteriza situația Dvs. materială?
- Faptul că sunteți neangajat (nu aveți un loc de muncă) și nici nu faceți careva studii, vă influențează cumva emoțional? Cum anume?
- Persoanele care vă cunosc (persoanele din jurul Dvs.) ce atitudine au față de situația în care vă aflați?
- Dacă trăiește emoții negative…Cum vă descurcați în această situație? La cine / unde apelați cel mai des pentru suport?
- Din ce surse existați (cheltuieli pentru alimentație, servicii, sănătate si alte bunuri)? Cine vă ajută cel mai des să depășiți această situație? Cum?
- Ce schimbări s-au produs în viața Dvs. și a familiei dvs. în ultimii ani? Trăiţi mai bine acum sau din contra? Evoluați.
- Ce vă îngrijorează cel mai mult, în prezent, legat de Dvs. și familia Dvs.?
- În general, Dvs. personal de ce fel de sprijin / susținere aveți nevoie pentru a rezolva problemele cu care vă confruntați în prezent?
- Dar de ce susținere ați avea nevoie pentru a continua studiile? Pentru a vă putea angaja în câmpul muncii? Cine credeți că ar putea / ar trebui să vi-l ofere?

- **Educație – participare, evaluare, obstacole**
- Sa vorbim mai detaliat despre educație / studii: Cum ați aprecia studiile pe care le-ați primit? calitatea lor din punct de vedere al dezvoltării personale și profesionale? sunteți mulțumit(ă) de studiile primite? cât de utile au fost/sunt aceste studii la angajarea în câmpul muncii? dar pentru viitorul Dvs.?
- După părerea Dvs., tinerii au acces egal la învățarea unei meserii sau profesii (au șanse egale de a studia la școală profesională /colegiu / universitate)? Este vreo diferență în acest sens pentru tinerii din sat și cei din oraș? Dar în funcție de situația financiară, etnie etc.? Explicați.
- Cum credeți, sistemul de învățământ (prin care tinerii învață o meserie sau profesie) corespunde (este adaptat) la ceea ce se cere pe piața muncii? Evoluați.
- În opinia Dvs., tinerii se angajează ușor / repede în baza studiilor primite? Sunt suficiente aceste studii pentru a se angaja? Sau mai este nevoie de ceva? Explicați.
- În afară de studiile (meseria, profesia) pe care le aveți, Dvs. ați mai frecventat alte cursuri de pregătire profesională?
- Dacă da.., ce fel de cursuri anume? Unde? (în ce instituție) Cât timp? Va ajutat aceasta la angajare / în găsirea unui loc de muncă / în desfășurarea activității? Explicați.
- În opinia Dvs., ce ar trebui de făcut / schimbat pentru ca să fie o mai bună raportare (coordonare) între studiile primite și meseriile / profesiile cerute pe piața muncii din Moldova?

- **Competențe profesionale ale tinerilor NEET**

Să vorbim despre meseria/competențele/abilitățile Dvs. de lucru.

- Meseria/Profesia de care ați învățat, este solicitată pe piața muncii din Moldova? Ce activități ați putea desfășura? În ce domeniu/domenii?
- În timp ce făceați studiile (în timp ce învățați) Dvs. ați lucrat (ați activat în câmpul muncii?). Dacă da..., unde? Ce abilități / competențe ați acumulat?
- Dacă nu aveți o meserie/profesie, vorbiți Vă rog, despre competențele/abilitățile Dvs. de lucru dobândite de sine stătător? (de exemplu: construcție, cizmărie, olărit, croșeta, broderie etc.). Le practicați pentru Dvs. sau sunt și o sursă de venit? Ce activități ați putea desfășura? În ce domeniu/domenii?
- Aveți competențe și cunoștințe de utilizare a calculatorului? Cu ce programe sunteți familiarizat? cât de des navigați pe net? ce site-uri accesați cel mai des?
- Aveți abilități în scrierea unui CV, scrisoare de motivare / de intenţie, elaborarea unui plan personal de angajare? Dacă da…vă ajută aceasta în căutarea unui loc de muncă / la angajare? Doriți să obțineți cunoștințe / abilități în acest domeniu? Evoluați.
- Ce cunoștințe (competențe/abilități) noi Dvs. ați dori să mai obțineți? Inclusiv în meseria/profesia de care ați studiat? Sau în alt domeniu?
- În general, v-ați gândit să mai studiați ceva în viitor (să continuați studiile (alte studii)? Argumentați.
- Din experiența Dvs. (după părerea Dvs.), la ce atrage / a atras atenție angajatorul (persoana care angajează)? A atras/atrage atenția: la cât de bine vă descurcați în meseria / profesia pe care o aveți ? la cunoștințele pe care le aveți? la experiența de muncă pe care o aveți? La calitățile personale? Care anume calități?

(pentru intervievator: dacă persoana nu a fost angajată întrebările se dau la general, de exemplu: Atrage atenția: la cât de bine se descurcă tinerii în meseria/profesia pe care o au? Etc.)

- În cazul când nu ați fost acceptat la posturile de muncă solicitate…vorbiți, Vă rog, despre cauzele neangajării? Dvs. cum considerați, ce calități personale / competențe profesionale vă lipsesc / v-au lipsit sau nu sunt pe măsura așteptărilor angajatorilor?
- Ce așteptări aveți Dvs. de la angajator? Ce condiții v-a propus la angajare? Ce condiții ați cere (ați cerut/solicitat) Dvs. de la angajator?

- **Accesul tinerilor pe piața muncii – oportunități, dificultăți și experiențe**
  - După ce ați finisat studiile (după ce ați părăsit studiile), Dvs. v-ați angajat în câmpul muncii imediat? Cum a fost procesul de trecere la activitatea în câmpul muncii după studii? Ce probleme (bariere / obstacole) ați întâlnit când ați vrut să vă angajați (când v-ați angajat) la un post de muncă? Explicați.
    (pentru intervievator: Dacă nu a vrut să se angajeze/nu și-a căutat de lucru, care au fost cauzele?)
  - După finisarea studiilor ați fost ghidați / ați primit careva sugestii, recomandări privind angajarea în câmpul muncii? Ați fost informat despre posibile riscuri la angajare? Daca da… de către cine și ce recomandări ați primit? Ce informaţii credeţi că ar fi necesare / utile pentru tineri şi cine să-i informeze?
  - Dvs. personal, cum vă căutați (v-ați căutat) un loc de muncă? La ce surse apelați/ați apelat în căutarea unui loc de muncă (rude/prieteni/cunoștințe, anunțuri mass-media, internet...)? Cât de activ vă căutați? Unde ați căutat de lucru (ați încercat să vă angajați): în localitatea Dvs.? în altă localitate din Moldova? În afara țării?
  - Cine vă vedeți în plan profesional în viitor? Peste câți ani (timp) veți reuși aceasta? Pe ajutorul cui vă bazați în realizarea scopurilor pe plan profesional?
  - Cât de dificil este să vă găsiți un loc de muncă în localitatea Dvs. / în altă localitate din țară (ce probleme apar)? Argumentați.

- **Organizații pentru ajutorarea tinerilor– acces, evaluare, bariere**
  - Ce organizații/instituții / servicii pentru persoanele aflate în căutarea unui loc de muncă Dvs. cunoașteți? (de exemplu: Agenția Națională de Ocupare a Forței de Muncă (ANOFM, filialele sale) și serviciile pe care le oferă; alte organizații/centre care oferă servicii de orientare / consiliere profesională, etc.).
  - Dvs. personal ați apelat la serviciile acestor organizații? Dacă nu… de ce? Daca da… ce beneficii ați avut și cum ați aprecia activitatea lor? V-ați confruntat cu careva probleme?
  - Dar cunoașteți pe cineva care au beneficiat de astfel de servicii? Ce cunoașteți despre experiența lor?
  - Care servicii, în opinia Dvs., sunt cele mai eficiente și mai ușor de accesat în căutarea unui loc de muncă? De ce?
  - Ce organizații/instituții / servicii care oferă ajutor / susținere pentru persoanele tinere aflate în dificultate Dvs. cunoașteți (de exemplu: asistență socială, organizații de binefacere, ONG-uri etc.)?

- Ați apelat / v-ați adresat vreodată la astfel de organizații pentru a cere ajutor / susținere? Dar la primărie, consiliul raional (APL), direcția de asistență socială/ lucrătorul social, alte instituții ... ?

(Dacă NU, de ce? / Dacă DA, care a fost rezultatul? Cum ați aprecia activitatea lor?)

- Dar cunoașteți pe cineva care au beneficiat de astfel de servicii? Ce cunoașteți despre experiența lor?
- Cine trebuie să fie responsabil și ce măsuri ar fi necesare pentru creșterea șanselor de ocupare a persoanelor tinere aflate în căutarea unui loc de muncă? Dar ajutorarea persoanelor tinere aflate în dificultate?

- **Evaluarea situației tinerilor pe piața muncii**

  Acum să vorbim la general despre situația tinerilor pe piața muncii:

- Cum vedeți (apreciați) Dvs. situația actuală a tinerilor pe piața muncii din țară? Sunt posibilități/șanse de angajare pentru tineri (locuri de muncă)? Argumentați.
- După părerea Dvs., unde au tinerii șanse mai mari de a vă angaja: la un serviciu oficial (sfera formală)? Sau la unul neoficial (sfera informală)? Dar ce șanse au tinerii în deschiderea propriei afaceri? Argumentați.
- Sunt predispuși/deschiși angajatorii de a lua la lucru persoane tinere? Argumentați.
- Care tineri (categorii de tineri) întâmpină mai multe probleme când încearcă să-și găsească un loc de muncă? Argumentați.
- Cum ați aprecia situația tinerilor din localitatea Dvs.? Ce tendințe ați remarcat? (au unde se angajează? se întorc în localitate, după studii? cu ce se ocupă? Unde?...)
- Ce propuneri aveți pentru îmbunătățirea situației tinerilor pe plan local? Dar la nivel național? Cum anume s-ar putea realiza cele propuse de Dvs.?

- **Valorile și aspirațiile tinerilor NEET**
- Ce este cel mai important pentru Dvs. în viață? (Ce lucruri /valori?) Argumentați (exemplu: sănătatea; familia/de a întemeia o familie; munca/de a avea un loc de muncă; cariera; prietenii; relațiile sociale; prosperitatea materială ș.a.).
- Care ar fi cele mai importante schimbări pe care ați vrea să le faceţi în viaţa Dvs.? Cînd credeți că veți realiza aceste schimbări?
- Dvs. personal, ce ați putea / intenționați să faceți pentru a realiza aceste schimbări? Pe ajutorul cui contați?
- În ce măsură Vă interesează ce se întâmplă în localitatea în care trăiţi, în ţară, în lume?
- În general, unde vă vedeți în țară sau peste hotarele ei? Argumentați.

  Pentru cei care intenționează să plece peste hotare: Care sunt cauzele? Când? Unde? Intenționați să plecați pentru o perioadă sau să vă stabiliți cu traiul definitiv într-o altă țară? Ce v-ar face să renunțați / ce v-ar motiva să rămâneți în țară? Evoluați.

  Pentru persoanele tinere inactive / descurajate (nu caută de lucru, nici nu studiază).

  Cum vă vedeți viitorul? Ce v-ar face / motiva să fiți mai activ? Evoluați.
- Există alte aspecte privind situația Dvs. despre care nu am vorbit, iar Dvs. le considerați importante? Evoluați.

Anexa 9. Chestionar sociodemografic tineri NEET

1. **Nume, prenume: _____**
2. **Sex:** 1. Femeie 2. Bărbat
3. **Vârsta:** _____ ani
4. **Naționalitatea**:_____
5. **Limba vorbită:**_____
6. **Statut social:** 1. Singur/ă (celibatar/ă) 2. Căsătorit/ă (ani___, nr.copii____)
   3. Într-o relație de parteneriat (ani___, nr.copii__) 4. Altceva_____
7. **Locul nașterii: _____** 1. Urban 2. Rural
8. **Locul de trai prezent**:_____
9. **Nivelul de studii (ultimul nivel absolvit):**

	Anul absolvirii	**Instituția**	**Specialitatea**
1. Fără studii/primar			
2. Gimnazial			
3. Liceal			
4. Secundar profesional			
5. Mediu de specialitate (colegiu)			
6. Universitar (ciclu I și II)			
7. Postuniversitar			
8. Altceva			
9. Nu răspund			

10. **De cât timp sunteți neangajat în câmpul muncii / șomer (în căutarea unui loc de muncă)?**
    Indicați nr. luni_____

1. 0-2 luni	3. 7-9 luni
2. 3-6 luni	4. 10-12 luni
	5. Mai mult de 12 luni

11. **Specificați numărul de angajări anterioare** (dacă niciodată, indicați 0)? Nr. _____

12. **De când sunteți șomer/ în căutarea unui loc de muncă, câte refuzuri de angajare ați primit?** (dacă niciuna, indicați 0)? Nr. _____

13. **Dacă ați fost la muncă peste hotare, specificați cât timp ați lipsit din țară** (dacă niciodată, indicați 0)? Indicați nr. luni _____

14. **Cum apreciați veniturile actuale ale familiei Dvs.?**
    1. Nu ne ajung nici pentru strictul necesar
    2. Ne ajung numai pentru strictul necesar
    3. Ne ajung pentru un trai decent, dar nu ne permitem cumpărarea unor bunuri mai scumpe
    4. Reușim să cumpărăm și unele bunuri mai scumpe, dar cu restrângeri în alte domenii
    5. Reușim să avem tot ce ne trebuie, fără să ne limităm la ceva

15. **Aveți vreo boală cronică / dizabilitate care vă limitează activitatea Dvs. zilnică?**
    1. Da
    2. Nu

16. **Observații (de exemplu: condițiile de trai, stilul de viață etc.)**

_____
_____
_____

Anexa 10. Ghid de interviu experți studiul NEET
Situaţia tinerilor pe piaţa muncii

- Care este situația tinerilor pe piața muncii în țară/ regiune / în localitatea Dvs.? Ce oportunități de angajare au/li se oferă tinerilor? Ce tendinţe aţi remarcat?
- Cât de atractive/motivante sunt ofertele existente pentru tânărul de astăzi? Evoluați.
- După părerea Dvs., unde au tinerii șanse mai mari de a vă angaja: la un serviciu oficial (sfera formală)? Sau la unul neoficial (sfera informală)? Dar ce șanse au tinerii în deschiderea propriei afaceri? Argumentați.
- Care tineri / categorii de tineri întâmpină cele mai multe probleme când încearcă să-și găsească un loc de muncă? Cine sunt cei mai dezavantajați tineri? Evoluați.
- Statisticile prezente arată creșterea numărului de tineri care sunt inactivi pe piața muncii, în același timp numărul tinerilor șomeri este în descreștere. Cum credeți de ce?
- În opinia Dvs., există o concordanță dintre pregătirea pe care tinerii o primesc în instituțiile de învățământ și cerințele de pe piața muncii? Evoluați.
- Sunt predispuși/deschiși angajatorii de a lua la lucru persoane tinere? Argumentați.
- Care sunt meseriile/calificările/competențele care sunt cele mai solicitate pe piața locală?
- Care sunt meseriile/calificările pentru care există deficit de specialişti /personal pe piața locală?
- Care sunt meseriile/calificările/competențele care vor fi actuale în perspectivă?
- În opinia Dvs., ce competente ar fi necesar să fie îmbunătățite/dobândite de persoanele tinere pentru a crește șansele lor de ocupare/angajare?
- Ce măsuri noi, inovatoare ar fi necesare pentru creșterea șanselor de ocupare a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă și satisfacerea mai bună a nevoilor angajatorilor?
- Cine trebuie să fie responsabil de aceste măsuri și eficiența lor? Care actori sociali trebuie/pot să se implice? Și cum? Evoluați.

Tinerii NEET

În prezent, tot mai des se vorbește despre tinerii care nu sunt încadrați nici în câmpul muncii și nici nu urmează o formă de educație sau formare profesională *(*numiți și tineri NEET).

- Din activitatea/experiența Dvs. ce cunoașteți despre astfel de tineri (NEET)? Dar la nivel local/regional este cunoscută/analizată această categorie de tineri?
- Cum ați caracteriza tinerii NEET? Puteţi să ne oferiţi o estimare a acestei categorii la nivel naţional/regional/local? Ce tendinţe aţi remarcat?
- Statisticile arată că printre tinerii NEET, cea mai mare parte/pondere o au tinerii în vârstă de 25-29 ani. Cum credeți de ce? Care sunt cauzele? Cine sunt acești tineri?
- Este cunoscut faptul că, categoria tinerilor NEET este una extrem de neomogenă. Dvs. ce subcategorii ați remarcat?
  Vorbiţi despre fiecare categorie în parte?
    - **Şomeri** (sunt în căutarea unui loc de muncă şi sunt dispuși să înceapă lucrul în următoarele 15 zile…)
    - Cum aţi caracteriza această categorie de tineri? Vă rog să faceţi o estimare luând în consideraţie profilul socio-demografic, mediu de reşedinţă, studiile / competenţele formale şi informare ale tinerilor, familia de origine/proprie, comportament şi stil de viaţă, alţi indicatori importanţi? Ce tendinţe aţi remarcat?
    - În conformitate cu opinia şi experiența dvs., cu ce probleme/obstacole se confruntă aceşti tineri? Evoluați.

- Care sunt/ar fi cele mai frecvente motive/cauze ale neangajării acestor tineri / aflării lor înafara pieței muncii? Evoluați.
- Cine este responsabil de această situație/realitate (personal tinerii, familia, angajatorul, sistemul educațional/ocupațional, autoritățile locale....)? Argumentați.
- Care sunt riscurile/consecinţele acestei situații/realităţi pentru tineri şi comunitate în general?
- Ce face instituţia Dvs. pentru a facilita integrarea/reintegrarea acestor tineri în câmpul muncii? Consideraţi că este suficient? Evoluaţi.
- Ce altceva planifică să facă instituţia Dvs. pentru soluţionarea acestor probleme în viitorul apropiat?
- Ce ar trebui, în mod ideal, să facă instituţia Dvs. în acest plan? Care ar fi necesităţile instituţiei (resurse tehnice, umane, financiare…altceva?)?
- Ce măsuri noi, inovatoare ar fi necesare pentru creșterea șanselor de ocupare a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă?
- Dar ce măsuri preventive ar fi necesare pentru a evita plasarea tinerilor în această categorie – șomeri, inclusiv pentru a evita excluderea permanentă de pe piața muncii?
- Cine trebuie să fie responsabil de aceste măsuri și eficiența lor? Care actori sociali trebuie/pot să se implice? Și cum? Evoluați.

- **Tineri inactivi** (nu sunt în căutarea unui loc de muncă sau studii, tineri descurajați, mame tinere, tineri care îngrijesc de cineva, tineri care au un stil de viaţă vicios…)
- Cum aţi caracteriza această categorie de tineri? Vă rog să faceţi o estimare luând în consideraţie profilul socio-demografic, mediu de reşedinţă, studiile / competenţele formale şi informare ale tinerilor, familia de origine/proprie, comportament şi stil de viaţă, alţi indicatori importanţi? Ce tendinţe aţi remarcat?
- Din această categorie fac parte tinerii marginalizați/ în situație de risc social (inclusiv care au un stil vicios de viață). Cum ar fi posibil de ajuns la acești tineri?
- În conformitate cu opinia şi experiența dvs., cu ce probleme/obstacole se confruntă tinerii inactivi? Evoluați.
- Care sunt/ar fi cele mai frecvente motive/cauze a inactivității tinerilor pe piaţa muncii şi în sistemul educaţional? Evoluați.
- Cine este responsabil de această situație/realitate (personal tinerii, familia, angajatorul, sistemul educațional/ocupațional, autoritățile locale....)? Argumentați.
- Care sunt riscurile/consecinţele acestei situații/realităţi pentru tineri şi comunitate în general?
- Ce face instituţia Dvs. pentru a facilita integrarea/reintegrarea tinerilor în câmpul muncii / în sistemul educaţional? Consideraţi că este suficient? Evoluaţi.
- Ce altceva planifică să facă instituţia Dvs. pentru soluţionarea acestor probleme în viitorul apropiat?
- Ce ar trebui, în mod ideal, să facă instituţia Dvs. în acest plan? Care ar fi necesităţile instituţiei (resurse umane, tehnice, financiare…altceva?)?
- Ce măsuri noi, inovatoare ar fi necesare pentru activizarea tinerilor pe piaţa muncii şi în sfera educaţională?
- Dar ce măsuri preventive sunt ar fi necesare pentru a evita inactivitatea / descurajarea tinerilor pe piața muncii și educație?

- Cine trebuie să fie responsabil de aceste măsuri și eficiența lor? Care actori sociali trebuie/pot să se implice? Și cum? Evoluați.

o **Tineri potenţial migranţi** (care îşi caută loc de muncă în afara ţării fie pentru o perioada sau pentru a se stabili cu traiul definitiv)

- Cum aţi caracteriza această categorie de tineri? Vă rog să faceţi o estimare luând în consideraţie profilul socio-demografic, mediu de reşedinţă, studiile / competenţele formale şi informare ale tinerilor, familia de origine/proprie, comportament şi stil de viaţă, alţi indicatori importanţi? Ce tendinţe aţi remarcat?
- În conformitate cu opinia şi experiența dvs., cu ce probleme/obstacole se confruntă aceşti tineri? Evoluați.
- Care sunt/ar fi cele mai frecvente motive/cauze că aceşti tineri sunt orientaţi să plece peste hotarele ţării? Evoluați.
- Cine este responsabil de această situație/realitate (personal tinerii, familia, angajatorul, sistemul educațional/ocupațional, autoritățile locale....)? Argumentați.
- Care sunt riscurile/consecinţele acestei situații/realităţi pentru tineri şi comunitate în general?
- Ce face instituţia Dvs. pentru a facilita integrarea/reintegrarea tinerilor în câmpul muncii / în sistemul educaţional din ţară? Consideraţi că este suficient? Evoluaţi.
- Ce altceva planifică să facă instituţia Dvs. pentru soluţionarea acestor probleme în viitorul apropiat?
- Ce ar trebui, în mod ideal, să facă instituţia Dvs. în acest plan? Care ar fi necesităţile instituţiei (resurse tehnice, umane, financiare…altceva?)?
- Ce măsuri noi, inovatoare ar fi necesare pentru oprirea fluxului migraţional şi activizarea tinerilor pe piaţa muncii locală?
- Dar ce măsuri preventive ar fi necesare pentru a încuraja tinerii să rămână pe piața muncii din țară?
- Cine trebuie să fie responsabil de aceste măsuri și eficiența lor? Care actori sociali trebuie/pot să se implice? Și cum? Evoluați.

- Există alte aspecte privind situația tinerilor NEET despre care nu am vorbit, iar Dvs. le considerați importante? Evoluați.

Anexa 11. Lista actorilor-cheie intervievați (studiul de experți NEET)

Instituția	Funcția persoanei intervievate		Numărul de interviuri
ANOFM	Șef adjunct	Expert 1	4
AOFM, UTA Găgăuzia	Consultant principal	Expert 2	
AOFM, or. Leova	Șef de agenție	Expert 3	
AOFM, or. Soroca	Șef de agenție	Expert 4	
APL, s. Horești (r-nul Ialoveni)	Secretar consiliu local	Expert 5	4
APL, s. Micleușeni (r-nul Strășeni)	Primar	Expert 6	
APL, s. Olișcani (r-nul Șoldănești)	Consilier raional și local	Expert 7	
APL, s. Mârzaci (r-nul Orhei)	Primar	Expert 8	
Serviciu de asistență socială, s. Cania (r-nul Cantemit)	Asistent social	Expert 9	4
Serviciu de asistență socială, or. Nisporeni	Asistent social	Expert 10	
Serviciu de asistență socială, or. Soroca	Asistent social	Expert 11	
Serviciu de asistență socială, s. Fântânița	Asistent social	Expert 12	
Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale	Consultant superior, Direcția Politici Ocupaționale	Expert 13	1
Ministerul Tineretului şi Sportului	Șef Direcția Tineret	Expert 14	1
Consiliul Național al Tineretului din Moldova	Secretar General	Expert 15	1
Centrul de informare și documentare pentru tineret, or. Leova	Manager al centrului	Expert 16	1
Ministerul Educației, Științei și Cercetării	Specialist principal	Expert 17	1
Inspectorat de poliție, s. Ciobruciu (r-nul Ștefan-Vodă)	Polițist de scetor	Expert 18	1
Inspectorat de poliție, s. Horești (r-nul Ialoveni)	Polițist de scetor	Expert 19	1
Centrul de Dezvoltare a Carieirei, SYSLAB Comrat	Manager de proiect	Expert 20	1
Total			**20**

Anexa 12. Ghid interviu, Studiul calitativ "Analiza comprehensivă a sectorului de tineret"

i. Identificarea problemelor și provocărilor cu care se confruntă sectorul de tineret din perspectiva cadrului juridic, instituțional și financiar?
ii. Determinarea eficacității și eficienței politicilor și programelor existente referitoare la tineret?
iii. Care sunt domeniile de prioritate și politici / programe ce ar trebui să fie focusul strategic al Guvernului Republicii Moldova în abordarea multisectorială a sectorului dezvoltării tinerilor?

Managementul instituțional

- Vorbiţi, vă rog, despre cadrul legal-normativ, organizatoric şi funcţional al sectorului de tineret, inclusiv la nivel central şi local. Cât de eficiente sunt/au fost până în prezent? Care sunt neajunsurile?
- Vorbiți, vă rog, despre rolurile și responsabilitățile structurilor formale (APL, centre de tineret, lucrători de tineret etc.) și non-formale, inclusiv pentru fiecare nivel (central, local).
- Disponibilitatea şi calitatea personalului din structurile-cheie. Sunt suficienţi specialişti pentru activităţile orientate către sectorul de tineret? În opinia Dvs., competențele și calificările personalului, nivelul de pregătire a acestuia este capabil să prevenă și să facă faţă provocărilor şi crizelor care pot afecta segmentul de tineri?
- În opinia dvs., până în prezent, politicile de tineret au avut un impact asupra (eficiența/schimbare) situației tinerilor din țară? Sunt ele eficiente? (Prin ce? Dacă nu, care sunt cauzele?) /
- Cum aţi evalua eficienţa şi eficacitatea managementului instituţional al sectorului de tineret la nivel central şi local?
- Care sunt problemele şi provocările cu care se confruntă sectorul de tineret din perspectiva capacităţii instituţionale?
- Care sunt specialiștii necesar de implicat în consolidarea activității sectorului de tineret / consolidarea implementării politicilor de tineret ?
- Vă rog să oferiți sugestii şi recomandări privind consolidarea capacităţii instituţionale a sectorului de tineret. Vă rugăm să furnizați o justificare pentru fiecare recomandare.

Managementul financiar

- Cum aţi evalua eficienţa şi eficacitatea managementului financiar al sectorului de tineret la nivel central / la nivel local?
- Care sunt problemele şi provocările cu care se confruntă sectorul de tineret din perspectiva finanţării sectorului de tineret?
- Vă rog să oferiţi sugestii şi recomandări privind consolidarea capacităţii de atragere a resurselor financiare şi a managementului financiar a sectorului de tineret.
- Considerați că statul alocă îndeajuns bani pentru dezvoltarea sectorului de tineret? /și pentru rezolvarea complexului de probleme cu care se intersectează? Justificați răspunsul.
- În opinia dvs., ce sumă ar fi rezonabilă să aloce statul anual per tânăr în sectorul de tineret?
- (pentru educație; ocupație în câmpul muncii; creșterea calității potențialului populaţtiei tinere?

- Din experiența dvs., donatorii externi sunt interesați de investiția în politicile și sectorul de tineret? De regulă, cine sunt acești donator? Pe care filiere/sectoare din domeniu și/sau categorii de tineri se concentrează aceste investiții? Pe ce se pune prioritatea?

Cadrul de activitate.

- Existența Strategiilor la nivel naţional/raional/local, Planurilor de Acţiuni, Programelor, Seriviciilor disponibile pentru tineri. Cum aţi evalua eficacitatea şi eficienţa acestora?
- Gradul de acoperire şi targetare a tuturor categoriilor de tineri. Activitățile desfășurate oferă șanse egale de acces la acestea pentru toți tinerii?
- Care grupuri de tineri sunt dezavantajați și cum se poate de redresat situaţia?
- Din experiența dvs., cât de eficiente sunt activitățile axate te tineri desfășurate de organizația (sau în localitatea) dvs.? Au dat ele rezultate? Oferiți exemple.
- Cum ați aprecia calitatea lucrului cu tinerii? Si a serviciilor pentru tineri?
- De care specialiști dispuneți în organizația / centrul unde activați? Ce calificări au? Sunt de ajuns acești specialiști? Este nevoie de specialiști și din alte domenii? Care ar fi acestea? De ce?
- Înafara de serviciile existente, orientate către și pentru tineri, ce servicii ar mai fi necesar de dezvoltat în Republica Moldova? Exemplificați. Ce posibilități de dezvoltare a acestora există?
- Numiţi, părți interesate (stakeholders) care ar putea fi implicaţi în soluţionarea problemelor din sectorul de tineret, inclusiv din sectorul privat, ONG-uri naționale și internaționale, precum și agenții bilaterale şi multilaterale. Oferiţi detalii şi exemple concrete.

Politici existente pe sectorul de tineret

- Vă rog să descrieți Programele / Serviciile / Proiectele pentru tineri (15-35 ani) oferite de către ministerul / departamentul / organizaţia etc. pe care o reprezentați?
- Care categorii de tineri sunt beneficiarii Programelor / Proiectelor / Serviciilor (după categorii specifice de vârstă, statut socio-economic, nivelul educațional, grupuri vulnerabile, mediu de reşedinţă, etnie sau alte criterii de eligibilitate).
- Ce mecanisme sunt utilizate pentru implicarea tinerilor şi pentru obţinerea unui feedback cu privire la eficacitatea acestor programe/servicii?
- Evaluaţi, Vă rog, Programele / Serviciile / Proiectele din perspectiva intersectorială. Dacă există o abordarea inter / cross sectorială vă rugăm să oferiţi detalii. Dacă nu…, consideraţi că este necesară o astfel de abordare, cum vedeţi aceasta. Argumentaţi răspunsul.
- Ce alte mecanisme de coordonare şi implementare a Programelor / Serviciilor / Proiectelor pentru tineri sunt utilizate în cadrul instituției pe care o reprezentați?
- Vă rog să oferiţi sugestii şi recomandări privind îmbunătățirea Programelor / Proiectelor / Serviciilor oferite pentru tineri în cadrul instituției pe care o reprezentați? Vă rugăm să furnizați o justificare pentru fiecare recomandare.

Programe / Proiecte / Servicii necesare pentru tineri

- Ce Programe / Proiecte / Servicii credeţi că sunt necesare de dezvoltat şi implementat pentru categorii de tineri specifice. Vă rog să argumentaţi.
- În opinia dvs., care sunt părțile interesate (stakeholders) care ar putea fi implicate în dezvoltarea şi implementarea programelor necesare pentru diferite categorii de tineri, inclusiv cu referinţă la parteneriate public / privat, agenţi economici din sectorul privat, ONG-uri naționale și internaționale, precum și agenții bilaterale şi multilaterale. Oferiţi detalii şi exemple concrete.
- Vă rog să oferiţi sugestii şi recomandări privind consolidarea şi dezvoltarea sectorului de tineret, inclusiv cu referinţă la nivel central şi local. Vă rugăm să furnizați o justificare pentru fiecare recomandare.

Anexa 13. Lista experți, Studiul calitativ "Analiza comprehensivă a sectorului de tineret"

Cod	Instituția	Funcția
IP1	Ministerul Educației Culturii și Cercetării	Șef direcție tineret
IP2	Ministerul Economiei și Infrastructurii	Consultant principal
IP3	Ministerul Sănătății, Protecției Sociale și Muncii	Şef direcţie politici ocupaţionale
IP4	Ministerul Sănătății, Protecției Sociale și Muncii	Consultant principal, direcția analiză, monitorizare și evaluare a politicilor
IP5	UNFPA Moldova	Ofițer proiect
IP6	Banca Mondială	Specialist în educație
IP7	Fundaţia Est Europeană	Coordonator programe
IP8	Fundația "Laboratorul de Inițiative"	Coordinator programe
IP9	Consiliul Național al Tineretului din Moldova	Secretar general
IP10	Asociaţia obstească a copiilor şi tineretului "Mostenitorii"	Director executiv, mun. Bălţi
IP11	Centru de Tineret Orhei	Manager centru
IP12	Centru de Tineret Bălți	Manager centru
IP13	Centru de Tineret Leova	Manager centru
IP14	Centru de Tineret Cahul	Manager centru
IP15	Centru de Tineret Criuleni	Manager centru
IP16	Centru de Tineret Strășeni	Manager centru
IP17	Centru de Tineret Rîșcani	Manager centru
IP18	Reţeaua Națională a Consiliilror Locale ale Tinerilor din Republica Moldova	Președinte
IP19	Consiliul Raional al Tinerilor din Florești	Președinte
IP20	Centrul de sănătate prietenos tinerilor „Neovita"	Șef centru „Neovita"
IP21	Centrul de sănătate prietenos tinerilor, Vulcănești	Manager centru
IP22	Consiliul rational Căușeni	Vicepreședinte pe probleme sociale
IP23	Consiliul Raional Cahul	şef Serviciu Tineret şi Sport
IP24	Consiliul Raional Șoldănești	Consilier raional
IP25	Primăria mun. Bălți	Specialist principal în domeniul tineretului
IP26	Primăria or. Leova	Primar

Anexa 14. Indicatori macroeconomici principali, 2014-2022

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
PIB nominal, miliarde MDL	133,5	145,8	160,8	178,9	192,5	210,4	199,7	242,1	272,6
PIB, % creștere în prețuri comparabile	5,0	-0.3	4,4	4,7	4,0	3,6	-8,3	13,9	-5,9
PIB pe cap de locuitor, USD	3328,7	2725,7	2880,6	3509,8	4214,3	4494,6	4 376	4512,7	-
Indicile Prețurilor de Consum mediu anual, %	105,1	109,7	106,4	106,6	103,1	104,8	103,8	105,1	128,7
Remitențe, mil. USD	2075,9	1540,1	1460,2	1638,9	1837,4	1909,6	1876,5	2028,1	-
Remitențe în raport cu PIB, %	21,8	19,9	18,1	16,9	16,0	16,0	15,7	14,8	-

Sursa: BNS; www.bnm.md; bnm.md

Anexa 15. Indicatorii saraciei absolute pe medii, indicatori şi ani, 2014-2022

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Rata sărăciei absolute, %	29,5	25,4	26,4	27,7	23,0	25,2	26,8	24,5	31,1
Rata sărăciei absolute, urban, %	15,6	11,2	11,6	11,8	10,6	11,2	14,0	11,9	17,1
Rata sărăciei absolute, rural, %	39,5	35,6	37,1	38,8	31,6	34,5	35,3	32,8	40,3
Rata sărăciei absolute, vârstă, %									
până la 18 ani	32,9	27,7	28,7	30,9	24,4	24,0	26,0	24,4	28,4
18-29 ani	25,4	22,6	20,9	26,1	21,5	21,6	21,6	18,1	23,6
30-39 ani	29,1	22,4	22,9	22,3	20,3	19,2	21,2	19,6	23,1
40-49 ani	27,5	24,7	26,6	29,1	23,1	23,8	23,1	21,3	29,3
50-59 ani	27,0	24,2	25,1	24,1	21,1	20,7	24,8	19,3	28,5
60 ani și peste	33,4	28,8	31,6	31,0	25,4	36,8	37,2	35,9	43,9

Sursa: BNS, 2014-2022

Anexa 16. Migraţia netă pe grupe de vârstă, anii 2014-2021, mii persoane

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Total
0-4	-3.1	-2.5	-3.3	-3.6	-6.2	-6.4	-3.5	-6.0	**-34.6**
5-9.	-3.4	-3.3	-3.2	-3.4	-4.6	-4.7	-2.6	-3.5	**-28.8**
10-14.	-2.8	-2.6	-2.3	-2.5	-3.6	-3.5	-2.2	-2.7	**-22.3**
15-19	-4.9	-4.4	-5.1	-5.3	-4.6	-4.4	-2.9	-5.7	**-37.3**
20-24	-6.0	-5.0	-9.0	-9.6	-7.4	-5.6	-2.1	-8.7	**-53.4**
25-29	-4.0	-4.3	-8.7	-9.1	-6.7	-5.1	-1.3	-6.0	**-45.3**
30-34	-1.8	-2.3	-6.0	-6.6	-4.8	-3.9	-0.4	-4.7	**-30.5**
35-39	-0.9	-0.6	-3.5	-4.6	-3.3	-2.4	-0.1	-3.6	**-19.0**
40-44	-0.2	0.05	-2.9	-3.0	-1.9	-1.5	0.2	-2.7	**-11.8**
45-49	0.8	0.9	-1.4	-1.9	-0.6	-0.4	1.1	-1.6	**-3.2**
50-54	0.9	1.3	-0.2	-0.6	0.1	0.3	1.7	-0.7	**2.8**
55-59	1.0	1.1	0.2	0.2	0.6	0.5	2.0	0.4	**5.9**
60-64	0.5	0.6	0.0	-0.1	0.7	0.5	1.8	0.7	**4.7**
65-69	0.02	0.05	-0.2	-0.2	0.4	0.1	0.9	0.2	**1.2**
70-74	-0.2	-0.1	-0.2	-0.2	0.1	-0.2	0.2	-0.2	**-0.8**
75-79	-0.1	-0.1	-0.2	-0.1	-0.1	-0.1	0.02	-0.2	**-0.9**
80-84	-0.04	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.03	-0.2	**-0.6**
85+	0.04	-0.1	-0.03	-0.04	0.1	-0.05	-0.03	-0.1	**-0.2**
Total	**-24.2**	**-21.4**	**-46.1**	**-50.7**	**-42.0**	**-37.1**	**-7.2**	**-45.4**	-274.2

Sursa: calculat de autor în baza datelor BNS

Anexa 17. Numărul de absolventi la 10000 locuitori

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Gimnazii	119	114	111	109	114	114	117	116
Licee/scoli medii de cultura generala/institutii de învățământ secundar	92	83	57	66	68	64	64	65
Instituții de învățământ postsecundar	23	22	24	23	26	25	24	24
Instituții de învățământ superior	85	84	79	73	68	62	56	54

Sursa: BNS, 2014 – 2021.

Anexa 18. Rata de părăsire timpurie a sistemului educaţional, 2009 – 2021

	Total	Bărbaţi	Femei	Urban	Rural
2009	**20,8**	25,1	16,2	8,5	30,1
2014	**21,1**	25,2	16,3	7,5	29,4
2018	**21,2**	23,1	19,0	13,1	27,2
2021	**19,6**	23,1	16,1	-	-

Sursa: BNS, 2009-2021

Anexa 19. Rata de activitate, ocupare şi şomaj, total şi pe grupe de vârstă*

	2019	2020	2021	2022
Rata de activitate, total 15-34 ani	**42,3**	**40,3**	**41,1**	**41,8**
Rata de activitate, 15-24 ani	21,2	18,3	18,1	17,7
Rata de activitate, 25-34 ani	55,2	52,1	53,5	53,5
Rata de ocupare, total 15-34 ani	**40,1**	**38,8**	**39,8**	**40,5**
Rata de ocupare, 15-24 ani	19,0	16,3	16,4	15,8
Rata de ocupare, 25-34 ani	52,1	50,2	52,0	52,2
Rata de șomajul, total 15-34 ani	**5,1**	**3,8**	**3,2**	**3,1**
Rata de șomajul, 15-24 ani	10,4	10,9	9,2	10,7
Rata de șomajul, 25-34 ani	5,8	3,7	2,9	2,5

Sursa: BNS, 2018-2022

* *La estimarea rezultatelor cercetarii s-a utilizat numarul populatiei cu resedinta obisnuita.* Incepand cu anul 2019, Ancheta fortei de munca se realizeaza conform unui nou plan de sondaj si definiţiei revizuite a ocupării.

Declaraţia privind asumarea răspunderii

Subsemnata, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări şi realizări ştiinţifice. Conştientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecinţele în conformitate cu legislaţia în vigoare.

Numele de familie, prenumele Crîşmaru Mariana

Semnătura:

Data: 14.05. 2024

CURRICULUM VITAE

Informaţii personale:

Nume, prenume: Crîşmaru Mariana (Măşcauţeanu)

Data naşterii: 20 august 1975

Telefon: +373 794 55 425

Adresa: mun. Chişinău, şos. Balcani 2, ap. 96

Email: mariana.crismaru@yahoo.com

Studii:

2004-2008 Academia de Științe a Moldovei, 541.02 - structura socială, instituții și procese sociale

1999 – 2000 Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Sociologie şi Asistență Socială, master în sociologie;

1994 – 1999 Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Filosofie şi Psihologie; specialitatea Sociologie, licențiată in sociologie.

Training-uri de formare profesională:

2017 Şcoala de vară 'Bridge Building Summer School on Social Welfare' organizat de European Centre for Social Welfare Policy and Research, Viena, Austria;

2008 Şcoala de vară "Sociologia şi calitatea vieţii" pentru doctoranzi şi tineri cercetători, CINEFOGO/ESA (European Sociological Association), Creta, Grecia.

2007, august - octombrie - INTAS-Moldova, Grant pentru Proiecte de Cercetare pentru Tineri Cercetători, research visitor la Universitatea din Glasgow, departamentul Ştiinţe Sociale, Marea Britanie;

2006, martie -iunie INTAS-Moldova, Grant pentru Proiecte de Cercetare pentru Tineri Cercetători, research visitor la Universitatea Teesside, departamentul Ştiinţe Sociale şi Drept, Marea Britanie;

1996 – 1998 Colegiul Invizibil, Institutul pentru o Societate Deschisă, laboratorul de sociologie, Programul HESP, Fundaţia SOROS, Moldova;

Limbi cunoscute:

Româna (maternă), English (fluent), Rusa (fluent), Franceza (bine);

Activitatea profesională:

mai 2017 pînă în prezent Institutul Naţional de Cercetări Economice, ASEM cercetător ştiinţific;

septembrie 2015 – ianuarie 2017 Centru de Studii Sociologice „Concluzia-Prim", sociolog principal;

iulie 1999 – mai 2015 Serviciul Independent de Sociologie şi Informaţii "OPINIA", sociolog.

Activitatea de cercetare *(proiecte relevante):*

2023 Studiul sociologic „Tranziţia tinerilor la viaţa de adult în condiţiile crizelor prelungite", INCE, coordonator studiu;

2022-2025 Studiul de Urmarire a Traseului Profesional al Absolventilor Invatamantului Superior din Moldova, proiect al Ministerului Educatiei si Cercetarii din Republica Moldova**;** coordonator studiu sociologic;

2019-2020 Analiza comprehensivă a Sectorului de Tineret, proiect UNICEF Moldova, UNFPA Moldova, Ministerul Educaţiei şi Cercetării, cercetător;

2017 Studiul sociologic "Incluziunea Tinerilor aflaţi în afara sistemului de educaţie, formare şi ocupaţie profesională (tineri NEET)" din cadrul Observatorului de Competențe Axat pe Tineri, proiect PNUD Moldova; coordinator studiu sociologic;

2009-2013 Sănătatea în Perioada de Tranziţie, proiect finanţat de Comisia Europeană în cadrul FP7, (coordonator: Institute de Studii Avansate, Austria); senior research fellow;

2011 Studiu al Gospodăriilor Casnice în domeniul Sănătăţii (proiect al Băncii Mondiale), coordonator de proiect;

2008-2010 "Europenizarea sau Asigurarea Securității: Evaluarea politicilor EU de parteneriat în Europa de Est", proiect finanţat de ESRC, (coordonator: Universitatea din Aberystwyth, UK); coordonator de proiect;

2007-2008 Capitalul Social şi Suportul Politic pentru Democraţie şi Autocraţie în Moldova, proiect finanţat de ESRC, (coordonator: University din Aberdeen, UK); senior research fellow;

2006-2008 Copilăria şi Tinereţea în Perioada Tranziţie: cazul Republici Moldova (Proiect INTAS, coordinator: Universitatea din Glasgow, UK); senior research fellow;

2006-2007 Modele migraţionale în noile hotare europene: evaluarea tendinţelor migraţionale în 5 ţări din cadrul CSI, (Proiect INTAS, coordonator: Institutul de Studii Avansate, Austria); senior research fellow;

2005-2006 Tendinţe Sociale şi Politice în Ţările CSI: indicatorii cheie şi măsurările sociale ale tranziţiei, (Proiect INTAS, coordonator: Institutul de Studii Avansate, Austria); senior research fellow;

2004 Studiu asupra Pieţei Forţei de Muncă în Moldova, Aguirre International (USA), Moldova, consultatnt local;

2001-2003 Condiţiile de trai, stilurile de viaţă şi sănătatea populaţiei, proiect finanţat de Comisia Europeană în cadrul FP6; (coordonator: Institutul de Studii Avansate, Austria); asistent de proiect;

Publicaţii (selectiv):

1. Crîsmaru, M., Modele ale inegalității educaționale în rândul tinerilor din Republica Moldova. În: Conferința Internațională științifico-practică ”Creşterea economică în condiţiile globalizării”. Ediția 16, R, 12-13 octombrie 2022, Chișinău. Moldova: INCE, 2022, pp. 82-82a.
2. Crîsmaru, M., Aspecte socio-demografice ale tranziției tinerilor la viața de adult în Republica Moldova. In Conferința Internațională științifico-practică ”Creşterea economică în condiţiile globalizăriiMigrația și schimbări demografice: abordare interdisciplinară”. Ediția 15, 15-16 octombrie 2021, Chișinău. Foxtrot SRL, 2021, pp. 206-215.
3. Gagauz, O.; Stratan, A.; Buciuceanu-Vrabie, M.; Crîșmaru, M. [et al.] Analiza Comprehensivă a Sectorului de Tineret. INCE, UNICEF, UNFPA, Chișinău: INCE, 2020, 103 p. ISBN978-9975-3378-5-4 (rom), ISBN978-9975-3378-6-1 (eng).
4. Crîșmaru M., Toward a critical review of youth-oriented policies in the Republic of Moldova: initiatives from the perspective of youth transition regimes, Economie și Sociologie, 2020, nr2.
5. Crîșmaru M., Politica de tineret din Republica Moldova: între deziderate și realizări. Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice. nr. 3, 2020.
6. Crîsmaru M., Gagauz O., Buciuceanu-Vrabie M., Incluziunea tinerilor aflați în afara sistemului de educație, formare și ocupație profesională (tineri NEET) - Inclusion of youth not in Employment, Education or Training (NEET youth), Chisinau 2018.
7. Crîșmaru M., Social patterns of smoking and alcohol drinking among young people in Moldova, ECONOMY AND SOCIOLOGY: Theoretical and Scientifical Journal, Socionet; Complexul Editorial "INCE", issue 1, pages 133-144.
8. Crîsmaru M., Zaharov S., Ситуация молодежи NEET в Республике Молдова – Situation of NEET youth in the Republic of Moldova, Materials of V International Conference “Social development of Russia and regions in figures and statistics”, Tambov, Russia, 2018.
9. Crîsmaru M., Abordarea interdisciplinara a comportamentului de sanatate al tinerilor - Interdisciplinary approach of youth health behaviour, Materials of International Conference on Theoretical and Applied Economic Practices “Economic Growth in Conditions of Globalization: competiveness, innovation, sustainability”, 13th Edition, Chisinau, INCE, 2018, pp 171-180, available on http://ccd.ucoz.com/_ld/0/69_2018_conferinta.pdf
10. Abbott P., Wallace C., Mascauteanu (Crismaru) M., ‘Concepts of citizenship, social and system integration among young people in post-soviet Moldova’, Journal of Youth Studies, 2010 13: 581-96; https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13676261.2010.489605
11. Danii O., Mascauteanu M. (Crismaru), Under the European Neighbourhood Policy: 'Falling Between Stools”', The Journal of Communist Studies and Transition Politics, Volume 27, Number 1, March 2011 , pp. 99-119(21), UK, https://doi.org/10.1080/13523279.2011.544385